امثال و حکم

در زبان محلی آذربایجان

تألیف: استاد علی اصغر مجتهدی

بکوشش: سیروس مقدم

ترکی دیلینده مثللر

تألیف

استاد علی اصغر مجتهدی

بکوشش سیروس قمری

ناشر

بنیاد کتابخانهٔ فردوسی تبریز

بسم الله الرحمن الرحيم

الف

آئینیه نجه باخسان اؤزووی ده‌ایله گوره‌رسن – نظیر: آینه چون قد تو بنمود راست خودشکن آئینه شکستن‌خطاست (نظامی)

آبادانلیق بابی دگل ☆ – نظیر : ازپشت‌کوه آمده .

آباد اولار بلبلیه‌م، خراب اولار بایقوشی – نظیر : هر که در میشود ما دالانیم هرکه خر میشودما پالانیم مراد آنکه تغییر اوضاع و احوال بحال ما فرق نمیکند

☆ آبرونی ییبب حیانیده استوندن ایچیب یا بلینه باغلییب – نظیر: آب دردیده ندارد – دست و رو را بآب مرده شوخانه شسته

آب‌نباتلیقدان دوشدی ازوایه دوندی – (ریاحی) ترجمه: این دیگر آب نبات نشد «ازوای» (۱) شد

آبی دونوم پاریلدار باغرساقلاریم قریلدار – نظایر: یوز عالی جیب‌خالی – بطن‌جائع و وجه مدهون Ventre de son robe de velour

☆ آپار اونی سال یوقوردا کسمسه‌مالیمدو منیم – سالاسان‌برك پنیره او خام خیالوندی سنون – (تمثل) بمزاح در مورد کندی کارد و سلاحهای سرد استعمال کنند

آت آت اولونجا ییه‌سی مات(۲) اولار – نظایر : تاگوساله گاو شود دل صاحبش آو (آب) شود . جگر ها خون شود تاکره خر مانند خر گردد .

آت آتنان ساواشار آرادا اشکین قیچی سینار - نظیر : یتصادم الفحلان و العنتر یضغط بینهما .

آت آلمامیش طویله تیکدیر (استانبولی) – نظـایر : اول آخور به‌بند بعد گاوش را بخر – ثبت العرش ثم انقش

۱ـ داروی تلخی است‌که بفارسی صبر زردگویند .

۲ـ معنی «مات» دراین مثل برای نگارنده مفهوم نگردید

آتا آنا تخت یارادیب بخت یارادانمیب – نظیر: شاهان تخت توانند بخشید اما بخت نتوانند

آتا آنا رشوتسیز دوستدولار – ترجمه: پدر و مادر دوستان بی رشوتند

آتا آنا کوچك تاریدور – ترجمه: پدر و مادر خدایان کوچکند

☆ آت اوسته کیم گوره جاق – پیاده نینده بویی چاتماز – ترجمه: روی اسب کسی نخواهد دید پیاده هم که قدش نمیرسد نظیر: بی‌خیالش!

آتا اوغولا بیر باغ ویردی – اوغول آتیه بیرسالخومده ویرمدی – ترجمه: پدر پسر را باغی بخشید ولی پسر خوشه‌ای را نیز از پدر مضایقه کرد.

آتا اولمیان آتا قدرینی بولمز – نظیر: قدر مادر داند آنکس کو خودش مادر شود

آتادان مال قالماسا اوغول نیلاسون – (نق) ترجمه: اگر از پدر میراثی نماند پسر چه خواهد کرد.

آتا دوغرایب اوغول یییدور – (نق) ترجمه: پدر تلیت کرده و پسر خورده است رجوع شود: اوتوکوب ...

آتام اولومین قایرمم(۱) ، عزرائیل قاپومی تانور – (نق) ترجمه: مرگ پدررا تهیه نه بینم که مبادا عزرائیل در خانه‌ام را بشناسد.

آتا مالین درج ایله ، اونا گوره خرج ایله – (نق) ترجمه: میراث پدر را درج کن به نسبت آن خرج کن

آتا یتیره‌ن قیزارلنور ، آنا یتیره‌ن اوغول قیزلانور (نق) – ترجمه: دختری را که پدر تربیت کند مرد از آب درمیآید. پسری را که مادر بارآورد زن صفت باشد.

آت اله دوشر میدان اله دوشمز – رجوع شود آت اولاندا ...

☆ آت اوزگه‌نین گ... اوزگه‌نین – نظیر: خرازخواجه خرمن از خواجه. مراد آنکه مال خودت نیست که دلسوز باشی

آت اوغرلند قدنصکره می آخورك قپوسینی قاپارسن (استانبولی) – نظیر: نوشدارو که پس ازمرگ بسهراب دهند

۱– دراین مثل قایرمم بمعنی خواستن وآرزو کردن است

آت اولاندا میدان اولماز ، میدان اولاندا آت — ترجمه : وقتیکه اسب هست میدان نیست وقتیکه میدان هست اسب دست نمیدهد

آت اؤلنده ایتین بایرامیدور — نظایر : بمرگ خر بود سگ را عروسی — مصائب قوم عند قوم فوائد

آت اؤلنده یهری قالار ، آدام اؤلنده آدی — نظیر : آنچه جاوید بماند نام است

آت اونوندا دونوندا — نظیر : C'est dans la vielle marmite qu'on fait la meilleure soupe

آت بینه‌نیك قلیج قوشا نانیك (استانبولی) — نظیر : کار را بکاردان بسپار — اعط القوس باریها رجوع شود سپورکه ...

آت تیپکینه آت دوزه‌ر — نظیر : رخش باید تا تن رستم کشد

آتش یانماسا کول اولماز (استانبولی) — ترجمه : تا آتشی نسوزد خاکستری نباشد

آت طویله میخی چکر ایکی اؤزینه ویرار بیر یره - نظایر: هرچه کنی بخود کنی گر همه نیك وبدکنی — عمل هرکس پاپیچ خودش می شود

✲ آت قاچدی پالان دوشدی — نظایر: کفری‌شد ـ کفرش بالاآمد ازکوره دررفت (مثلا وقتیکه فلان را بوی گفتند « آت ... »

✲ آت گوزنده آقسار سوگورنده سوسار ـ ترجمه وقت دیدن اسب می‌لنگد موقع دیدن‌آب تشنه‌اش می‌شود مرادآنکه بچه طبیعت است

آتلانان دوشور شوخوم باغیندا (۱) — نظیر : یك دم نشد که بی سر خر زندگی کنیم . مورد استعمال : امان از دست این میهمانان ناخوانده

آتلی پیادیه گوله‌ر — ترجمه : سوار به‌پیاده می‌خندد

آتلیله پیاده‌نین سوداسی اولماز — ترجمه : پیاده و سوار

۱— از سیاق مثل چنین استنباط میشود که « شوخوم باغی » نام تفرجگاهی بوده است

معامله‌شان سر نمیگیرد

☆ آتلینی آتندان اندیره‌ر - ترجمه: سوار را از اسب پیاده کند. مرادآنکه چرب زبان عجیبی است

آت مینه‌نین تانیر - نظیر: اسب ران میشناسد

آت مینه‌نیندور دون‌گیه‌نین - نظیر: من استولی علی شیئی فهوله (حدیث)

آت مینیش اؤرگده‌ر دون یریش - ترجمه: اسب سواری آموزد و قبا طرز راه رفتن

آتنان آروادا اعتبار یوخدور - نظایر: اسب و زن وشمشیر وفادارکه دید (اسکندر رومی) - زن پیمانش را برریگ نویسد (فرانسوی) محبت مرد در دل زن مهمان است (آلمانی) ریح الصبا و عهود هن سواء (منسوب بحضرت علی ع)

آتنان قاطر ساواشدی آرادا اشك اؤلدی (مراغی) - رجوع شود آت آتنان ...

آتوا اشك دیمیشم یا دوه‌وه کوشك ؟ - نظیر: مگر اسب شاه را یابو گفته‌ام. رجوع شود تویوقووا کیش ...

آتون دایدی (دایدور) ایشون زایدی (زایدور) - ترجمه: اسبت کره است و کارت زار. نظیر: Vous voila dans le bon drap

آته آته آوچی گوره‌گوره گوزچی (نق) - نظیر: کارنیکو گردن ازیر کردن است.

آته قرخ یاشیندا تعلیم ویرسن قیامت میدانیندا چاپاللار نظایر: در چهل سالگی سنتور یاد میگیرد در گور استاد خواهد شد - الدرس فی الصغر. رجوع شود سکسنده ساز ...

آتی آت یانیندا باغلاسان همرنگ اولماسا همخوی اولار- نظایر: آلوچه به آلو نگرد رنگ بگیرد. بگو بمن با که آمیزش میکنی تا بگویمت کیستی (حضرت سلیمان). المجالسه مؤثرة

☆ آتي اودوزوب چولونا گوه‌نور- ترجمه: اسبرا باخته بجلش مینازد

☆ آتی ایتیروب نوختاسین آختاریر ـ نظیر : اسب را ول کرده پی نعلش میگردد

آت یریمکله انسان بیلمکله ـ ترجمه : اسب را با روش (راه رفتن) وآدمی را بادانش شناسند.

آت یرینه اشك باغلاما ـ نظایر : هرستوری را صطبلی دیگر است (مولوی) لبهای الاغ مثل دهان اسب نیست (چینی) کلم الناس علی قدر عقولهم

آتیم اؤزومده‌ن دونوم اؤزومده‌ن بیگه نوکرم ـ ترجمه: ازکیسه خود خرج کردن وخدمت خان انجام دادن!

آتین آریغینا قاری دیللە ایگیتین یوقسولونا دلی- ترجمه: اسب لاغر را پیر ومرد مستمند را دیوانه خوانند.

آج آدامی قورد یمه‌ز ـ نظیر : برهنه فارغاست ازدزد وطرار

آج آجی آلدی آجدان للوون توره‌دی (ریاحی) ـ ترجمه: گدا با گدا ازدواج کرد ازاین وصلت لوس ونثر بوجودآمد

آجالدون چوبانه یورولدون سروانه ـ نظیر : بایاران همدم می‌نوش شعر را باشاعر ازبرکن (چینی)

آجاولوب یه‌ن ناساز اولماز ـ نظیر . التخمة راس کل داء والحمیة راس کل دواء (بختیشوع)

آجایت گلمیش توخ ایتین گ... یالیر (نق) ـ ترجمه : سگ گرسنه سرین سگ سیر را می‌لیسد. مراد آنکه : تملق و چاپلوسی انسان رابتمام رذایل وامیدارد.

آج تویوق دیشینده بوغدا گوره‌ر (نق)ـ رجوع شودبه‌مثل‌زیر

آج تویوق یوخودا داری گوره‌ر ـ نظایر : شتر در خواب بیند پنبه دانه ـ آرزو برجوانان عیب نیست ـ الحلم والمنی اخوان

آج تویوقی دیشینده گوره‌ر (نق) رجوع شود بمثل بالا

آجدان اوماق اولماز (نق) ـ ترجمه : ازگرسنه نباید توقعی داشت . نظیر: کف دست که مو ندارد چه میخواهند از او . رجوع شود نه ایستیرسن باجوندان...

آج دوغرار توخ ییەر ـ ترجمه : گرسنه تلیت کند سیر بخورد مراد آنکه سر آدم عجول کلاه میرود

آج دیەر توخالمارام توخ دیەر آجالمارام ـ ترجمه: گرسنه گوید که سیر نخواهم شد و سیر مدعی است که گرسنه نخواهم گردید

آج قاتیق ایستمز یوخولی یاسدیق ـ ترجمه : گرسنه‌خورش نخواهد وخواب‌آلوده بالش نظیر : کوفته را نان تهی کوفته است

آج قاریننان آجی سفیز(سقز) چینیرسن ! (نق) ـ ترجمه : باشکم گرسنه سقز خالی میجوی ! نظیر: شکم لیز وهندوانه !

آج قلینجا چاپار ـ ترجمه : گرسنه بشمشیر تازد

آج قودورقان اولار چپلاق اویناغان ـ نظایر: برهنه‌خوشحال است - کل صعلوك جواد

آج قولاغیم دیش قولاغیم ـ ترجمه : گوشم بی گوشواره باشد و راحت ـ نظیر: درویشی و دل‌خوشی

آجلیغی ویرمیشوخ دیشلیغا (دینجلیغا) ـ ترجمه . گرسنگی را با فراغ خاطر معاوضه کرده‌ایم .

آجمیش اشك آتدان یوگروك (یوگورەك) اولور (نق) ـ ترجمه : الاغ تهییج شده از اسب تیزروتر باشد

آجون آندی آند اولماز (نق) ـ ترجمه: سوگند گرسنه را اعتماد نشاید

آجه میته حلالدور ـ نظیر: المیتةمباح عندالمخمصه (حکم‌شرعی)

آجی دیندیرمه(۲) توخی ترپتمه ـ ترجمه: گرسنه را سلام‌مکن و سیر را مزاحم نشو

آجیمدان گوزلریم دروازەلندی ـ نظایر : روده بزرگه روده کوچکه‌را خورد . صاحت عصافیر بطنی ـ ضرم شذاه

۱ــ در امثال ترکی آذری کلمه «آج» بمعانی گرسنه ، لخت ، عور ، گدا ، عاری وغیره استعمال شده‌است .

۲ــ نسخه (نق) ایشلتمه

آجین ایمانی اولماز - نظیر : کادالفقران یکون کفراً .

☆ آجیندان قوروت قاپیر - یاگون اورتا چاغی دورور - ترجمه: از زور گرسنگی کشك می‌بلعد یا وقت ظهر بیدار میشود

آجین قارنی دویارگوزی دویماز - نظایر : حریص دائم در غم است هرچه دارد پندارد کم است . حریص باجهانی گرسنه است

آجین قورشاقیندا چورەك دایانماز - نظیر : قرار در کف آزادگان نگیرد مال، مراد آنکه اشخاص تنگ مایه از پس‌اندازمحرومند

آچماروق ! (۱) - نظیر : veto درموارد مخالفت باپیشنهادی مورد استعمال است

آچیق آغز آج قالماز (۲) - ترجمه دهن باز بی‌روزی نماند مراد آنکه اشخاصیکه ننگ سؤال را بر خود هموار کنند مرفه زندگی کنند

آچیلمامیش سفره‌نین عیبی اولماز (نق) - نظیر : سفره نگسترده بوی مشک دهد

آچیلمامیش سفره‌نین بیرعیبی‌وار آچیلمیشین مین - نظیر: چو دربسته باشد که داند کسی که گوهرفروش است یا پیله‌ور

☆ آخار چایه گیتسه قورور - نظیر: گر بدریا رسد بر آرد دود

آخار سویون گونول آچماقین‌گورالی باشیم قوروماز - (نق) - ترجمه : ازروزیکه صافی‌آب روان را دیده‌ام تنم‌خشك نگردیده‌است

آختاران تاپار - نظایر : جوینده یابنده است. من طلب

۱- درانقلاب مشروطه وقتیکه ناطقین مردمرا بپافشاری ترغیب‌نموده و در موضوعات مهم پیشنهاد میکردند که بازار را بسته ودرتلگرافخانه و انجمن متحصن شوند مستمعین که اغلب غیر بازاری بودند فریاد میزدند آچماروق ... آچماروق

۲- زنی بواعظی اعتراض کرد که حضرت آقا شما هرچه پاداش اخروی بود بمردان بخشیدید پس نصیب ما زنان درآخرت چه خواهد بود ؟ وی کمی فکر کرد وگفت : « ضعیفه دهن باز ... »

وجد Qui cherche trouvera

آختارماقنان دگل راست گلماقیناندور ـ ترجمه : جستن شرط نیست تصادف شرط است

☆ آخوری آلچاق یری یوموشاق ـ ترجمه : آخورش کوتاه زیر اندازش کاه رجوع شود: سودگولونده‌دور ...

آخوند اولماسون آزار(۱) ـ ترجمه ، آخوند خدا بد ندهد محل استعمال : بمزاح درباره بیمارانی که ظن تمارض رود بکار برند

آدام آدام اتی ییر ـ ترجمه : آدمیزاد گوشت آدمیزاد میخورد مراد آنکه قحط و غلای عجیبی است

آدام آدامه گره‌کدور ـ نظیر : الانسان مدنی بالطبع

آدام آلتیندا سوز قازان آلتیندا کوز ـ ترجمه : فرمایشهای چون خودی مانند اخگر زیر دیك سوزان است

☆ آدم ایچی گورمیوب ـ نظایر : سرسفره باباش بزرگ شده ـ پشت تاپو بزرگ شده

آدام بیلمیر هانکی سازویله اویناسون ـ نظیر: نمیدانم با کدام سازت برقصم

آدام دانشا دانشا اشك قارپینا قارپینا ـ ترجمه : آدمیان با صحبت وخران با گاز گرفتن مأنوس شوند

☆ آدم قباقنه چیخارتمالی دگل ـ نظیر : توی سر وهمسر نمیتوان درش آورد

آدم گره‌ك عمرده‌ده آغلیه علیه‌ده ـ نظیر : Qui n'entend qu'une cloche n'entend qu'un son مراد آنکه قضاوت باید یکطرفه نباشد

آدم گره‌ك یا مکتبخانه‌دن چیخا یا دیوانخانه‌دن ـ نظیر:

۱ـ روزی بچه مکتبی ها قرار گذاشتند که هرکس از در وارد شد بآخوند بگوید : « آخوند ... » آخوند بیچاره درنتیجه تلقین بگمان اینکه مریض است مکتب را تعطیل کرد ورفت در بستر خوابید .

دبستانی که باز میشود در زندانی بسته میگردد

آدام مین آجیغی اودار بیر شرینین خاطرینه ـ نظایر : ان الحسنات یذهبن السیئات ـ عیب می جمله بگفتی هنرش نیز بگو

آدم وارکه دیندیرمه‌سن یاخشیدور . آدم وار که آدملرین نقشیدور آدم وارکه اشك اوندان یاخشیدور آدم وار که دیندیره‌سن جان دیبه‌ر آدم ... (تمثل)

آدام وارکه قال ایلن قول تاپار آدام وارکه آقچه‌ایلن پول تاپار (نق) ـ ترجمه : اشخاصی هستند که باحرف برده پیدا کنند و نیز اشخاصی هستندکه باصرف سیم پشیز پیدا کنند

آدام یکلمکله معرفتلو اولور ـ نظیر: عقل با ریش درمیآید

آداملیق پولونان دگل که بازاردان آلاسان ـ نظیر :

L'homme ne se mesure pas à l'aune

آدملیقی آدمنن ایسته خوش ایبی قزیل گلدن (ریاحی) ـ ترجمه : آدمیت را ازآدم بخواه وبوی خوش را ازگل سرخ

☆ آدمنن خاتمه گوروکمیوب ـ ترجمه : از آدم (ابوالبشر) تا خاتم (خاتم‌الانبیاء) دیده نشده است . نظیر : تاجهان بوده وبوده‌است‌که داده‌است نشان ـ سابقه ندارد

آدمه سوزی بیر یول دیبه‌للر ـ ترجمه : حرف را بآدم یکبار گویند . نظیر: اسب نجیب را یك تازیانه

آدمی آدم ایلیه‌ن پارادور ـ پاراسیز آدمین یوزی قارادور تمثل است

آدمی پالتارینان تانیمازلار ـ ترجمه : آدمی‌را بالباس‌نشناسند نظایر : اگر با خرقه کس درویش بودی ـ رئیس خرقه‌پوشان میش بودی

L'habit ne fait pas le moinne المرء فی‌طی‌لسانه لافی‌طیلسانه (فرانسوی) ـ It is not the gay coat that makes the gentleman (انگلیسی)

آدمی تانیه‌ن یرده قورد یسین ـ ترجمه : آدمی را جائی‌که می‌شناسندش گرگ بخورد ! رجوع شود بمثل زیر

آدمی تانیەن قورد یسین - ترجمه : آدمی‌را گرگ آشنا بخورد؛ نظیر : آنکس که درهرجا دوستانی دارد همه‌جا را مطبوع می بیند (چینی) محل استعمال : وقتیکه بادارات یا سایر مقامات مراجعه و آشنائی پیدا میکنندکه ارائه طریق مینماید بکاربرند

آدمین سفیهی‌شاطر(۱) اولار ایتین سفیهی تازی - ترجمه: آدم سفیه شاطر شود سگ سفیه تازی. رجوع شود بمثل زیر

آدمین سفیهی یا پهلوان اولار یا شاخسیده طبلچی - ترجمه : آدم سفیه یاکشتی گیر شود یا در دسته‌شاه حسینی‌طبال. مراد آنکه ابلهان کارهای پرمشقت بیفایده اختیارکنند

آدون ندور داش‌دمیر یوموشانیسان یوموشانیسان - ترجمه: اگر ازآهن سخت‌تر هم باشی آخر سر نرم خواهی‌شد. نظایر: الدهراحذق المؤدبین Le temps est un grand maitre

آدون‌ندوررشید بیرین دیه بیرین ایشید - ترجمه : نامت‌چیست رشید . یکی گفت یکی شنید (۲) نظیر: یکی بگویکی بشنو . مراد آنکه این‌طرز مباحثه نیست

آدون‌هیبت‌اللهدور یامنی‌قورخودوسان؟(۳)- ترجمه: راستی نامت هیبت‌اله است یا مرا میترسانی ؟ مورد استعمال : چرا داد میزنی مگر خیال میکنی که خواهند ترسید

☆ **آدی اوزوندەن بیوکدور** - ترجمه : نامش ازخودش کلانتراست نظیر: نامش کلان دهش ویران . مرادآنکه شهرتش بیش‌ازواقع است

☆ **آدی ایت دفترینده یوخدور** - ترجمه: حتی درفهرست سگان‌نیز

۱ـ شاطرهافراشان پیاده بودندکه هرکدام ترکه‌ای‌بدست گرفته در اطراف اسب یادرشگه حکام میدویدند

۲ـ گفت وشنید درترجمه بجای مصدر مرخم بکار برده شده است

۳ـ کاشی از ترکی پرسید نامت‌چیست ترك با صدای نتراشیده و نخراشیده‌ای جواب داد هیبت اله این بار کاشی با ترس ولرزگفت : « راستی ... »

نامش نیست. محل استعمال : آدم بی اهمیتی است

☆ آدی قولاقنه یتیشیب ـ مراد آنکه مشتبه شده است

آدین بیلممیش نیه ایوینه گیدیرسن (نق) ـ ترجمه : نامش را ندانسته چرا بخانه‌اش میروی

☆ آدی وار اوزی یوقدور ـ ترجمه و نظیر : نامش هست و نشانش نیست. یعنی وجود خارجی ندارد

آدین ایشید اوزون گورمه ـ نظیر : و تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه

آدین دیمه قوی بلیمه(۱) ـ نظیر : نامش را نیار خودش را بیار

آراچی باشین قولین سینمیش گوروب آراچیلیق ایدور (نق)

ترجمه : میانجی تن بشکستن سر ودست خود داده وارد معرکه میشود

آرا خلوت تولکی بیگ ـ نظیر : مهر درخشنده چو پنهان شود شب پره بازیگر میدان شود

آراچی گوگلی گن اولور (نق) ـ ترجمه : میانجی دست و دل باز باشد

☆ آرا دا بییر اورتادا گزیر ـ ترجمه : میانه خوراست و کناره گرد . مراد آنکه کلاش عجیبی است

آراز آشیقیندا اندور کر توپوقیندان ـ ترجمه : ارس بزانویش نمیرسد و کر به پاشنه‌اش. نظایر : زینب غازچران است. میرود از آسمان شوربا بیاورد

۱ـ سلطان بهرامشاه غزنوی با آنکه ۲۰۰ فیل جنگی همراه داشت درجنك باغوران شکست خورده ومجبور شد یکه وتنها از برابر دشمن فرار کند پس از آنکه مدتی اسب تاخت بدر آسیابی رسید. آسیابان که جوان مودبی بود ازمیهمان کنارجوی آب پذیرائی کرد ونان و پودنه وپنیر برابرش نهاد . سلطان پس از سیرشدن میل استراحت کرد از جوان درخواست که رختخوابی تهیه کند آسیابان عرض کرد غیراز جل الاغ پوشاکی وجود ندارد سلطان گفت : « آدین..»

☆ آرازا ایت ... - ترجمه و نظایر: فضله سگ به‌میانه‌تان - باهم بخورید مرادآنکه چرا دعوا میکنید .

☆ آرا قاریشیب مذهب ایتوب - ترجمه: اوضاع چنان آشفته که‌دین از میان رفته نظایر : شرب الیهود است . جهان درهم افتاده چون موی زنگی - کی بکیه

آرالیق آتی کور فاطی - ترجمه : فـاطی کوره است و اسب همگان نظیر: کالحمارالحاجات . مرادآنکه شغل حسابی ندارد . ولگرد و ولنگار است

آرالیق سوزی ایو ییخار - ترجمه : اراجیف خانه‌ها برباد داده است. منظورآنکه بحرف این وآن گوش نده دربارهٔ مردم سوء ظن مبر

آراندا خرمادان اولدوم ییلاقدا بوغداداان (۱) - ترجمه : هم ازخرمای گرمسیر ماندم هم ازگندم سردسیر نظایر : هم از شوربای قم ماند هم ازهلیم‌کاشان. لاحصل عنب‌الشام و لاکرم الیمن . مراد آنکه از هردوسود محروم شدیم

آرپا اکن بوغدا بیچمز - ترجمه : هرکه جوکاشت گندم ندرود نظایر: ای‌نورچشم من بجز ازکشته ندروی (حافظ) . من‌یزرع الشوك لم یحصد به‌عنبا

آرپا چوره‌کی تورش آیران آدون ندور خانلار خان (ریاحی) - ترجمه عنوانش بیگ است خوراکش نان جوین ودوغ. نظیر: آج خاندور

آرپاچوره‌کی تورش آیران قارنمی خراب ایلدی - یانی قودوقلی دول آرواد ایویمی خراب ایلدی . تمثل است

آرپادان بوغداادان الیم چیخدی امیدیم سنه قالدی داری

۱ـ لك لك تصمیم گرفت اول ببغداد که گرمسیر است رفته از خرما استفاده بکند وسپس درنواحی سردسیر ازگندم برخوردار شود ولی ازبس که‌دیر جنبید تاببغداد رسید خرما تمام شده بود وتابسردسیرآمد خرمن کوبی گندم بپایان رسیده بود، خود راملامت کرده گفت: « آراندا ... »

خرمنی - ترجمه : دستم ازگندم و جو تهی است تنها امیدم بخرمن ارزن مانده است

آرپانین دنی قزیلدور سامانی گوموش - ترجمه : جـو را دانه زر وکاه سیم است مراد ازمثل آنکه اهمیت‌کاه ازبرای زارع کمتر از جو نیست .

آرپانی توکوبلر ایتین قباقنه ، سوموکی آتین - ترجمه : جو را جلو سگ واستخوان را جلو اسب ریخته‌اند

آرتیق تاماه(طمع) باش یارار - ترجمه: طمع بسیارسر شکستنك دارد نظایر : الطمع الکاذب مدق‌الرقبه - طمع زیاد مایهٔ جوانمرگی‌است

آرتیق خرج ایو ییخار (نق) - ترجمه : اسراف خانه بر بادده است. نظیر: کلوا واشربوا ولاتسرفوا

آرخالی کوپك قورد باسار - ترجمه : سگی که پشت و پناه داشته باشد برگرگ چیره شود

آرواد ایوده ایکی اولسا ایو سپوروله‌میش قالار - ترجمه: خانه‌ای‌که دوزن باشد نا رفته ماند. نظایر: خانه‌ای‌که دو کدبانو بود - خاکروبه تازانو بود . رجوع‌شود به ماما ایکی ...

آرواد ایو یاپار - آرواد ایو ییخار - ترجمه: زن خانه‌سازد، زن خانه ویران کند نظیر: زن خوب فرمانبر پارسا ، کند مرد درویش را پارسا

آرواد بلادور الله هیچ ایوی بلاسیز ایلمه سین - ترجمه : زن بلاست ، خدا هیچ خانه‌ای را بی بلا نکند. این‌مثل عیناً در زبان فارسی مستعمل است . مراد آنکه زن باتمام معایبش برای خانه‌ضروری‌است

آرواد بنادور کیشی فعله - ترجمه : زن بنا است و مرد کارگر .

آرواد سن ایچریده‌ن من اشیکده‌ن یاخشی ایواوللوق (۱) رجوع شود بپاورقی

۱- روزی که ملانصرالدین خودش دسته‌گلی بآب (بقیه درص۱٤)

آرواد سوزینه باخان آروادداں اسگیك‌دور ـ نظیر: چون بفرمان زن کنی ده وگیر ـ نام مردی مبر به ننگ بمیر

آرواد کج قابیرقادور ـ ترجمه : زن کج دندهٔ است . نظایر : زن یك دنده‌اش کم است . زن‌ازپهلوی چپ شد آفریده ...

آرواد وارکه آرپا اونون آش الەر ـ آرواد وارکه ککلیك باشین یاش الەر(۱) ـ نظیر : خلق‌الله للحروب رجالا ورجالا لقصعة وثرید

آروادون پیسدی بوشا قورتول ـ ترجمه : زنت نا اهل است طلاقش ده وخلاص شو رجوع شود به یامان قونشی ...

آروادون شریکلی اولسون ـ مالون شریکلی اولماسون ـ ترجمه : زنت مشترك باشد به‌که مالت

آرواده جهاد حرامدور ـ ترجمه : برای زن جهاد حرام است (حکم‌شرعی) هنگام دعوا بمزاح دو باره اشخاصیکه بخواهند ازمرحلهٔ حرف بمرحله کتك برسند گفته میشود

آرواده‌کیشی کیشیه آرواد گرکدور ـ ترجمه : زن را شوی ومرد را همسر ضروری‌است

آروادی اری ساخلارپنیری دری ساخلار ـ یا ـ آروادی‌ار ساخلار بوستانی ور ـ ترجمه : زن را شوی نگاه دارد و پنیر را خیك یا زن را شوهرش خفظ‌کند چالیز راکرت

آروادی‌کوچك آل ایشلی‌چیخدی بختوه ـ ترجمه : همسر

بقیه ازصفحه ۱۳

داده وقسمتی از اثانه خانه را بقیمت ناچیزی فروخته بود پس ازمراجعت بخانه سرسفره متوجه دستهای زنش شده ومیپرسد : پس النگوهایت کو؟ زن‌جواب میدهد : چون دیدم لبو فروش میخواهد سرم کلاه گذارده ولبو را سبکتر وزن کند بدینجهت النگوها را پنهانی درکفه وزنه‌ها انداختم تاپدری ازش درآرم ! ملاخندید وگفت : « آرواد ... »

۱ـ ککلیك باشین یاش ایلماق تعبیر است از مواقعه

خردسال اختیار کن اگر خانه دار از آب درآید چه سعادتی . مراد آنکه اصل درانتخاب زن جوانی وزیبائی وی است

آروادی گوزل آتی یورقایله یولداش اولما (مراغی) — ترجمه : باکسی که زن زیبا واسب یورقه دارد همراه مشو . منظور آنکه این قبیل اشخاص که مرکب راهوار دارند برای دیدار یار تند خواهند راند وتورا تنها خواهندگذاشت

آروادین قاریسی ایکی اللی یاپیشار — ترجمه : زن پیردودستی می‌چسبد . نظیر : بیشتر دلبستگی باشد بدنیا پیر را . منظور آنکه پیران حریص‌تر باشند

آروادین یاخشیسینادا لعنت پیسینه‌ده — ترجمه : زن نجیب و زن شیطان لعنت بهردوتاشان ؛ نظیر: لعنت بهرچه مار چه بیضا چه‌خالدار

آروادین یالاقی سمنو قویار کیشینین یالاقی بقال دکانی آچار — زن دله سمنو گذارد مرد دله دکان بقالی بازکند . مراد آنکه اشخاص شکمو و دله باید برای خوردن چیزی دردسترس داشته باشند

آرواد ییخان ایوده‌ن آللهین خبری یوخدور — ترجمه : از خانه‌ای که زن برباد داده خدا نیز خبر ندارد . نظایر : ان کیدکن عظیم . النساء حبائل‌الشیطان . مکر زنان بار خر است

آری شیره باشنا یغیشار — ترجمه : مگس دور شیره جمع‌میشود نظایر : مشرب العذب مزدحم (ازحضرت علی ع) — ناگزیر است مگس دکه حلوائی را

آری قهرین چکمیه‌ن بال قدرینی بولمز — ترجمه: کسی که قهرزنبوررا نکشیده قدر عسل‌را نداند . نظایر : دو دوست قدرشناسند حق صحبت را . که مدتی ببریدند و باز پیوستند. رجوع‌شود: زمستان‌چکمیه‌ن ...

آری یواسنا چوپ اوزادیبلار — ترجمه : چوب بلانه زنبور کرده‌اند . نظیر : آب بلانه مورچه ریخته‌اند — این تعبیر را وقتیکه جماعت کثیری از روبرو پیدا شوند بکار برند

آری یواسنا چوپ اوزاتما — ترجمه : چوب بلانه زنبور مکن. نظایر : مست خفته‌را فنجان مزن — الفتنة نائمه لعن اله من ایقظها . رجوع

شود به آنقران اشکین

☆آرییه قوطه آندیلار- ترجمه: لنگ بوسطا انداختند. یعنی آشتی دادند

آزاجیق آشیم غوغاسیز باشیم - ترجمه : آشم کم باشد سرم بی‌غم . نظیر : درویشی و دل خوشی - درویشی وقناعت درگوشه فراغت رجوع شود به آج قولاقیم ...

آزارلیق اولسون بیزارلیق اولماسون (نق) - ترجمه: بیماری به از بیزاری

آزاندا شیخیم ایوینه تزه‌نده ده شخیم ایوینه (ریاحی) - ترجمه : درموقع گم کردن راه هم بخانه شیخ درموقع فراری‌بودن‌هم . مراد آنکه خوب ناندانی گیر آورده‌ای

آز اولسون آری اولسون - رجوع شود به آزجا آریجا

آز اولور کوسور چوق اولور قوسور - ترجمه : کمش‌دهی قهر میکند زیادش دهی قی . در مورد اشخاصیکه بچه طبیعت هستند بکار میبرند .

آز ایشده‌ن چوخ ایش تورەر - ترجمه : ازکار جزئی کارهای مهم بوجود آید

آزجا آریجا - ترجمه : کم‌باشد و نظیف باشد . مراد آنکه کیفیت مهم است نه‌کمیت

آزجا هارا گیدیرسن چوقچا یاننا ؟ - نظیر : مگر اززمین بآسمان می‌بارد ؟

آز چوق یاننا گیدەر - ترجمه : کم بروی یا بنزد زیاد میرود. مرادآنکه جزء تابع کل است

آزدان آز اولور چوقدان چوق - ترجمه : زکم‌کم باشد از بسیار بسیار

آز دیریل شاد دیریل (نق) - ترجمه : کم زی شاد زی

آز سویله چوق دیکله (استانبولی) - ترجمه : کم‌گوی بیش‌نیوش نظیر : دوبشنو ویکی بیش مگوی

آز واریدی آج آدام بیری‌ده دوشدی باجادان (مراغی) -

نظایر: سورنائی کم بود یکی هم ازغوغه درآمد. ازدست گدایان نتوان کرد ثوابی. رجوع شود : ایت الینده‌ن ...

آزون وار آز یه چوقون وار چوق (ریاحی) - ترجمه : کم داری کم بخور بیش داری بیش . نظیر: اندازه نگه دار که اندازه نکوست .

آزه قانع اول چوقی اللهدان ایسته - ترجمه: بکم بساز زیاد را ازخدا بخواه . نظیر: بهرچه‌ات خداداده خرسند باش

آزی بیلمیه‌ن چوقودا بیلمز - نظیر : من لم یشکر القلیل لم یشکر الکثیر

آزینان چوقون اویونی اولماز (مراغی) - ترجمه : غنی وفقیر بازیشان سرنمیگیرد . رجوع شود : آجینان توخون ...

آز یه اؤزوه بیر نوکر دوت - نظیر: یك نان کم بخور برای خودت نوکری بگیر. رجوع شود : الون قوی ...

آز یه همیشه یه - ترجمه : کم‌بخور همیشه بخور. نظیر :کم‌کم بخور دمدم بخور

آزییه‌ن راحت گوره‌ر چوق ییه‌ن جراحت (نق) - نظیر : عز من قنع ذل من طمع . رجوع‌شود : آرتیق تاماه ...

آسان دوتانا آسان‌گچر (نق) - ترجمه : هرکس زندگانی را آسان‌گیرد روزگارش آسان‌گذرد . نظیر : آســان گذران کار جهــان گذرانرا

آستا ایله اوستا ایله - یا - آستاجا اوستاجا - ترجمه: آهسته اما ماهرانه . نظیر : کارآهسته اجناس زیبا بوجود آورد (چینی)

☆ آستاری اوزونده‌ن باها دوشور- ترجمه: آسترش ازرویه گرانتر تمام میشود

☆ آستا قاچان نامرد دور (۱) - نظایر : الفرار من مالایطاق من‌سنن المرسلین. Sauve - qui - peut

---

۱- کودکان موقع بازی این تعبیررا برای تهییج یکدیگر بکار برند و بطور مزاح حین فرار ازبرابر دشمن‌نیز مورد استعمال‌است

آستا گیده‌ن یوروُلماز - ترجمه : هر آن کس که آهسته‌رود خسته نشود. نظیر: اشتر آهسته میرود شب و روز

آشاقیدان یوخاری گلنده خیراولماز(نق) - ترجمه : نو کیسه اهل خیر نباشد .

آشاقی کنده کبین (کابین) کسیر - ترجمه : در ده پائین کابین می‌بندد (صیغه عقد جاری میکند) مرادآنکه یواش یواش وارد کار میشود

آشپزده‌ن کوسن ایوینه آج گیده‌ر(نق) - ترجمه: هر که‌از آشپز قهر کند گرسنه بمنزل رود

آش پیشدی هوا دوشدی ؟ (۱) - ترجمه: آش پخت تك هوا شکست ؛ محل استعمال : چه‌شد یك‌دفعه تغییرعقیده دادی ؟

آش داشاندا چمچه‌نین بیری بیرقیزیل اولور - ترجمة: وقت سررفتن دیك بهای چمچه دانه‌ای یك سکه طلا میشود . نظیر : و فی‌اللیلة الظلماء یفتقد البدر

آش درسیدور ! - ترجمه : درس آش است (۲) . نظایر : هم فال است هم تماشا - هم تجارت است هم زیارت

آش قاپویه‌جه یولداش - ترجمه : آش تا دم در رفیقت است . مرادآنکه آش غذای سهل‌الهضمی است

آشنا آشنا چیخیر اوجاق باشنا ! - نظیر : لدا را رو دهی صاحبخانه میشود !

۱- صبح یکی از روزهای سرد زمستان که برف آمده بود پیر زنی پسرش را بیدار کرد تاپشت بام را پارو کند . هرقدر پسرالحاح کرد که‌مهلت ده تك هوا بشکند بعد بروبم مادر قبول نکرد ناچار پسر پشت‌بام رفت وپیر زن دیك آش را بار کرد. وقتیکه‌آش پخت وحاضرشد مادر فرزندش را آواز داد وگفت : قربانت برم حالا دیگر تك هوا شکسته بیا آشت را بخور و سپس کارت را ادامه ده ، پسرخندید وجواب داد : « آش ... ؟ »

۲- بعضی از روحانیون که صبحها در منازلشان مجلس درس دارند علاوه برافاضه معنوی از وجوهات بطلاب کمك‌های مادی نیز میرسانند ، این قبیل مجالس درس بین طلاب به «آش‌درسی» معروف است.

☆ آشی ایچدون قاشقلاری هارا قویدون ؟ - نظیر: عمو یادگار خوابی یا بیدار ؟ برای آنکه بفهمند کسیکه دراز کشیده خوابیده است یانه این تعبیر را بکار برند

☆ آشی ایچیر نخودین سچیر - ترجمه: آش‌را میخورد ونخودهایش را سوا میکند

☆ آشی پیشیب - نظیر: گاوش زائیده است

آشین سیوقلیقی (سولوقلیقی) ده‌نین یوقلوقیندااندور - ترجمه: آبکی بودن آش از فقدان بنشن است. مرادآنکه اگرقصوری در پذیرائی ملاحظه کردید ناشی ازفقدان وسایل بود

آطه‌ده قورد آزیدی بیریده گمیله گلدی(استانبولی) - ترجمه: درجزیره گرگ کم بود یکی‌هم باکشتی درآمد. نظیر: سورنائی کم بود یکی‌هم ازغوغه‌درآمد(۱)

آغاج آجی جان شیرین - ترجمه: چوب تلخ است جان شیرین. مرادآنکه دربرابرشکنجه غیراز اقرار چاره نیست

آغاج بار گتدیقجا باشین یره تیکر - ترجمه: درخت هرچه پربارتر شود سرش را پائین اندازد. نظیر: درختان بارور خم و مردان دانشمند متواضع هستند (انگلیسی)

آغاج باشندا قووت خلق الانسان بالتفووت (بالتفاوت) - رجوع شود بپاورقی(۲)

آغاج بهشتده‌ن چیخیب - ترجمه: چوب از بهشت آمده. نظیر: گر نباشد چوب‌تر فرمان نبرد گاو و خر

☆ آغاجدان آدام یونورام - ترجمه: ازچوب آدم میتراشم. مراد آنکه ازحیث کارگر درمضیقه هستم

آغاجدان تندیر کردده‌ن اولیا اولماز - ترجمه ونظیر: ازچوب

۱- غوغه نام دهی است دراطراف قزوین

۲- این‌مثل کاملا عامیانه بوده مرادآن‌است که اختلاف طبقاتی‌مربوط بخلقت است. قووت یا قاووت حلوائی است که بعربی سویق گویند

تنور نايد از كرد ولی. نظاير: از خمره نيل چلوار سفيد بيرون نتوان كشيد (چينی) . اجنه‌دەن ...

آغاجدان دوشماقين گنلماقه نه ربطی وار(۱) - ترجمه : از درخت افتادن چه‌ربطی بافراخی دارد. نظير: چه‌ربطی گوز دارد با شقيقه . رجوع شودبه هونگين ...

☆ آغاجدا ياتميشدون ؟ ــ ترجمه: مگر بالای درخت خوابيده‌بودی محل استعمال : چه عجب صبح باين‌زودی بمنزل‌ما آمده‌ای؟

آغاج دوتان يارانان چوقدر ــ ترجمه : تركه‌گير (۲) از تيغ‌زن افزون است. رجوع شود به مات قالاسان...

آغاج گتيره‌نين اول اوزون دوگه‌للر - ترجمه: اول خود چوب آورنده راكتك زنند. نظاير: چه مكن بهر كسی اول خودت دوم كسی . من حفر بئراً لاخيه وقد وقع فيه. رجوع شودبه اوزگيه...

آغاجی اؤز ايچينده‌ەن قورت ييه‌ر - نظاير: كرم درخت‌ازخود درخت است. زنگ ازآهن خيزد وآهن‌را بخورد (هندی) . اقاربك عقاربك. زاده خسرو دريد سينه خسرو . ازماست كه برماست

☆ آغاجيم اليمدن دوشوب - ترجمه: عصايم ازدستم افتاده . نظير : بجای عنانم عصا شد بدست(فردوسی) محل‌استعمال: پير شده‌ام . بعضاً مرگ پسر را نيز ازاين تعبير قصد كنند

آغاجين قوردی اوز ايچينده‌ەن توره‌ر (نق) ــ رجوع شود به آغاجی اوز ...

۱ــ مردی دختری را بحبالۀ نكاح درآورد . شب زفاف كه با وی هم بستر شد ديد كه دوشيزه نيست ازدختر علت راپرسيد مشاراليها جواب‌داد كه درهفت سالگی ازدرخت افتاده‌ام واين‌بلا بسرم‌آمده‌است. مرعصبانی‌شده وگفت : « آغاجدان ... »

۲ــ تركه‌گير كسی‌است‌كه پشت‌سر تيغ‌زن راه‌ميافتد ومواظبت‌ميكند كه اگر تيغ زن تهييج‌گرديده وخواست شمشير ياقداره را بازور پائين آورد تركه را جلو دهد وضربه را پس زند وازفشارآن بكاهد

آغاجی ویرسان اوزسمتنه یخیلار - ترجمه : درخت را که بیاندازی بسمت خودش میخوابد . نظایر : سوبسو میرود چغندر پی کونه :
Chacun a son penchant qui l'entraine (فرانسوی)

آغاجی یمیشینده‌ن تانیللار - ترجمه: درخترا ازمیوه‌اش‌شناسند نظایر: فرع‌الشیئی یخبر عن‌اصله . On connaît le lion par sa patte

☆ آغریماز باشوا دستمال باغلاما - نظیر: سری که درد نمیکند دستمال مبند رجوع شودبه ساح باشوا ...

آغرییه‌ن دیشی چکمك گره‌ك - ترجمه: دندانی‌راکه دردمیکند کندن باید. رجوع شود به دیشون‌آغریر...

آغیر اوتور باتمان‌گل - نظیر: مثل‌گاوباش مرادآنکه وقارت را ازدست مده

آغیرگلدی یونگول قالخار - ترجمه: وقتیکه وقورآید خفیف جاخالی کند. نظیر: جاء الحق ذهق‌الباطل

آغیرلیق کشینین لنگریدور - ترجمه : وقار لنگر مرد است

☆ آغیرلقیجا قزیلا دگه‌ر - ترجمه: هموزن خودطلا میارزد نظایر: یکپارچه جواهراست . Il vaut son pesant d'or

آغیرلیقین یر چکه‌ر روزیسین الله ویره‌ر - ترجمه : سنگینیش را زمین‌کشد وروزیش را خدا دهد. نظیر: هرآنکس که دندان دهدنان‌دهد مورداستعمال‌ چرا ازصاحب اولاد شدن واهمه داری ؟

☆ آغیز بیر دگل - نظایر: ازهر دهن‌آوازی میآید . Autant de têtes autant de voix

آغیزدان چیخان باشا دگر - ترجمه: هرچه ازدهن برآید برسر آید یابخورد . نظایر: زبان سرخ سرسبز میدهد برباد. رب دم سفکه فم

☆ آغیز دگل مسجددور - نظیر: دهن نیست گلدسته است . محل استعمال واقعاً حرف حسابی‌زدی

☆ آغیزون اگریدور ایپ چك یا سورت مبال داشینا - نظیر: دهن کجی میکنی رو بخلاکن

آغیزون باتیردون حراما چمچه‌نی یا کشکولی دولدور قالاما ـ نظایر : حالا که تالان تالانه صد تومن هم زیر بالانه . ان‌تسرق فاسرق الدره وان تزن فازن بالحره. گناهی میکنی باری کبیره

آغیزون خیرلقا آچ ـ ترجمه: دهنترا بخیر باز کن. نظایر: خبر بد بیوم باز گذار. تفالوا بالخیر تجدوه(حدیث نبوی) . زبان آید زیان آید

☆ آغیزوا قووت آلمیسان؟ ـ نظیر: آرد بدهن گرفته‌ای. مگر مراد آنکه چرا سکوت اختیار کرده‌ای

آغیز یاندیران آش دگل ـ ترجمه ونظیر: آش دهن‌سوزی نست

آغیز یاندیران آشی قاشق تانیر ـ ترجمه : آش دهن سوز را قاشق نیز میشناسد

☆ آغیزی آشا یا آغزی چورکه یتیشیب ـ نظیر : دستش بدم گاو بند شده مرادآنکه بنوائی رسیده است

آغیزی آشا یتیشنده باشی داشا یتیشور ـ ترجمه: وقتی که دهانش بسنگك میرسد سرش نیز بسنگ میرسد، مرادآنکه بشر تا میخواهد از ثروتی که اندوخته استفاده ببرد سرش بسنگ لحد میخورد

آغیزی اگرینی دالیدان تانیماق اولار ـ ترجمه: لوده و دهن کج را از پشت‌سر توان‌شناخت

☆ آغیزینا داش توپراق: نظایر: رویم بدیوار . حاشا لك . وقتی از مصیبتی صحبت میکنند و نخواهند مخاطب بآن دچار شود باین تعوید تمسك‌جویند

آغیزیمی یاندیران آش بیر آش اولیدون باشیمی سندیران داش بیر داش اولیدون ـ ترجمه: آشی که دهنم را سوزاندی کاشکی آشی بودی سنگی که‌سرم راشکستی کاشکی‌سنگی بودی . نظیر : لو ذات سوار لطمتنی (حاتم‌طائی)

☆ آغیزین آچدی گوزون یومدی ـ ترجمه : چشم رابهم گذاشت و دهانش را باز کرد رجوع‌شود به تعبیر زیر

☆ آغیزینا ایت آلیب ـ نظایر: کفری شده. کفرش بالا آمده. پاچه‌میگیرد مرادآنکه بینهایت خشمگین‌شده وهرچه فحش و ناسزا بدهنش‌میآید میگوید

☆ آغیزینا چوللی دوشان یرلشمیر - ترجمه: خرگوش با جل در دهانش نمیگنجد . نظیر : Il a des ailes plus grand que le nid مراد آنکه خیلی پرمدعا است

☆ آغیزینا سوز آتیر - ترجمه : زبان در دهانش میگذارد . یعنی مستمسك بدستش میدهد

☆ آغیزینا یوقورت سورتدولر- ترجمه: ماست بدهنش مالیدند نظیر: شیره بسرش مالیدند

☆ آغیزین بوزا وردیلر - نظیر : سبیلهایش رادود دادند

☆ آغیزین بیچاق آچمیر - نظایر : ماتم گرفته. آیینه دق شده

☆ آغیزیندا دیشی قالمییب- نظیر: زوارش در رفته

☆ آغیزیندا لپه ایسلانمیر - نظیر: حرف توی دهنش بندنمیشود ،

☆ آغزیندان سود ایی گلور - ترجمه ونظایر : دهانش بوی شیر میدهد. لم یبلغ الحلم

☆ آغیزین فلان زادیله آچیبلار- نظیر : سقش‌را بافلان‌برداشته‌اند مرادآنکه تکیه کلامش است

☆ آغیزینین سووی آچیلدی - نظیر: آب لب ولوچه‌اش راه‌افتاد یعنی تمایل نشان داد

آغلادان یاننا گیت گولدوره‌ن یانینا گتمه - نظیر : دوست آنست که بگریاندت دشمن آنست که بخنداندت

آغلادیم ایشیم کچمدی ایندی بیر آزدا گولوم - ترجمه : گریستم کارم بسامان نرسید حالا کمی نیز بخندم . مراد آنکه بعضا باید خط مشی راتغییر داد

آغلاماقدا دماغ چاقلیقی ایستر - ترجمه : گریه هم دلخوش میخواهد

☆ آغلاماقی الینده‌دور - نظیر : گریه توی‌آستینش است

آغلاماقین بولمیه‌ن اولوسون گور بگور سالار - ترجمه : هر کس گریستنش را بلد نباشد مرده‌اش راگوربگور کند

آغلامیه‌ن اوشاقه سود ویرمزلر - نظایر : کر نگرید طفل

کی نوشد لبن . بردهان بسته مگس نیفتد (ایتالیائی) مراد آنکه حق راباید مطالبه کرد

آفتابه لگن دودست شامه نه وار هیچ زاد ـ ترجمه : آفتابه لگن دودست برای شام چه داریم هیچ چیز ـ نظایر: لختی جگرك سفره قلمکار نمیخواهد. یك قاب صد بشقاب !

آفتابه ایله لولهین گرو قویاندا بلله‌نه‌ر ـ نظایر: عندالامتحان یکرم الرجل اویهان . خوش بود گرمحك تجربه آید بمیان تا سیه‌روی شود هرکه دراوغش باشد

آقا بیورور سور دریه سنده سور دریه ـ نظایر : المامور معذور. حکم حاکم مرگ مفاجاة . رجوع شودبه فعله‌سن ...

آقا توقدور نوکره بیر چوره‌ك چوقدور ـ نظیر : سیر از گرسنه خبر ندارد

آغا گتیریر نوغالا خانم سالیر چوالا ـ ترجمهٔ : آقا میاره نواله خانم میریزه توگاله. درباره زنان‌دله که خانه‌دار نباشند بکار برند

آقاسی بللی اولان قول عاصی اولار ـ ترجمه : نوکری که ارباب معین وسرشناس داشته باشد نافرمان بارآید

آقالار(۱) بیله‌که اگلشمیسوز یاخشی اگلشمیسوز ـ رجوع شودبپاورقی

آقام علی فرصتی دشمنه ویریب ـ ترجمه : مولا علی پیشدستی

۱ـ معروف است شبی نایب کاظم پسر اصغر دواتگر که از داشهای معروف محله شتربان بود باجمعی ازداشها جائی دعوت‌داشت سرشام که کله‌ها ازباده ناب گرم شده‌بود نایب کاظم لوطیگریش گل کرده وازخاطرش خطور میکند که حاضرین را برای شبی بمنزل خود دعوت کند بنا براین‌خطاب بحضار میگوید : « آقایان اینطور که نشسته‌اید ... » منظورش این بود که کلامش را با عبارت آتی ختم کند : « فلان‌شب خدمت باشیم » ولی‌پس ازادای‌قسمت اول ملتفت میشود که عدهٔ حضار بیشمار است بنا براین میگوید : « خوب نشسته‌اید » .

را بدشمن‌داده است. این تعبیر رابیشتر درمسابقات بکار برند . مرادگوینده بمخاطب آنست که اگر شروع بازی‌را مزیتی‌است آنرا بتووا گذار کردم

آقامین برکده الی یوقدور - ترجمه : مولایم را در کارهای سخت تخصصی نیست. مورداستعمال : مرا ازاین‌کار معاف دارید

آقانین آتی بلی ییه‌ر - ترجمه : اسب ارباب بلی میخورد(۱) . نظایر: من‌اتکی فی‌امر لغیره لاینال بخیره. نفس ارباب بهتر از نواله است.

Oeil du maître engraine le cheval

آقانین مالی چیقار نوکرین جانی - نظایر : شاه می بخشد شیخعلی‌خان نمی‌بخشد. یعطی الحر والعبد یتألم قلبه

آق آت آرپا یمز ؟ - ترجمه : مگر اسب سفید جو نمیخورد ؟ نظیر: مگر سیب سرخ دردست چلاق بد است؟ مرادآنکه مگرزن مسن نباید شوهر کند ؟

آق آقچه قراگون اوچوندور(۲) - ترجمه: زرسفید برای‌روز سیاه است

آق ایتون پامبوقچیه ضرری وار (۳) - ترجمه : سگ سفید ضرر پنبه‌فروش است. نظایر: القاس لایحب القاص. دوتن‌که صاحب یك حرفه باشند از یکدیگر نفرت دارند (چینی)

آقچه آقچه نی گتیره‌ر قوچ ایگیت پالچیق بـاسار بیل باتیرار - ترجمه : پول پول‌آرد وچه‌بسا مردان‌که خشت مالند و بیل‌زنند

آق دولاقلیم ساغ اولسون آق دواقلیم هی بودی‌گلیر - مراد آنکه پسرم سلامت باشد دختران پشت‌سرهم میآیند

۱- معمولا وقتیکه ارباب ازمهترمی‌پرسد اسبرا جو داده‌ای؟ جواب میشنود بلی . کاه داده‌ای ؟ بلی. یونجه‌داده‌ای؟ بلی...

۲- نسخه نق « آق‌بارماق ... » بارماق یك‌قسم سکه‌ای بوده‌است

۳- مراغی این مثل را « آق ایتون پامبوقچیه نه‌ضرری وار » ثبت کرده است دراین صورت مفهوم و مورد استعمال آن بکلی عکس میشود

آق دونلو آق دونلودور ــ ترجمه : قبا سفید قبا سفیداست(۱)
نظیر: انگشتر انگشتراست

آقساق ایت آوه گتمز دوتسادا بوراقماز ــ ترجمه : سگ لنگ بشکار نرود و اگر گرفت دیگر ول کن نیست . رجوع شود : کور دوتدوقون ...

آقشام ایسه یات صباح ایسه گیت(استانبولی) ــ ترجمه: شب بخواب روز سفر کن

آقشامین سویوقلوقی ایکیندیده‌ن معلوم اولور ــ نظیر سالی که نکوست از بهارش پیداست

آق گ ... قره گ ... چایدان کیچنده بلله‌نه‌ر ــ ترجمه: کفل سفید از کفل سیاه موقع عبور ازرودخانه پدیدشود نظیر: فرداکه برمن وتو وزدباد مهرگان آنکه شود پدیدکه نامرد ومردکیست. عندالامتحان ....

آق گون آدامی آقاردار قراگون قرالدار ــ این تعبیر ورد زبان بانوان سیاه سوخته است

آقی گوردون قرانی‌اونوتدون؟ ــ نظیر: بوی نوشنیده‌ای مگر؟

آقین آدی اولار قرانین دادی ــ نظیر: سفید سفید شصت تومان

۱ــ دوبرادر بمسافرت رفتند. زن یکی‌ازآنان دوزرع نیم چلواراعلا خریده درغیبت شوهرش هرروز مدتی نورچشم ووقت خود را صرف کرد تا قبای قشنگی برای شوهرش تهیه دید. یك روز بمراجعت مسافرین مانده‌زن برادر دیگر نیز دو ذرع نیم چلوار معمولی خرید وباعجله درعرض یك روز بنوبه خود برای شوهرش قبائی دوخت. فردای ورودشان که برادران قباها را پوشیده ببازار رفتند زنیکه برای دوخت‌قبازحمت کشیده بود پشت‌سرآنان خارج شد تاعقیده عابرین را درباره دست رنجش بفهمد . اتفاقا با پیرمردی تصادف کرد وازوی پرسید : عموجان قبا سفیدی‌راکه ازاینجا رد شد دیدی ؟ پیر مرد جواب داد : خواهرجان قباسفیدان دوتن بودند کدام یك رامیگوئی زن پاسخ داد آنکه قبایش فلان وفلان بود . پیر گفت: درست‌ملتفت نشدم و دیگرآنکه « قبا سفید ... »

سرخ وسفید صد تومان حالاکه رسید بسبزه هرچه بدی (بدهی) میارزه

آلا ایتدن مشهوردور ـ نظیر : ازکفر ابلیس مشهورتر است

آلا قارقا اولماقی بس دگل حکیملقده ایلیور (مراغی) ـ رجوع شود بوق یماقی...

آلا قارقا سوا چیمسه‌ده غاز اولماز ـ نظیر : که زنگی بشستن نگردد سفید

آلا قارقادا آلومون اولسون-آلانماسان اولومون اولسون (نق) ـ ترجمه : نزد کلاغ طلب داشته باشی ، اگر نتوانی وصول کنی عارت باد

☆ آلت دوداقی یر سپورور اوست دوداقی گوی ـ نظیر: دهان دارد یك گاله بینی دارد نواله · مرادآنکه زبلهورت عجیبی است

آلتون قمیشی صراف بلور (استانبولی) ـ نظایر: قدر زر زرگر شناسد. علی را قدر پیغمبر شناسد

آلدا گیه‌ر یارشی شالدا گیه‌ر یاراشی ـ ترجمه : فرق نمیکند چه شال پوشد چه آل(۱) برایش میآید. مرادآنکه قدوقواره برازندّه دارد

آل رسولدور ویر رسول دگل ـ نظیر: پای مار وچشم مور و نان ملاکس ندید

آل قاپودا سات قاپودا ـ ترجمه : دم دربخر ودم در بفروش . این مثل شعار تجار ترسو وبزدل است

آل کهر ساخلا کوره‌ن چیخسا کوره‌ن اللاه‌کوره‌ن ـ این مثل ساخته اسب فروشان است ومنظورشان آنست که اسب کهر چون‌خواهان فراوان دارد برای خرید وفروش خوب است ولی کرند اصیل برای سواری شخصی بمراتب ازکهر بهتر است

آلماق آلدانماق ویرمك مردلیك (نق) ـ ترجمه : گرفتن فریب است دادن مردانگی

آلماق عیب دور ویرماق هنر (نق) ـ ترجمه : ستدن عیب است

۱ـ آل قسمی پارچه است

دادن هنر

آلماق یاخشیدور ویرماق قارین آغریسی ؟ (نق) - ترجمه: گرفتن خوبست دادن عذاب ؛ مرادآنکه چرا از ادای دین طفره میزنی؟

آلمانی آت گویه یره گلینجه یا نصیب یاقسمت! یا (نچه یول معلق ویرار) (۱) + نظیر: ازاین‌ستون بآن‌ستون فرج است ـ در ناامیدی بسی امید است

آل ویر قرداشدیلار (نق) ـ ترجمه: داد وستد باهم برادر است رجوع شود بمثل زیر

آل ویر دییوبلر ـ ترجمه: پدران گفته‌اند: « داد وستد » یعنی بستان وبده

آلیجی گوزی ساتیجیدا دور (نق) ـ ترجمه: چشمان خریدار به دست فروشنده دوخته است

آلیجی قوشون دندقی اگری اولور(استانبولی) ـ رجوع‌شود به ات پیه‌ن قوشون ...

☆ آم مفته دام مفته ! ترجمه: فرج مفت و اطاق مفت ! این تعبیر بادنی مناسبت در موارد عدیده بکار برده میشود. رجوع شود به اوله‌ن یریندور

۱ـ یکی از خانزادگان مغول در مراجعت از شکار حین ورود از دروازه اصفهان با پیرمرد کریه‌المنظری تصادف‌کرده آنرابفال بدگرفته امر بکشتن وی میدهد. پیر واژگون‌بخت که راه‌چاره‌را ازهرطرف مسدودمیبیند ازخانزاده تمنی میکند: حالا که بخون من‌تشنه هستی لامحاله سیبی‌را که‌ در دست داری بینداز بهوا تا موقعیکه بزمین برسد مرا امان ده . مغول زاده گفت اینقدر بزندگانیت علاقمندی ؟ پیر پاسخ داد: توسیب را بیانداز بهوا تا زمین برسد چند بار معلق زند . مغول بچه سیب را میاندازد . تصادفاً از پائین‌آمدن سیب اسب خانزاده رم‌کرده و راکبش را نقش زمین میسازدکه فی‌الفور جان می‌سپرد لشکریان مغول بخیال‌آنکه باجادوگری طرف هستند پا بفرار مینهند درنتیجه پیرمرد خلاص میشود

آنادان امدیقیم سود بورنومنان گلدی ـ ترجمه : شیری که از پستان مادر مکیده بودم ازدماغم درآمد . منظورآنکه مرارت بسیار کشیدم

آنا بالادان اولماز مگر آیری سالالار ـ قـالالار آی قـالالار استوندەن یول سالالار آنا ... (تمثل) رجوع‌شود به ات دیرناقدان...

آناسینا باخ قیزی آل قراقینا باخ بزی ـ نظیر : مادر ببین دختر بشناس (ایتالیائی)

آناسی گزەن آغاجلاری قیزی بوداق بوداق گزەر ـ ترجمه: ازدرختی که مام بالا رود دخترش شاخ‌بشاخ میگردد

آنانی قیزدان ایلەر بیر قیراقی چاتاق عباسی ـ ترجمه : یك عباسی(۱) لب‌شکسته بین مادر ودختر جدائی‌افکند

آنانین امجکین بیراخوب دەدەنین دا ... یاپیشوب ـ ترجمه: پستانهای مادر را ول‌کرده تخم‌های پدر را چسبیده است . نظیر : سوراخ دعارا گم کرده است

آند ایچمك داغ ساقزی دگل که هی گتیرەسن گویشیەسن (ریاحی) ـ ترجمه : سوگند سقز نیست که هی نشخوار کنی وبجوی

آنقران اشکین باشنا ویرما ـ نظایر: [1]مست خفته را فنجان مزن الفتنة نائمه لعن‌الله من ایقظها (انگلیسی) Let sleeping dogs lie
(فرانسوی) N'eveille pas le chat qui dore

آنلیانا سیوری سینك سازگلور ـ آنلامیانا داوول زیرنا آزگلور (استانبولی) ـ ترجمه : فهیم را الین ساز نماید نافهم را بوق و کرنا نیز کم‌آید. نظیر: العاقل یکفیه الاشاره

آنامازا (آنلامازا) یومورطانی دوگوننه سوز قاندیر ـ ترجمه : تخم‌مرغ راگره بزن یا بنفهم حرف حالی کن

آنامازین (آنلازماین) قویونونداگودمیەسن (نق) ـ ترجمه: حتی گوسفندان شخص نافهم را نپائی بهتر است

۱ـ عباسی پولی بود معادل خمس تومان که شاه‌عباس اول سکه زد وبنام خود موسوم ساخت وامروز خمس ریال‌را نیز عباسی مینامند

آنناميلار(آنلاميلار) تولكيدوريادوه‌خيخليلاريوكلوللر
نظاير: تروخشك را باهم ميسوزانند · همه را بايك چوب ميرانند
آنناميه‌ن (آنلاميان) آهله سوزآنديرينجه آننيان (آنليان) جاهله سمتور چالاسان - ترجمه : براى جوان‌فهميده سنتور بزنى به‌كه به پير نفهم حرف حالى كنى. نظير: كودك عاقل به از پير جاهل
آننامية‌نه (آنلاميانا) ديسه‌ن قولووام ديه‌ر البته - يا- ديه‌ر گل آپاريم ساتيم - بنفهم اگرگوئى برده توام گويد البته ياگويد بيا تا ببرم بفروشمت
آننيه‌ن (آنليان) بيرتكه‌ده‌ن يا بيرتلده‌ن آننار - رجوع‌شود به آننى‌ينه بير سوز
آننيه‌ن (آنليان) بيرگوله‌رآنناميه‌ن(آنلاميان)مين - ترجمه: دانايكبار خندد نادان هزاربار.
آننى‌ينه (آنليانا) بيرتكه يابيركلمه بسدور - نظاير : العاقل يكفيه‌الاشاره . درخانه اگركس است يك‌حرف بس است. A word to the wise is enough
آننى‌ينه (آنليانا) بير سوز بيركتابدور (نق) - رجوع شود بمثل بالا
☆ آننيه‌نين (آنليانين) قولى اولاسان - نظير : قربان هرچه آدم فهميده
☆ آوارا گوردور ! - نظير : ازاينجا رانده ازآنجا مانده
☆ آوجى‌آچيلدى - نظاير : مشتش واشد . پته‌اش روى‌آب افتاد
☆ آوجيمى ايگله ميشديم - ترجمه : كف دستم را بونكرده‌بودم مراد آنكه خبر نداشتم
آوچى آودا - يولچى يولدا گره‌ك - ترجمه: صياد درصيدگاه ومسافر در راه بايد باشد
☆ آوچى يانيندا گوزون قيبرسان ؟ - نظاير : جلو لوطى ومعلق؟ حكمت بلقمان ميآموزى ؟
آوچيه داغى‌نشان ويره‌لله‌ر آوى نشان ويرمه‌زلر - ترجمه:

بشکارچی کوه را نشان‌دهند ، شکاررا نشان ندهند. رجوع‌شودبه چوره کی چکنییب ...

آو یتنیندور(نق) - ترجمه : شکار ازآن‌کسی است‌که اول بآن دست یابد یابرسد . نظیر: من استولی علی شیئی فهو له

☆ **آه چکیر قان توپورور** - نظایر : آه از دل پر درد میکشد نظیر: آئینه دق شده

آهلنه‌ن داشی جاهلنه‌ن بال یمه - ترجمه : باپیر سنگ حمل‌کن با برنا عسل هم مخور . نظیر: در بیابان گرفتار دزد شدن بهتراز مصاحبه با نادان درقصر است (سانسکریت)

آیاقلار باش اولوب ، باشلار ایاق (ریاحی) - ترجمه : سرها پا شده پاها سر. نظیر: برعکس گشته کارها - شحنه‌را دزدآورد بازارها

آیاقه دوشمیه‌ن باشه چیخماز- ترجمه : هرآن چیز که‌بپای‌نیفتد برفرق نه‌نشیند . نظیر: تواضع سر رفعت افرازدت

آیاقیله گلوب باشیله گیده‌جاق (۱) - نظیر : بـاگیس سیاه آمده باگیس سفید باید برود. مرادآنکه ابدا حاضر بطلاق دادن‌نیستم

آیدان ایلده‌ن بیرنماز اونودا شیطان قویماز - ترجمه : پس ازسالها وماه‌ها خواستیم نمازی بگزاریم آنراهم شیطان‌نگذاشت. نظیر : احمدك مكتب نرفت نرفت روزی که رفت‌آدینه بود

آیران تاپمیر ایچماقا ، چادرالی گیدیر س ... ماقا - نظیر : نانش ندارد اشکنه بادش درخت را می‌شکنه

آیرانا گیده‌ن چلمکین دالیسیندا دوتماز - ترجمه : کسی‌که برای گدائی دوغ میرود دیگر دیزیش را پشت‌سرپنهان نمیکند

آیری قرداش یاد قوهومدور - ترجمه : برادرانی که اتحاد ندارند خویشان دورند

آیمده (ایامده) دوشه‌ر شنبیه نوروز - ترجمه ونظیر : سالها بگذرد وشنبه بنوروز افتد Christ mas cames once a year

---

۱ـ اشاره بحرکت‌دادن جنازه ازخانه‌است که ازطرف سرخارج کنند

آیلیقیمی سالمیسان بوروجا جیره‌می نیه ییرسن ؟ (۱) – ترجمه: حقوقم را بسر برج محول کرده‌ای جیره‌ام را چرا میخوری ؟

آیریلیق اولومدور – ترجمه: فراق خود مرگی است

آی منلن اولسون اولدوزدان نه پروام (نق) – ترجمه: ماه بامن باشد ازستاره پروا ندارم

آی همیشه بلوت آلتیندا قالماز – ترجمه: ماه همیشه زیرابر پنهان نماند

آیه اوقدر باخما که دوشسون آیاقون آلتینا – ترجمه: آنقدر بماه بی‌اعتنا باش تا زیر پایت بیفتد. نظیر: آب کم جو تشنگی آور بدست تا بجوشد آبت ازبالا وپست

☆ آیه دییرسن بات من چخیم – ترجمه: بماه گوید تو نیا تا من درآیم. مرادآنکه بسیار وجیه است

آیی اوییدور اریمدور دیه دویه دور ایویمدور (۲) – ترجمه: گیرم خرس است بازهم شوهرم است گیرم که اینجا بیغوله ای بیش نیست بالاخره خانه‌ام است

آیی بدجنواردور (۳) – ترجمه: خرسه بد جانوری‌است. نظیر: ازاین دم بریده هرچه بگوئی ساخته است

آیی میشه‌دەن کسیب میشه‌نین خبری یوقدور – ترجمه: خرس ازجنگل قهر کرده ولی جنگل خبر ندارد

۱– روزیکه قرارشد تقویم‌شمسی بجای تقویم‌قمری بکار برده شود وحقوق مستخدمین سربرج پرداخت گردد افسران ازعدم اطلاع سربازان‌دهاتی سوءاستفاده کرده وهروقت برای گرفتن‌حقوق مراجعه‌میکردندبرایشان‌میگفتند هنوزبرج تمام‌نشده‌است. عبارت‌فوق اعتراض‌یکی‌ازسربازان بسلطان‌فوج‌میباشد

۲– این مثل ماخوذ ازداستان دختری است که‌خرسش‌میربایدو همسر خودش میسازد

۳– ازشخصی پرسیدند: خرس بچه میزاید یا تخم میگذارد؟ جواب داد: « خرسه بدجانوری است اگر تخم‌کردکیست که مانعش شود ! »

آیین اون بشی قرانلوق اولسا اون‌بشی آیدینلیقدور- ترجمه: اگر ماه پانزده شبش تاریك باشد پانزده شبش هم روشن‌است

آییننین اله دوشه‌نین اویناداللارـ ترجمه: خرس‌رام رامیرقصانند نظیر: نرمی‌زحد مبر که چودندان مار ریخت هرطفل نی‌سوار کند تازیانه‌اش

آییننین دیشیین گورمیه‌ن باشینی قاباق چاغلار(نق) - ترجمه: کسی که دندان‌خرس‌را نه‌دیده‌سرش راکدوتنبل تصورمیکند. نظیر: اذارایت نیوب اللیث بارزة ولا تظنن انَ‌اللیث یبتسم

آینین مین بیر ایکی اویونی وار هـاموسی بیر امرود اوسته‌دور ـ ترجمه: هزار ویك بازی خرس همه‌اش برای خاطر یك گلابی است. نظیر: Il se fait l'âne pour avoir de la foin

آیی یواسی آسما اوزوم؟ ـ ترجمه: لانه‌خرس وانگورآونگ؛ نظایر: لانه‌خرس وبادیه مس. درلانه‌مرغ سمندرنخواهی‌یافت(چینی)

آییه دائی دیه ایشو ندهن اوتری ـ ترجمه: بمنظور پیشرفت کارت خرس را دائی (یا دائی‌جان) خواندن مانعی ندارد

☆ آییه درایی توخوماق اورگدور ـ ترجمه: خرس‌را دارائی بافتن یاد میدهد. نظایر: بگوش خر یسن میخواند. C'est le diable à confesser

•◆•◆•◆•◆•◆•◆•◆•◆•

همزه

ابداع زوردور تنقید قولای (استانبولی) - ترجمه: ابتکارمشکل است وانتقاد آسان . نظیر : L'art est difficile et la critique est aisée .

ابله اودور دنیا ایچون غم ییه — ترجمه : ابله کسی‌است که غم دنیا را بخورد. نظیر: بزن برطبل بیعاری که این‌هم عالمی‌دارد

ابله اولان فکر ایلمز — ترجمه : ابله ازفکرفارغ است. نظیر : Tête de fou ne blanchit pas

☆ ابی زرگر اولا بی زر جهان بیزار اولور اوندان - بوخلقین مذهبی دینی اخی امی ابی زر دور (تمثل)

ات اودا پیشمز خمیر سودا — ترجمه : گوشت در آتش نه‌پزد وخمیر درآب

ات دیرناقدان اولماز یا (آیریلماز) — ترجمه : گوشت از ناخن جدا نشود. رجوع شود به ایکی عزیزین ...

ات قوخوینده ایته طوی اولور (نق) — ترجمه : گوشت که میگندد عروسی سگ است. رجوع شود به آت اولنده ...

ات گتیمز کوفته ایستر — ترجمه : گوشت نیاورده کوفته‌میخواهد

ات نه‌قدر آروق اولسا چوره‌ك اوسته مینه‌ر (نق) — ترجمه : گوشت هرقدرهم لاغر وناچیز باشد بازهم بر روی نان می‌نشیند. رجوع‌شود به دەوه نەقدەرآریق ...

اته باخما دونا باخما ایچینده‌کی جانه باخ - ترجمه به‌تن و جامه منگر بجائی که درون آنهاست نگاه کن

اته وامته‌وار اسودا یوح ؟ — ترجمه : برای گوشت وموشت(۱) پول هست ولی برای فلفل نیست ؟

۱— موشت باسکون ش مهمل گوشت است

اتی اتده‌ن کسللر - ترجمه گوشت را از گوشت می برند . نظیر : گوشت را از ران گاو میبرند

اتی دگیرماندا ییب سویون گتیریب بوردا قویوب باشی آتدا - ترجمه : یخنی (۱) را در آسیاب خورده آبش‌را آورده اینجا زیر سر گذاشته است. نظیر: اکل ازقفا

اتی سنون سوموکلری منیم - ترجمه: گوشت و پوستش از آن تو ، استخوانهایش مال من . جمله ایست که ابوین موقع گذاردن اولاد نزد استاد بکار برند . مرادشان آنست که تابتوانی ازگرده‌اش کار بکش .

اتیلن دیرناق آراسنه گیره‌ن چورور چیخار - ترجمه : هر چیزی که بین ناخن و گوشت فرو رود میپوسد و بیرون آید . رجوع شود به آیکی عزیزین ...

اتیلن دیرناقی آیرماق اولماز - ترجمه : گوشت و ناخن را نمیتوان از هم جدا کرد . مراد آنکه بین مادر و فرزند جدائی انداختن محال است

ات ییه‌ن قوشون دیمدیکی(۲) اگری اولور- ترجمه : مرغی که گوشت میخورد نوکش کج‌است. نظیر: مرغی که انجیر میخوردنوکش کج است. کل یجرالنار علی قرصه

اجل گولله‌سی بیر دانا اولار - ترجمه : تیر اجل یکی‌است و دوتا نیست .

☆ اجلی جهره اگریر - ترجمه : اجلش چرخ میریسد . نظایر : اجلش برگشته . اجلش دورسرش میچرخد

اجلی یتیشمه‌میشدی طبیبی قارشو گلدی - ترجمه : اجلش برنیامده بود طبیبش از روبروآمد . نظایر : بیماری که تیمار داردطبیبش نا خوانده آید . نعم‌المجن اجل‌مستاخر

اجنه‌ده‌ن قوشون رعیت‌ده‌ن شاه اولماز - ترجمه : ازجن سپاه

۱- یخنی : گوشت آب‌پز

۲- نسخه نق «طومچوقی»

نابد ازرعیت شاه. رجوع شود به آغاجدان تندیر ...

احتیاطدەن سلامت اولور - ترجمه : سلامت از احتیاط خیزد .

نظیر: La prudence est la mère de la sureté

احمدین بلالی باشی کولی قوی توپراقی داشی - ترجمه : احمد خاك بسر خاك بگذار خاکستر به بر . مرادآنکه دمی راحتی ندارم

احمق اودور دوستی اولمیه اوندان احمق اودور که دوستونی الدەن ویره - احمق کسی است که دوست نداشته باشد احمقتر از وی کسی است که دوستش را ازدست بدهد .

اختلاطون شیرین گرەك شوربا بیلر چورەگی - ترجمه : آمیزشت باید صمیمانه باشد چنانکه نان و شوربا با هم میجوشد و قدر همدیگر میداند

اختلاطین شیرین یرینده مولتانی گلدی (مراغی) - ترجمه : دربحبوبهٔ راز ونیاز مولتانی (سرخر) وارد شد . نظیر: یکدم نشدکه بی سرخر زندگی کنیم

ار آتانی ایل آتار ار دوتانی ایل دوتار - ترجمه : مطرود شوهر مطرود جامعه است ومقبول شوهر مقبول جامعه

ار آرواد ساواشدی ابلەلر ایناندی (مراغی) - ترجمه : زن وشوهر دعوا کردند وابلهان باور کردند. رجوع شود به قرداشلار ...

ار آروادین ساواشی یای گونونون یاغیشی - دعوای زن و شوهر مثل باران فصل تابستان است . یعنی زودگذر است . نظیر : غضب العشاق کمطرالربیع

ار آغاجی گل آغاجی - ترجمه : چوب شوهر دسته گل است .

نظایر : ضرب‌الحبیب ذبیب . Qui aime bien chatie bien

ار اروں گوزگیسیدور (نق) - ترجمه : مرد آئینه مرد است .

نظیر: المومن مراة المومن

کلمهٔ «ار» را درزبان ترکی درمعانی : شوهر ، مرد و «فحل» عربی بکار برند

ار اری یولداشلیقدا ایو ایوی قونشولوقدا (نق) - ترجمه : مردان همدیگر را درمرافقت وخانوادهها درمجاورت آزمایند

ار ایپك ساپدور دوگون دوشه آچیلماز - ترجمه : شوهر مثل نخ ابریشم است وقتیکه گره خورد دیگر باز نمیشود

ار ایوی ادب ایوی - ترجمه : خانه شوهر خانه ادب (مدرسه ادب) است

ار باشیندان دولت داغ باشیندان دومان اسگیك اولماز (نق) - ترجمه : از سرمرد دولت و ازقله کوه مه کم نیست

ار چوره کی ار یانیندا بورج اولور (نق)- ترجمه: نان‌مرد برای مرد قرض است . نظیر : ضیافت پای پس هم دارد . رجوع شود به قونشی چناقی ...

ار چولده اولسون چوره کی ایوده - ترجمه : شوهر بیرون باشد نانش توی‌خانه باشد. نظایر : شوهرت شغال باشد آردت درتغارباشد. میرم توربی آردم تو تیربی (بختیاری)

اردبیل بیر شهردور هر کس اوزونون وکیلی‌دور- ترجمه : اردبیل شهری است‌که درآنجا هر کس وکیل خودش‌است . نظایر: هر کس پادشاه ریش خویش است . Every cock is a king on his

اردبیل پیشیکی کوفته گورممیش ! - ترجمه : گربه اردبیل کوفته ندیده. نظیر . کرد دوغ ندیده

اردبیللی س... سرابلی جریمه چکر - ترجمه : کار بد را اردبیلی کند تاوانش را سرابی میدهد (۱) نظیر : دنده را شتر شکست تاوان را خر داد .

اردبیللی کوچوکه بیزیم قیزدا زیر کدور(مراغی) - ترجمه : برای توله‌سگهای اردبیل دختر مانیز زرنگ است

۱- درسابق هر وقت دولت برای اسکات عشایر شاهسون که در اطراف اردبیل پراکنده هستند نیرواعزام میکرد همیشه‌نفرات‌نیرو چندروز در شهر سراب که فاقد سربازخانه بود درنگ کرده سیورسات جمع مینمودند

اردونی یالان ساخلار - ترجمه: اردو را دروغ نگـاه دارد.
نظایر: الحرب خدعه. آنچه بحیلت توان کرد بقوت ممکن نباشد

☆ اردوی همایونی باآن‌همه شوکت سوپالاندی عاراولدی منه‌یکه وتنها سوپالانماق (۱) تمثل‌است نظیر: جائیکه عقاب ...

ارسیز آرواد جلوسیز آت کیمیندور - نظیر: زن سلیطه اسب بی‌لجام‌است

ار قازانجون تك یه‌مز - ترجمه: مرد عایدش را تنها نخورد
نظیر: مرد مهمان‌آورد نامرد ننگ

☆ ارکك اشك آختاریر آلتیندان بالا چیخاردا - ترجمه: الاغ نر میجوید تا اززیر آن کره بیرون کند. مراد آنکه بی موضوعی میگردد تا قضیه را مهم‌تر جلوه دهد

☆ ارکك اشك آلتیندان قودوق آختاریر - نظیر: فی‌ذنب الکلب یطلب الاهاله

☆ ارکك اشك یانی قودوقلی - ترجمه: نره خر باکره! بمزاح دربارهٔ کسی که پسر خردسالش رابمجالس آورد بکاربرند

ارککنده دوغ دیشیسنده! - ترجمه: نری بزا ماده‌ای بزا!
محل استعمال: عجب تکلیف شاقی میکنی

ار گره‌ك تز گره‌ك اودا جمعه‌گیجه‌سی - ترجمه: شوی باید زود باید آنهم شب جمعه. نظیر: مروارید میخوام ارزان میخوام غلطان میخوام. رجوع شود بمثل بالا

ارلیق دستگیرلیقدور - ترجمه: مردی دستگیری است. رجوع شود به الدمن دوتماق ...

۱- روزی‌که لشکریان عباس میرزا از گنجه بنخجوان عقب نشینی میکردند. میرزا فتحعلی ندیم ولیعهد قاجار که طبع شعر داشت کره‌الاغی گیرآورده با بقیة السیف بسوی نخجوان روان بود. پس از چند ساعتی که باردو میرسد تاچشم ولیعهد بوی میافتد بشوخی میگوید: «میرزا فتحعلی گنه سوپالانمیسان!» میرزا فتحعلی بالبداهه انشاد میکند: «اردوی ... »

ارمنی دغاسی کیمی بیودوقجا گری ایشیر - ترجمه : مثل بچه ارمنی‌ها هرقدر بزرگتر میشود پس میشاشد. نظایر: هرچه گنده‌ترمیشود ضایعتر میشود · کسنور عبداله بیع بدرهم صغیرا ولماشب بیع بقیراط

ارمنی دینی یاخشی دیندور قیامتده پوقی چیخماسا - ترجمه : دین ارمنی خوب دینی‌است اگر در قیامت گندش درنیاد

ارمنی دیه‌ر مسلمانین سونکی عقلی - ترجمه : ارمنی گوید: «عقل مسلمان ازپس آید» . نظیر: هرتجربتی عقلی فزاید .

ارمنی دیه‌ر مسلمان دانیشاندا اوتانار ساواشاندا اوتانماز ترجمه : ارمنی گوید : مسلمان موقع حرف زدن خجالت میکشد موقع دعوا خجالت نمیکشد

ارمنی قان گوروب ؟ - ترجمه : ارمنی خون دیده ؟ نظیر : جهود خون دیده ؟ مرادآنکه چرا جزع وفزع میکنی ؟

ارمنی کاسبیدور - ترجمه : ارمنی گداست ! نظیر : خسر الدنیا والاخره

ارمنی کندی حمام بورقوسی - ترجمه : ده ارمنی و بوق حمام (۱) نظیر: لزوم مالایلزم

ارمنی مسلمان ایلیرسوز ؟ - ترجمه : مگرارمنی مسلمان‌میکنید نظیر: مگر جهودگیرآورده‌اید ؟ مرادآنکه چرا کتکش میزنید ؟

☆ ارمنی‌نین پرهیزین بییر مسلمانون اوروجین - ترجمه : هم‌پرهیز ارمنی را میخورد وهم روزه مسلمانرا (شوخی‌است)

ارمنیه دائی ده ایشوندەن اوتری - رجوع شود به آیی‌یه دائی ده ...

ارمنی یاخشی دییب : پول دگل بوقدور ! (۲) - ترجمه :

۱- سابق حمام ها را خیلی زود باز میکردند تا مردم قبل از طلوع آفتاب برای غسل وادای نمازصبح وقت کافی داشته باشند وهرحمام بوقی‌داشت که آمادگی حمام بوسیله آن اعلام میشد

۲- بوق درزبان ارمنی بمعنی پول‌است ودرترکی بعنی قازوره

ارمنی چه‌خوب گفته «پول نگو بوق بگو»

اروس گلنده ماتیشقادور عثمانلو گلنده جوجوق - نظیر: نان‌را بمظنه‌روز میخورد

اره گده‌نده بیوك قیزدور ائو سپورنده کیچیك - ترجمه: موقع شوهر رفتن دختر بزرگ است، موقع خانه رفتن دختر کوچك. نظیر: وقت خوردن قول‌چماقم وقت کار کردن چلاق

ار همتیلن قوش قنادیلن قالخار - ترجمه: مرد باهمتش ومرغ با بالش اوج میگیرند. نظیر: همت بلند دار که‌مردان روزگار ازهمت بلند بجائی رسیده‌اند

اریك قوروت برابری یا اریکیله قوروتی بیر ایلوسن - نظیر: چه نسبت خاك را با عالم پاك

ارینجه بزیدور نه انه یاریر نه بویا - نظیر: تپاله گاو است نه بودارد نه خاصیت

اریندەن واریدی بیریندەندە قاریشدی (نق).

ارندیقندان ارمنیه دائی دییر - رجوع شود بـه تنبلیقدان اشکه ...

ازمسین ازمییم - ترجمه، نفشارد تانفشارم (۱)

☆ استخاره‌پیس گلدی؟ - ترجمه، مگر استخاره راه نداد. مراد آنکه چرامعطلی؟

اسکی دشمن دوست اولمازایت درسی پوست اولماز - ترجمه:

۱- مردی روستائی بشهرآمد پس‌ازانجام‌کارهای‌خود برای‌ادای‌نماز جماعت درمسجد حاضرشد وپشت سر امام ایستاد. دررکعت اول ظریفی که پشت سر دهاتی نماز میخواند بیضتین دهاتی‌را بادست‌گرفته فشارداد. دهاتی بگمان اینکه این‌عمل ازرسوم وآداب نماز جماعت است او نیز به نوبه خود دست پیش‌برد و خایه‌های امام را چسبید وفشرد. امام برای اینکه نماز را را نشکند پیا پی کلمه «عظیم» ذکر رکوع‌را تکرار میکرد دهاتی عصبانی شد وگفت: چته چه خبرته «ازمسین ازمییم»

دشمن دیرین رفاقت نپذیرد و پوست سگ دباغت

اسگی سپورگنی داما آتاللار – ترجمه : جاروب کهنه را پشت بام میاندازند . نظیر صوف که کهنه گردد پاتابه میکنند

اسنك اسنکی گتیرەر حیف پیەدەکی (۱) – ترجمه : دهن‌دره دهن‌دره آرد حیف به آنکه درآغل خوابیده است .

اشتاه (اشتها) دیش آتدا (آلتیندا) اولار – ترجمه : اشتها در بیخ دندان باشد . L'appetie vient en mangeant

اشك آنقراندا ایتین باشی آغریر

اشك اشکی برك قاشیسا برك قاشیر بوش قاشیسا بوش(مراغی)

اشك اولاسان تو'کون مخمل چالا ؟

اشك ایشلر آت ییەر (مقدم ایشلر تات ییەر) ـ نظیر وترجمه : کار کردن خر خوردن یابو

اشك ایونی کوللوکده اولار

اشك تزەکین شیشه باشینا قویسان ازیلر دوشەر ایچینه ـ ترجمه : سرگین خر را اگر برسر بطری گذاری له شود و درون بطری افتد

اشکدەن سوروشدولار گونده نەقدر یول گیدەسن؟ دیدی‌ییز بولر ـ ترجمه : بخر گفتند روزی چقدر راه میروی ؟ جواب داد سیخکی میداند

اشکدەن نه آیدینلیق اومورسان ؟ ـ ترجمه : از خر چه توقع نیکی داری ؟

اشك قدەسرلیقدان قیسیر قالار

۱ـ دهاتی بازنش که درحضور مهمان نشسته بودند مهمان دهن‌دره‌ای کرد که بلافاصله زن دهاتی نیز ازوی‌تاسی نمود دهاتی بگمان اینکه دهن‌دره رمزی بین آندو میباشد به آغل گوسفندان رفته به‌بهانه‌ای زنش‌راطلبیده سرش را ازتن جدا ودرآغل دفن کرد پس ازآنکه دستهایش راشست وبه‌نزدمهمان مراجعت کرد پس ازلحظه‌ای میهمان از نو دهن دره‌ای کرد این بار دهاتی بی‌اختیار دهن‌دره نمود وآنوقت باخود گفت : « دهن‌دره... »

☆ اشك قیزدیرمالی اولوب ؟ ـ ترجمه ونظیر : خر تب کرده ؟
☆ اشك گتی معرکه یوکله ! ـ ترجمه و نظیر : خر بیار و باقالی بار کن

اشك مین پیاده قالما ـ ترجمه : خرسواری به که پیاده ماندن
☆ اشك میندیم تزه‌ك دردیم گوگول (گونول) آرزون نده‌قالدی - (تمثل)

اشکه چاخیر ویرسن پالانین سووا باغیشلار ـ ترجمه : خررا که شراب دهی پالانش را بآب می بخشد

اشکه دیدیلر معرفتوی گوسته‌ر کوله آغنادی ـ ترجمه: خر را گفتند معرفتت را نشان بده برخاك غلطید

اشکه قیزیل چاتسان قیمتی آرتماز ـ ترجمه : خررا اگر طلا بارکنند قیمتش نیفزاید

اشکه گوجی چاتمیر پالانین تاپدالیر ـ ترجمه ونظیر: زورش بخر نمیرسد پالان را میچسبد

اشکه مینماق بیرعیب دوشماق ایکی عیب ـ ترجمه : خرسواری یك عیب افتادن دوتا

اشکی بیریانه آپاراندا قویروقون حسابه قویمازلار
اشکیم اولمه یونجا بیتینجه ـ یونجا سارالما تور با تیکینجه
نظیر: بزه نمیر بهار میاد کنبزه وخیار میاد (میآید)

اشکی مینیب حلوانی ییبب ـ نظیر: خرش‌ازپل گذشته (بمرادش رسیده)

اشکین باشی کنده طرف اولا قویروقی شهره قویروقی باشیندان افضلدور

اشکی نردبانه چیخاردان اندیرماقیندا باشارار
اشکی نردبانه چیخارتسان اندیره بولمزسن ـ نظیر : چوب را دست خرس دادن آسان است گرفتن مشکل

اشکین سورور که منده ماماغانلیه‌م ـ نظایر : ریزه خوانی میکند. ترب هم داخل مرکبات شده !

اشکین قولاغی ساغریچیه (۱) قازاشدور (قازانجدور) – ترجمه : گوش خر نفع ساغری‌دوز است . نظیر: آنچه درچشمت خوار آید بکار آید

اشید ایناننما – ترجمه : بشنو و باور مکن . نظیر : اسمع و لا تتصدق

اصلانین ارکك دیشیسی اولماز – ترجمه : شیر را نر و ماده یکی‌است. نظیر : شیر شیر است اگر ماده اگر نر باشد

اصل ایتمز آری یاغ ایمز – ترجمه : اصالت از بین نرود و روغن صاف نگندد . نظیر : La caque sent toujourse le hareng

اصلی اولماسیدی کرم داغلارا دوشمزیدی (۲)

اصلین ایتیره‌ن حرامزاده دور – نظیر : کسی کو ندارد نشان ازپدر تو بیگانه خوانش مخوانش پسر

اصلی ندور فایضی نه اولا ؟ – نظیر : مهرش چیست هشت یکش چه باشد

✿ اصلی یوقدور بوسوزون هجو دییبدور عربه(۳)

اصیل آلماق چتیندور ساخلاماقی آسان – ترجمه : نجیب گرفتن مشکل است نگاهداشتنش آسان

اطلس نه‌قده‌ر کهنه اولسا پتوا اولمز – ترجمه : اطلس‌هرقدر کهنه شود پاتابه (مچ پیچ) نگردد . نظیر : از اسب افتاده‌ایم از نسل نیفتاده‌ایم

اکدیم سالدیم بایرا الله ایشین قایرا – ترجمه: بچه‌پس‌انداختم تو کوچه انداختم ، کارش‌را بخدا حواله ساختم ؛ درمورد اشخاصیکه بتربیت اولاد اهمیت ندهند بکار برند

۱– ساغری کفشی بود که از چرم خر میدوختند ۲– اصلی و کرم نام عاشق ومعشوقی‌است که از آنان نمایشنامه ها ساخته‌و پرداخته‌اند

۳– مقطع قصیده معروف‌راجی‌است درذم‌اعراب که بااین‌مصرع‌اعتذار نموده‌است .

اکمکون وار ایشون ایشدور یوخسا اکمك سنه ایشدور (نق) - ترجمه : اگر نان داری کارت کار است و الا نان خود برای تو کاری است

اکمکین یالقوزیه‌ن تایینی دیشیله دوتار یا(یوکه‌ن یالقوز قالدیرار) - رجوع شود به یماقه‌ده کمك ...

اکمیه‌ن باشاق دره‌ر - ترجمه : کسی که نکاشته خوشه میچیند

اکمیه‌ن سقلین یولار - ترجمه : کسی که نکاشته ریشش رامیکند (میدرود) . نظیر : Qui seme le vent recolte la tempête

اگرسن تولکی سن مه‌ن سنون قویروقوام - نظیر: اگر تو دولی من بند دولم

☆ اگری اوتوراق دوزدانیشاق - ترجمه و نظیر : بیا تا کج نشینیم وراست گوئیم

اگری گمی طوغرو سفر! (استانبولی) - ترجمه : کشتی قاچاق، سفرعبادت !

اگیرون ویرون الیمه نشان ویریم اریمه - رجوع شود به حاضرینه شاهدور

اگین گییدیقین ایستمسه قارین یدیقین ایسته‌ر - نظیر : این شکم بی‌هنر پیچ پیچ صبر ندارد که بسازد بهیچ

اگنیم یاماق گوتورور قارنیم یاماق گوتورمور - رجوع شود بمثل بالا

الله آدمه گوز ویروب - ترجمه: خدا آدمی‌را چشم داده

☆ الله آغیزوندان ایشیدسون - نظیر: الهی‌فال زینب راست باشد

☆ الله اللهدور یا بوستان بوزوللار ؟

☆ الله اوچومینجیسینده‌ن ساخلاسون - نظیر: خدا سومی‌را بخیر کند

الله ایسته‌سه ارکگده‌نده ویره‌ر دیشیده‌نده (۱) - ترجمه :

۱- بگله‌داری گفتند چرا جنس نرینه نگاه میداری مادینه نگاه‌دار که نفعش بیشتر است. چون عوام بود پاسخ‌داد : «اگرخدا ... »

اگر خدا خواهد هم از نردهد هم از ماده . نظیر : خدا وقتی هامیده ورور جماران میده (جمارانی)

الله ایکی گوز ویروب که ایکی گوزه باخسون - ترجمه : خدا آدمی را دوچشم داده که بدو چشم نگاه کند . نظیر: زن یکی خدا یکی

الله ایکی یومورو‌قی بیر باشا ویرماز - ترجمه : خدا دومشت را بیك سر نزند . نظیر : A brebis tondue Dieu mesure le vent

☆ الله بیر اوبادا ایکی ایتین آدین بیر ایلمسون - ترجمه : خدادر یك اوبه (قبیله) نام دوسگ را یکی نکند . بمزاح در مجلسی که دو سمی (همنام) وجود داشته باشند که وقتی یکی را بخوانند دیگری جواب دهد بکار برند

الله بیرطرفده‌ن باغلیاندا بیرطرفده‌ن آچار - ترجمه ونظیر: خدا گر به‌بندد زحکمت دری   زرحمت گشاید در دیگری

الله بیوك آلتی گن - ترجمه : خدا بزرگ است وملکش وسیع نظایر : خدای جهان را جهان تنگ نیست (سلطان آتسنر) این جا نشد جای دگر

الله جغالا بال ویرمز ویرسه‌ده خیرین گورمز - ترجمه : خدا دغل را « بال » (۱) ندهد اگر هم داد خیرش را نخواهد دید . نظیر : Bien mal acquis ne profite pas . محل استعمال: چرادر بازی جر میزنی

الله داغنا باخار قار ویره‌ر - ترجمه : خدا برف باندازه کوه میدهد . نظایر : دولت ندهد خدای کس را بغلط . خدا خر را شناخت شاخش نداد

الله درد ویریب درماندا ویریب - ترجمه : خدا درد آفریده درمان نیز آفریده . نظایر: هرکجا دردی‌است درمانی مقرر کرده‌اند. **الکل داء دواء**

۱- بال درترکی بمعنی عسل ودراینجا بمعنی شیرین کامی میباشد

الله دردی چکنه ویره‌ر – ترجمه : خدا درد را بکسی دهد که تحمل داشته باشد . نظیر: و ما یکلف الله نفسا الاوسعها

الله دیشی کیمه ویریب اشتهانی کیمه ! – ترجمه : خدا دندان را بکه داده واشتهارا بکه ! نظیر: رب‌النوع کور باشد (یونانی)

الله ساخلاسون دعوا ایستمز – ترجمه : الله ساخلاسون دعوا نمیخواهد. مرادآنکه سرموضوعات جزئی که نباید دعوا کرد

الله ساخلیانی قورد یمز – ترجمه : کسی را که خدا نگاه دارد گرگ نخورد . نظیر : کسی را که ایزد بدارد نگاه نگردد زگرما و سرما تباه

الله قارقا دگل که گوز اویا – ترجمه ، خدا کلاغ نیست که چشم درآرد نظیر: ان‌الله لیس بظلام للعبید

الله کور قوشونکین یواسیندا یتیره‌ر – ترجمه: خدا نصیب‌مرغ کور را بلانه‌اش میفرستد. نظیر: رزق را روزی‌رسان پرمیدهد

الله منه بز ویرسین تز ویرسین – ترجمه : خدا مرا مدقال دهد فی‌الحال دهد

الله ویران آغاجین سسی چیقماز – نظیر: چوب خدا صدا ندارد

الله ویرنده باجادان سالار – ترجمه : اگر خدا خواهد در باره کسی احسان کند از روزنه سقف پائین اندازد . نظایر: اذا اراد الله شیئاً هیئی اسبابه . خدا وسیله سازاست . ویرزقه من‌حیث لایحتسب

الله ویردیقجا بنده گمانه دوشر – ترجمه : تا خدا میدهد بنده باشتباه می‌افتد . نظیر: اذا انت اکرمت اللئیم تمردا

☆ الله هرکسه بیرگون بوشلیدور(بورجلیدور) – نظایر : درهمیشه بیك پاشنه برنمیگردد. توهم بمطلب‌خود میرسی شتاب مکن

☆ اللهم بیر بیر – عیناً درفارسی معمول‌است. نظایر : آسیاوبستا

Chacun à son tour

اللهی کیم گوروب ؟ – ترجمه : خدارا که دیده ؟

اللهین ایشلرینه ال اوزاتماق اولماز – ترجمه : بکارخانه خدا دست نتوان برد. رجوع شود به حکمتدن سئوال یوقدور

☆ اللهین صباحی قورتولمیوب ـ ترجمه : فردای خدا کم نیست

☆ اللهین لعنتنه دگمز ـ ترجمه : بلعنت خدا نمی ارزد . نظیر :

Ce n'est pas pour des prunes

ال الی تانیر ـ نظیر: علی‌الید ما اخذت

ال الی یووار ـ ال چوزر اوزی یووار ـ ترجمه : دست دست را میشوید . نظیر: Une main lave l'autre

الده بیر سرچه آغاجداکی اون‌سرچه‌ده‌ن ییدور ـ نظایر : خولی بکفم به که کلنگی بهوا . عصفور فی‌الید خیر من‌الف کرکی‌فی‌الجو. سیلی نقد به از حلوای نسیه

الده‌ن دوتماق علی‌ده‌ن قالیب ـ ترجمه : دستگیری از علی علیه‌السلام یادگار است. مرادآنکه مساعدت شیوه بزرگان است

☆ ال ظرافتمیز یوقدور ـ ترجمه : شوخی دستی نداریم . نظیر :

Jeu de maiu jeu de vilain

☆ الفی گلیف قانیر کافی کوف ـ ترجمه : کاف‌را کوف میخواند.

نظیر : Prendre martre pour renard

☆ الکه گله‌نی اره ویره‌ر ـ ترجمه : هرکس برای عاریه خواستن الك میآید شوهری برایش پیدا میکند

☆ الکیم النیب قربلیم گویده‌ن آسلانیب ـ ترجمه : آردم‌بیخته است و غربالم آویخته

اللی اللی اوسته بیر اللی‌ده اوندان اوسته ـ نظیر : این‌هم اندر عاشقی بالای غمهای دگر

اللی یاشیندا دانا ایندی دوشوب میدانا ـ نظایر: سر پیری معرکه گیری. چهل‌سال‌دارد تازه اول چلچلیش‌است

ال مرد اولار گوز نامرد ـ ترجمه : چشم‌آدمی نامرد ودستش مردباشد. مرادآنکه چشم ازکثرت کارواهمه کند ولی‌دست بارشادت آنرا انجام دهد

الونده‌ن قالان مین ایل قالار ـ ترجمه: هرآنچه از دسترست دورماند هزارسال باقی‌ماند . نظیر : که یخنی (پس‌انداز) بود هرچه

ناخورده‌ای (نظامی)

اونده‌کی دوگونی دیشوه سالما ـ ترجمه : گرهی راکه بادست باز توان کرد با دندان باز مکن

اوی قاتدون حراما کشکولی دولدور قالاما ـ رجوع‌شود به آغزون ...

☆ الی بوش اوزی قره ـ ترجمه تهی‌دست و روسیاه

☆ الی بوش دلیکی یاش ـ نظیر: راه دویده کفش دریده

☆ الی بیوکلر اتکینه یتیشیب ـ نظیر: با بزرگان پیوندکرده‌است

☆ الی قولوندان اوزون ـ نظایر دست ازپا درازتر. رجع بخفی حنین

الی‌کسیکین الی‌کسیکده‌ن خبری اولار ـ ترجمه: دست‌بریده ازدست بریده خبردارد

☆ الیم خمیر قارنیم آج ـ نظیر : یوم جدید رزق جدید

☆ الین کولا کوسا آتیر ـ نظیر: الغریق یتشبث بکل حشیش

الینه گلمیه‌نی باباسینه احسان ویریر ـ نظایر: روغن ریخته وقف امام رضا . فی‌سبیل‌الله سرجی وبغلی

امام ایوینه باقلاوا گیدیب سنه نه (مراغی)

امام‌زاده پی‌گتیره‌نین تانیر ـ ترجمه : امام زاده نذر آورنده را میشناسد

امتحانی قورت یمیوب ـ ترجمه : امتحانرا گرگ نخورده‌است مرادآنکه برآزمایش ضرری مترتب نیست

امید که وار یماقدان ییه‌ور ـ ترجمه : امید بهتر از پیش خورد است

انبار شیرینده‌ن ویردی کربلاشیرینه(۱) ـ ترجمه: ازشیرانبار

۱ـ واعظی بـالای منبر که حکم اقسام آبها ازقبیل: آب باران و آب جوی وآب حوض راشرح میداد رسید بحکم آبی که ازشیر آب‌انبار جاری میشود وقتیکه آنرا نیزشرح داد گفت : « آقایان از این شیر بیاد شیر کربلا افتادم »

گریز زد بشیر کربلا

انصاف دینین یاریسیدور ـ ارمنی‌دیه‌ر هاموسی‌دورـ نظیر: الانصاف نصف الدین

او آتلی بیز پیاده ـ ترجمه: اوسواره ما پیاده

او ایوی که‌آرواد تیکیب الله تیکمیوب او ایوی که‌آرواد یخوب الله یخمیوب ـ ترجمه: ازخانه‌ای که زن ساخته خدا بی‌خبراست ازخانه‌ای که زن برباد داده خدا بی‌خبراست

او باغین ایچینه آغی قاتیم که کلیدی موره‌ده‌ن اولا ـ ترجمه: وای بباغی که کلیدش ازمیوانه باشد

او بوپبیدور یازدا گله‌ر ـ ترجمه: آن هدهد است در بهار میآید. نظیر: آن امرود است در پائیز می رسد

اوبماقون یوخ سوبماقون یوخ آجی آجی دیشلماقون وار (۱) ـ نظیر: باری چو عسل نمیدهی نیش مزن

اوتانانین اوغلی اولماز ـ نظیر: Il n'ya que les honteux qui perdent

اوتان اوتانمازدان ـ رجوع شود به اوزوی ساخلا اوزسوزده‌ن

اوتانماسان اویناماقه نه وار ـ ترجمه: اگر خجالت نکشی رقصیدن مانعی ندارد. نظیر: اذا لم تستحی فاصنع ماشئت

☆ **اوتانورسان اوزوه الك چك** ـ ترجمه: خجالت میکشی الك بگیر

۱ـ پسری که ازدست مادر پیرش به‌تنگ‌آمده بود روزی نزد وی آمده گفت تو را بشوهر داده‌ام و امشب به‌نزد دامادت خواهم برد. وقتیکه شب رسید پیره زن هفت‌قلم آرایش کرد و همراه پسرش براه افتاد تا اینکه بصحرا رسیدند. دراینجا پسر بمادرش گفت به‌نشین تا داماد بیاید و خودش بده مراجعت کرد. پس ازمدتی انتظار پیره‌زن را خواب ربود. دراین وقت گرگی که باامید طعمه میگشت به‌پیره زن نزدیك شده وبادندانش قاقچور را کنار زد تا ویرا بدرد وقهراً دندانهایش وازدگوشت زن بدبخت گردید که بیدار شده گفت: « ماچ و بوسه بلدنیستی فقط گازگرفتن را بلدی ...؟ »

جلو صورتت

اوت کوکی اوسته بیتر - ترجمه: علف بسر روی کونه‌اش سبز میشود

اوتورا اوتورا اوزانون (عاشقین) ایوی ییخیلار گزه‌گزه جولفانون (نق) - ترجمه: نشستن خانه عاشق (نوازندهٔ سیار) راویران سازد وگشتن جولاه را خانه خراب کند

اوتوردی خوجا عیوض قاپوسنا - نظایر: دست بسرش کرد. ازسرش واکرد Renvoyer aux calandes greques

☆ اوتوکنی بو یغشدروب - ترجمه: هرچه او ریخته‌این جمع کرده

اوجاقدان کول اسگیك اولماز - رجوع شود به میشه دەن چاقال ...

اوجوز اتین شوربا‌سی اولماز - ترجمه: ازگوشت ارزان شوربا نشود. نظیر، کبوتر سناری یا هو نمیخواند

اوجوزدان باهاسی اولماز - ترجمه گرانتر از ارزان نباشد. نظیر: من‌آنقدر متمول نیستم که پارچه‌ارزان‌پوشم (انگلیسی) اگرهیزم‌ارزان میخری‌ته دیگت را میسوزانی (چینی)

اوچ آیدور من سنه‌گله‌لی‌اوچ آیدور سن منی‌آلالی رجب شعبان رمضان بو حقون بو حسابون (۱)

اوخ که قورتولدی کماندان گیده‌جاق چاره‌سی یوخ - ترجمه: نیاید باز چون تیر ازکمان رفت. نظیر: آب رفته بجوی باز نگردد

اوخودوقوی دیمه آنلادقوی دیه - ترجمه: خوانده‌ات‌را مگو، فهمیده‌ات را بگو

☆ اوخی داشا دگیب - ترجمه: تیرش بسنگ خورده

☆* اوخین آتیر یانین گیزلدیر - ترجمه: تیرش را رها وکمانش‌را

۱- پاسخ زنی‌است باعتراض شوهرش که‌چگونه درعرض سه ماه‌بچه زائیده است

قایم میکند . نظیر : Il jete le pierre et cache les bras
مرادآنکه باکنایه حرف میزند

اوددان کول تورەر کولدەن اود - ترجمه : ازخاکستر آتش زاید ازآتش خاکستر . نظایر: آبگینه ازسنگ میزاید . رب حمقاء منجبة گل ازخار است وابراهیم ازآذر

اود هریانه دوشسه اوزونه یر آچار - ترجمه : آتش هر جا افتد برای خودش جا باز میکند

اودونچی گوزی کومجکده اولار (مراغی) - ترجمه : چشم هیزم‌شکن همیشه به‌پشته هیزم دوخته‌است

اورتالیق قازانی قایناماز - ترجمه : دیك شرکتی بجوش نیاید

اورتالیق تویوقدان یالکز یومورطا ایودور (استانبولی) - ترجمه : ازمرغ شرکتی تنها تخم مطلوب است

اورەك یانسا گوزدەن یاش چیخار - ترجمه: سوز دل اشک ازچشم جاری سازد

اورتولی بازار دوستلوقی پوزار - ترجمه : معامله طی نشده دوستی را قطع کند

اوروج دوتما نماز قیلما ایشون بیله راست گلسون - ترجمه: روزه نگیر نماز نخوان کارت هم اینجور راست بیاید

اوروج دوتمیانین آدین قویاللار رمضانعلی - نظیر : برعکس نهند نام زنگی کافور

اوروج یماقین گورموشم نماز قیلماقین گورممیشم - ترجمه: روزه خوردنش را دیده‌ام نماز خواندنش را ندیده‌ام

اوروجی من دوتوم اوباشدانلیقی حاجی‌علینون ایتی یسین
ترجمه : روزه را من بگیرم و سحوری را سگ حاج علی بخورد . نظیر : تو کندی جوی و آبش دیگری برد. رجوع‌شود به دعانی‌بیز...

☆ اوز آدوی بیزه قویورسان - نظیر: هادی نامت را بمانهادی ؟

☆ اوز آدیمی اوزگدەن سوروشورام - ترجمه : نامم‌را ازدیگری می پرسم

اوزاقدان باخانا دوگوش آسان گلیر - ترجمه ونظیر: بنظاره برجنگ آسان نماید

اوزاق یرین اوماجین هولیلن دوگه‌للر - ترجمه: اوماج جاهای دور دسته جمعی درست میشود. مرادآنکه اخبار نقاط دور را خیلی بزرگ کنند وجلوه دهند

اوزاق یرین هولاسین خوروزایله دوگه‌للر - ترجمه: خرمن نقاط دور را باخروس میکوبند. رجوع شود بمثل زیر

اوزاق یرین سوزی چوق اولار - ترجمه: اخبار نقاط دور بیشمار است. مرادآنکه اخبار رسیده ازجاهای دوردست اعتماد را نشاید

اوز اوزده‌ن اوتانار - ترجمه: روی از روی شرم دارد

☆ **اوز اولوسونه آغلیر** - ترجمه: برای مرده‌خود میگرید. نظیر:
Il preche pour son saint

اوز بورکوی قویقباقوه قاضی ایله - ترجمه ونظیر: کلاهت را قاضی کن

اوز چوره‌کوی اوزگه سفره سینده یمه - ترجمه: نان خود برسرسفره دیگران مخورید (منسوب بانوشیروان)

☆ **اوزده چیچی (۱) دالدا قیچی** - نظیر: روبرو خاله پشت سر چاله

اوز سوزوی اشید اوزگه سوزون دانیشاندا - ترجمه: حرف خودت را بشنو آنجاکه حرف دیگران را میزنند

اوزکه وار اتده‌ندور - ترجمه: روی‌آدمی ازگوشت‌است مراد آنکه حجب درفطرت بشر مخمر است

اوز گوزونده تیری گورموراوزگه گوزونده چوپی گورور - ترجمه ونظیر: درچشم خودکوه را نمی‌بیند درچشم‌دیگران‌کاه را می‌بینند. نظیر: کور خود است وبینای مردم

اوزگه آتنه مینه‌ن تز دوشه‌ر - ترجمه: هرکس براسب غیر

۱- درلهجه اطفال لباس نو را گویند

نشیند زود پیاده شود

اوزگه اوزگه‌نین نمازین دَستمازسیز قیلار ـ ترجمه : مطمئن باش که شخص غیر نمازت را بی‌وضو خواهد خواند . نظیر: من اتکی فی امره لغیره لاینال بخیره

اوزگه اوغولی اوغول اولماز ـ ترجمه : پسر غیر بـرایت پسر نخواهد شد

اوزگه ایپیله قویویا دوشمه ـ ترجمه : با رسن غیر بچاه مرو

اوزگه ایوینده تولکیدور اوز ایوینده اصلان ـ ترجمه : درخانه خود شیراست ودرخانه دیگران روباه

اوزگه جانی دیواریانی ـ نظیر : ازمن بدربجوال کاه

اوزگه دیواریندەن باخانین دیواریندەن باخاللار ـ نظیر: پرده مردم مدر تاپرده‌ات ماند بجای

اوزگه زمیسی دوزگورو کەر اوزگه آروادی قیز ـ نظایر مرغ همسایه بنظر غاز میآید . سبزیهائی که آدم خودش میکارد مزه ندارد ازآن باغ دیگر خوشمزه است (چینی)

☆ اوزگه کیسه‌سیندەن حاتملیق ایلیر ـ ترجمه : حاتمی از کیسه غیر میکند. نظیر: از کیسه خلیفه می بخشد

اوزگه‌یه قویی قازان اوزی دوشەر ـ نظایر: چه مکن که خود افتی. من حفر بئرا لاخیه وقد وقع فیه

اوزلی داش یرده قالماز ـ ترجمه : سنگ صاف بر روی زمین نماند مرادآنکه اشخاص کاری عاطل و باطل نمانند

اوزماق باشارمیسان قلمه آغاجیندا نه قایریرسان ؟ ـ ترجمه: شنا بلد نیستی بالای درخت تبریزی چکار داری ؟

☆ اوزوم آق آننیم (آنلیم) آچیق ـ نظایر : مرا دامن بحمدالله پاك است زحرف عیبجویانم چه باك است . آنرا که‌حساب پاك است از محاسبه چه باك است

☆ اوزومننده ایلرم سنده‌نده ـ نظایر: یا علی غرقش کن من هم بجهنم . اقتلونی و مالکا

اوزومون یه باغین صورما (استانبولی) ـ ترجمه: انگور را بخور باغش را مپرس

اوزومه اوستا دیسونلر آرواديما اوستا خاتونی ! ـ نظير: عطای بزرگان ایران زمین دوتا بارك‌الله یك آفرین

اوزومی اونلی گوروب آدیمی دگیرمانچی سسلمه ـ ترجمه: رویم را آردآلود دیده آسیابانم مخوان. نظیر: Ne juge pas sur l'etiquette du sae

اوزون آدامین عقلی توپوقوندا اولار ـ ترجمه و نظایر: بالای دراز را خردکم باشد. الاحمق من‌طال وطال عنقه

اوزون ایتدون اوزوه کولی سپدون گوزوه ـ رجوع شود به اوزی یخیلان ...

☆ اوزوندەن گ... قیلیسینا راست گلمییب ـ نظیر: تاکنون بزمین سخت نشاشیده است،

☆ اوزون تولکی اولومنه ویریر ـ نظیر: خود را بموش مردگی می زند.

☆ اوزون قحبه مستورلیقینا ویریر ـ نظیر: نه نه من غریبم در آورده

اوزون کسو ال یاندیرماز ـ ترجمه: سیخ بلند دست‌را نسوزاند

☆ اوزونه اوماج اووانمیر اوزگیه رشته کسیر ـ ترجمه: برای‌خود اوماج سائیدن نتواند برای دیگری رشته میبرد

اوزونه باخما سوزونه باخ ـ نظایر: توسخن را نگر که‌جایش چیست برگزارندهٔ سخن منگر. انظر الی ماقال ولا تنظر الی من‌قال

اوزوه بیر ایگنه یولداشوا چوالدوز ـ ترجمه: يك سوزن بخودت يك جوالدوز برفیقت

☆ اوز ویرسن آسترین ایستر ـ روی دهی آسترش را نیز خواهد خواست

☆ اوز ویرسن قوهوملوق ادعاسي ایلر ـ ترجمه: روی‌دهی ادعای خویشي کند

اوزوی ساخلا اوزسوزدەن - ترجمه : رویت را از بی‌رو (بی شرم ورو) نگاه‌دار

اوزوی یورولموش بیلسن یولداشوی اولموش بیل - ترجمه: اگر خودت را خسته به‌بینی رفیقت را مرده دان

اوزی یخیلان آغلاماز - نظیر : خود کرده را چاره نیست . خون کشته را تعزیت نمیدارند (هندی)

٭ اوزی توپورجکلی دلیسی بوغمالی - نظیر: تف و لعنش کرده‌اند

اوشاق آتادان یتیم اولماز آنادان یتیم اولور - ترجمه : بچه از پدر یتیم نشود از مادر یتیم شود

اوشاق تساسیندان گوجلوسین بولمز نوکر آقاسیندان

اوشاق اولان ایوده غیبت اولماز - ترجمه : خانه‌ای که بچه باشد غیبت نمیشود . مراد آنکه اطفال باشیرین زبانی همه را مشغول میسازند

اوشاق اشیکه گتمیر دایەنی اماله ایلیللر - ترجمه : بچه بیرون نمیرود دایه را اماله میکنند. نظایر: حکیم‌باشی را درازکنید . کذی الغر یکری غیره وهو راتع

اوشاقدان گوجلیسی اولماز (مراغی)

اوشاق دەدەسینه چکر - نظایر : الولد الحر یشبه آبائه الغر . حسنی بباباش میرود

اوشاق گل حکمیندەدور - ترجمه: بچه درحکم گل است. مراد آنکه طفل یك‌روز پژمرده ویك روز شاداب است

اوشاق طاقچەده دگل که الوی آتاسان گوتورەسن - ترجمه: بچه درطاقچه نیست که دست را پیش‌برده برداری . مراد آنکه صاحب بچه شدن عقبات فراوان دارد

اوشاق یخیلا یخیلا بویور - ترجمه : بچه افتان و خیزان بزرگ میشود

اوشاقلی ایوده گرەك هوك دستەنی گویدەن آساسان - نظیر: بچه که راه افتاد باید سرگو را گل‌میخ کرد

اوشاقه ایش‌ده دالیسینجا گیت - نظایر: ارسل عاقلا ولاتوصیه.

کار بچه خام وعقل غلام کم است (هندی)

اوغری آناسی گاه دوش یه‌رگاه دوشونه ویرار – ترجمه: مادر دزد گاه سینه خورد گاه سینه درد

اوغری اول حرامی اول انصافی الده‌ن ویرمه – نظیر: راه بزن راه خدا را ببین

اوغری ایو اولماز ایو صاحبین ایوجیق ایله‌ر – دزد ازمال دزدی خانه نسازد صاحب‌خانه‌را نیز بی‌خانمان کند

اوغری پیشیك آغاج گوتورمه‌میشده‌ن بللی اولور – نظایر: چوب را که‌بردارندگربه‌دزد حساب‌کار خود را می فهمد. یعرف المجرمون بسیماهم

اوغریدان اوغریه حلالدور – ترجمه: از دزد بدزد حلال‌است نظیر: ربودن مال از دزد دزدی نیست. بریدن جیب وکیل‌عدلیه‌نیزگناهی ندارد (ژاپونی)

اوغریدان سالانی رمال آپارار – نظیر: مابقی من‌اللص اخذه العراف

اوغری یادنا داش سالیر – ترجمه: دزد را سنگ بخاطرمیآورد

اوغرینون حسابی سوزی ندور ایت هورنده قاچمیه (مراغی)

اوغلان مصرکاروانی دگل‌که هر وقت دوشه – ترجمه: پسر کاروان مصرنیست‌که هرآن باراندازد. مرادآنکه صاحب اولاد ذکور شدن اینقدرها هم‌آسان نیست

اوغلانسان داغدا آوآولا نین‌ده تویوقی آباجیمدا آولار نظایر: ماهی ازتابه صید نتوان‌کرد. ان‌کنت منا طحا فناطح بذوات القرون مرد زن خود را نمیزند وسگ ماکیان دنبال نمیکند (چینی)

اوغلانه سنت اویه منت – ترجمه: برای فرزند ختنه سوران برای قبیله منت‌کلان

اوغول آتادان‌گوره‌ر سفره آچار – ترجمه: پسر از پدر تاسی‌کند وسفره بازنماید. نظیر: وبابه اقتدی عدی‌فی‌الکرم

اوغول آغاجی قوروماسین ـ در تقدیر و تشویق پسر بچه‌ها بکار برند

اوغول اله دوشه‌ر قرداش بولونمار (١) ـ ترجمه: پسرمیسر میشود ولی برادر دست نخواهد داد

اوغول اولان گونی اوغولدور ـ رجوع شود به اوغول آغاجی ...

اوغول رشدلی اولور نیله‌ر دده مالین بی‌رشد اولار نیله‌ر دده مالین ـ ترجمه: پسر رشید بمال‌پدر نیازمند نیست همچنانکه برای پسر بی‌رشد مفید نخواهدبود

اوغلوه‌ین اوغلی چایدان گچیردی ـ قیزیمین اوغلی بارماق گچیردی

☆ اوقده‌ر اوجوزلیقدا یمیشوق که باهالیقدا یادیمیزه دوشمور ـ ترجمه بس که درارزانی خورده‌ایم درگرانی بیادمان نمی‌افتد

اوقده‌ر اولمدوق که گوردان سراغیمیزه گلدیلر ـ ترجمه: آنقدر نمردیم که ازگور بسراغمان آمدند

اوقده‌ر چکیلمه که دیوارین او اوزونده‌ن دوشه‌سن. ترجمه: آنقدر عقب‌عقب نروکه از آن ور دیوار بیفتی

☆ او قده‌ر سه‌ن وارکه یاسمن یاده دوشمور ـ ترجمه: آنقدرسه‌ن هست که یاسمن فراموش‌شده یا (کم‌است)

☆ اوقده‌ر ویرمدی که کورکوزونه قویا ـ نظایر: آنقدر نداد که کور بگوید شفا . تلك اذا قسمة ضیزی

اوکوز اوزونه کرشنه اکنده باشی آغریر ـ ترجمه: وقتیکه گاو برای خودش بخواهدکاودانه بکارد سردرد میگیرد

١ـ زنی راگفتند از پسر یا برادرت یکی حتماً باید بمیرد بکدام رضایت میدهی ؟ کمی فکرکرد گفت: « اگر پسرم بمیرد یکی دیگر میزایم ولی توانائی آنرا ندارم‌که پدر ومادرم را زنده سازم تابرادری برایم پس اندازند

اوكوز ايگيلده‌مكده‌ن قانى (قانلو) جيريلدير – ترجمه : بجاى آنكه گاو ناله كند گردونه(عرابه) ناله ميكند . نظير: زور بر گاو وناله بر گردون

اوكوز ديمه چكر گاميش سوليه – ترجمه : گاو باراضى‌ديمى ميكشد ولى‌گاوميش باراضى آبى تمايل نشان ميدهد

اوكوزكل ايله جفته گيتمز بوينون سينديرار – ترجمه :گاو با گاوميش هم يوغ نشود والاگردن خودرا بباد خواهد داد

اوكوزليه گون بورج ويره‌للر – ترجمه : بگاودار روزقرض دهند مرادآنكه براى وصول طلب بسرمايه‌داران مهلت قائل شوند

اوكوزون قاشقاسين دوگه‌للر – ترجمه : گاو پيشانى‌سفيد را ميزنند . نظير : ديه برعاقله است

اوكوزى يورولانا چوق سوز ديه‌للر – ترجمه: كسى راكه گاوش خسته شده طعنه‌ها زنند

اولار آشيم سويى اولماز باشيم سويى (۱) – ترجمه : اگر شد آب آشم نشدآب سرم (سرشوئيم)

اولچمميش بيچمه – ترجمه : گز نكرده پاره مكن. نظير: قدر ثم اقطع

اولدى وار دوندى يوق يا اولمك وار دونمك يوق – ترجمه : مرگ هست وبازگشت نيست

اولسا بادله گيه‌ره‌م ـ اولماسا ترياك ييه‌ره‌م – ترجمه: اگر ميسرشد بادله خواهم پوشيد والا ترياك خواهم خورد

۱ـ زنى‌كه احتياج باستحمام داشت ديك‌آب را روى‌آتش باركرد وبشوهرش كه ببازار ميرفت دستور دادكه سبزى‌آش خريده بياورد . پس‌از رفتن شوهرش دختر همسايه وارد ودرضمن صحبت پرسيدكه « توى ديك چه مى‌پزى ؟ » زن جواب داد : « ديك را باركرده‌ام ومنتظر شوهرم هستم‌كه بنشن وسبزى بياورد تا آش به‌پزم » دختر گفت : شايد شوهرت برنگشت. زن پاسخ‌داد : « اولار ... »

اولسون اویامان که یرینه اوندان یاخشیسی گله ـ ترجمه: محو باد آن بدی که بهتر ازاو جایش بیاید. مرادآنکه اغلب جانشین‌مامورین بدتر ونالایقتر ازخودایشان میشود

☆ اولکوتمیینجه سایماق اولمور ـ نظیر: کثرت مشیر حضرت‌است

اولماق اولماقدور خریلداماقا نه وار ـ ترجمه: حالا که باید مرد جان کندن چه‌مانعی دارد

اولمز خدیجه گوره‌ر نوه نتیجه ـ ترجمه: اگر خدیجه نمیرد نوه ونتیجه پیدا میکند. نظیر: عشق رجبا تری عجبا

☆ اولمه دیریل ـ نظایر: بخور ونمیر. قوت لایموت

اولو سوزینه باقمیان اولیه اولیه قالار ـ ترجمه: هر که حرف بزرگان نشنود عمرش با زوزه سپری خواهد شد

☆ اوله‌ن یریندور ـ نظیر: بمیرکه جاته (جایت‌است). مورداستعمال حقا سفره رنگین‌است اگر بخوری وبمیری جای ملامت نیست

اوله‌نینه‌ن اولماق اولماز ـ ترجمه: بامردگان نتوان مرد. نظایر: نتوان پس مرده رفت در گور. On ne peut pas vivre avec les morts

اولوم آتی یااولوم خبری یوگوره‌ك اولار ـ ترجمه: خبر مرگ تیزرو باشد. نظیر: Les mauvaises nouvelles ont des ailes

اولوم بیر شربتدور هامو ایچه‌جاق ـ ترجمه: مرگ شربتی است که همه‌خواهد چشید. نظایر: شترسیاه جلومنزل‌همه خواهدخوابید(چینی) کل نفس ذائقة الموت

اولوم حقدور قونشولارا ؟ ـ ترجمه: مرگ حق است برای همسایگان؟

اولومده‌ن دوتماسان قیزدیرمیه راضی اولماز ـ ترجمه: اگر ازمرگ نگیری به‌تب راضی نشود. نظیر: خذ بالموت ترضی بالحمی

اولوم قاشینان گوز آراسیندادور ـ ترجمه: مرك بین‌چشم و ابروست. نظیر: مرك بیك چشم بهم‌زدن است

اولومه چاره یوقدور ـ ترجمه : مرك را چاره نیست. نظیر : مرك ومهمان چاره ندارد

✿ اولی اشك آختاریر نالین چکسین ـ ترجمه : عقب الاغ مرده میگردد تا نعلش رابکند. نظیر: پوست خرکن غریبی است

اولی بیرگون شوونی(شیونی) بیرگون ـ ترجمه ونظیر: مرك یکبار شیون یکبار

✿ اولی دوروب مرده‌شیری یوور ـ رجوع شود به دام دوروب...

اولیسینی اولو دوتمیان خلقی آتاسینین سقالینه گولدورور (نق) ـ ترجمه : هرکس مرده‌اش را بزرگ نشمارد جامعه را بریش باباش میخنداند. نظیر: احترام امامزاده را متولی باید نگاه دارد

اولی قویون سودلی اولار ـ ترجمه : میش مرده شیرده‌است. نظیر: عزیزترین کودك پدر ومادر آنست که مرده است (اسپانیولی)

اولی کفن سیز اولماز ـ ترجمه : مرده بی کفن نباشد

اولی گ... باللی اولار ـ رجوع شود به اولی قویون...

اولی گور نیجه اولیدور که مرده‌شیرده اونون حالنه آغلیر ترجمه : مرده را به‌بین چه مرده‌ایست که مرده شوی هم برایش میگرید

اولیلر دییه‌ر بس که دیریلر حلوا ییر ـ ترجمه: مرده ها گمان میکنند که زنده‌ها حلوا میخورند نظیر: کور پندارد که چشم‌دارها دودستی میخورند

اولیلری یه یه دیریلره داداندی یا داراشدی ـ ترجمه : مردگانرا خورده مشغول زندگان است . مراد آنکه بهمه پیچیدگی کرد حالا نوبت من رسیده است

اولینون دالیسینجا یالان سویلله‌ر ـ ترجمه : پشت سر مرده دروغ میگویند

اولینی اوز خوشونا قویسان کفنین باتیرار ـ ترجمه : مرده که را بحال خود گذاری کفنش را ملوث کند

اولینی بیریول یوواللار ـ ترجمه : مرده را یکبار شویند

اولیه وصیت قالار ـ ترجمه : مرده را وصیت ماند وبس. نظیر: کس نیارد زپس تو پیش فرست

اوماج آشنا بیر قرآن ختم ایلمزلر ـ ترجمه : برای خاطر آش اوماج قرآن ختم نکنند. نظیر: بقدر نهارت(ناهارت) گون کنده‌ام

اومان یرده‌ن کوسه‌للر ـ ترجمه : ازجائیکه توقعات دارند قهر کنند

او مراغه باسدیقیدور (۱) ـ ترجمه : آن باسلوق مراغه‌است !

اون ایکی امامه یالوارینجا بیراللهه یالوار ـ ترجمه: بجای آنکه بدوازده امام بزاری بخدای یکتا لابه کن . نظیر : Il vaut mieu avoir affair au bon dieu qu à ses saints

اون دفعه اولچ بیر دفعه بیچ ـ ترجمه : ده بار گز کن یکبار پاره کن

او نه پرهیز بو نه لاهانا ترشیسی (استانبولی) ـ ترجمه: نه‌بآن پرهیزت نه باین ترشی کلم خوردنت . نظایر : نه‌بآن زینب وکلثوم شدنت نه‌باین دایره تنبك زدنت. الجاهل اما مفرط واما مفرط

☆ اونی آباجیمدا باشارار ـ نظیر : نه‌نه صمد نیز اینکار را میکرد

☆ اونی آپارکور میر جواده خشله ـ ترجمه: آنرا به‌بر به‌میرجواد کور قالب کن . نظایر: برو این‌دام برمرغ دگرنه . غری غیری

اونی که گره‌ك ده‌دون ایوینده دلدیریدون گتیرمیسن بوردا دلدیریسن ـ **اونی که گره‌ك بوردا دلدیریدون ده‌دون ایوینده دلدیرمیسن** (۲) ـ ترجمه : آنراکه می‌بایستی اینجا می‌سفتی درخانهٔ بابات

۱ـ شخصی از درویش خواست که برایش قصه‌ای بگوید . درویش پرسید چه‌قسم قصه‌ای‌میخواهی. جوان پاسخ داد: بابا درویش قصه‌ای‌میخواهم که دراز باشد وشیرین. درویش گفت : « آن باسلوق... »

۲ـ مردی دختری را بحباله نکاح درآورد . شب در حجله ، عروس بی‌مقدمه گریه را سرداد . مرد علت پرسید . عروس جوابداد که در بچگی فراموس کرده وگوشهایم را سوراخ نکرده‌اند . داماد گفت این که گریه

بقیه درصفحه ٦٢

سفته‌ای برعکس آنرا که بایستی در خانه بابات سوراخ میکردند آورده‌ای اینجا سوراخ کنند

اووقتده‌ن نییدی حسن‌جمالون ایندیده اولا صد بارك‌الله

* **اووتیکه واریمیدی‌گجی قیلی شلواریمیدی** . نظایر : ما هم وقتی لوطی بودیم وقداره می‌بستیم . من‌هم درآکادمی زیسته‌ام (اروپائی)

اول اودان قوز اودار ـ ترجمه : پیش بر جوز میبرد. نظیر : شاهنامه‌آخرش خوش است

اول اوستا صوندان ایش (نق) ـ ترجمه : اول استاد آنکه کار

☆ **اول اوغورلوقوموز دوشدی آی ایشیقینا** ـ ترجمه : دزدی نخستین مان با شب مهتاب مصادف شد

اول ایوین ایچی ـ ترجمه : اول درون خانه. نظایر: اول‌خویش بعد درویش. Charité bien ordonnée commence par soi même

اول تکه سوموکلی ـ نظیر: اول پیاله وددرد

اول مسجدین ایچی ـ ترجمه : اول درون مسجد . رجوع‌شود به اول ایوین...

اول نماز صونرا نیاز ـ ترجمه : اول نماز بعد نیاز

اول ییاق صونرا دیباق ـ ترجمه : اول بخوریم بعد شروع به صحبت کنیم . نظیر: اذا جاء الطعام بطل الکلام

او ویردوقون آند بودا بویوردوقون قوللوق ـ ترجمه: آن سوگندی که داده‌ای این‌هم ماموریتی که میخواهی

اویناش ار اولماز ـ ترجمه: ازفاسق شوهر نیاید

بقیه ازصفحه ٦١

نمیخواهد. فوراً چندگیس سفیدرا طلبیدکه خاکستر و سوزن و نخ آورده پس از آنکه‌گوشهای دختر را سوراخ میکنند حجله را مخلی میسازند . وقتیکه عروس وداماد هم‌بستر میشوند داماد می‌بیند که عروس دوشیزه نیست لذا عصبانی شده ومیگوید : « آنرا ... »

اویناش بیراولار نه‌که بیرسوری ـ ترجمه : فاسق یکی میشود نه‌که یك فوج. نظیر: اگر مهمان یکنفر باشد برایش گاو میکشند

اویناشدا بختنندور قرداشدا ـ ترجمه : فاسق هم به بخت و طالع است برادرهم . مرادآنکه همه چیز بسته بشانس است

☆ اویناشدان گلیب ارباشی یاریر ـ ترجمه : ازنزد فاسق مراجعت کردنش بس نیست فرق شوهر نیز میشکافد . نظیر: ضربنی وبکی سبقنی و اشتکی

ایپ نه‌قده‌ر اوزون السا دولانارو دواناقدان گچر ـ ترجمه: رسن هرقدرهم درازباشد آخرسر ازچنبر گذرد . نظایر : آخر گذر پوست بدباغخانه است . گرو دست کازر است

☆ ایت آپاران اولسون ـ نظایر : سگ خورد. پندارم سگ نورد

ایت آج قالاندا اسکی گوللوکلری آختارار ـ ترجمه : سك چون گرسنه ماند مزبله‌های قدیم را جستجو کند. نظیر: یهودی که ورشکست شد حساب مطالبات معوقه اش را رسیدگی کند

ایت آغزی دگماقیله دکز مردار اولماز (استانبولی) ـ ترجمه ونظیر : کی‌شود دریا بپوزسك نجس

ایت آیاقین کارواندان کیم اسیرگییب؟ (نق)

☆ ایت الینده‌ن سوموك گمیرماق اولمور ـ ترجمه: ازدست سگان نمیتوان استخوانی بدندان کشید . نظیر : از دست گدایان نتوان کرد ثوابی

ایت اولاسان نه‌نه اولمیاسان ـ ترجمه: سك باش مادر مباش

ایت اولیه اولیه یوواسنه قورت گتیره‌ر ـ ترجمه : گرگ را سك با زوزه کشیدن بسوی لانه‌اش جلب میکند

ایت ایتلیقیندان ال‌چکسه سومسونماقیندان ال‌چکمز ـ ترجمه: سك اگر از گزیدنش دست بردارد از پلکیدن دست بر نخواهد داشت . نظایر: مار پوست خودرا گذارد اماخوی خود را نگذارد . گرگ ممکن است پوست خودرا عوض کند اما خویش را تغییر نمی‌دهد (یوکسلاوی)

ایت ایتیله ساواشار قوردا گیدنده آرخالاشار ـ ترجمه: سك

باسك دعوا کند اما متفقاً بگرگ حمله میبرند . نظیر : Les extremes se touchent

ایت ایتیله ساواشاندا بیر ایاقین دالدا دوتار - ترجمه : سك چو با سك درافتد یك پایش را بعقب میگیرد . مرادآنکه دردعوا باید جای آشتی گذاشت

ایت ایتین قویروقونون دیبین ایگلمه‌سه گوجین بیلمز (نق)

ایت ایوی کهنه چاروق ؟ - ترجمه : لانه سك وچاروق کهنه . نظیر: لانه خرس وانگور آونك

ایت بالالینده رنگ‌برنگ بالالار هورنده بیرسس ویره‌للر ترجمه : سك توله‌های رنگ برنگ میزاید اما وقت لائیده‌ن همه یك صدا در آرند

ایت بورنی داخل میوه شد ؟ (۱) - نظایر : پشگل‌هم بجنگل جزو میوه است؟ ترب هم ازمرکبات شده ؟

ایت بولور داغارجیقدا نه وار داغارجیقدا بولور ایته نه ویریب - نظیر : سك داند وپینه‌دوز درانبان چیست

☆ ایت چاق اولسادا قوورما ایلمزلر (۲) - سك هرقدر هم چاق باشد قورمه‌اش نکنند

ایت چوره کده‌ن آدام محبت‌ده‌ن قاچماز (۳) - ترجمه : سك ازنان وآدمی ازمحبت روی‌نگرداننند

ایت دمیرچیده‌ن نه آپارار ؟ - ترجمه : سك از آهنگر چه خواهد برد

ایت ساخلا، باشون گمیرسین ! - نظیر : سمن کلبك یا کلك !

ایت سلاخخانه‌ده‌ن سوموك آپاردی ایاقین کسدی - ترجمه: سك ازمسلخ استخوانی ربود دیگر روی آمد وشد ندارد

۱- ایت‌بورنی گل‌تك برگی‌است ازفامیل گل‌سرخ که تخمدان آنرا پس‌ازرسیدن بچه‌ها بجای‌میوه میخورند　۲- نسخه نق «پلو اوسته مینمز»
۳- نسخه نق «اوشاق محبتدن»

ایت سوموکی اوداندا سوونه سوونه اودار تماشادی چیخاندا ترجمه : سك استخوان را باشعف فرو برد و بلعد بیرون آوردنش تماشائی است . نظایر: دشوار بود زادن نطفه ستدن آسان . توان بحلق فرو بردن استخوان بزرگ ولی شکم بدرد چون بگیرد اندرناف

ایت سوموکی یینده ماتحتین اولچر – ترجمه : سك چون بخواهد استخوانی را ببلعد ماتحتش را گز کند

ایت قصاب دکانینده‌ن ات آپاردی ایاقین کسدی – رجوع شود به ایت سلاخخانه‌ده‌ن ...

ایت قورخان یره هوره‌ر – ترجمه : سك روبمحلی که از آن محل ترس دارد پارس کند

ایت قورساقی ساری یاغ گوتورمز – ترجمه : اشکنبه سك روغن زرد قبول نکند . نظیر: هیچ گنبد نگه ندارد جوز

ایت قولاقین کسنده‌ن قورخار – ترجمه : سك از کسی که گوشهایش بدست وی بریده شده است ترس دارد

☆ ایتیلن آبدوغ چوره‌ك ایلمشوق. ترجمه: باسك آبدوغ میخوریم رجوع شود به شیطانیله داری ...

ایتلن یولداش اول دگنکوی الده‌ن ویرمه – با سك رفیق شو ولی چوبدستیت را ازدست مده

ایت نه گورسون نه هورسون – ترجمه : سك نه پاس دهد نه پارس کند. نظیر: عطایش را بلقایش بخشیدم

ایت هوره‌ر کاروان گچر – نظایر: مه‌فشاند نور و سك عوعو کند. البدر یلوح والکلب ینوح

ایته چوره‌ك آتاللار ییه‌سی خاطرینه – نظیر: سك را برای شبان حرمت دارند

ایته چوره‌ك ویرمه‌سن آجیندان هوره‌ر – ترجمه: سك را اگر نان ندهند از زور گرسنگی خواهد لائید

ایته هورمك قالار – ترجمه: سك را لائیدن ماند و بس

ایت یانیندا بیگ کیمی، بیگ یانیندا ایت کیمی(دهخوارقانی)

✿ ایت یانیندا سوموک گمیریر ـ ترجمه: جلو سك استخوان بدندان میکشد. نظیر: جلو خر جو پاك میکند

ایت یدیقین قوسار ـ ترجمه: سك آنچه‌را که خورده قی کند

ایتی اولدوره‌نینه سوروتدورلله‌ر ـ ترجمه : لاشه سك مرده را برقاتلش تحمیل کنند

ایتی ایته بوغدورالار ـ ترجمه : سك را بجان سك اندازند مرادآنکه دزدان وچاقوکشان را بجان هم اندازند واز بین ببرند

ایتین آدین قویاللارگلالیـ نظیر: برعکس نهند نام زنگی کافور

ایتین آقساقی آودان قالماز ـ ترجمه: سك لنك ازشکار نماند

ایتین ابلهی کوچوکلرله اوینارـ ترجمه: سك ابله باتوله‌سگها بازی میکند

ایتین اتی دونقوزون دیشی ـ ترجمه : گوشت سك دندان خوك. نظایر: الخبیثات للخبیثین. پوست خرندان سك· آب گرمابه یارگین را شاید

ایتین سوچیه نه‌فایده‌سی وار (مراغی)

ایتین عقلسیزی قیقاناقدان پای اومار - ترجمه : سك ابله از خاگینه سهمی توقع کند . نظیر: سك احمق مرغ هوا را دنبال کند(چینی)

ایتین قولاقین کسسن صرف اولور ـ ترجمه : سك که گوشش را بریدی گزنده‌تر شود. نظیر: الکلب اذا جرح عقر

ایت قیه‌کولگسنده یاتار دییه‌ر بس اوز کولگسیدور ـ سك درسایه سنك میخوابد گمان میکند که سایه خود اوست

ایتین کیچیکی اولاسان قرداشین کیچیکی اولمیه‌سن - ترجمه: کوچك سك بـاش کوچك برادر مبـاش. نظایر : اصغر القوم شفرتهم . میمون بلاگردان طویله‌است (هندی)

ایتین میراثی قوردوندور ـ نظیر: میراث خرس مرده بکفتار میرسد

ایتین یاغ یمه‌سی آدامی یاندیرمیرقویروقونون شخدو تماسی یاندیریر ـ ترجمه : روغن خوردن سك آدم را عصبانی نمیکند دم علم

کردنش عصبانی میکند

ایت یه‌سنه هورمك عیب دگل (نق)

ایتی هولیه قوشان فضله‌سنه تابلاشار - (مراغی) - ترجمه: هرکس با سك خرمن کوبد باید بفضله‌اش تحمل داشته باشد

☆ **ایچریم اوزومی یاندیریر اشیکیم اوزگه‌نی** - ترجمه: درونم خودمرا میسوزاند بیرونم سایرین را. نظیر: **دلم خوش است زن بیگم اگر چه ازسك کمم**

ایستدی‌قاشین دوزه‌لده ویردی‌گوزون چیخارتدی - ترجمه: خواست ابرویش را درست کند چشمش را کورکرد. نظایر: به نشدکه بدتر شد. سرش را خواست دوا کند چشمش کور شد (لاتینی)

ایستدیقون اونودگوردوقون دیمه (نق) - توقعاتترا فراموش کن ودیده‌هایت را مگو

☆ **ایسسی آشیمیزا سویوق سو قاتدیلار** - ترجمه: آب سردی بآشمان ریختند

ایسسی آشی قاشق تانیر (دهخوارقانی) - ترجمه: آش داغ را قاشق میشناسد. نظیر: ماست ترش ازتغارش پیداست

ایسلانمیشون یاغیشدان نه‌دردی وار (نق) - ترجمه: خیس شده را ازباران پروائی نباشد

ایش الده‌ن سوز دیلده‌ن اوغول بلده‌ن گلمسه فایده‌سی یوق

مرادآنکه درهیچ‌کاری نباید بدیگران امیدوار بود

ایش ایشی گوستره‌ر - نظیر: ازکار کار زاید

ایش ایگیتلر باشنه گلر - ترجمه: نوائب برسر مردان آید. نظیر: مرد باید که درکشاکش دهر سنك زیرین آسیا باشد

ایش باش بولنسیزاولماز - ترجمه: هیچ‌کاری بی‌سرپرست نباشد

ایش ترسه گلنده فالدا ویرار دیش چیخاردار - ترجمه: چون بدآید فالوده نیزدندان می‌شکند

ایش کیشینین زینتیدور - ترجمه: کار زینت مرد است

ایش گوجوموز بوجاقدا شنگولوموز قوجاقدا (ریاحی)

ایش گوره‌نیندور ـ نظیر : کار را که کرد؟ آنکس که تمام کرد

ایش گیده‌ر صاحبین تاپار (ریاحی)

ایشدور دوشر آشدور پیشر ـ نظیر: کاری‌است گذشته است و سبوئی است شکسته

ایشده‌ن آرتماز دیشده‌ن آرتار ـ نظایر: که یخنی بود هرچه ناخورده‌ای (نظامی) . القناعة کنز لایفنی

ایشگللی دگمه دینگیلده‌ر (استانبولی) ـ ترجمه: دگمه‌قابلمه‌ای لرزان است

ایشلماق عیب دگل ـ ترجمه: کارکردن عار نیست

ایشلمیه‌ن دیشلمز ایشله دیشله ـ نظایر : رنج بکش تا بگنج برسی . لیس للانسان الا ماسعی. Il faut casser le noyau pour avoir l'amande

ایشله‌ر بازیلاریم یپه‌ر آزیلاریم (۱)

ایشلی اشك بیکار بیگده‌ن یاخشیدور (ریاحی) ـ ترجمه : خری که کار میکند بهتر از بیگ بیکاراست

ایشلیه‌ن دمیری پاس باسماز ـ نظایر: تیغ کهنه جوهردار است گاوآهن که همیشه کار میکند براق‌است (یونانی)

ایشه گتمز یا (گتمیه‌ن) اوغولون اولسون جته(جفته) گتمز اوکوزون

☆ ایشون چوقدور تاپوشور جولفایه ـ ترجمه : کارت بسیار است بسپار بجولاه

ایشون یوقدور شاهد اول پولون چوقدور ضامنـ ترجمه: بیکاری شاهد شو پولداری ضامن . نظیر : ضامن همیشه دست بکیسه‌است

ایشیدمیشه‌ن پراقی قیرخاللارامابیلمیسه‌ن هانکی پراقی(۲) ترجمه: شنیده‌ای که براق را پشم‌می‌چینند اما نه هربراقی‌را . نظیر: شنیده‌ای که زن‌آبستن‌گل میخورد اما نه هرگلی

۱ـ علی‌الظاهر ایشله‌ر بازولریم یپه‌ر آغیزلاریم

۲ـ این مثل بایستی درصفحه ٤٣ چاپ میشد

ایشیقلی جوجه یومورطادا بللی اولور(دهخوارقانی) - نظیر:
الدیك الفصیح من البیضة یصیح

ایکی آروادلی کیشینین آغزینین دادی اولماز - ترجمه :
مردی که دوزن دارد دهانش مزه ندارد

ایکی آروادلی گیجه شامسیز قالار - ترجمه : مردی که دوزن
دارد سر بی‌شام بربالش گذارد

ایکی آغیز بیراولسا بیر آغیز هیچ اولار - ترجمه: وقتیکه‌دو
دهن یکی شود یك‌دهن هیچ است

ایکی اشك بیر آخوردان آرپا یمز - ترجمه: دوخر ازیك‌آخور
جو نخورند

ایکی اشك بیرکاروان ایکی‌آرواد بیر دیوان - ترجمه : دو
خر کاروانی تشکیل‌دهند ودوزن دیوانی(محکمه‌ای) بوجودآورند. مرادآنکه
نقاضت وکدورت بین‌زنان غیرقابل اجتناب‌است

☆ ایکی اشکین‌آرپاسینی بولنمز - ترجمه: جو دو خر را قسمت
نتواندکرد. نظایر: از دو برد قبائی نتواند دوزد . بربرف‌بشاشد آب‌نشود.
مرادآنکه خیلی بی‌عرضه وبی کفایت است

ایکی ال بیرباش ایچوندور (نق)

ایکی الون وار ایکی‌سینده بورج ایله باشوی قییم ساخلا
ترجمه : دودست داری دوتا هم قرض‌کن سرخودت را محکم نگاه‌دار

ایکی ایکون ایله‌ر دورت - ترجمه : دودوتا میشود چهار تا

ایکی بیت بیر بیره کدخدانی سالدیلار گیره(ریاحی) - ترجمه:
دوشپش ویك‌کیك برای کدخدا جور کردند دوزوکلك . نظیر: دشمن نتوان
حقیر وبیچاره شمرد

☆ ایکی ترازویه دورور یا ایکی‌طرفه‌دامجك ویریر - نظایر :
دوضربه میزند . دو دستماله میرقصد . Il joue à cheval

ایکی جانباز بیر ایپده اویناماز - ترجمه : دو بندباز روی
ریسمانی بازی نکنند . نظیر: دوپادشاه دراقلیمی نگنجند

☆ ایکی خوروزی اولسا بیرین یدك چکر - ترجمه: اگردوخروس

داشته باشد یکیش را یدك میکشد

ایکی دگل که اوچ اولماسون - ترجمه : هیچ دو نیست که سه نگردد. نظیر: لاتثنی الاثلث

ایکی دلیه بیر اصولو قومشولار(استانبولی) - ترجمه: دودیوانه را همسایگان عاقل باید

ایکی ریاللیق اشکین اون‌شاهلیق قودوقی اولار - ترجمه : خر دوریالی کره‌اش بیش ازدهشاهی نیرزد . نظایر: آن‌چنان مادر این‌چنین دختر. آن‌چنان دیك این‌چنین چمچه

ایکی رئیس (کاپتان) بیرگمینی باتیرار- ترجمه : دو ناخدا کشتی را غرق کنند. نظایر: بشکند از دو سپهدار سپاه . من کثره الملاحین غرقت السفینه

☆ ایکیسینده بیر ایلان سانجیب - ترجمه: هردوشانرا یکمار گزیده نظایر: پیراهنشان دریك آفتاب خشك میشود. کهنه بی‌نمازیشان را دریك طشت میشویند. مرادآنکه باهم خویشی ندارند فقط صمیمی هستند

ایکی طویی بیر ایلمشوق دوگونی باتمان یاریم - ترجمه : دوجشن را یکی کرده‌ایم و برنج را یك من ونیم رجوع‌شود به گده‌گوده طوبی ...

ایکی عزیزین آراسینه گیرمزلر - ترجمه : بین دوعزیزمداخله نشاید . نظیر : Il ne faut pas mettre le doigt entre l'arbre et l'ecorse

ایکی فندق بیرگردکانین بترین‌داغیدار- دوفندق هرچه‌بدتر گردوئی را پاره کنند . نظیر : مورچگانرا چو فتد اتفاق شیر ژیان را بدرانند پوست

ایکی قاریلینین دونی‌یرتیق اولار(استانبولی) - ترجمه: مردی که دوزن دارد قبایش مدام پاره است

☆ ایکی گوزی واریدی بیرینده بورج ایلدی - ترجمه : دو چشم داشت دوتاهم قرض کرد مرادآنکه دقیق شد

ایکی گولشندەن بیری باسیلور (نق) - ترجمه : ازدو کشتی گیر

یکی حتماً مغلوب است

ایکی یانه باخان چری قالار

ایگدەدە وار جحرەدە وار اونی اگیرەن قحبەدە وار - ترجمه : هم دوك مقصراست هم چرخ وهم شلخته‌ای که آنرا می‌ریسد. مراد آنکه همه‌تان تقصیر دارید

ایگلنمیش سووی ایچمزلر - ترجمه : آب گندیده رانخورند

ایگنه ایشین چوالدوزگورمز- ترجمه : کارسوزن را جوالدوز انجام ندهد. نظیر: کاری که چشم میکند ابرو نمیکند

☆ ایگنه ایله گور قازیر - ترجمه : باسوزن گور میکند. نظیر : Chercher une aiguille dans un botte de foin

ایگنه گتیر ساپ گتیر شاهقلی یاماق یامیر - ترجمه: سوزن بیار نخ بیار شاهقلی وصله‌پینه میکند یا (وصله‌میزند)

ایگنه‌نی ساپلادون اوجون دوگونه پشیمان اولماسان - ترجمه : نخ راکه بسوزن کردی سرش راگره زن پشیمان نخواهی شد

ایگیت امك اتیرمز - ترجمه : مرد نیکی‌را فراموش نکند

☆ ایگیت جانلو کباب قانلو - مرادآنکه کباب هرچه آبدارتر بهتر :

ایگیت میداندا بللی اولور - ترجمه : مرد در میدان شناخته شود. نظیر: لاشجاعة قبل الحروب

ایگیت یا هراتدا گرەك یا یر آتدا (۱) - ترجمه: مرد یا بایددرهرات باشد یا درزیر خاك

ایگیت یوقسول اولسا دینديرەلر گوللر - ترجمه : مرد مستمند را دست‌اندازند ومسخره کنند. نظیر : La fortune favorise les braves

ایگیتده اوچ نسنه(۲) هنردور: آچوب اوخوماق، اوزوب

۱- شهر هرات و حوالی آن بکرات میدان جنگهای خونین بوده است ۲- چیز

گچماق ، آتوب ویرماق (نق) ـ ترجمه : سه چیز زینت مرد است : باز کردن وخواندن ، شنا کردن وگذشتن ، انداختن وزدن

ایگیتلوق اوندور دوققوزی دوندور ـ ترجمه: مردی ده قسمت است نه‌تای‌آنرا لباس بوجود می‌آورد . مرادآنکه احترام مرد بسته بوضع لباسش است

ایگیتلوق اونـدور دوققوزی قـاچماقدور بیری گوزه گورونمماق ـ ترجمه : شجاعت نه تاش فرار است و یکیش از نظرهـا پنهان شدن

ایگیتین آدی چیخینجا جانی چیخار ـ ترجمه مرد تانامش درآید جانش در آید . نظایر : بهترین سوارکاران سخت ترین زمین خوردن‌ها را پشت سر گذاشته است(چینی) . الخمول راحة والشهره آفة

ایگیتین ایگیتده‌ن نیی آرتوقدور ؟ احتیاطی ـ رجوع شود به احتیاطده‌ن ...

ایگیتین جوهری اوشاقلیقدا بللی دور ـ ترجمه : گوهر مرد ازاوان کودکیش ظاهرمیشود . نظیر : الدیك الفصیح من البیضة یسیح

ایگیتین یوقسولونا دلی دییه‌للر ـ رجوع شود بـه ایگیت یوقسول ...

ایگیتی یول اوسته‌ن گوتور روزوسون اللهده‌ن ایسته ـ ترجمه : مرد را از سرراه بردار روزیش را ازخدا بخواه. نظیر : هرآنکس که دندان دهد نان دهد

ایلان آغزیندان قورتولدی قورباغه آغزینا دوشدی ـ رجوع شود به یاغیشدان ...

ایلان ایلان یمیینجه اژدها اولماز (نق) ـ ترجمه : مار تا مار نخورد اژدها نشود

ایلان چالان یاتار آج یاتماز ـ ترجمه : مارگزیده میخوابد ولی گرسنه نخواهد خوابید

ایلان چیقدیقی باجانی ـ یاخشی تانیر ـ ترجمه : مار سوراخی را که بیرون‌آمده بهتر میشناسد

ایلان ویران الاچاتیدان قورخار – ترجمه : مار گزیده از ریسمان سیاه‌وسفید میترسد. نظیر: Chat echaudé craint l'eau froide

ایلان هر یانه اگری گتسه اوز یواسینه دوزگیده‌ر (۱) . ترجمه : مار بهرجا کج رود بلانه‌اش راست میرود . نظایر: الرائدلایکذب اهله. کارد دسته خود رانبرد

☆ ایلان ییوب اژدها اولوب – ترجمه : مار خورده اژدها شده . مرادآنکه مجرب شده است

ایلانی اوزگه الیلن دوتماق گره‌ك (نق) – ترجمه: مار را با دست غیر باید گرفت

ایلانی سن دوت من گوزونه داری سالیم ؟ – ترجمه : مار را تو بگیر من بچشمش دارو بریزم ؟

ایلانی سیداحمد الیله دوتور – ترجمه : مار را بادست سید احمد میگیرد

ایلانی شیرین دل یواسیندان چیخاردار – ترجمه : زبان شیرین مار را ازسوراخ درآرد

ایلانین آقنه‌ده لعنت قره‌سینه‌ده – ترجمه ونظیر : لعنت بهرچه مار چه بیضا چه خالدار

ایلانین زهله‌سی یارپوزدان گیده‌ر اودا بیته‌ر یواسینین قباقینده – ترجمه: مار ازپودنه بدش آیدآنهم جلو لانه‌اش سبز میشود. نظیر: ابغض من ریح السذاب الی الحیات

ایلانین قنیمی بالاسیدور – ترجمه: بچه‌مار وبال ماراست. نظایر: دم روبه وبال روباه است. ازماست که برماست

ایلانین قویروقون ایاقلاماسان دونوب ساشماز – ترجمه : مار را تا پا روی دمش نگذاری برنگردد ونیش نزند. نظیر : گربه را تا پا روی‌دمش نگذاری برنگردد وپنجه نزند

۱– نسخه نق : ایلان بوکولر اگیلر یواسینه دوزگیده‌ر

ایل آتان داش اوزاقه دوشر (نق) – ترجمه : سنگی را که جامعه اندازد دورتر افتد

ایل آتانی حق آتار – ترجمه : مطرود جامعه مطرود حق‌است

ایل آغیزی چوال‌آغیزی – رجوع‌شود به دروازه قاپوسون...

ایل آغیزی فالدور – ترجمه : دهن جامعه فال است . رجوع‌شود به دیدی دیدی ...

ایل ایچون آغلیان گوزسوز قالار – ترجمه : هرکس برای جامعه بگرید نابینا شود

ایل دلی اولسا ملایه گیده‌ر ملا دلی اولسا کیمه گیده‌ر (نق) – ترجمه : اگر جامعه دیوانه شود پیش ملا میرود . ملا دیوانه شد پیش که خواهد رفت ؟ نظیر: هرچه بگندد نمکش میزنند وای بر آندم که بگندد نمك

ایل دلیسین چوله آتماز – ترجمه : جامعه دیوانه اش را طرد نکند

ایل قباقی یل قباقی (ریاحی) – رجوع شود بمثل زیر

ایل گوجی سیل گوجی یل گوجی – ترجمه : زور توده زور سیل زور باد !

ایل گوزی ترازدور – ترجمه : چشم جامعه ترازوست

ایللر کوچه‌ر داغلار قالور (نق) – ترجمه : ایلات کوچ کنند ولی کوهها همانطور پابرجاست

ایل نفوسی حق نفوسی – ترجمه : پیش بینی و حدس مردم پیش‌بینی وحدس حق است

ایل یایلاقه دایاندی قیرقیر ایندی اویاندی – ترجمه : ایل به ییلاق (سردسیر) رسید «قیرقیر» (۱) تازه ازخواب بیدارمیشود

ایلچیسی گلوم اولانون باشنا کولوم اولار – نظایر : سنی

۱– مرغ کوچکی است که پس‌از کوچ کردن‌ایل‌در «یورت» میگردد واز ریخت وپاش ایل‌شکمی سیر میکند

که روز حشر شفیعش عمر بود. بلد انت غزاله کیف والله نکاله

ایلچیه زوال یوقدور – ترجمه: ایلچی را زوال نیست . نظایر: المامور معذور . بر رسولان پیام باشد وبس

ایلیلن الله اکبر - ترجمه: الله اکبرهم باجماعت. نظیر : خواهی نشوی رسوا همرنگ جماعت شو

ایلیلن گلن قراگون بایرامدور – بدبختی که دامنگیر عموم شود عید است. نظیر : البلیة اذا عمت طابت

☆ ایله آللام اشکدەن پالان آلان کیمین – ترجمه : چنان میگیرم که گوئی ازخر پالان گیرند

ایله ایلمه که کورپی قالا چایین او تاییندا – ترجمه : کاری نکن که پل آنور رودخانه بماند

ایله ایله نه شیش یانسون نه کباب - ترجمه : کاری کن که نه سیخ بسوزد نه کباب

☆ ایله بیر اوشاق قبریدور – ترجمه : مثل قبر بچه است . کفش بزرگ را تشبیه کنند

☆ ایله بیر اولی قبریدەن خورتلویوب – ترجمه: مثل مرده ایست که ازقبر بیرون آمده است. اشخاص لاغر را تشبیه کنند

☆ ایله بیر بلوت آلتیندان آی چیخوب – ترجمه ونظیر : چنان کز گوشه ابر سیه فام کند یك قطعه از مه عرض اندام . مهرویان را تشبیه کنند

☆ ایله بیر بالق آغزیدور – مثل ماهی است که دهن باز کرده . شکفتگی دمل وزخمهای کاری را تشبیه کنند

☆ ایله بیر بیر آلمانی یاری بولوبلر – ترجمه : مثل سیبی است که نصف کرده‌اند . نظیر : Ils se resemblent comme deux goutes d'eau مراد آنکه خیلی شبیهند

☆ ایله بیر بیگلر بیگی فراشیدور – نظیر: مثل سرباز ممقانی است مامورین مصر وسمج را تشبیه کنند

☆ ایله بیر چنگیز خانین جیك نوه‌سیدور – نظیر : مثل پسر

اتورخان رشتی است . اشخاص متفرعن را تشبیه کنند

☆ ایله‌بیر دالیسیجا آتلی قوور ـ ترجمه : گوئی سواره تعقیبش کرده . اشخاصیکه در را بشدت میزنند تشبیه کنند

☆ ایله‌بیر که دوه‌دەن زینقرو یا (قلبیر) اسلانیر ـ نظیر، مثل فیل و فنجان هستند . مرادآنکه یکی بلند قد و دیگری کوتوله است

☆ ایله بیر دوه نعلبنده باخیر ـ نظیر: گوئی گاو بسراج نگاه‌میکند اشخاصیرا که غضب‌آلود نگاه کنند تشبیه نمایند

☆ ایله‌بیر دەدەسین اولدورموشم . نظیر: گوئی پدرکشتگی باهم داریم

☆ ایله بیر زنجیرین قیرمیش دلیدور - نظیر: مثل شتر مهارگسیخته است . اطفال بی‌تربیت را تشبیه کنند

☆ ایله بیر سد اسکندردور ـ ترجمه : مثل سد اسکندر است. مراد آنکه تکان نمیخورد

☆ ایله‌بیر سامره بولچیسیدور ـ مثل گدای سامره است . اشخاص سمج را تشبیه کنند

☆ ایله‌بیر سودان کناره دوشموش بالقدور ـ مثل ماهی‌است که از آب کنار افتاده است . مرادآنکه خیلی تقلی میکند

☆ ایله‌بیر سووا دوشموش سیچاندور ـ ترجمه : مثل موش آب کشیده است

☆ ایله‌بیر قاریشقیه مینیب ـ ترجمه : مثل‌اینکه بمورچه سوار شده مرادآنکه آمدنش خیلی طول میکشد

☆ ایله‌بیر قوش دیمدیکینده گتیریب ـ ترجمه : مثل اینستکه مرغ درمنقارش آورده . حبوبات تمیز وپاکیزه‌را تشبیه کنند

☆ ایله‌بیر کوفتیه قاش گوز یاخیبلار ـ ترجمه: گوئی بکوفته چشم و ابرو کشیده‌اند. اشخاص زشت وبدترکیب راتشبیه کنند

☆ ایله‌بیر گونیلی اوگی اوغلونا باخیر ـ ترجمه: مثل اینکه‌گونئی ناپسریش نگاه میکند. اشخاص عبوس وخشمگین را تشبیه کنند

☆ ایله‌بیر گمی‌لری غرق اولوب ـ ترجمه: مثل اینکه کشتی‌هایش

غرق شده . اشخاص مغموم ومتفکر را تشبیه کنند

☆ ایله‌بیر مدداوف آتلیسیدور ـ ترجمه: مثل سوارهای مدداوف(۱) است . اشخاص بزن بهادر را تشبیه کنند

☆ ایله‌بیر ناودان بوزیدور ـ ترجمه : مثل یخی است که‌از ناودان آویزان است. نظیر: مثل خری‌است که در گل‌مانده. اشخاصیکه ازدادن‌پاسخ عاجز مانند تشبیه کنند

☆ ایله‌بیر یدی‌لر اوسته تاپوبلار ـ ترجمه: مثل‌اینکه پسری‌است که پس از هفت دختر بدنیا آمده است . بچه‌های لوس وننر و ازخود راضی را تشبیه کنند

این قبیل تشبیهات در زبان ترکی آذری فراوان است محض نمونه باین مختصر اکتفا شد

ایله دانشیر که پیشمش تویوقون گولماقی گلیر ـ ترجمه : چنان حرف میزند که مرغ بریان خنده اش میگیرد . نظیر : یضحك به الثکلان

ایله شوریدی که خاندا بیلدی ـ ترجمه : چنان شور بود که خان نیز فهمید. نظیر: چنان بد زد که سورنائی نیز فهمید

ایله کچل دگل که قاتماقی یره توکوله ـ ترجمه : از آن کچل‌ها نیست که شوره‌هایش برزمین بریزد یعنی ممسك غریبی است

ایله گیده‌ره‌م که چرچیلرد ه‌سوراغیمی گتیرمیه ـ ترجمه : جائی میروم که پیله‌وران نیز خبرم را نیاورند . نظیر: چنان روم که هرگز برنگردم

. **ایله هورکن ایتده‌ن بیله چزگن تولا** ! (استانبولی) ـ ترجمه: ازچنان سك نر چنین توله ریقور وترسو ! رجوع شود به اوددان کول ...

ایله یرده اوتور که دورمیه‌سن ـ ترجمه : جائی به‌نشین که برنخیزی

ایله یرده یاتماز که آلتینا سو گچه ـ ترجمه : جائی نمیخوابد

۱ـ سردار روسی بود که درجنگهای ایران وروس شرکت‌داشته‌است

که آب بزیرش برود

ایله یه همیشه ییه‌سن – ترجمه : چنان خور که همیشه بخوری . نظایر: رب اکلة تمنع الاکلات . هرآفتی‌را سببی‌است سبب درویشی‌اسراف است . کلوا واشربوا ولاتسرفوا

ایمان شفتالو آغاجی دگل که هرقانادا بیته – ترجمه: ایمان درخت شفتالو نیست که درهر کرتی بروید

ایماننان قونشی پایی اولماز

ایمانیم یوق شیطان آپارا مالیم یوق دیوان – ترجمه: ایمان ندارم شیطان ببرد مالی ندارم دیوان ببرد . نظیر : درویش در قافله ایمن است

ای میخی مسماره دونده‌رەن الله (۱) – ترجمه : ای خدائی که میخ را مسمار میکند. نظیر: خدا نجار نیست ولی خوب درب وتخته‌را بهم میاندازد

ایناما گیلن دوستوا سامان تپه‌ر پوستوا (نق)

۱– گویند سلطان محمود غزنوی آهنگری را مامور ساخت که در ظرف یك هفته مقداری میخ که برای اردو کشی لازم بودتهیه نماید . هر چه آهنگر عجز والحاح کرد که میخهای سفارشی درظرف یك‌هفته حاضر نمیشود بخرج سلطان نرفت سهل‌است که صنعتکار را تهدید کرد که اگر درسرموعد سفارش حاضرنشود سرب داغ بحلق وی خواهد ریخت. آهنگربدبخت هفت روز وشش شب تمام خواب وخور را برخود حرام کرد ولاینقطع میخ ساخت ولی نتوانست بیش از دوثلث سفارش را انجام دهد . شب آخر که همچنان مشغول کاربود وبرمرگ خود حتم داشت دست نیاز بجانب پروردگار دراز نموده وازصمیم قلب دعا کرد. صبح زود درزدند آهنگر باترس ولرز برای گشودن در رفت وپرسید کیست ؟ از پشت در صدائی جواب داد : فرستادهٔ دربارم زود چهار عدد مسمار برای تابوت سلطان که شب گذشته برحمت ایزدی پیوسته بساز وبده ببرم . آهنگر بی‌اختیار میگوید : ای میخی...

☆ این دنگه دنگه‌ها چه‌چیز است ؟ (۱) نظیر: Vilain oiseau qui salit son nid

ایندی دوشدون قوش حدینه (۲) – ترجمه : حالا شدی مرغ حسابی

اینك گوز ایلمسه بوغا سیچیراماز - ترجمه : اگر ماده گاو چشمك نزند کل (۳) بر وی نمی‌جهد . مراد آنکه هیزی همیشه از ناحیه زنان باشد .

ایو آیرانی آجی اولار - ترجمه : دوغ درخانه ترش است . رجوع شود به قاپو نراوی ...

ایو ایشیقلاندیریر – ترجمه : خانه روشن میکند . نظایر: حرکة مذبوح . C'est le chant du cygne

ایو بیوکسیز مملکت سلطانسیز اولماز (مراغی) – ترجمه : خانه بی‌سرپرست و مملکت بی‌شاه نمیشود . نظیر: پیری نداری پیری بخر . رجوع شود به تاریسیز یرده ...

۱– شاهی دختر ده‌نشین زیبائی را بهمسری اختیار کرد وجزو حرایم خویش ساخت. پس ازمدتی دختر را هوای یار و دیار بسر زد ناچار شاه دستور داد تا هودجی ترتیب دهند وآنگاه محبوبه‌اش را بـر آن نشاند و همراه عده‌ای خدم وحشم تحت سرپرستی پیرمردی امین روانه ساخت. وقتیکه موکب حرم سلطانی به نزدیکی مقصد رسید وچشم دختر دهاتی به‌پشته‌های تپاله پشت‌بام‌ها افتاد ازپیرمرد پرسید : « این دنگه ...؟ » پیرمرد که از وقاحت دختر بی‌اندازه عصبانی بنظر میرسید جواب دندان شکنی میدهد که عفت قلم بما اجازه نداد آنرا دراینجا بیاوریم

۲– مردی‌چوب‌بدست‌درصحرا میرفت لك‌لكی‌را روی‌سنك نشسته‌دید . مدتی دروی خیره شد وجثه کوچك و پاهای درازش را از مدنظر گذرانید بی‌اختیار چوب‌دستیش‌را روانه وپاهای لك‌لك را قطع کرد و باخنده گفت : برای دوپسرم یك‌جفت فلوت بدست‌آوردم وتوهم شدی مرغ حسابی

۳– گاو نر تخمی

أیو بیزیم سر بیزیم ـ ترجمه : خانه ازآن ما وسر ازآن ما .
نظیر: محتسب را درون خانه چکار

ایو حسابیله بازار حسابی دوزگلمز ـ ترجمه: حساب‌خانه‌وبازار باهم جور نیاید

ایوده آرواد ایکی اولسا ایوسپورولممیش قالار ـ ترجمه ونظیر: خانه‌ای راکه دوکدبانو بود خاکروبه تا زانو بود

ایوده اوزباشین باغلیانمور طویدا گلین باشی باغلیر ـ
ترجمه : درخانه سر خود چارقدبستن نتواند درجشن‌سرعروس چارقدمی‌بندد

☆ ایوده پیشمیوب قونشودان گلمیوب ـ ترجمه: درخانه‌مان نه‌پخته‌اند ازهمسایه‌ها هم نیاورده‌اند . مرادآنکه جهل من‌دراین موضوع معفو است

ایو سپورره‌م یر سالالام کیمین قیزیندان دالی قالالام

ایو سوزسوز گور عذابسیز اولماز ـ ترجمه: خانه بی‌حرف گور بی‌عذاب نباشد . مراد آنکه گله کردن بین ساکنین یك خانه امری طبیعی است

ایولك ایله دکزه براق بالق بیلمسه خالق بیلر (استانبولی)
نظیر: نکوئی کن ودر آب انداز . رجوع شود به چوره کی آت ...

ایووه شاغی باغووه آلی دادانديرما ـ ترجمه : بخانه‌ات شاغی (۱) راه مده و درباغچه‌ات آلو مکار

ایو ییه‌سی ایوین قبله سین یاخشی تانیر ـ ترجمه: صاحبخانه قبله خانه را بهتر ازهرکس داند . نظیر: اهل البیت ادری بما فی‌البیت

ایها وار داغه چیخاردار ایها وار داغدان اندیره‌ر

۱ـ شاغی (شقاقی) ایلی است که دراطراف مراغه پراکنده هستند

ب

بابا دگل وبادور ـ ترجمه : بابا مگو وبا بگو

بابا دیه‌ر بوللی گره‌ك یا درمانی یا دردی ـ رجوع شود به ویردون دو یور...

بابلی بابین تاپماسا گونی آخ وایله گچر ـ ترجمه: هر کس کفوش را پیدا نکند روزگارش با آه و ناله سپری خواهد شد . نظایر : درویشی که دم نور ثروتمند است بزودی چنان تهیدست خواهد شد که توانائی خرید شلوار را نیز نخواهد داشت (چینی) . با اشراف معاشر باش تا تهیدست شوی (چینی)

باتیرمامیش اوجاق باشی قویمیوب (۱) ـ ترجمه و نظیر : تلی پاك نگذاشته است . پشت بامی پاك بجای نمانده است

باجاناق باجاناقی گورنده قاشینما دوتار ـ نظیر : القاص لایحب القاص

باج قاچار باجدار دوتار (مراغی).

باجوندا جیجونکیمیندور ـ ترجمه : خواهرت هم مثل اخت است. نظیر: هردو سر وته یك کرباسند

باخدون یارون یار دگل ترکین قیلماق عار دگل ـ ترجمه: اگر دیدی که یارت یار نیست ترکش عار نیست

باخماق کرایه ایستمز ـ ترجمه: دیدن کرایه نمیخواهد

باخماقینان آدمیزاد اورگنسیدی ایتلر سلاخ اولوردی ـ

۱ـ روباهی که بدرد چشم مبتلا بود بشغالی مراجعه ودرمان خواست شغال دستورداد ازخاك تلی که درآنجا ملوث کاری نکرده‌ای قبضه‌ای بردار وتوتیا کن امید است بهبود یابی. روباه زار زار بگریست وگفت اگر چاره منحصر است کوری چشم من حتمی است زیرا تلی پاك بجای نمانده‌ام

ترجمه : اگر با دیدن آمیزاد میتوانست یاد بگیرد سگان سلاخ میشدند

بارك اللهی اشکه دییللر ــ بارك‌الله بابلهان گویند . نظیر : بارك الله قبای کسی را رنگین نمیکند

بارلی آغاجا داش آتاللار ــ ترجمه : بردرخت میوه‌دار سنك اندازند . نظیر : که هیچ کس نزند بردرخت بی بر سنك

بازار چوره‌کی بول اولسون بازارده اولسون ــ ترجمه : نان بازاری فراوان باشد اما دربازار باشد

بازار شیطان ایویدور ــ ترجمه : بازار لانه شیطان است

بازاره پولسیز گیده‌ن قبره ایمانسیز گیده‌ر ــ ترجمه: هر کس بی‌زر ببازار رود-بگور نیز بی‌ایمان خواهد رفت

☆ بازارین گوزون چیخاردیب ــ ترجمه : چشم بازار رادرآورده. نظیر : لر نرود ببازار بازار می‌کندد. رجوع شود به کور بازاره

باسانی کسه‌زلر ــ ترجمه : غالب را سرنبرند . نظیر: مرك‌برای ضعیف امر طبیعی است

باسه باسه گوله‌شن پهلوان اولور (نق) ــ ترجمه: بالنك کردن های متمادی است که کشتی گیر پهلوان میشود

باش آچیقین مکانی(۱) بوزکچینون دکانی ــ ترجمه : پاتوق سربرهنه دکان کلاهدوز است

باشاردوقون ایشین دالیسیجه گیت ــ عقب‌کاری برو که بلدی. نظیر: کاری که نه‌کار تست زینهار مکن (هندی)

باش اولسون بورك اسگیك دگل ــ ترجمه : سر باشد کلاه کم نیست. نظایر: سرباشد کلاه بسیاراست. سرباشد سامان کم نیست

باش بویوك (یکه) اولدی نه فایده ایچینده بینی گره‌ك اولسون ــ سر با بزرگی نیست باید مغز داشته باشد

باش دیب بیر اولماز (مراغی) ــ ترجمه: سر وته‌یکنواخت نباشد

باش سینار بورك ایچینده قول سینار کورك ایچینده ــ ترجمه : سرشکند تو کلاه دست بشکند تـو پوستین . نظیر : Il faut

---

۱ــ نسخه نق : قاچاقی

laver son linge sal en famille

باش کسه‌نین باش کسه‌نین داش کسه‌نین آخری اولماز

باش گتسه آیاق پایدار اولماز - ترجمه: اگر سر رود پای ثابت وپابرجای نماند

باش ناکس جلاد الینده‌دور، نه‌کسیر نه باغیشلیر (رباعی)

باشلی باشین ساخلاسون - من باشیمنان بیزارم - ترجمه: هرکه سری دارد سر خود نگاه دارد. نظیر: Sauve qui peut

باشماق پالچیقسیز اولماز - ترجمه: کفش بیگل نشود. نظیر: لانه‌گرك بی‌استخوان نشود

☆ باشماقلاری گینده بللی اولار - ترجمه: موقع پوشیدن کفشها معلوم خواهد شد. نظیر: شاهنامه آخرش خوش است

باشوا داشدا سالسان اوجا یرده‌ن سال - رجوع شود بمثل زیر:

باشوا کولده السن اوجا کوللوکده‌ن اله - ترجمه: اگرخاکی بسر میکنی ازجای بلند بردار

باشوی داز ایلمه هر داز بیر طالعده اولماز - ترجمه: عمدی سرت را طاس (کچل) مکن زیرا تمامی طاسها بیك طالع نیستند

باشیمی سیندیر مظنه‌می سیندیرما - ترجمه: سرم را بشکن نرخم را مشکن

باشیمی سیندیریب اتکیمه قوز دولدورما - ترجمه: سرم را شکسته بدامنم گردو مریز. نظایر: سرش را میبرد نخود چی توجیبش میریزد لاتزن ولاتتصدق. گوزمده عود مسوز (هندی)

باشینا گله‌ن باشماقچی اولار - نظایر: هرکه سرش سوزد کلاه دوزد. طبیب آنست که برسرش آمده باشد

☆ باشین قاشیماقا مجالی یوقدور - ترجمه: مجال خاریدن سرش راندارد. نظیر: کلافه شده

باش یولداشی یوقدور آش یولداشی چوقدور - ترجمه: یار جانی کم است و یار نانی بسیار

باغ آلما باغلانیسان داغ اکمه داغلانیسان آل ویرایله باغلانیسان

باغبان بخیل اولماسا باغ دیواری نیلر - ترجمه: اگر باغبان خسیس وبخیل نباشد باغ دیوار نمیخواهد

باغدا اریك‌واریدی سلام علیك واریدی - ترجمه: مادامیکه درباغ زردآلو بود سلام‌علیکی نیز دربین بود. نظیر: قربان بندکیفم تاپول دهی رفیقم

باغدا سنه قالدی شیدایی داغدا سنه قالدی‌شیدایی - نظیر: خلی لك‌الجو فبیضی واصفری

باغدا گله باخالار - ترجمه: درباغ بگل‌نگرند. نظیر: تورا کاین روی زیبا آفریدند برای دیدن ما آفریدند

باغ دگل باخدور - رجوع شود به باغه باخسان ...

باغ وقتی باغبانون قولاغی آغیر اشیدەر - ترجمه و نظیر: باغبان را وقت میوه‌گوشها کر میشود

باغه باخسان باغ اولور باخماسان داغ اولور - ترجمه: اگر باغ را مواظبت کنی‌آباد میشود و الا بایر میشود

باغه باغبان لازمدور، قویونه چوبان - ترجمه باغ را باغبان لازم است ورمه را چوپان

باغ یه‌سی باغه قییدی باغبان بیرسالخوما قییمادی - رجوع شود به آتا اوغولا....

بالا باشا بلادور اولماسا کربلادور - ترجمه: فرزند بلاست و اگر نباشد واویلاست

بالالی قارقا بال یمز - ترجمه: کلاغ بچه‌دار عسل نمیخورد. نظیر: کلاغ ازروزی‌که بچه‌دار شد یکغذای سیر نخورد

بال بال دیماقنان آغیز شیرین اولماز - نظیر: شیرین دهن بگفتن حلوا نمیشود (عشقی)

بال بلاهیز اولماز (نق) رجوع شودبه بال ییوب ...

بالتانی دیبدەن ویرمازلار - ترجمه: تبررا ازبیخ نزنند

بال دوتان بارماق یالار - ترجمه و نظیر : هر کس عسل کاود انگشت لیسد. کل جان یده فی فیه

بالقی هر وقت دوتسان تازه‌دور - ترجمه : ماهی‌را هر وقت بگیری تازه‌است . نظیر: It is never too late to mend

باللی بال یمز

بال ییوب بلاسین چکیر - نظیر : هرکه خربوزه خورد پای لرزش هم می‌نشیند

بایرامده دوگونه‌ن اولور سوونه‌ن اولور - ترجمه : درعید یك عده شادان است وعده‌ای گریان

بایقوش خرابه سوه‌ر - ترجمه : جغد ازویرانه‌خوشش‌آید نظیر: هر کسی برطینت خود می‌تند

بحثلن حجه گیده‌ن چوللرده سرگردان قالور - ترجمه : هر کس بهم‌چشمی دیگران بمکه رود دربیابانها سرگردان میماند. نظیر : خلق را تقلیدشان برباد داد

بخاری اگری اولدی نیلرتوسسوسی دوز چیقسون - نظیر: خذالغایات‌واترك المبادی

بخت دونده بورون سویی گوزه دامار - ترجمه : وقتیکه‌بخت برگشت آب دماغ بچشم می‌چکد

بختمین بدبختلیقدان شکراکسم‌دوزاولی پای‌گونی‌حمامه گتسم بالتاکسمز بوزاولی (تمثل)

بختوی قوزدا سینا ـ اوغولدا قیزدا سینا - ترجمه : بختت را درگردو بیازمای

بخیل آرتسا قورت آرتار - رجوع شود به بخیلیلن حسود ...

بخیل‌راضیدور اوزونون ایکی‌گوزی چیقسون اوزگه‌نین بیری - نظیر : خر دیزه بمرك خودش راضی میشود تابصاحبش ضرر بزند

بخیلیلن حسود آرتماز - ترجمه : بخیل و حسود کثرت پیدا نکنند

بخیلین حرمتی اولماز - ترجمه : بخیل محترم نباشد

بد جنسلیق مایه ایستمز – ترجمه : بدجنسی سرمایه نمیخواهد

بد اصل اصیل اولماز اولاسان یوز قربانی - ترجمه : بد اصل ولو صدبار قربان صدقه‌اش بروی اصیل نشود. نظیر : اصل بد درخطا خطا نکند

بد اصل اولینده وفا گوستره‌ر صوندان جفا (نق) – بداصل اول وفا نشان دهد وآخرسر جفا

بدوآت اوکین(اؤنون)گوزلر یخشی‌ایگیت سوزون (نق).– ترجمه : اسب تیز رو مواظب جلوش باشد ومرد حسابی مواظب حرفش باشد

بزه نیرم خانم ساواشیر بزه‌نمیره‌م آقا – ترجمه : آرایش میکنم خانم دعوا میکند آرایش نمیکنم آقا . نظایر : چوب دو سر طلا شده‌ام . زائد لب اننین

بسم‌الله دییلممیش توخوم ناکونده‌م چیخار – ترجمه : تخمی که بدون‌بردن نام‌خدا کاشته شود کج ومعوج میروید . نظیر : خشت اول گر نهد معمار کج تا ثریا میرود دیوار کج

بسم‌اللهنان دونقوز داریدان چیقماز – رجوع شود به پتیکلن دونقوز ...

بس بیز بیلمیك ارکیمیزده نه‌وار (۱) - ترجمه : پس‌ما ندانیم که درار کمان چه‌ها داریم

بسله سن اطلس اولار توت یپراقیندان – ترجمه : باتربیت و پرورش دادن از برك توت اطلس بدست‌آوری

بس نیه اشکده‌ن دانشمیرسوز ؟ (۲) – ترجمه : پس چرا از

۱– در انقلابات مشروطه ناطقین ضمن تهییج مردم و باز کردن گوش‌آنان میگفتند : « ای ملت بدبخت چرا تو نباید بدانی که در ارکت چیست وکاسه بشقاب فیروزه را محمدعلی میرزا بکیها فروخت »

۲– پسری که اول شب وارد منزل شد دیدکه پدر و مادرش مشغول صحبتند گوش خوابانده وشنید که پدرش میگوید : « ای‌زن پسره دیگر بزرك

بقیه در صفحه ۸۷

خر صحبت نمیکنید ؟

بش ایلون توکسوزی قیرخ ایلین قاضیسین آللادار- ترجمه: امرد پنج‌ساله قاضی چهل‌ساله را فریب دهد

بش بارماق بشیده بیر بویدا دگول - ترجمه : پنج انگشت برابر نیستند

بشده آلاجاقیم یوخ دورتده ویره‌جاقیم - نظایر: نه‌باشتری سوارم نه چوخر بزیر بارم نه‌خداوند رعیت نه غلام شهریارم . لا فیها ناقتی ولا جملی

بقچه ده‌کی اگنیمده‌دور طاقچه‌ده‌کی قارنیمدا - نظیر : هرچه دارم به بردارم ببقچه ... خر دارم

بقال داشدان‌کسر سیچان‌کشمشده‌ن الله هر ایکیسینده‌ن - ترجمه: بقال ازسنك کسر کند وموش ازکشمش خداوند از هردوشان

بگنمیرسن پوز تازه‌دن‌قایر - ترجمه : گر تو نمی‌پسندی بهم‌زن وازنوبساز . نظیر : گرتو نمی‌پسندی تغییر ده قضارا

بگنمزسن ویردوقون آقچه‌نی‌گری‌آل(استانبولی)- ترجمه:اگر نمیپسندی پولی راکه داده‌ای پس بگیر . رجوع شود به قورد قویونون ...

بلاده‌ن قاچان بلایه‌د وتولور - ترجمه: هرکه از بلا گریزد ببلای دیگری گرفتار آید . نظیر: هرکه‌گریزدزخراجات شاه بارکش‌غول بیابان شود

بلکه سن بوستانوی پوزمیه‌سن من یمیشسیز قالمیه‌جاقام‌کی

ترجمه : شاید تو جالیزت را نچینی من‌که بی‌میوه نخواهم ماند

بلکه‌نی اکسن مکه بیته‌ر - نظیر: بلکه را کاشتند سبز نشد

بلی دیدون بلایه دوشدون - ترجمه : یك بلی گفتی یك عمر

بقیه ازصفحه ۸۶

شده باید برایش زن‌گرفت ، من نقشه کشیده‌ام‌که الاغ را بفروشیم وعروسی وی را راه بیاندازیم » چند روزی گذشت جون پسر دید خبری نشد یك‌شب که سه‌نفری نشسته بودند بی‌مقدمه گفت : پس‌چرا ...

ببلا مبتلا شدی. نظیر: یك نه بگو نه‌ماه رودل مکش

* بلینده سنك قناعت اوتوزفطیر خوره‌کی کیمین گمانی بیله کم خوره‌ك جوانه‌کلی (تمثل) نظیر: اشتها نیست بلکه این مرض است

بنی آدم چیك سود امیب ـ ترجمه : آدمیزاد شیر خام خورده

بنی آدم قنادلی قوشدور ـ ترجمه : آدمیزاد مرغ بالداراست رجوع‌شود به داغ داغه...

بنی آدمه یاخشیلیق یوقدور ـ ترجمه : آدمیزاد را نیکی نشاید

بنی (بکی) سایانین قولویام (استانبولی) ـ ترجمه : بنده آنکسم که احترام مرا نگاه‌دارد

بو آرشینا بز ویره‌زلر ـ ترجمه : باین گز کرباس نفروشند

بو آیاقدان دوه اوشاقمیش (۱) ـ ترجمه : از اینقرار شتر بچه بوده است

بو ال او بیری اله یار دیمچیدور ـ ترجمه : این دست آن یکی دست‌را یار ومعین است

بو اوکوز او اکوزون باجی‌اوغلیسیدور ـ ترجمه: این گاو خواهر زادهٔ آن‌یکی گاو است . نظیر: سك‌هم برادر شغال است

بو ایلکی جوجه بیلدیرکی خوروز لارا جوجو اورگدیر

ترجمه: جوجه امسال بخروس پارسال جیك جیك میآموزد

بو باشا بو بورکده آرتیقدور ـ ترجمه : این سر را این کلاه نیز زیاد است

۱ـ شتری که باگاو وگوسفندی باهم میچریدند علف لذیذی‌رادیدند و هریك خواست آنرا تنها بخورد وچون میسر نبود قرارگذاشتند که هر کدام سنش بزرگتراست علف‌نصیب اوباشد . گوسفند گفت : « من وگوسفند فدیه حضرت اسمعیل هردو از پستان یك مادر شیر خورده‌ایم » گاوگفت : « من درچراگاه‌های بهشت بودم که خطاب رب الارباب رسید تابزمین هبوط و برای حضرت‌آدم شیار کنم » شتر بی گفتگو گردنش‌را دراز کرد و علف را ازجایش کند ودرحالیکه آنرا میجوید گفت : « ازاینقرار... »

بو تپیکه آت دوزه‌ز ـ ترجمه: این لگد را اسب تحمل نکند

☆ بو تله‌ده‌ن قورتولسام مین یاشارام (مراغی) ـ نظیر: اگر رستم ازدست این تیرزن

بوجاقدان گتسه اوجاقدان گتمز ـ ترجمه: اگر از گنجخانه برود از کانون خانوادگی نخواهد رفت. نظیر: از اسب افتاده‌ایم از نسل نیفتاده‌ایم

☆ بو جان سنوندور عزیزیم منه نه منتی وار ـ نظیر: سر که نه‌در راه عزیزان بود بارگرانی‌است کشیدن بدوش

بودورکه وار ـ عیناً درنزد پارسی‌زبانان متداول است

بودی سیقماقنان آم دارالماز ـ ترجمه: با فشردن ران فرج تنك نشود

بورجیله چاخیر ایچه‌ن ایکی خمار چکر (نق) ـ رجوع‌شود به نسیه چاخیر...

☆ بوردا حسین کرد گلیفده‌ن گچیب (۱) ـ ترجمه: اینجا حسین کرد از راه‌آب گذشته

☆ بوردا علما دیز یره قویوب ـ ترجمه. اینجا علما زانو برزمین زده‌اند. نظیر: C'est issı que les romains sont empoigné

☆ بوردا سویون قاشقی بیر گوزه‌دور ـ ترجمه: اینجابهای آب‌قاشقی يك‌چشم‌است. نظیر: اینجا صحرای کربلاست

☆ بوردا منم بغداددادا کور خلیفه ـ ترجمه: من اینجا خلیفه کور در بغداد

☆ بوردا ویریر قلینجی حلبده اوینور اوجی ـ ترجمه: تیغش‌را اینجا

۱ـ درویشی که در قهوه‌خانه قصه حسین کردرا میگفت ضمن‌داستان شمه‌ای از استحکام وبلندی قلعه‌ای‌را شرح داده گفت: « بلی وقتیکه حسین کرد قلعه‌گشا زوایای خلوت این‌قلعه راگشت ... » دراینجا یکی‌ازمستمعین باتعجب پرسید: بابا درویش نگفتی حسین‌کرد چگونه وارد این قلعه شد؟ درویش کمی فکر کرد وپاسخ‌داد: « اینجا ... »

میزند نوکش درحلب ظاهر میشود. مرادآنکه کر وفری بهم‌رسانده

بورکچی باشنه بورك تاپماز - ترجمه: کلاه‌دوز برای سرخود کلاه پیدا نکند. نظیر: La cordonier est mal chaussé

✿ بورکلن، کورکلن - نظیر: باکفش وکلاه. مرادآنکه با تمام وسایل ممکنه

بورکوی قوی قباقوه فکرایله - نظایر: کلاهت را قاضی کن. تنها نشین ودرخطاهای خویش اندیش (چینی)

بورکی ایسدی سویوقدان اوتری باشه قویمازلار - ترجمه: کلاه را برای سرما وگرما بسر نگذازند

بورنی فیرتیقلی قوزی بوینوزی بورما قوچ اولار - ترجمه: برهٔ کبیری روزی قوچ شاخ کج ازآب درمیآید

بورون قولاق باشین صدقه‌سیدور - ترجمه: گوش وبینی تاوان سر است. مرادآنکه اغلب عوض بریدن سر سلاطین وحکام به بریدن گوش وبینی اکتفا میکردند

✿ بوستان تخته‌سیدور - نظیر بوجار لنجان است

بوش اشك دگیرمانه گتمز ؟ یا (کورپوده‌ن گچمز ؟) - ترجمه: - مگر خر خالی بآسیاب نمیرود ؟ یا (ازپل نمی‌گذرد)

بوش توربا ایله آت دوتولماز - ترجمه: با توبره خالی اسب گرفته نشود. نظیر: انگشت خشك نمك برنمیدارد

بوش چوال اياق اوسته دورماز - ترجمه: جوال خالی سرپا نمی‌ایستد

بوش داماردان قان چیخماز - ترجمه: ازرگ خالی خون‌نجهد نظیر: از ده ویران که ستاند خراج

بوشدان بیرچیخار برکده‌ن مین - ترجمه: ازشل یکی‌درمیآید ازسفت هزار

بوش دوتان برك كسر - ترجمه: آنکس که شل گیرد سخت برد

بوش سفریه دعا اولماز - ترجمه: برای سفره خالی فاتحه هدیه نکنند. نظیر: برخان نانهاده‌آفرین واجب‌نشود

☆ بوش کاسه‌نی دولی کاسیه ویریرام

بوشلی (بورجلی) بوشلینون (بورجلینون) ساغلقین ایسته‌ر ترجمه : طلبکار سلامتی بدهکار را خواهد

بوغدا ییوب بهشتدن چیخوب — ترجمه : گندم خورده و از بهشت بیرون‌آمده. مرادآنکه تقصیری ندارد

بو قدکی گیدیم کله‌قندین یوللیوم (۱) — ترجمه: این قدکش بروم کله‌قند را نیز بفرستم.

بو قره اوقره‌لره بنزه‌ز — نظیر: این توبمیری ازآن توبمیری‌ها نیست

بو قولاقیندان آلیر اوقولاقیندان اوتورور — ترجمه: از این‌گوش میشنودازآن‌گوش درمیکند . نظیر: Cela entre par une oreille et sort par l'autre

بو قیرقینا خان دوزمز — ترجمه: باین‌کشتار خان‌را نیز یارای مقاومت نیست

☆ بوگلمسه ال‌آغاج — نظیر: آب‌است و تریاك

بوگوز اوگوزه محتاج اولماسون — ترجمه ونظیر : این‌چشم را مباد برآن چشم احتیاج

بوگون منه ایسه صباح سنه‌دور(استانبولی) — امروز مرا فردا ترا . نظیر : Au jourd'hui à moi demain à toi

بو گونکی اوپکه (اوککه) دانلاکی قویروقدان ییدور (نق) — ترجمه : روده امروز بهترازدنبه فرداست

بو گونکی یومورطا یارنکی طاووقدان ییدور - ترجمه : تخم‌مرغ امروز بهتر از ماکیان فرداست

۱— شخصی دوذرع ونیم قدك نزد خیاط برد تا برایش قبائی بدوزد اجرت دوخت راپرسید. خیاط جوابداد که مرحوم حاجی پدر بزرگوار شما برای‌این‌قبیل سفارشها همیشه دوذرع ونیم قدك ویك کله‌قند مرحمت‌میکردند آن شخص گفت : « این‌قدکش... »

بو گونكی سوز صباحكی سوزون كورپوسیدور - ترجمه : حرف امروز پلی‌است برای حرف فردا

بو گونون ایشین صباحه قویما - ترجمه ونظیر : بفردا ممان كار امروز را . لا توخرعمل‌یومك لغد

بو گونولن چورەك قـازان اونودا نور جهـان یسون دیندیرەنده یامان دیسون - ترجمه : بااین ذلت نان كسب كن آنرا هم نورجهان بخورد وبجای جواب فحش دهد . نظیر : ارید حیوته ؤیرید قتلی رجوع‌شود به نه‌گویه ...

بولاماج دلیه قالدی - ترجمه : آغوزنصیب دیوانه‌شد . نظیر : تغاری بشكنند ماستی بریزد   جهان‌گردد بكام كاسه‌لیسان

بولارینان فاطیه تومان اولماز- ترجمه: اینها بفاطی‌تنبان‌نمیشود نظیر: بااینها قبر آقا درست نمیشود

بولاق‌گرەك اصلیندەن بولاق اولا - ترجمه: چشمه‌باید ازاصل بجوشد

بولاناماسا دورولماز - نظیر : تا پریشان نشود كار بسامان نرسد

بومنیم اوزوم بوسنون اوزون - ترجمه: این‌روی من این‌روی تو. نظیر: دزد حاضر بز حاضر

☆ بونا بیر بـاغ سوزی ویرمزلر - نظیر : این را یك بند سبزی ندهند

بوندان سورا الوی اوز جیبوندە قیزدور (۱) بعد از این دستت را درجیب خودگرم كن

۱ـ شخصی مشت جیب‌بر راگرفت وگفت : دست تو در جیب من چكار دارد ؟ جیب‌بر با وقاحت پاسخ داد : چون دستم یخ كـرده بود خواستم در جیب سركار گرمش كنم . آن شخص‌گفت : « بعدازاین دستت را ... »

بوندان سورا گویده‌ن دوشه‌نده اوز ایووه دوش (۱) - ترجمه : بعد ازاین اگرخواستی ازآسمان بیفتی بخانه خودت فرود آی

بوندان‌سورا ناهاری بوردایه الی‌ایووزده چال(۲)- ترجمه. بعد ازاین نهارت را اینجا بخور ناخنك زدنت را بمنزلت ببر

بویاره بسدی(بسدور) منه ویرمیون دوباره منی - زبانحال ازشبیه شاهزاده علی‌اکبر خطاب بلشگریان عمر بن‌سعد

بوینوز قوچه یوك اولماز - ترجمه : شاخ قوچ برایش بار نیست

بوینوزلی‌کچیلن بوینوزسوزکچینین قصاصی قیامته قالار

ترجمه: قصاص بز شاخدار وبز بی‌شاخ بقیامت‌افتد. نظیر : یوم المظلوم علی الظالم اشد من‌یوم‌الظالم علی‌المظلوم

بویونی اگدیقجا سالالار - رجوع شود به پیسری...

بویوقونلوندا شیر برنج اولماز - رجوع شود به شیربرنج...

بهالیقدا چوره‌کینی اسیر‌گیه‌ن اوجوزلوقدا یالقوز قالور

۱- شخصی شکایت به نزد حاکم تهران بردکه مستاجرم نه کرایه میپردازد ونه خانه را تخلیه‌میکند. حاکم مستاجراحضار وعلت را جویا میشود ولی وی بکلی منکرشده و ادعا میکندکه خانه از آن او میباشد. وقتیکه حاکم مدرك میخواهد بابی‌اعتنائی جواب میدهدکه من متصرفم برای تصرف مدرك لازم نیست. حاکم‌که از قوانین اطلاعی نداشت عصبانی شده میگوید این‌هم شد حرف ؟ آخر بگو ببینم چگونه وارد این خانه شده‌ای ؟ مستاجر میگوید : « از آسمان افتاده‌ام » حاکم چوب و فلك میخواهد و پس از کتك‌کاری مفصل بوی میگوید : « بعد ازاین ... »

۱- جمعی ناهار میخوردند شخصی وارد شد و درکناری نشست . حاضرین تعارف کردندکه درنهارآنان شرکت‌کند . آن شخص جواب‌دادکه نهار را درمنزل خورده‌ام ولی چون اصرار میفرمائید ناخنکی میزنم ومتعاقب آن سرسفره‌نشست ودیگر بهیچکس مجال نداد . یکي ازحضار ویرامخاطب قرار داد وگفت : « بعداز این ... »

ترجمه : هر کس در گرانی نانش را مضایقه کند در فراوانی یکه و تنها میماند

بهانه‌دور بدور ـ رجوع شود به دیدیلر ملا ...

یاراگیت بیکار قالما ـ ترجمه : بیگاری به‌که بیکاری

بیار اوز اولکه‌سین چاپار ـ ترجمه : بیکار کشورش‌را می‌چاپد (چپاول میکند)

بیتلو الین قوینونا آپاردی آج گمانه دوشدی ـ ترجمه : شپشو دستش را ببغل برد گرسنه باشتباه افتاد

☆ بیتمیش یوشان دیبینده‌ن دوغولامیش دوشان بالاسی آختاریر (مراغی) .

بی‌حیایه سلام ویرکیچ ـ رجوع‌شود به اوزوی ساخلا اوز ...

☆ بیر آتیملیق باروتی واریدی ـ نظیر: یك‌تیر دزتر کش‌داشت

بیرآجینده اوزوی‌گوزله بیرگیجینده ـ ترجمه : یکی موقع خشم ویکی‌هم موقع شوخی خودت را بپا

بیرآزدا سن یه من مولاییم (۱) ـ ترجمه : قدری نیز تو بخور من میو کنم !

بیرآغاجه چیخاندا هامو بوداغلاری سیلکلمه ـ ترجمه: از درختی که بالا رفتی تمامی شاخه‌هارا تکان مده

بیر ارخه سوگلسه امید وار بیرده گله ـ ترجمه : بجوئی که آب‌آمد امید است بازهم بیاید . محل استعمال: زنی که یك‌شکم زائید ولو مدتی بچه‌دار نشود نباید بکلی ازحامله شدن مایوس گردد

بیر الده ایکی قارپوز دوتماق اولماز ـ ترجمه : با یکدست

۱ـ شخصی شوربا تلیت کرد وقتیکه خواست لقمه اول را بدهان گذارد گربه‌ای که روبرویش نشسته بود میو کرد ناچار لقمه را جلو گربه گذاشت تابخورد وخود لقمه دوم‌را برداشت ولی نه‌تنها لقمه‌دوم بلکه‌لقمه‌های بعدی‌نیز بسرنوشت لقمه اول دچارشد لذا آنشخص کاسه‌را برابر گربه گذاشته وگفت : قدری نیز تو ...

دو هندوانه نتوان برداشت. نظایر: بیکدست نتوان گرفتن دو به . یك پا بر دوقایق قرار نگیرد(چینی) . Il ne fauf pas courir deux lievres à la fois

بیر ال کیم کسمق اولماز اوپوب باشه قویماق گره‌ك (نق) - ترجمه: دستی را که نمیتوان برید باید بوسید و بر دیده نهاد

☆ بیر الی یاغدادور بیر الی بالدا - مراد آنکه شب وروز درمیهمانی و جشن‌هاست

بیر اوقداییین مین آخ وایی وار - نظیر: یك نوش هزار نیش دارد

بیر ایش دوت که عاقبتی خیر اولسون - ترجمه: کاری پیش گیر که عاقبتش خیر باشد

بیر ایو اللهشن اولسا گوج دوغانا دوشه‌ر - رجوع شود به یوز ماما...

بیرایوده قوناق چوق قالسا آرواد اوشاق ایاقی باسار - نظیر: میهمان گرچه عزیز است ولیکن چو نفس خفقان آرد اگر آید وبیرون نرود

بیرایوده‌ن ایکی باش چیخدی بیرین کس - ترجمه: از یك خانه که دوسر بیرون آید یکیش را ببر. نظایر: دوپادشاه دراقلیمی نگنجند . لاتجتمعان سیفان فی غمد واحد

بیر ایو شراب بیر دلبر عورت ایکی طاطلو زهر دور (استانبولی) - ترجمه: یك خم خانه پر از شراب و یك دلبر ساده دو زهر لذیذ است

بیرایگیتین چاشتی ایکی ایگیتی آج قویار (نق) - ترجمه: چاشت یکفرد شکم دونفررا سیر نخواهد کرد

بیر ایو که شوربا ایله یخیلا پلو ویر دومدوز اولسون (مراغی)

☆ بیر بارماق اوشاقدور - نظایر: بچه یك وجبی است . لم یبلغ الحلم

بیر بارماق بالدان اوتری تولوقون گوتون یرتمازلار - ترجمه: برای یك انگشت عسل تهخیك را سوراخ نکنند. نظیر: بهر ککی گلیمی را نسوزانند

بیر باشماق که آیاقه دار اولدی چیخارد آت - ترجمه : کفش تنك را بکن و بینداز دور

بیر باشیمدور مین بیر ایکی خیالیم - ترجمه: یك سردارم هزار سودا نظیر : آبم است گابم (گاوم) است نوبت آسیابم است

بیر بینمازدان اوتری مسجدین قاپوسین باغلامازلار - ترجمه: برای بینمازی درمسجدرا نمی بنند. نظایر: بهرخرلنگی کاروان بار نیفکنند. بهر ککی گلیمی را نسوزانند

بیر پاکون بیر ناپاکون دعاسی مستجاب اولور - ترجمه : یکی دعای پاکان مستجاب شود یکی هم دعای ناپاکان. نظیر: حضرت فاطمه برای شلغتهها صدرکعت نماز خوانده است

بیرتای تنباکو چکیلیب ایندی سوروشور لیلی ارککیدی یادیشی - ترجمه: یکعدل تنبا دود شده تازه میپرسد لیلی نر بود یا ماده

✿ بیر تای صدری دوگوسینی دالیندا دولاندیریر . نظایر : بوی الرحمنش بلند است . Il est à l'article de la mort

✿ بیر تکه چورهك اولدی . نظیر: سوزن شد رفت بزمین

✿ بیر تکه چورهك داشدان چیخیر - ترجمه : یك لقمه نان ازسنك بیرون میآید

بیر تکه گوتور که اودا بیلهسن - ترجمه : لقمهای بردار که بتوانی فرو بری

بیرتکهنی بیلمیهن مین تکهنی بیلمز- نظیر : من لم یشکر القلیل لم یشکر الکثیر

بیرجه دیه ترجه دیه - ترجمه: یکی بگو تر وتازه بگو. نظیر: سخن نوآر که نورا حلواتی است دگر

بیرچارك توتون چکیلیب ایندی دیرطوی ایوی هارا دور
رجوع شود به بیرتای تنباکو...

بیرچراغ ایشیقینا یوز نفر اوتورار - ترجمه، بنور چراغی صد نفر می نشینند

بیر چراغ که حقدن یانا یاغی نیلر - ترجمه: چراغی‌راکه ایزد برفروزد روغن‌لازم ندارد

بیرچوال‌قزیل‌بورجون اولسون بیرچوال بوغدا بورجون اولماسون (مراغی)

بیرچوره‌ك اوزون یه بیرینده الله یولوندا ویر - ترجمه: یك نان خودت بخور یکی‌را هم درراه خدا خیر کن. نظیر: رسیده‌بود بلائی ولی بخیر گذشت

بیرچیملیك سقزون اولسادا چینه یاپیشدورآنلوا - ترجمه: ولو یك تکه سقزداری بجو وبه پیشانیت به‌چسبان. نظیر: واما بنعمه ربك فحدث

بیرحصیردور بیر محمدنصیر - نظایر: فرشش زمین است لحافش آسمان. باپها ظل ولا ناطل

بیر دستمالدەن اوتور قیصریه‌یه اود ویریر - ترجمه: برای دستمالی قیصریه‌را آتش میزند. نظیر: یبنی قصراً ویهدم مصراً

بیردفعه دوشن داها دوشمز - ترجمه: کسی که یکبارافتاد دیگر نیفتد

بیردلی بیرقویه داش‌سالار مین‌عقللی‌چیخادا بیلمز - ترجمه: دیوانه‌ای سنگی بچاه اندازدکه هزار عاقل ازبیرون آوردنش عاجز مانند

بیر دلینی یولا آپارماقه نه‌وار - ترجمه: دیوانه اگر یکی باشد اداره کردنش آسان است

بیردون گیماق‌گره‌ك‌که یاماقی ایوده تاپیلار - ترجمه: باید قبائی پوشیدکه وصله‌اش درخانه هست

بیرده گلین اولسام اوتوروشوقمی دوروشوقمی بیللم.

بیر سوبای اوغلان بیر متیل یورقان - ترجمه: یك پسر مجرد ویك لحاف بی‌رو وآستر. نظیر: همین‌بس است مرا صحبت صغیر وکبیر. این تعبیر ورد زبان دخترانی است که دم بخت هستند

بیرزاددان‌که‌کوکلمیه‌جاقم نیه آریقلیم – ترجمه : ازچیزی که‌فربه نخواهم شد چرا لاغر بشوم

بیر ... هیز اولماز – ترجمه: زن بایك لغزش هیز نشود

☆ بیر شاهلیق ایکده یمیشم یردوتموشام – ترجمهٔ: بجان‌عمورجب نمی‌جنبم یك وجب

بیرشاهیده بیرشاهیدور – ترجمه : یکشاهی هم یکشاهی‌است

بیرشهره‌گتدون‌گوردون هاموکور سنده‌کور – ترجمه و نظیر : شهر یك‌چشمان روی یك‌چشم شو . حسین اذا کنت فی‌بلدة غریبا فعاشر باداٮها

بیر عوام مرید بیرششدانك‌کتده‌ن یاخشیدور – ترجمه : یك مرید عوام بهتر از ده ششدانگی است . نظیر : یك مرید خر بهتراز یك توبره زر

بیرگون قالمیشسه قیش قیشلقین ایله‌ر – ترجمه : ولو یك روز از زمستان بماند زمستان لازمه‌اش را انجام دهد

بیرقولاقون دار ایله بیرقولاقون دروازه – ترجمه : یك گوشت را درکن یك‌گوشت را دروازه نظیر : تغافل‌کانك واسطی

بیر قیز بیر اوغلانیندور – ترجمه : هر دختری نصیب یك پسراست. نظیر: درکار خیر حاجت هیچ استخاره نیست. محل‌استعمال: چرا درشوهردادن دخترت تردید داری

بیرگلیله یاز اولماز – ترجمه ونظیر : بایك‌گل بهار نمیشود

Une hirondelle ne fait pas le printemps

بیرگونده شاهلیقی شاهلیقدور – ترجمه: سلطنت‌یکروزه هم سلطنتی است. نظیر: حبذالاماره ولو بالحجاره

بیرگیجه‌نین اوغریسی اون‌ایلیك موللاده‌ن چوق بیله‌ر- ترجمه: دزد یکشبه از ملای دهساله بیشتر داند

بیرلیك بیتونلیك (نق) – ترجمه : اتفاق تمامیت است یا اتفاق وتمامیت توامان است

بیرلیك هاردا دیریلیك اوردا – ترجمه: اتحاد واتفاق‌هرجا

باشد زندگانی حقیقی درآنجاست

☆ بیرگون رساله گیج چیقسون یا (گیج مجتهد اول) — ترجمه: رساله یکروز دیرتر چاپ بشود یایکروز دیرتر مجتهد بشو. بمزاح‌درمورد اشخاصیکه درس ومدرسه را بهانه قرارداده‌وازحضور درمحل ومحفلی‌معذرت بخواهند مورد استعمال است

بیرین بولورسن بیرین بولمه‌ورسن — ترجمه: یکی‌را میدانی یکی را نمیدانی. نظیر: حفظت شیئاً وغابت عنك اشیاء

بیرین‌گوردون‌گوزی قییق سنده اول‌گوزی قییق - رجوع شود به بیز شهره گتدون

بیرین یاندیریب بیرین قاندیرما — ترجمه: یکی را سیراب کرده دیگری را ازتشنگی مکش. نظایر: کار عبثی است که اسب را از گرسنگی بکشیم‌تاقاطر فربه شود(چینی) . Fair un trou pour en boucher un autre

بیرینه دیدیلر ده‌دون‌آج‌گورونا! دیدی‌واریدی‌که‌یمدی؟
ترجمه: یکی‌را گفتند: گور بابای گدات ... گفت: داشت‌که نخورد؟

بیرینی‌کنده قویموردولار کدخدانین ایوین خبر آلیردی
ترجمه: یکی‌را بده راه نمیدادند خانه‌کدخدا را میپرسید. نظیر: طلب الابلق العنوق فلما لم تجده اراد بیض‌الانوق

بیز اولدوق عالمین یولچوسی سن وقردوقوی دیه؟ — ترجمه: یك ساعته ماگدای عالم، تو دادهات را بگو؟

☆ بیز بوسقلی دگیرماندا آغارتمامیشوق - ترجمه: ما این‌ریش را در آسیاب سفید نکرده‌ایم

☆ بیز خیش امرازی دیواره دایامیشوق — ترجمه: ما خیش و ابزار را بدیوار تکیه؛ داده‌ایم. نظیر: ما آردمانرا بیختیم آرد بیز را آویختیم

☆ بیزده‌ن چك اوزگه‌سینه سوخ — ترجمه: از ما بکش‌بدیگری بند کن

☆ بیزدن اوزی یوموشاقین تاپمادون؟ — ترجمه: از ما روبراه‌تر

پیدا نکردی ؟

✿ بیزده‌ن دیواری آلچاقین تاپمادون — ترجمه : دیواری ازدیوار ما کوتاهتر پیدا نکردی ؟

بیز گیدیریك گلین گورماقه گلین‌ده گیدیب تزه‌ك درماقه (ریاحی)

بیز یالواردوق دازا دازدا اوزون قویدی نازا — ترجمه: ما به‌طاس (کچل) لابه کردیم ناز طاس گل کرد. نظیر : نازنین ناز مکن من بفدای نازت

بیرمثقال ات یوز عیبی اورتر — ترجمه : یك مثقال گوشت صد تا عیب را میپوشاند. نظایر: قیل للشحم این تذهب قال لاقوم المعوج وقتیکه آب رودخانه کم میگردد سنگهای ته آن نمودار میشود (انگلیسی)

بیرمیشیه اود دوشه قوری یانار یاش آلیشار — نظیر : ترهم بآتش خشك میسوزد

بیرناخرین آدین بیر آلا دانا باتیرار — نظایر : یك تکه گوشت فاسد همه غذا را فاسد کند (چینی) Il ne faut qu'une brebis galeuse pour infester un troupau

بیره دیه‌ر یوزگوزلی الینه دوشوم بیرکورالینه دوشمیوم ترجمه : كك گوید راضی هم دست صد بینا بیفتم دست یك نابینا نیفتم. رجوع شود به کور دوتدوقون ...

✿ بیره‌سینین بش باتمان یاغی وار — ترجمه : ککش پنج‌من‌چربی دارد نظیر. شپش تنش منیژه خانم است

بیره نه اوله بروکی (بورونی) نه اوله (نق) — ترجمه : كك چیست که دماغش چه باشد نظیر: پشه چیست که رانش چه باشد

بیروز باتمان اولون بیروز یاریم باتمان — ترجمه: یکیتان من شوید یکیتان نیم من

بیر یاره ویر کارلی ویر — ترجمه : یك زخم بزن اما کاری بزن

✿ بیر یانوه سوغان اك بیر یانوه ساریمساق — نظیر: خلی لك

الجو فیضی واصفری

بیری آجیندان تومانین ساتیردی بیری دیدی قمه قینیلن دگیشیرسن - ترجمه: یکی از زور گرسنگی تنبانش رامیفروخت یکی گفت با غلاف قداره عوض میکنی؟ نظیر: یکی‌میمرد از زور گدایی یکی‌میگفت خانم زرك(۱) میخواهی

بیری اولمسه بیری دیریلمز - ترجمه ونظیر: تا نمیرد یکی بنا کامی دیگری شادکام ننشیند

بیری یاتار بیری قالخار ، آباد اولاسان خلخال - نظیر : مثل دلو حاجی‌میرزا آغاسی‌است یکی بالا ودیگری پائین است

بیری یخیلاندا الی کولو کلیده‌ویرار الی بالتالیدا - ترجمه: یکی که افتاد هم کلنگدارش‌زند وهم تبردار . نظایر: محنت‌زده‌را زهرطرف سنك آید . وقتیکه درخت افتاد هرکس باداس وتبر بسوی‌آن‌میرود(باکن)

بیر یرده اوتورکه دورمیه‌سن - ترجمه : جائی بنشین که برنخیزی

☆ بیر یرده یاتمازکه آلتینا سوکچه ـ ترجمه : جائی نمیخوابد که زیرش آب برود

بیر یمه‌رعده‌ن قورخ بیر گیمره‌مده‌ن - ترجمه : یکی از نمیخورم و یکی هم از نمی‌پوشم باید ترسید . نظیر : از سیرم و میرم باید ترسید

☆ بیزی حضرت عباسه باغیشلا ـ نظیر : مارا بامام رضای غریب ببخش یعنی‌مارا معاف کن

بیزیمکی بزدمدور خلقین‌که قویروق - نظیر : مال ماکل منار است ومال مردم زیر تغار

بیسواد آدام کور قوشدور - ترجمه : آدم بیسواد مرغ کور است

بیغدان‌کسیب سقله قویوب - نظیر: ازسبیل بریش‌پیوندکرده

۱- زرك یکی ازهفت قلم آرایش زنان درسابق بود

بیغنین **آلتیندان گچدی** ـ نظیر : خر کریم را نعل کرد

بیکار دورماقدان گینه‌ده بیار ایشلماق یاخشیدور - ترجمه: بیگاری کشی به که بیکار باشی . نظایر : بیماری به که بیکاری . طبالی به که بطالی

بیك اتکی داغ اتکی ـ ترجمه : دامن خان یا دامن (دامنه) کوه . مرادآنکه هردو صعب الوصول است

بیك دون گیدی هامو دیدی مبارك اولسون یوقسول گیدی هامو دیدی هاردان گتیردون ؟ ـ ترجمه : اگر خان لباس نو پوشد همه گویند مبارك باد ولی اگر گدا پوشد همه پرسند ازکجا آورده‌ای ؟

بیك دیدیقون هانکی بگنمماقون هانکی - ترجمه : بیك گفتنت کجا پسند نکردنت کجا

بیك قاپوسینه باشی سنیق گیت باش سیندیران گتمه - ترجمه: بردر خان فرق شکافته برو نه فرق‌شکن

بیگلیقه تله‌سن تز یوقسوللوقا دوشر ـ ترجمه : هرکس برای احراز مقام خانی عجله کند زود به‌تنگدستی افتد

بیك ویره‌ن آتین دیشینه باخمازلار - ترجمه ونظیر : اسب پیشکشی‌را دندان نمیشمارند A cheval denné on ne regarde pas les dents

بیگه سلام - نظیر: پهلوان زنده را عشق است

بیلدیرچین جمال‌آباددان هارا گیده‌ر دنی یانیندا سویی یانیندا ـ ترجمه : بلدیرچین ازجمال‌آباد کجا خواهد رفت در صورتیکه آب ودانه‌اش نزدش است

بیلدیرچینین شاهلیقی داری خرمنی سووشونجادور ـ ترجمه: سلطنت بلدیرچین تا پایان خرمن کوبی ارزن است (زیرا معمولا پس از بهره‌برداری ارزن بدرو گندم وجو شروع میکنند درنتیجه بلدیرچین بی‌خانمان میماند)

بیلدیقنجا چکه‌سن ! ـ نفرین آمیخته بتعریف ومدح است

بیلك طاشی اولکوج آتدا بلله‌نور (استانبولی) ـ ترجمه : سنك فسان زیر تیغ معلوم میشود . نظیر : خوش بود گر محک تجربه آید بمیان

بیلنه بیر تکه ـ ترجمه : دانا را یك تکه. نظایر : اسب نجیب‌را یك تازیانه . العاقل یکفیه الاشاره

بیله اوتدامیسان هانی یال قویروقون (۱) ـ ترجمه : این طور چریده‌ای کو دنبه‌ات . نظیر: جعجعة ولا اری طحنا

بیله اوتوران آرواددان اوغول اولماز (مراغی)

بیله بورکون‌وار آپار قوی جبرئیلوون باشنا ـ ترجمه : این کلاه‌را به‌بر سر جبرئیلت بگذار (۲) . نظیر: آنچه را اینجا آورده‌ای میخواستی نزد خاله‌جانت میبردی

بیله بیلیجی اولماسیدیم اصفهاندا داروغه اولمازدیم ـ (ریاحی)

بیله دیك بیله چغندر ـ عیناً در نزد پارسی زبانان متداول است . نظیر: آن‌چنان دیك این‌چنین چمچه (مأخوذ ازداستان معروفی است که همه میدانند

بیله‌که خان باجیم چزر هیچ بونا بیرتومان دوزه‌ر ؟ ـ

۱ـ بز بعنوان دلسوزی گوسفند را میگفت : آخر توهم بجنب وجلو بیفت مگر نمی‌بینی که من دراول رمه هستم وتا توبرسی برك و گل علف‌ها را میخورم وفقط ریشه وساقه آنها نصیب تومیشود . گوسفند نگاهی بسراپای بز کرده گفت : « اینطور که ... »

۲ـ مردی که کلاه نداشت و در کوچه خلوتی از کنار دیوار باغی میگذشت دردل از خدا میخواست کلاهی برایش برساند اتفاقاً باغبان که آنطرف دیوارمشغول لاروبی نهر بود دروسط آب بکلاه فرسوده‌و کثیفی تصادف کرد با بیل آنرا برداشت وبازور پرت کرد. ازسوء تصادف آنهم آمد وافتاد بسر مرد بی کلاه که اول شاد شد ولی وقتیکه درآن دقت کرد دل‌شکسته‌شده گفت : « این کلاه ... »

ترجمه: این‌طور که خان باجی تیز میدهد هیچ تنبانی دوام نکند

بیله‌که یل اسیر هیچ‌زاد (۱) ـ ترجمه: این‌طور که بادمیوزدهیچ

بیلیمده‌ن‌گله‌ن آرخام اولماسا اردومه‌دان‌گله‌ن آرخادور

بیمروتون‌کلی قاچار (مراغی)

بیوقت بانلیان خروس باشین باده ویره‌ر (نق) ـ ترجمه: خروسی که‌بیوقت خواند سرش را می‌بازد

بیوقت‌گله‌ن قوناق اوزکیسه سیندن یه‌ر ـ ترجمه: میهمان دیروقت رسیده ازکیسه خودش میخورد

بیوك اولانون قورساقی گن‌گره‌ك ـ ترجمه : بزرك باید بردبار وشکیبا باشد ودیرجوش زند

بیوك باشین بیوکده بلاسی اولار ـ ترجمه : سر بزرك را بلای بزرك باشد. نظایر: هر که بامش بیش برفش بیشتر . Qui terre a gerre a

بیوك تکه بوغاز ییرتار ـ ترجمه: لقمه بزرك گلو را پاره کند

بیوکده‌ن خورخماق عیب دگل ـ ترجمه : از بزرك خود ترسیدن عیب وعار نیست

بیوك کورپیده اولسا اوستوندن گچمماق گره‌ك ـ ترجمه: واو بزرگان پل هم باشند نباید ازروی آنان گذشت. نظیر: وقر واکبار کم

بیوکلرده زور اولار یالان اولماز ـ ترجمه : بزرگان زور گویند امّا دروغ نگویند

بیوکه بیوك دیبلر کیچیکه کیچیك ـ ترجمه : بزرك را «بزرك» گفته‌اند کوچك را «کوچك»

بیوکین تانمیان تاریسیندا تانیماز ـ ترجمه: کسیکه بزرگش را نشناسد خالقش را نیز نخواهد شناخت

☆ بیه بیز اوگیوق سیز دوغما ؟ ـ ترجمه: مگر ما اوگهی(ناتنی)

۱ـ در هوای طوفانی مردی شتر سوار قاووت میخورد یکی بروی گذشت وپرسید چه‌میخوری؟ آن‌مرد جواب‌داد : « این‌طور که ... »

هستیم شما تنی ؟

✿ بیه بیز صیغه‌دن اولموشوق سیز خانمنان ؟ - ترجمه : مگر ما از صیغه هستیم شما ازخانم ؟

✿ بیه بیز مکه‌دن گوزی پالچیقلی گلمیشوق ؟ - ترجمه : مگرما از مکه چشم بسته مراجعت کرده‌ایم ؟

✿ بیه بیزیم پولوموزون شیری قانجیقدور ؟ - ترجمه: مگر سکه‌ما شیرش ماده است

✿ بیه بیزیم گوبکیمیزی بوردا کسیبلر؟ - ترجمه : مگر نافمان را اینجا بریده‌اند؟

بیه دگیدی ! - ترجمه : بلکه میخورد(۱) نظیر: بلکه من کاریده بودم بلکه شتر توهم چریده بود (یزدی)

✿ بیه سنون قانون خلقینکیندەن قرمزیدور - ترجمه: مگرخون تو ازمال مردم رنگین‌تر است ؟

✿ بیه من جیبیمده باش گیزلتمیشم - ترجمه : مگر من سر بریده‌و درجیبم پنهان کرده‌ام مرادآنکه ترا باجیبهای من‌چکار ؟

✿ بیه یوخودا گوره‌سن - ترجمه و نظیر : مگر بخواب به‌بینی

۱- طفلی گریه میکرد همبازیش پرسید چرا گریه میکنی؟ جواب‌داد : توبسوی من سنك انداختی . همازیش میگوید: برفرض سنك انداختم بتوکه نخورد. طفل گریه‌را شدیدتر کرده میگوید: بلکه میخورد !

پ

پاپاسا تك خال سالير ـ ترجمه : برای شاه آس میارد. نظیر: خال بالادست میارد

پارا انسانه عقل اورگده‌ر (استانبولی) ـ ترجمه : زر آدمی را عقل آموزد

پاراسی عزیز اولانین کندیسی ذلیل اولور (استانبولی) ـ ترجمه : حب ثروت باعث‌ذلت خودشخص‌است

پاشا قاپوسیندا بوق وار ـ ترجمه : درسرای امیر خطر است یا خدمت پاشاها خطر دارد . نظایر: ازخدمت پادشه به‌پرهیز. احذرمباسطه الملوك. صاحب‌السلطان کراکب‌الاسد

پالازا بورون ایلیان سورون ـ ترجمه : جاجیم پوش باجامعه بجوش . نظیر: خواهی نشوی رسوا همرنگ جماعت شو

پامبوقچینون‌آق ایتده‌ن آجوقی گلیر (مراغی) ـ ترجمه : پنبه‌فروش ازسگ سفید متنفر است . نظیر: القاص لایحب القاص

پامبوقنان باش‌کسیر ـ ترجمه : با پنبه سر میبرد . نظیر : خر را با نمد داغ میکند

پامبوقنان اود بیربره یغیشماز ـ ترجمه: آتش وپنبه یکجا جمع نشود. نظیر: ببر وآهو باهم بچرا نروند (چینی)

پای ویریب دردینده‌ن اولمه ـ نظیر : زشت بود دادن و وا خواستن

پاینی یالقوز یه‌ن تاینی یالقوز قالدیرار ـ رجوع شود به اکمکین یالقوز ...

پتیکیله دونقوز داریدان چیخماز ـ ترجمه : با جادو جنبل خوك ازمزرعه ارزن بیرون نیاید

پزه‌ونگین آخری درویش اولار (استانبولی) ـ ترجمه :

آخر جاکشی درویشی‌است . نظیر عاشق چو بیر گشت قرمساق میشود

پشنگون (پیش‌آهنگون) آخری توربا کش اولار- ترجمه: آخر پیشاهنگی توبره کشی‌است . نظیر: آخر سائیسی(میرآخوری) کاه کشی است .

پله‌کانی بیر بیر چیخالار - ترجمه : پلکانرا یك‌یك بالا روند

پنیرچوره‌که ال یوسان پلوا گره‌ك غسل ایلیه‌سن - ترجمه: اگر برای نان وپنیر دست‌بشوئی باید برای پلو غسل کنی

پهلن پلو اولماز یاغنان دوگی گره‌ك - ترجمه : با به ! پلو نشود برنج و روغن میخواهد . نظایر . با اینها قبرآقا درست نمیشود کج میخواهد وآجر . باحرف نمیتوان برنج پخت (چینی)

پ... ندورکه کولگه‌سی نه‌اولا - ترجمه: سنده چیست که‌سایه‌اش چه باشد. نظیر: سك کیست که پشمش باشد

پ... قوه‌وه‌گوره بوستان اك - ترجمه : باندازه کودت جالیز بکار. نظیر: Selon le vent la voil

پ... ییه‌ن ایتی اولدورمزلر - ترجمه : سك جلال را نکشند نظیر: گهی خورده است می باید ولش کرد

پولی پول قازانار - ترجمه: پول پول آرد . نظایر : الدراهم بالدراهم تکسب . زر زر آرد گنج گنج

پول جان یونقاریدور - ترجمه : پول تراشه جان‌است

پول ویرسن مسجده‌ن ملا چیخار - ترجمه : اگر پول دهی ملارا ازمسجد بیرون‌آری نظایر: باپول‌سرسبیل شاه نقاره میزنند. زر رابسر فولاد می‌نهند نرم میشود ۰ الناس عبید الاحسان

پول ویرماقنان دگل بخته چیخماقناندور - ترجمه : باپول دادن نیست با نقش‌آوردن است یا (صرف پول شرط نیست طالع واقبال شرطاست)

پول ویرمشوق میخ طویلیه‌جن مینه جاقوق - ترجمه : پول داده‌ایم تا پای‌آخور سواره خواهیم رفت

پول ویرمشم یبه جاقم - ترجمه : پول داده‌ام خواهمت خورد .

رجوع‌شود به چفیراساندا ...

پول ویره‌ن بورانی ییه‌ر (۱) - هر که‌پول‌دهد بورانی‌خورد.
نظایر : هر که پول دهد آش خورد . Pas d'argent pas de suisses

پول ویریب سوز آلان پشیمان اولماز - ترجمه : هر که‌پول دهد و پند خرد پشیمان نشود

پولدان قونشی پایی اولماز - ترجمه : از پول کاسه همسایه نشود (۲) نظیر: پول است جان‌نیست که آسان بکنم

پولوم جیبیمده عقلیم باشیمدا - ترجمه : عقلم در سر است وپولم درجیب . نظیر: پول‌گرد بازار دراز

پولون اولدی اللی آدون‌اولدی بللی - اولدی یوزگیر ایچینده اوز (۳) - ترجمه : پولت که رسید به‌پنجاه (پنج هزار) نامت مشهور شد اگر بصد رسید توش غلط زن وشنا کن

پولون چوقدی ضامن اول ایشون یوخدی شاهد اول -
نظیر : ضامن یا دست بکیسه است یا دست بیقه . رجوع شود به ایشون یوخدی ...

پولون وار گریش یوخوندور سوروش - در ایـن دنیا درویش قره پول‌گوره‌ر هرایش پولون وار ... (تمثل)

پولوی ویر پولا نه‌که کال‌کولا - ترجمه : پول بده پول بخر نه که کال و کول بخر

۱- نسخه ریاحی (پول ویره‌ن بورانی ییه‌ر پول ویرمیه‌ن بورانی ییه‌ر)

۲- کاسه همسایه هدایائی است که خانواده‌ها از مأکول ومطبوخ برای هم میفرستند

۳- سابقها پنجاه تومان و صد تومان تجارتی مخصوصاً صد تومان ثروت سرشاری بود . مرحوم حاج کریم صدقیانی بارها میگفت : « صد تومان یکی دردهن‌آدم ویکی‌هم درخزانه بانك است »

پولی آز اولانون غصه‌سیده آز اولار – ترجمه: هر که پولش کم درد وغصه‌اش کمتر

پولی کاغذده‌ن دوغرامازلار – ترجمه: پول‌را ازکاغذنمیبرند نظیر: پول علف خرس نیست . مراد آنکه درخرج پول نباید اسراف کرد

پولی یاخشیدور اوزی پیس؟ – ترجمه: پولش خوب است وخودش بد؟

پونزه‌گاودوشینه بیرچاره‌ك ات قویسان چاتلار بس‌نیلر! (۱)

پیاده آتلیه‌گولمسه ایشی گچمز – ترجمه: اگر پیاده بسوار نخندد کارش روبراه نشود

پیچاق اوز دسته سین کسمز – ترجمه: کارد دسته خودرا نبرد نظیر: الرائد لایکذب اهله

☆ پیچاق بندء دایانیب – ترجمه: کارد باستخوان رسیده . نظیر: بلغ السیل ذباه

☆ پیچاق ویرسان قانی چیخماز – ترجمه: کاردش بزنی خونش نمی‌آید. مرادآنکه اوقاتش تلخ است

پیچ پیچ ایو یخار – ترجمه: حرفهای بیخ‌گوشی خانه‌بربادده است. نظیر: النجوی من‌عمل‌الشیطان

☆ پیروه داش آتیرسان؟ – ترجمه: بمرشدت سنك میپرانی؟ نظایر: جلو لوطی ومعلق؟ بلقمان حکمت میآموزی؟

☆ پیس اوخوسام آغلاما – ترجمه: اگر این دهن را بد خواندم گریه مکن

پیس اوینماقی بس دگل چوکورده – نظیر: میمون‌هرچه زشت‌تر بازیش بیشتر

پیس تویوق برك یومورتدار اوزیده ایکی ساریلی – نظیر: تنبل بآب نمیرفت وقتیکه میرفت خمره میبرد

۱– مأخوذ ازداستانی‌است که عفت قلم اجازه نداد آنرا در اینجا بیاوریم

پیس زاد یورقان آتدا (آلتیندا) اولار - ترجمه : کار بد را زیر لحاف کنند . نظیر : شمع را شب روشن کنند

پیس قونشی آدامی حاجات صاحبی ایلەر - تـرجمه : همسایه بد صاحب اثاثەات کند

پیس قونشیەگتسەن اودی اوزونە حاجات بیلر - ترجمه : همسایه بد آتش‌را جزو اثاث خانه بشمارآورد

پیسپیسلی بـالاسین دیـوار اوستە گوردی دیـدی آق بالدیرلاروا نەنون قربان - ترجمه : سوسکه بچەاش را روی دیوار دیده گفت : « قربان ساقهـای بلورینت » . نظیر : القرد فی عین امه غزال

پیسپیسلینی سپورەللر گیدەرایوین اشاقی‌باشنا قاییدار باش یوخاری دیەر ایودی اشاقیسیده اولار یوخاریسیده - ترجمه : سوسکه را جاروب میکنند میرود پائین اطاق بعد سلانەسلانه روبیالای اطاق نهاده میگوید : اطاق صدر هم دارد کفش کن‌هم

پیسر همان پیسردور ال دگیشیلیب - ترجمه : گردن‌همان است که بود منتها دست عوض شده . نظیر : سر زلف تو نباشد سرزلف دیگری است ازبرای دلما قحط پریشانی نیست

پیسری اگدیقجا سالاللار - ترجمه: گردن‌را تا خم کردەای پس گردنی زنند . نظیر : تا خم‌شدەای بار گذارند بەپشت

پیسلیقیناگوره شورلیقیده وار - ترجمه : بهمان اندازه که بدجنس است نظربازهم هست

پیسه پیس دیوبلر یاخشیه یاخشی - ترجمه: بد را بدگویند وخوب را خوب

پیشمیشون دادی یاغدور آشپزین اوزی‌آغدور - ترجمه : لذت غذا با روغن است

پیشیك آسقیردی صبر گلدی ؟ - ترجمه : گربه عطسه‌کرد صبرآمد . نظیر: خرگوزید کرایه باطل شد

✡ **پیشیك اولدوروركوز قورخودور** - ترجمه: گربه میکشد تا از

سایرین زهرچشم بگیرد

پیشیك ایودەن چیخاندا سیچانلار باش قوپاردی - ترجمه: وقتیکه گربه ازخانه بیرون‌رود موشها کله میکنند . نظیر : Voyage de maitre noce de valets

پیشیك بالاسین ایستدیقیندان ییەر - ترجمه : گربه که بچه‌اش را میخورد از زورمحبت است

پیشیك پیشیکی ناودان اوسته ایشه دوتار - ترجمه : گربه گربه را روی ناودان بکارمیگیرد. مرادآنکه ارباب رجوع هیچوقت زمان ومکان را مراعات نمیکنند

پیشیك دەدەسی خیرینه سیچان دوتماز - ترجمه : گربه بخیر باباش موش‌نمیگیرد . نظیر: Tout pein merite salair مرادآنکه بندرت‌کاری محضةلله انجام دهند

☆ پیشیك قویروقون نقاریه ویریب - ترجمه: گربه دمش‌را بنقاره زده است

پیشیك کدبانونی‌کور ایستەر (نق) - ترجمه : گربه‌کوری کدبانو را آرزومند است یا (میخواهد) . نظیر : گرگ بازار آشفته میخواهد

پیشیکه دیدیلرفضلون‌درماندی اوستون قویلادی - ترجمه : گربه‌راگفتند فضله‌ات درمان است خاکش کرد

پیشیکی دارا قیسناسان ال اوزوی جیرماقلار - ترجمه : گربه راکه درتنگنا بگیری چنگ‌زند . نظیر وقت ضرورت چونماند گریز دست برد برسوی شمشیر تیز

پیشیکم پیشیکم یولا گتماق اولار - ترجمه : با کجدار و مریز مماشاة توان‌کرد

پیشیکیمیز اوغلان دوغوب ؟ - ترجمه : مگر گربه‌مان نر زائیده ؟ مرادآنکه چرا این‌عده چراغ روشن کرده‌اید ؟

پیشیکین آغیزی اته یتیشمز دییەر واه نەپیس ایگی‌گلور

ترجمه : دهان گربه بگوشت نمیرسد میگوید واه چه‌بوی بدی میدهد. **نظایر:**

اگر لوطی نگوید بگندم عالم میکندد . فقال هذا حصرم رایته فی‌حلب

پیشیکین دردی ایتی اولدوره‌ر

پیغمبر اول اوز جانین دعا ایلیوب ـ نظایر: فان‌رسول‌الله اذا دعی بداء بنفسه . مال علی بوصال علی . چراغی که بخانه رواست بمسجد حرام است

پیغمبرلرده بس نیه جرجیسی تاپدون؟ (۱) ـ ترجمه : پس چرا میان پیغمبران جرجیس را پیدا کردی ؟

پیغمبرلر شکسته نفس اولار ـ داغ گلمیر من گیده‌رم (۲)
ترجمه : پیغمبران شکسته‌نفس باشند اگر کوه نیامد من میروم . نظیر: اگر خر نیاید بنزدیك بار تو بارگران را بنزد خر آر

پیغمبرین چراغی قیزدان یانوب ـ ترجمه : چراغ پیغمبر را دخترش روشن نگاه داشته . مرادآنکه غصه‌نخور که اولاد ذکور نداری.

۱ـ موشی که درمیان دندانهای گربه اسیر گشته بود گربه راگفت: « اگر میخواهی که خون من‌دامنگیرت نشود نام یکی از انبیای سلف‌را ببر وآنگاه مرا طعمه خودساز » منظورش این‌بود که گربه‌را بحرف وادارسازد که بلکه دهن‌کشاید تاشایدبتواند خودرا ازمخمصه خلاص‌کند . ولی گربه که هوشیار بود اسامی پیغمبران را یکی‌یکی از مد نظر گذرانده و یکدفعه در حالیکه دندانهایش را بیش ازپیش فشار میدهد میگوید «جرجیس!» موش درحالیکه بخت‌بد خویش‌را نفرین میکند میگوید : « پس‌چرا ... »

۲ـ اهالی دهی بکوچك‌ابدالی که دعوی کشف کرامات میکرد گفتند باین‌کوه روبرو امر کن که نزد توآید . ابدال سه‌بار متوالیاکوه را پیش خواند چون اثری ظاهر نشد رو بحضار کرده گفت: « پیغمبران ... »

ت

تابلدان وور داماداں سور (استانبولی) - ترجمه : در بازی نرد بزن (کشته بگیر) در بازی دام مهره را پیش ران تا فرزین شوی

تابوت بیرمرکبدور هامو مینه‌جاق - ترجمه: تابوت‌مرکبی است که همه سوارش خواهندشد . نظیر : شتر سیاه جلو منزل هرکس خواهد خوابید (چینی)

☆ تابوت زینقروویدور - ترجمه : زنگوله پای تابوت است . اولادصغار اواخر عمررا تشبیه کنند

تاپان تاپانین اولسا چولده چوبان بیك اولار - ترجمه : اگر بنا باشدکه جسته‌مال یابنده باشد شبان درانداك مدتی خان میشود

تاپوشورموشام جولفا توخوسون - ترجمه : سپرده‌ام که جولاه بیافد

تات آته میندی تاریسین تانیمادی - ترجمه : تات سوار براسب شد خالقش را نشناخت

تات پالچیقه بات (نق)

تات سوزینه دوترلر تات سوزینه قویمازلار (نق) - نظیر: بحرف روستائی میگیرند ولی سر نمیدهند

تاتون‌گلیشی ترکون گیدیشی (نق) - ترجمه : مهمان‌آمدن‌تات خوش‌آیند است و رفع‌مزاحمت ترك

تاتی دوگسن آقچه چیخار کوزه‌ری دوگسن بوغده (نق)

ترجمه : تات را بکوبی (بزنی) پول درآید وسنبل را بکوبی گندم

تاجرة پنیرچوره‌ك عاملة تویوق پلو - ترجمه : تاجری نان وپنیر بخور عاملی میتوانی مرغ پلو بخوری (نیمه‌ترکی نیمه‌عربی‌است)

☆ تاخمامیش تاققیلدادیر - نظیر : اول پیاله و بدمستی

تاری در ترکی بمعنی خداست. امثالی را که درباب همزه با لفظ جلاله «الله» نوشتیم باکلمه «تاری» نیز مستعمل ومتداول است

تاری آج ایستیه‌نی بنده دویورا بیلمز - ترجمه : کسی را که خداگرسنه‌اش خواسته بنده سیر نتواند کرد

تاری اشتهانی کیمه ویریب پلوی کیمه - ترجمه : خدا اشتها را بکه داده وپلو را بکه . رجوع شود به الله دیشی ...

تاری اشکی تانوردی بوینوز ویرمدی - ترجمه: خدا خررا شناخت شاخش نداد

تاری بیلور کنده گنهکار کیمدور - ترجمه : خدا داندکه‌در دهکده گنهکاران کیها هستند

تاری بیلیرکیم قازاناکیم یه - ابله اودور دنیا ایچون غم‌یه - تاری بیلیر ... نظیر: الله الله که تلف کرد که اندوخته بود

تاری تقدیرین بنده پوزانماز - ترجمه : تقدیر خداوندی را بنده نمیتواند حك واصلاح کند

تاری درگاهینده آدمون آدمی گرەك - ترجمه: دردستگاه خدا نیزرآدمی‌را حامی لازم است (۱)

☆ تاری سنه بالام دییوب - ترجمه : خدا ترا برای فرزندی‌انتخاب کرده یا خدا ترا ولدی خوانده است . نظیر : خدا خوب برایت ساخته‌است

تاری سیزیرده اوتور حاکم‌سیز یرده اوتورما - نظایر : الملك یبقی مع‌الکفر و لا یبقی مع‌الظلم . از رمه خیری نماند چون‌نماند میشبان

۱- معلوم میشود که باصطلاح امروز پارتی‌بازی درسابق نیز معمول ومتداول ومادە فکر بوده است

تاری قارقیانی پیغمبر عصاسیله دوگەر ـ ترجمه : خداوند نفرین کرده‌اش را با عصای پیغمبرش میزند . نظیر : چوب خدا صدا ندارد

تاری ویرەن دولتی بنده آلانمز ـ ترجمه : دولت‌خدادادی را بنده نمیتواند متنزع سازد

تاری ویرەن دولتون زوالی یوخدور ـ ترجمه : دولت خدادادی را زوال نباشد

تاری ویرەنه ویرور ابله قایغودن اولور ـ ترجمه : خداوند سخی را عطا فرماید ابله ازفکروخیال هلاك میشود

تاری ویریب زینیه دیشی یوقدور چینیه (چگنیه) ـ رجوع شود به الله دیشی ...

☆ تاری هر یرده بولی بیر اوره‌گی سخته ویریب ـ معرفت‌مفته‌ایمیش کاسب بدبخته ویریب ـ حاجی اللهقلیه یدی اوغول جمله غنی ـ هله بقال‌ممیه یدی قیزی سفته ویریب (تمثل)

تاری یاندیران چراغی گچیرتمك اولماز ـ نظیر : چراغی راکه ایزد برفروزد هرآنکس پف کند ریشش بسوزد

تاریدان قورخان قولدان قورخماز ـ ترجمه : کسی که از خدا میترسد از بنده ترس ندارد . نظیر: خف‌الله تا من‌غیره

تاریدان گلمسه بندەدن نه‌گلور (نق)

تاریسین تانیمیندەن نه اومورسان ؟ ـ ترجمه : ازخدانشناس چه توقعی داری ؟

تارینی چاغیر تازینی براخ ـ ترجمه: خدارا بخوان تازی را ول کن

تارینی گورمیوبله عقللن تانیلار ـ ترجمه : خدا را ندیده‌اند باعقل میشناسند

تازه چیقان‌دایاقلار چولونا گوره اویناقلار (ریاحی)

تازه دلاك گلیب کاکلی یانتان قویور ـ ترجمه: بتازگی دلاکی ظهور کرده که کاکل را یکوری میگذارد

☆ تازده‌ن بسم‌الله یا تازده‌ن اشکینه‌اگلشور

☆ تازه شهره کهنه نرخ قویور ـ ترجمه: شهر تازه را نرخهای قدیم وضع میکند

☆ تازه کوزه سرین سو ! ـ ترجمه: سبوی تازه وآب خنك. مراد آنکه اول عشقشان است

تازه گلدی بازارشان کهنه دوشدی نظرده‌ن ـ نظایر: نو که آمد ببازار کهنه میشود دل‌آزار . لکل جدید لذه

تازینین ایه‌سی وار ایسه داوشانینده تکریسی (تاری‌ـی) وار ترجمه : اگر تازی صاحب دارد خرگوش راهم خدائیست . نظیر: ما هم خدائی داریم

تازینین هیزلیقیندان داوشان سامانلیقدا بالالار ـ ترجمه : ازهیزی تازیست که خرگوش در کاهدان بچه میزاید . نظیر : از سستی آدمیزاداست که گرك آدمخوار شده است

تازیه دیبر دوت داوشانه دیبر قاچ ! ـ ترجمه : بتازی میگوید بگیر بخرگوش میگوید بدو . نظیر: یقول للسارق اسرق ولصاحب المال احفظ مالك

تالانچیسان گیت ورگزین گدوکینه ـ ترجمه : اگر حرامی هستی برو بگدوك ورگزین (۱)

☆ تای باشیدور ـ نظیر: گل سرسبد است. بمجازاشخاص بلندقد وقوی هیکل را قصد کنند

تای توشوی بابایله گوره‌ن دیسون هاییله ـ نظیر: همنشین

۱ـ اسم گدوك معروفی است که درآذربایجان غربی واقع است

وهمدم دانا گزین

تای تومان (تنبان) تای تومانه دیه‌ر تای تومان (ریاحی) - نظایر: دیك بدیك میگوید رویت‌سیاه . دنیا به‌بین چه فنده کور به کچل میخنده

تا یوك اگمسه داش غربته دوشمز ـ ترجمه : اگر بار کج نشود سنك بغربت نیفتد

تبریزین یایی قیشدور قیشی قمیشدور (۱)

تحصیل کمالات کم آلاتیلن اولماز تحصیل کمالاته کمالات گره کدور (تمثل)

ترپنمه جوجه‌لرون داغیلی ـ نظایر: مجنب که گنجی. حرکت نکن که برکتش میرود

ترش آلوچه‌دور گوره‌نون آغیزی سولانور یيه‌نين دیشی قاماشیر

ترکمان آتیدور همی آخوردان یير همی تورباداں - ترجمه : مثل اسب ترکمنی هم از توبره میخورد هم از آخور

ترکون بودور بودوری تاتین جانین آلور ـ ترجمه : از هایهوی وبگیربگیر ترك تات قالب تهی کند

ترکی آت ييخار تاتی ات (نق) ـ ترجمه : ترك‌را اسب ازپا درآورد وتات راگوشت (چاقی)

تره‌لی چالیر توربالی اوینور ـ نظایر : جنگل مولاست. سك صاحبش را نمی‌شناسد . کی بکیه

تره يیه‌نده یازه چیخار کره يیه‌نده ـ ترجمه: تره‌خور (سبزی

۱ـ گفته یکی ازرؤسای مالیه‌است که ازسرمای تبریز دلی پرخون داشت

خور) هم به بهارمیرسد کره‌خور هم . نظایر: چه جقهٔ شاهی وچه کلاه درویشی هردو آخرش یکی‌است . شب سمور گذشت و لب تنور گذشت

تزه‌ك دره‌ن اللری ایپك گوردی دولاشدی ـ نظیر: ازهول هلیم افتاد توی دیك

تعارف تعارفده‌ن قالخار ـ ترجمه : تعارف‌ازتعارف خیزد، یا تعارف تعارف آورد

تفنگین دولوسیندان بیر نفر قورخار بوشیندان ایکی نفر
ترجمه: ازتفنگ پر یکنفر میترسد ازتفنگ خالی دونفر

تك الده‌ن سس چیقماز ـ ترجمه: یکدست صدا ندارد. نظیر: لیس الدلو الا بالرشاء

تکلیق اللهه یاراشور ـ ترجمه : تنهائی خدا را زیبد . نظایر: لارهبانیة فی‌الاسلام . آنکه ازجفت میراست خداست . کسیکه تنهائی را دلپذیر می‌یابد یا خداست یا جانور (ارسطو)

تکه ایلن دوست اولان ایللر کوسولی قالار ـ ترجمه: کسی که با لقمه‌ای دوست میگردد بعید نیست که سالها نیز درحال قهر باشد

تکه تکیه کمکدور ـ ترجمه: تکه تکه را کمك‌است . نظایر : آب بآب میخورد وزور برمیدارد . التمره الی التمره تمر

تکه دوستی دوست اولماز ـ ترجمه : از یار نانی دوست نیاید

تکه قارین دویورماز محبت آرتیرار ـ ترجمه : تکه (لقمه) شکم سیر نکنند محبت فزاید

تکه‌نی قیترمزلر ـ ترجمه: تحفه وهدیه را رد نکنند . نظایر : رد احسان غلط است . لایرد الاحسان الا الحمار

تکه‌نی دینگیلده‌ده‌ن داشاقلاریدور

تکیه دیدیلر داشاقلارون نیه‌ایکی‌حاچادور دیدی آراسیندا

حساب وار (ریاحی)

تله‌دن سیچریان تولکی بیرده تلیه دوشمز - ترجمه: روباه یکبار که از تله‌جست دیگر درآن‌نمی‌افتد. نظیر: العاقل لایلدغ من‌جحر مرتین (حضرت رسول‌اکرم)

تله‌سن پشیمانلیق چکه‌ر - ترجمه: عجله سبب پشیمانی است. نظیر: العجله من‌الشیطان

تماشاچی کلانباز اولار - ترجمه تماشاچی کلانبازاست. نظیر: حاشیه‌نشین دلش‌کشاد است

تنبل آدم فکرلی اولار - ترجمه: آدم تنبل فکور است. مراد آنکه اشخاص تنبل غالباً چاره‌بر هستند

تنبل قوتیم یوخ دیه‌ر - نظایر: العجز آخرالحیله. نمیدانم راحت جان است

تنبله ایش دیه نصیحت اشید - ترجمه: به‌تنبل کاری رجوع کن نصیحت بشنو

تنبله دیدیلر قاپونی اورت دیدی یل اسر اورتر - ترجمه: تنبل‌را گفتند در را ببند گفت الساعه باد میوزد ومی‌بندد

تنبللیقدان اشکه دایی دییر - ترجمه: ازدرد تنبلی خر را دائی خطاب میکند. نظیر: ازدرد لاعلاجی خر راگوید خانباجی

تند سو کورپی ییخار - ترجمه: آب تند رو پـل خراب میکند

تند گیده‌ن تز یورولار - ترجمه ونظیر: کسی‌کو زود راند زود ماند (نظامی). تب تند زود عرق میآرد

توبه توخلوقدان چیخار دعوا یوخلوقدان - ترجمه: بی‌نیازی باعث توبه است وآزمندی سبب دعوا یا توبه از بی‌نیازی خیزد و دعوا ازآزمندی

٭ توپراق چکر گتیری ـ ترجمه : خاك جلب میکند . مراد آنکه هر کس جائی که مقدر است بمیرد در ساعات آخر عمرش بدان سوی کشیده میشود

توپلانمامیش یرده‌یریه بیلمور قوللوقچیلیق ایلیر ـ رجوع شود به دوز یرده ...

توپراقدان سس چیخماز ـ ترجمه : ازخاك آوازی برنیاید . نظیر: برنیاید زکشتگان آواز

٭ توتکین دیلین چکدی ـ نظایر : ماستها را کیسه کرد . خفقان گرفت .

توخ تویوقوناندور آج سویوقونان ـ ترجمه : توانـگر بفکر مرغ است ودرویش بفکر سرما

توخ دیه‌ر آجالمارام آج دیه‌ر توخالمارام ـ رجوع شود به آج دیه‌ر ...

توخلوق بیه‌سینین کوکون قازار ـ تـرجمه : ثروت ریشهٔ صاحبش راکند.

توخون آجدان خبری اولماز ـ ترجمه : سیر ازگرسنه‌خبر ندارد . نظایر: سیر غم گرسنه نخورد . سخت‌دلی ازسیری خیزد

توخی ترپتمه آجی دیندیرمه ـ رجـوع شود به : آجی دیندیرمه ...

٭ تو دیرسن یره دوشمور ـ ترجمه : تف بکنی بر زمین نیفتد . مرادآنکه سرمای سختی حکفرماست

توره دوشه‌ن صبر ایلمسه اوزون آولومه ویره‌ر (نق) ـ نظیر : مرغ زیرك چون بدام افتد تحمل بایدش (حافظ)

توسباغا قینیندان چیخدی قینین بگنمدی ـ ترجمه: لاك‌پشت ازغلافش بیرون‌آمد غلافش را نه‌پسندید. رجوع‌شود به این‌دینگه دینگه...

توسیده‌ن قورتولماق ایچون اود ایچینه دوشمه - ترجمه: برای فرار ازدود وارد آتش مشو

☆ توسوسی بیر چیخار - ترجمه: دود هـر دو یکنواخت بلند شود

☆ توسسی برکدور - نظایر: سنبه پر زور است. هوا پس معرکه است

توکسوزده‌ن‌قیل‌قوپارماق پك کوجدور(استانبولی) - ترجمه: ازکوسه موی کندن بس‌مشکل است. نظیر: ازخرس موئی

توکولن دولی گلمز (نق)

☆ توکون اوددا دوتدولار - ترجمه: مویش را آتش زدند. نظیر: شصتش خبردار شد

☆ توکی دیریلیب - نظیر: آبی زیر پوستش دویده

تولانبارچی اشکی‌گلابتون نوختا - ترجمه: خر تونتاب و افسارگلابتون. نظایر: خر پیر وافسار رنگین. سك‌گر وقلاده زر. سر کچل وعرقچین

تولانبار دامیندا لاله ! - ترجمه: بام تون وگل‌لاله! نظیر: طاوس وخانه روستائی!

تولانون ابلهی اودور کیم دوتدوقون براخا قاچانا یوگوره - ترجمه: سك ابله آنست کـه صیدش را رها کرده عقب فراری بدود

☆ تولکه دوشوب - ترجمه: چهره شده

تولکی اولاندان بیله اوتویه راست‌گلممیشدی - ترجمه: تا روباه شده بود بچنین مخمصه‌ای گرفتار نشده‌بود. نظیر: تاشغال شده‌بود به چنین دواه‌آبی گیر نکرده بود

تولکی بازارده نه قاییرور - ترجمه: روباه در بازار چکار

دارد. نظیر: شتر را بعلاقبندی چکار

تولکی توزاناقی سالیر - نظیر: شلنك تخته میزند

تولکی تولکیه بویورور تولکیده قویروقونا - ترجمه: روباه بروباه امر میکند روباه هم بدمش

تولکی چوق بیلدیقیندان تلیه دوشر - ترجمه: روباه از زیرکیش درتله می‌افتد. نظیر: پهلوان از پرفنی بزمین میخورد

تولکی سواقلی باغا گیرمز - ترجمه: روباه بباغ محصور وارد نشود

تولکی وار باش قوپاردار قوردون آدی بدنام‌دور - ترجمه: بسا روبهانی هستند که کله میکنند ولی نام گرك بیدی مشهور شده است. نظایر: سرطان گرم و اسد بد نام است. دزد نا گرفته سلطان است

تولکی یه‌نی اصلان قوسدورانمیب - ترجمه: حتی شیر نیز نمیتواند آنچه راکه روباه خورده وازهضم رابع گذرانده بازستاند

تولکینی دریسی خاطرینه قووالار - ترجمه: روباه را برای خاطر پوستش تعقیب کنند. نظیر: دم روبه وبال روباه است

تولکینین ایکی قاپوسی اولار بیریندەن برکه قویسالار بیریندەن اکیلی - ترجمه: لانه روباه‌را دودر است اگر از یکی تحت فشار قرارگیرد ازدیگری میتواند جانش را خلاص کند

تولکینین شاهدی قویروقیدور - ترجمه: دم روبه گواه روباه است. رجوع شود به تولکیه ...

تولکینون عریضه‌سین اوخویونجا دریسی فیلقی چیخار - ترجمه: تا عریضه روباه خوانده شود پوستش کنده شود. نظیر: تا تریاق از عراق آورده‌شود مارگزیده مرده باشد

تولکیه دیدیلر شاهدون کیمدور؟ دیدی قویروقوم -

ترجمهٔ : روباه را گفتند شاهدت کیست گفت دمم . نظایر: گواه دزد کیسه بر است . گواه مست میفروش است (هندی)

☆ توماتنه پیشیك بالاسی سالیب ـ نظایر: کك بشلوارش انداخته.

Il lui a mis la puce à l'oreille

تویوق بیر قیشلیدور ـ ترجمه: مرغ یك پا دارد . نظیر :

Il faut detruire Cartage

تویوق تاپانا بیر یومورطا ویره‌للر ـ ترجمه: کسیکه ماکیان پیدا کند مژدگانیش یك تخم‌مرغ باشد . نظایر : زکوة مرغ پنبه‌دانه است. جائیکه استحقاق فزون است پاداش نیز بزرك است (چینی)

تویوق گلدی غاز یریشی یریه جرجنك اولدی ـ ترجمه: ماکیان خواست روش غاز یاد بگیرد چارچنك شد . رجوع شود به قارقا گلدی ...

تویوق یوموتداديقجا ماتحتی دار اولار ـ ترجمه : مرغ تا تخم میکند ماتحتش روز بروز تنگتر شود

تویوق یومورتا سینه گوره قاققیلدار ـ ترجمه : مرغخانگی بنسبت تخمش که کرده قدقد کند

تویوقوه کیش دیمیشم یا پیشیکوه پیش ـ ترجمه مرغت‌را کیش گفته‌ام یا گربه‌ات را پیش

تویوقون لله‌کی گوروشور ـ ترجمه : دم خروس پیداست .

نظیر: Epur sı muave حقا که زمین میگردد (گالیله)

تویوقی بوغدا انبارینه سالسان دورار اشینماقه ـ ترجمه : مرغخانگی را اگردر انبار غله‌هم‌ول کنی بازشروع میکندبه‌جستن‌دانه. نظایر: العادة طبیعة ثانویه. ترك عادت بموجب مرض است

تهیدست قاپویه ویرسان افندیم اویور دیللەر ـ **الونده** بخشش وار ایسه افندیم بویور دیللەر (استانبولی) ـ ترجمه : اگر

دست‌خالی در بزنی جواب دهندکه آقا خوابست - اگر تحفه‌ای آورده‌باشی گویند : آقا بفرمائید قدم بالای چشم

تیز الەگلەن تیز اياقدان دوشەر - ترجمه: هرچیزی زود دست دهد (برسد) زود نیز ازپای درافتد

☆ تیان دیبیدور - ترجمه : ته تغاری است

تیز بیتەن تیز بیتەر - ترجمه : هر چیزی‌که زود روید زود نیز سپری شود

تیز چاتان تیز چاتار - ترجمه : هرکس زود بار بندد زود نیز بمنزل برسد

تیز دولت باشه چاتماز - ترجمه : ثروتی‌که در اندك مدت بدست‌آید بس دیر نپاید . نظیر: خوش درخشید ولی دولت مستعجل بود

تیکان اکن گل گوتورمز - ترجمه : هرکس خار بکاردگل ندرود. نظیر: من یزرع‌الشوك لم یحصد به عنبا

تیکان اوستیم - ترجمه : گوئی برروی خار نشسته‌ام . نظیر :

Je suis sur les epines

تیکانان گل توره‌رگلدەن تیکان - ترجمه : ازخارگل روید و ازگل خار . نظیر: رب حمقاء منجبة . رجوع شود به اوددان‌کول ...

ث

ثواب توکولوب ییغانی یوخدور ـ ترجمه : ثواب زیر دست و پا افتاده جمع کنش نیست . مراد آنکه امر خیر لا تعد و لا تحصی است

ج

☆ جابرین گچیسینده‌ن گچدی (۱) ـ ترجمه: این دیگر از بزغاله جابر هم گذشت. مرادآنکه خیلی پر برکت است

☆ جان بیر قالبدولار ـ نظایر: دومغز دریك پوستند. Ce sont deux têtes sous le mème bonet

جالاسان گونی گونه گیچه‌ن گونه چاتماز ـ ترجمه: اگر روزها را بروی هم بریزی روزی که گذشته بدست نیاید. نظیر: آب رفته بجوی باز نگردد

☆ جاندور بادمجان دگل ـ ترجمه: جان است بادنجان نیست. نظیر: کار دل است کارخشت وگل نیست

جان سنون جهنم تارینون ـ ترجمه: تن از تو جهنم از خدا نظیر هرچه خواهی بکن مرا چه غم است

جاندان قونشی پایی اولماز ـ ترجمه: ازجان کاسه همسایه نشود (۲). نظیر: جان است نه آنست که آسانش توان داد

☆ جانماز سواچکیر - ترجمه: جانماز آب میکشد. یعنی تظاهر

۱ـ دراحادیث وارداست که روزی جابر بزغاله‌ای ذبح کرده حضرت رسول اکرم را باجمعی ازصحابه بناهار دعوت میکند. موقع تشریف‌آوردن آنحضرت هرکس را درراه ملاقات میفرمایند همراه خویش میسازند ودرنتیجه وقتیکه میهمانان درخانه جابر دورهم می نشینند ازکثرت آنان وقلت مطبوخ تشویش خاطری بجابر دست میدهد ولی از اعجاز نبوی همه حضار با نان موجود وآن یك راس بزغاله سیر میشوند

۲ـ رجوع شود پاورقی صفحه ۱۰۸

بزهد میکند

جانی‌جانان یولونده دییه‌ن چوق اولور قییان آز - ترجمه: خیلی‌ها سرشان‌را در راه جانان وعده دهند ولی موقع عمل کوتاه آیند و مضایقه کنند

جاهلده سوز اگلنمز گنبزده قوز - ترجمه: در دل نادان حرف ننشیند و بر گنبد جوز. نظیر: تربیت نا اهل را چون گردکان بر گنبد است

☆ جبرئیل قنادینین سسی گلیر - ترجمه: صدای پر جبرئیل میآید. صدای پول ومسکوکات را قصد کنند

جدا جواله سیقیشماز (نق)

جدانی اوغورلیان یرین ایله‌ر - ترجمه: کسی که نیزه میدزدد جابجا کردنش را نیز بلد است. نظیر: هرکه منار میدزدد اول چاه می کند

☆ جد قانلوسیدولار - ترجمه ونظیر: پدرکشتگی باهم دارند

☆ جفتنه بیر سققه (۱) ویردی - ترجمه: بجفتشان یك «سققه» زد. نظایر: با یك تیر دو نشان. بیك کرشمه دو کار

جفته‌گتمز اوآوزون اولسون ایشه‌گتمز اوغلون - رجوع شود به ایشه گتمز اوغلون ...

جفته گیده‌ن اوکوز گوزونده‌ن تانینار - ترجمه: گاو ورزا ازچشمش پیداست. نظیر: ان الجواد عینه فراره

جلفا کفنسیز اوله‌ر - ترجمه: جولاه بی کفن میمیرد یا (جولاه موقع مردن کفن ندارد) رجوع شود به بورکچی باشنا ...

☆ جلو گمیریر - ترجمه: لگام میجود یعنی مترصد است. نظیر: Il ronge son frein

---

۱- قاپ درشتی است که درموقع بازی سایر قاپهارا باآن میزنند

* جندالاریندان جن اولکور - ترجمه : ازپاره گیهای لباسش جن رم میکند . نظیر: هرچه در قرآن کاف است درقبای او شکاف است

جنه بورك تیکه‌ر شیطانه پاپیش - ترجمه : جن را کلاه دوزد وشیطانرا پاپوش . نظایر : بشیطان درس میدهد . صدتا کل‌را کلاه وصدتا کور را عصاست

جنه دمیر گوستردیلر - ترجمه : بجن‌آهن نشان‌دادند . نظیر : جن و بسم‌الله

جواهر جندا آراسنده اولار - ترجمه : جواهر را بکهنه پیچند. نظایر: گنج درویرانه است . آب حیوان درون تاریکی است . در مرقع‌های خاك‌آلوده بینی روشنی

جومرد دارلیقه دوشمسون نامرد مال ییه‌سی اولماسون - ترجمه : نه جوانمرد به‌تنگدستی افتد و نه نامرد بنوائی برسد

جهانداکله ساق اولسون کله اسگیك دگل مرده - کلاهون ساتگیلن خرج‌ایت طفیلی‌اولما نامرده - جهاندا... نظایر: سر باشد سامان کم نیست گوش باشد گوشواره کم‌نیست

جهاندا یار اول یاد اولما - ترجمه : تا میتوانی یار باش بیگانه مباش. نظیر: یارشاطر باش نه‌بارخاطر

جهد ایله دوست قازان دشمن اوجاق باشیندا - ترجمه : جهدکن دوست پیداکنی دشمن دم دست است . نظایر : تا توانی دلی‌بدست آور . مشکل میتوان سالی یکدوست پیداکرد ولی بساعتی میتوان دوستی را آزرده خاطرساخت (چینی)

جهد چاروق ییرتار - ترجمه ونظیر: از پردویدن پوزار پاره میشود : تب تند زود عرق میآرد

جهنمه گیده‌ن اوزونه یولداش آختارار - ترجمه : معصیتکار برای خودش رفیق میجوید . غالباً اشخاصیکه میخواهند دمی

بخمره زنندديگران‌را نيز دعوت ميكنند

جوجه نه‌نه سینده‌ن سود گورمیوب - ترجمه : جوجه از مادرش شیر ندیده . نظیر : پای چراغ تاریك است

جوجه‌نی پائیزده سایاللار - ترجمه : جوجه‌را در پائیز میشمارند نظایر: شاهنامه آخرش خوش است . Count not your chikens before they are hatched

جوجه‌نین طویدادا باشین کسللر یاسدادا - ترجمه و نظیر: مرغ سرقاب هم درعروسی خونش ریخته شود و هم در عزا

جوجه همیشه سبد آتدا قالماز - ترجمه: جوجه همیشه زیر سبد نمی‌ماند

☆ جوجی بانیندان شام اذانینا کیمین . ترجمه : ازبانك خروس تا اذان مغرب. نظیر: ازبام تا شام

☆ جیبیم کیمین تانیرام - ترجمه: چنان میشناسم که جیب خودم را میشناسم . رجوع شود به جیك وبوککون ...

☆ جیبیمین پامبوقلاری الیمه گلیر- ترجمه: پنبه‌های جیبم بدست میآید نظیر : جیبم‌را تار عنکبوت گرفته

☆ جیبیوون سوکونون تیکه‌یره‌م کی - ترجمه : مگر پارگی‌های لباست را میدوزم ؟ مراد آنکه حراست کجاست ؟

جیس مادیان بالانی دوشونده ساخلار (ریاحی) کذا ؟

☆ جیك و بوککون تانیرام یا جیك و بوککونه بلدم - ترجمه : بجیك وپیکش بلدم یا جیك وپیکش را میشناسم . نظیر: چنان میشناسم که فرنگی ساعتش را نشناخته

چ

چاخچاخی (۱) باشین یره دوگه‌ر دگیرمان بیلدیقین ایله‌ر
نظیر: مه فشاند نور وسك عوعو کند

چاخیرایچن مالین ییه‌ر-بنك‌چكن عقلین- تریاك آتان عمرین
ترجمه : می پرست مالش را تلف میکند و بنگی عقلش را و تریاکی عمرش را

☆ چادرسیز لیقدان ایوده قالیب - ترجمه : ازبی‌چادرگی در خانه مانده است . نظیر: آب نمی‌بیند وگرنه شناگر قابلی است

چاریقیندا ایتیره‌ن پتواسیندا تاپار - ترجمه : آنچه‌را که در توی چاروق گم شده باید درمیانه پاتابه عقب‌آن گشت. مرادآنکه برای‌پیدا کردن مفقود نباید دورتر رفت

چاریقینه اسیرگیه‌ن پتواسیندا قویار - ترجمه کسیکه بچاروقش مضایقه کند پاتابه‌اش را نیز روی‌آن میگذارد

چاغیریلان یره اریتمه چاغیریلمیه‌ن یرده گوروتمه - ترجمه : بجائی که مدعو هستی از رفتن مضایقه نکن و در جائی که دعوت نداری دیده نشو

چالاغان‌گویده دولانی جوجه‌نین اوره‌گی بولانی- ترجمه: شاهین درآسمان میگردد وچرخ میزند دلجوجه بهم میخورد

☆ چال سوا ایچ - نظیر: برسرکوزه بگذار وآبش رابخور

۱- چاخچاخی (چقچقه) اسباب کوچکی‌است ازچوب که برروی سنك فوقانی آسیاب قرار دارد وباجست وخیز خود از ناب کوچك دانه‌هارا بجلو میکشاند

چالیشماق چاریق ییرتار ـ ترجمه ونظیر: از پر دویدن پوزار پاره میشود

چای باش آشاقی آخیتدیم چای باش یوخاری آختاریرام

چایدا بالق سوداسیدور ـ ترجمه: معامله ماهی در یاست.
نظایر: بدشت آهوی ناگرفته مبخش. Il ne faut jamais vendre la peau de l'ourse qu on ne l'ait mis par terre

☆ **چایدان گیچنده گوت گوته دگیبلر** ـ نظایر: پیراهنشان در یك آفتاب خشك میشود. عموقیزی دسته‌دیزیش است. آستر آستین لحاف‌پوستین همسایه‌اش است. مرادآنکه قرابت خیلی‌خیلی دوری باهم دارند

چای‌که اولدی دیشلمه بیکار اوتور ایشلمه(نق) ـ ترجمه: چائی که شد دیشلمه تو نیز ایشلمه (گازنکن) یا چائی که قندپهلو شد توهم بر روی پهلو بخواب. نظیر: گمان میکنی من‌ترا بنیهءام بقدر نهارت (ناهارت) کون کنده‌ام

چای ندور، سای ندور ـ ترجمه: چائی کجا شماره کجا؟ یا چائی شماره نمیخواهد

چایی گورنده پاچه‌لی سیوا ـ ترجمه: وقتیکه رودخانه را دیدی ساقهایت بالا زن. نظایر: علاج واقعه قبل ازوقوع باید کرد. پیش از باران بام خانه‌ات را اندودکن (ژاپونی)

چایی گیچنده‌ن صونرا بارك الله دیللەر ـ ترجمه: وقتیکه از رودخانه عبور کردی بارك‌اللهت گویند

چایی گیچنه جن ارمنیه دایی دیه ـ ترجمه: مادامیکه از رودخانه نگذشته‌ای ارمنی را دائی‌جان بخوان

چایین داشی چایین قوشی (نق) کذا؛

چیبین مردار اولماز گونول بولاندیرار ـ رجوع شود بـه میلچك مردار ...

☆ **چیلاق گ.. دەن تومان اوغورلور** ـ ترجمه: از ماتحت عور

تنبان میدزدد . یعنی طماع عجیبی‌است

چپلاقون حرامیده‌ن نه‌پرواسی (نق) - ترجمه و نظیر: برهنه فارغ است از دزد وطرار

چراغ اوز دیبینه ایشیق ویره‌ز - ترجمه : چراغ بپای خود نور ندهد. نظیر : چراغ دور را روشن کند نه نزدیك را (چینی)

چراغ ایشیقی ایسته‌ر - ترجمه : نور چراغ میخواهد. نظایر: این رشته سر دراز دارد . فیالها قصة فی شرحها طول . الحدیث طویل و الکلام کثیر . این زمان بگذار یك وقت دگر

چراغ چراغدان یانار - ترجمه : چراغ از چراغ روشن شود (نورگیرد) . نظیر: آلوچه بآلو نگرد رنك بگیرد

چراغ دیبی قرانلوق اولار - ترجمه : پای چراغ تاریك است

☆ چراغنه پی قویدولار . نظیر: درکالبدش روح دمیدند

چراغه بیرقاچ پی یوز اوپوشده‌ن آرتوقدور (نق) - ترجمه: چراغ را یك قاچ پیه بهتر از صد بوسه است

چرچی کیسه‌سینده‌کین ساتار - ترجمه : پیله‌ور آنچه‌را که در توبره یا (خورجین) دارد فروشد . نظیر : کمال الجود بذل الموجود . رجوع شود به وارین ویره‌ن ...

چرچینین آندی یغیشدی بیر یره اشکین قیچی سیندی (۱) ترجمه : سوگندهای پیله‌ور یکجا جمع میشود وپای خرمی‌شکند . نظیر :

۱- ازسیاق مثل همچو مستفاد میشودکه پیله‌وری بوده که‌ازسوگند دروغ ابا نداشته ودرسایه‌دروغ اجناس نامرغوب‌را بمشتریانش قالب‌میکرده ومانندآن چوپان متقلب که شیر را باآب قاطی مینموده بالاخره بسزای‌عمل بد خویش رسیده است

دیدی آن آب قطره قطره همه جمع گشت سیل شد ببرد رمه

چرده کلرین چیخارتمیر یا چرده کلی ییر - ترجمه : هسته‌هایش را درنمی‌آورد یا با هسته میخورد

چرشاب جوراب ایلهوب گلوب (۱) - ترجمه: چادر بسر کرده وآمده . نظیر: خر همان خر است پالانش عوض شده

چرشاب جوراب ایچینده هامو عورت گوزه‌لدور- ترجمه: زیر چادر همه‌زنان زیبا هستند . نظایر: بس قامت خوش بزیر چادر باشد چون درنگری مادر مادر باشد . شب گربه سمور می‌ماند

چرکین اوزون گیزلده‌ر گویچك بودالارگزه‌ر - ترجمه: زشت رویش را پوشاند ولی زیبا گشاده رو باشد . نظیر : خوبرویان گشاده‌رو باشند (سعدی)

چرکین بزه‌نینجه طوی گیچر(نق) - ترجمه : تا زشت آرایشش را تمام کند جشن عروسی نیز سپری شود

چزه‌نین (چزه‌نیلن) بویوران یورولماز - ترجمه: گوزنده وگوینده خسته نشوند . مرادآنکه تحکم آسان است

چریلیقی بس دگل شورگوزلیقیدا وار - نظیر : کوری و نظربازی !.

۱- زنی چند روز متوالی برای ناهار شوهرش شله تهیه کرد آخر سر شوهر عصبانی شد وگفت : از فردا یا من تو این خانه و یا شله . و فردای آنروز که برای صرف نهار بمنزل آمد وسر سفره نشست . زنش این بار یك بشقاب دلمه برك پیش وی گذاشت. وقتیکه شوهر دلمه‌هارا وارنداز میکید روبزنش کرده ومیگوید : این همان شله دیروز است که چاقچور پوشیده وچادر بسر کرده آمده‌است

چکدیلر یا ایپی چکدیلر - ترجمه: کشیدند: (۱) یا نخ را کشیدند

☆ **چکیککه** یه‌نی بهره‌یه دوتور - ترجمه: ملخ خورده را هم بابت بهره حساب میکنند

چکیلمسه برکیمز - ترجمه: تا کشیده نشود سفید نمیشود

چگنه توپور یولداشدان دالی قالما - ترجمه: بجو وتف کن ولی ازرفیق عقب ممان

چماق چوربلیه دگه‌ر - ترجمه: چماق برسر مریض آید. نظایر: هرچه‌گیوه تنگ است بپای آدم لنگ است - آنکس که فقیرتر است ناروائی‌ها بیشتر بسراغش می آید (چینی). بارانهای شدید بر بامهای خراب فرود می‌آید (ژاپونی)

چماقین اوبیری باشین چوریرم - ترجمه: آن سر چماق را برمیگردانم

چمچه آشدان ایسی اولدی! - ترجمه: قاشق از آش گرمتر! نظیر: کاسه از آش گرمتر!

۱- حاکمی احمق راگویندکه بطول کلام مبتلا بود ودر دارالحکومه موقع مراجعه ارباب رجوع اصل موضوع راگذاشته وبحاشیه میرفت وازرطب ویابس بهم میبافت. ندیمش هر بار ویرا ملامت میکرد تا آنکه آخر سر قرارگذاشتند ندیم نخی برقضیب حاکم ببندد وآنرا از زیر جبه و بساط بگذراند وسر رشته را درزیر عبا بدست گیرد تا هرگاه او خواست روده درازی کند رشته‌را بکشد وگوینده ازگفتار بازایستد. ازآن روز ببعد در گرماگرم صحبت ندیم نخ را میکشید وحاکم بدبخت صحبتش‌را قطع میکرد و وقتیکه مستمعین درخواست میکردندکه بقیه فرمایشتانرا بیان فرمائید میگفت: « افسوس نخ راکشیدند! »

چمچه دوتان سنه سلریدور (ریاجی)

چوال‌لار دولدی داغارجیقلار دولماز ! — ترجمه: جوال‌ها پر شد ولی انبانها پر نمیشود

چوبان دایاقیلن گلین ایاقیلن — ترجمه: چوبان باعصایش میآید وعروس با پایش . مرادآنکه اجبار نیست

چوبانین سوقاتی مرچالیق (۱) اولار — ترجمه : تحفه‌چوبان مرچالیق است . نظایر: برك سبزی است تحفهٔ درویش . ان الهدایا علی مقدار مهدیها

چوبوقی یاشیکه‌ن اگمك گره‌ك — ترجمه: اصله را آنوقت که تر است بایدکاشت. نظیر: چوب تر راچنانکه خواهی پیچ نشود خشك جز بآتش راست

چوداروِن گویلی(گوگلی) اولسا تکه‌ده‌ن پنیر دوتار — ترجمه : اگر چوبدار بخواهد از بز نر نیز پنیر تهیه میکند

☆ چورتی پوزولدی — ترجمه ونظیر: چرتش پاره شد . بنك از سرش پرید

چوره‌ك آچانی قلیج آچماز — ترجمه : گرهی راکه شمشیر باز نتواندکند نان بازمیکند

چوره‌کی آت دریایه بالق بیلمسه خالق بیله‌ر — ترجمه : تو نان را بدریا بینداز اگر ماهی نداند خالق ماهی خواهد دانست. نظیر: نکوئی کن ودرآب انداز

۱— طبق تحقیقی که بعمل‌آوردم مرچالیق یك‌نوع خاری است شبیه خار شتر که در کوه‌ها میروید . دهاتیان پوست آنرا کنده ومغزش راکه‌نسبتاً لذید است میخورند . درنسخه نق «موجلیقدر» ثبت‌شده است بهردو تقدیر مراد ازمثل معلوم است

چوره‌کی آغیزیمیزه یمیشوق‌قولاقمیزه یممشوق - ترجمه: ما نان‌را بدهانمان گذاشته‌ایم بگوشمان نگذاشته‌ایم

چوره‌کی چگنیوب آدمین آغیزینا قویمازلار - ترجمه: نان را جویده دهن آدم نمیگذارند. مراد آنکه باید تقلا کرد تا روزی بدست آورد

☆ چوره‌کی غیبده‌ن پیشیر - ترجمه: نانش از غیب پخته میشود. درباره اشخاصیکه معلوم نیست از کجا تعیش میکنند مورد استعمال است

چوره‌کی ویر چورکچیه بیر چوره‌کده اوسته ویر - ترجمه: نانرا بده بنانوا یك نان رویش بده. نظایر: أعط القوس باریها. کار از استاد میترسد (رومی) رجوع شود به ویر قره ...

چوق آدام ده‌ده‌سین کور ایلدی‌که کوراوغلی دیسونلر ترجمه: خیلی هـا پدرانشان را کور کردند که «کوراوغلی» (۱) نامیده شوند

چوق آشنا دوتان آشناسیز قالار - ترجمه: هرکه رفیق‌باز باشد آخر سر تنها می‌ماند. نظیر: دوست همه‌دوست هیچکس نیست

چوق آند ایچه‌نین آندینا اینانما - ترجمه: برسوگندکسی که بسیارسوگند میخورد اعتماد مکن. نظیر: Qui prouve trop ne prouve rien

چوق ایت هورمکین بیلمزکنده قوناق آرتیرار - ترجمه: بسا سك لانیدنشرا بلد نیست و بر تعداد مهمانان ده می‌افزاید

۱- «کوراوغلی» از قهرمانان داستانی آذربایجان است که نمایشنامه ها و اشعار بنام وی ساخته وپرداخته اند ونام اسب وی که «قیرآت» نامیده میشد مانند رخش رستم در نزد ترکی‌زبانان شهرت بسزائی دارد

چوق بوداقلار کوتوکنر اوسته دوغرانوب - ترجمه : بس شاخها که بروی کنده‌ها (ریشه‌ها) اره شده‌اند

چوق بیلمیش تولکی قویروقوندان تلیه دوشه‌ر - ترجمه : روباه اززیرکیش بتله می‌افتد

چوق بیلیرسن آز دانیش - ترجمه: ولو بیشتر میدانی کم‌حرف بزن

چوق جومما سو باشدان آشا - ترجمه : آنقدر غوطه نخور که آبت از سر گذرد. نظایر : آنانکه مدبرند سرگردانند. اکثر اهل الجنة البلها

چوق چالیشماق باشماق ییرتار - ترجمه : ازپردویدن پوزار پاره میشود

چوق دانیشان چوق چکر- ترجمه: پرگوی بیشتر گیر می‌افتد مرادآنکه برای اثبات گفته‌اش بزحمت می‌افتد

چوق دانیشانین آغیزی بیوك اولور (مراغی)

چوق دوغری وارکه یالان اوندان ییدور - ترجمه : بسا حرف راست که دروغ ازآن بهتراست. نظیر : دروغ مصلحت‌آمیز به از راست فتنه‌انگیز

چوقدا گوونمه تختوه شاهدان گدالیق یاخشیدور - ترجمه: این قدر بتاج وتخت خود مبال، ازشاه گدائی مطلوب است

چوق دیکله آز سویله (استانبولی) - ترجمه : کم گوی بیش نیوش

چوق زیرکلیق جوانمرگلیق گتیره‌ر - ترجمه : زیرکی بسیار باعث جوانمرگی است

چوق سوز قرآنه یاراشار (نق)

چوق قویونی اولانون چوقدا قوزیسی اولار (مراغی)

ترجمه : آنکس که میش فراوان دارد برماش نیز افزون است

چوق گزه‌ن چوق بیله‌ر ـ رجوع شود به چوق یاشیان ...

چوق گوله‌ن چوق آغلار ـ ترجمه ونظیر: آنکه خندید بیش بیش گریست . کثرةالضحك تمیت القلب

چوقلار چکر عاشقلیقین حسرتین اما سازین باشینا قیل دولاندیری ـ ترجمه : خیلی ها حسرت نوازندگی را میکشند ولی فقط سر ساز تار پیچیدن را بلدند

چوقلارینی قورد داغیتدی امامنیم‌کیمین توکی داغیلانی اولمادی ـ ترجمه : خیلی ها را گرك پاره کرد ولی پر های کسی مثل مال من برباد نرفت

چوقلوق پوقلوقدور ـ ترجمه : کثرت خالی از خطر نیست یا (کثرت خطردارد) نظایر : السلامة فی الوحده . جریـده روکه گذرگاه عافیت تنك است

چوق ویر آز یالوار ـ ترجمه : بیش ده‌تا کمترلابه کنی

چوق یاخشی اوینور چوکورده یا(اوتوروردا دوروردا)

ترجمه : بد رقصیدنش بجای خود زانوهایش نیز خم میشود. نظیر: قاچ زین را بگیرسواری پیشکشت

چوق یاشیان چوق بیلمز چوق‌گزه‌ن چوق بیله‌ر ـ ترجمه: آنکه زهاد عمرکرده بیش‌نداند بلکه آنکه بیشتر سیاحت‌کرده بیشتر داند

چوق یماق آدامی آز یماقدان قویار ـ ترجمه: پرخوری آدم را ازکم خوردن نیز بازدارد : نظایر: رب اکله تمنع الاکلات .

Eyrasp all lose all

☆ چوکونه ایپ باغلامالیدور ـ ترجمه ازآنهاست‌که باید بدولش نخ بست . نظیر : ان العصا قرعت لذی الحلم . مراد آنکه آدم بی‌عرضه و احمقی‌است . رجوع شود به چکدیلر

✿ چول قوشی بیابان داشیدور - ترجمه : مرغ صحرا وسنك بیابان است. مرادآنکه مدام درسفر است

چولمك آشدان ایسدی اولدی ؟ - ترجمه : دیزی از آش گرمتر شده ؟ نظیر: کاسه ازآش گرمتر ؟

چولمك داشا توخونسا وای چولمکین حالنه ، داش چولمکه توخونسا گنه وای چولمکین حالنه (استانبولی) - ترجمه: اگر دیزی بسنك خورد وای بحال دیزی اگر سنك بدیزی بخورد باز هم وای بحال دیزی

چولمك دغیرلانار دواقین تاپار - ترجمه : دیزی میچرخد وسرپوشش را پیدا میکند. نظایر: هم شاخند باهم. تره بتخمش میرود و حسنی بیاباش. کبوتر باکبوتر باز با باز

چولمکده ات توکندی چغندر باش قالدیری - ترجمه : وقتیکه گوشت دیزی ته میکشد چغندر سر درمیاورد . جائیکه گوشت نیست چغندر پهلوان است . رجوع شود به قویون اولمیه‌ن ...

چولمکه ویره ویره چیخار قازان بهاسینه - ترجمه: بهای دیزی‌های شکسته ازقیمت دیك سرمیزند . نظیر: آفتابه کهنه‌خرج لهیم است

✿ چومبلمییینجه هوره‌نمیر - ترجمه : تا چمباته نزند لائیدن نتواند. نظیر: زوارش در رفته

چونکه اولدون دگیرمانچی چاغیر گلسون ده‌ن کوراوغلی
چونکه گلدی حضرت خیرالنساء چونکه گیتدی حضرت خیرالنساء - نظیر: دلبر جانان من برد دل وجان من برد دل و جان من دلبر جانان من

چویسیز تخته نی یل آپارار (استانبولی) - ترجمه : تخته میخکوب نشده را باد میبرد

چهارشنبه توخومیدور (تخمیدور) - ترجمه : تخم‌چهارشنبه

است . نظیر : تخم نا بسم‌الله است

چهارشنبه جهودون اولسون یا چهارشنبه جهوده ارزانی اولسون (نق) ـ ترجمه : چهارشنبه بجهود ارزانی باد . نظیر: خاشاك بگاله ارزانی باد

چهارشنبه یمیشیدور ـ ترجمه : میوه چهارشنبه سوری است . نظیر: ازهمه آجیل بشکن

چیش بوردا یا دردرده ؟

چیخان قان داماردا قالماز ـ ترجمه : خون خارج شدنی (زیادی) در رك نماند

چیغیراساندا باغیراساندا یپه‌جاقام (۱) ـ ترجمه : زاقی کنی زوقی کنی خواهمت خورد

چیك اتده‌ن نه‌نه‌ده بیزاردور بالاده ـ ترجمه: ازگوشت‌خام هم مادر بیزار است وهم فرزند . مراد آنکه برای شستن و پاك نمودن و بارکردن گوشت خام که ازبازار رسیده کسی رغبت نشان نمیدهد

✡ چیکنیمین یاماقی دگل ـ ترجمه : وصله دوشم نیست . نظیر : وصله ناجوراست

✡ چیك نخود آغیزیندا ایسلانماز ـ رجوع‌شود به آغیزیندا لپه

چیم سیل اوکون (اونون) دوتماز ـ ترجمه : چمن جلو سیل را سد نتواند کرد

۱ـ کردی که بشهرآمده بود یك بندسبزی خرید تا قاتوق (خورش) نانش کند پس ازآنکه درگوشه‌ای نشست وبند سبزی را پاره‌کرد وقدری از سبزیها را لای‌نانش گذاشت اتفاقاً بچه قورباغه‌ای که میان سبزی‌بود شروع‌کرد به قارر قورر نمودن وقتیکه کرد آواز بچه قورباغه را شنید گفت : « چغیراساندا ... »

☆ چینه‌دانی بوشدور ـ ترجمه : چینه‌دانش خالی است . نظیر : چنته‌اش خالی است

☆ چینه دانین اللەشدیردی ـ ترجمه : چینه‌دانش را تکانید. یعنی معلوماتش را آزمود

ح

حاجاتلاردا قمچی! (۱) – ترجمه: بین سلاحها شلاق!

حاجا (حاجه) گیده‌ن گلدی ساجا (ساجه) گیده‌ن گلمه‌دی

نظیر: خوب است عقب ماما بفرستندش

حاجی آقاده طلبون اولسون نه دانار نه ویره‌ر – ترجمه: از حاجی آقا طلب داشته باش نه انکار میکند نه می‌پردازد

☆ حاجی‌اوغلی تاپیوسوز؟ – ترجمه: مگر پسرحاجی گیرآورده‌اید؟

نظیر: مگر چلمن گیرآورده‌اید؟

☆ حاجی اوغلی یاغ بستیلیدور! – مرادآنکه میتوانش دوشید

حاجی حاجینی مکه‌ده گوره‌ر کرد کردی دگیرماندا – ترجمه: حاجی حاجی را درمکه بیند و کردکرد را درآسیاب

حاجی لیلکین عمری لاخلاخیله گچر (رباحی) – ترجمه: عمر لك‌لك با لاخلاخو سپری شود

حاضر اوغلان باباسی پیشمیش آشین دارقاسی(داروغه‌سی) (رباحی) – رجوع شود بمثل زیر

☆ حاضرینه شاهدور – ترجمه: بحاضر وبارکرده‌اش شاه‌است

حافلیان کوپك اصیرماز (استانبولی) – ترجمه: سك‌لاینده گزنده نمیشود نظیر: Chien qui aboit ne morde pas

---

۱– مرد جبونی را دزدان بدون آنکه دست باسلحه ببرند بضرب چند شلاق لخت کردند از آنروز ببعد هروقت صحبت از اسلحه‌های مختلف واهمیت آنها بمیان میآمد آنشخص میگفت: « حاجاتلاردا ... »

حجره‌ده گوزومه گوروك یا (قوللوقوا یتیشروق) (۱)
ترجمه : درحجره بخدمت میرسیم

حدتله قالکان ضررله اوتورور (استانبولی) ـ ترجمه : هر که با غیظ خیزد باضرر نشیند

حد و سدی اوکوز بیله‌ر ـ ترجمه: حد وسد راگاو میشناسد نظیر: الحق لمن غلب

حرام حرامه گیده‌ر ـ ترجمه : پول حرام در راه حرام خرج میشود. نظیر: پول حرام یا صرف شراب شور شود یا شاهدکور

حرام دمیر پوقیدور دیش باتماز ـ ترجمه : حرام براده‌آهن است دندان درآن فرو نمیرود

حرامزاده‌نین بیر زیی وار زنوزلینین ایکی ـ ترجمه : حرامزاده یك «زا» دارد زنوزی دوتا

حرامیسه‌ن چیخ چوله ـ رجوع شود به تالانچیسان ...

حرص گله‌ر گوز قیزارار حرص گیده‌ر اوز قیزارار ـ
ترجمه: غیظ که آید چشم سرخ میشود غیظ که رفت روی سرخ میشود

حرصلنمیه‌ن سو ایچ ـ نظیر: حرصت گرفته پشتت را بزن بآب سرد

حرصین دولته زیانی وار ـ ترجمه: غضب برای ثروت زیان آور است

حرکت سنده‌ن برکت اللهده‌نـ ترجمه: حرکت ازتو برکت ازخدا. نظایر: برکت درحرکت‌است. از اسب دو ازصاحبش جو

۱ـ طلبه‌ای که بشام دعوت داشت وقتیکه دزسفره چشمش بنان و پنیر افتاد هر دو را برداشته کنار گذاشته گفت : **« در حجره خدمت میرسیم »**

☆ حرم قوشیدور ـ نظیر : کبوتر حرم است

حساب آراسنه هیچ زاد گیرمز - نظیر: حساب حساب است کاکا برادر

حساب بولمورسن یا قازیق (قازوق) یممیسه‌ن(۱) ـ ترجمه: حساب نمیدانی یا قازوق نخورده‌ای ؟

حساب دینار دینار بخشش تومن تومن ـ ترجمه : حساب بدینار بخشش بتومان . نظیر: حساب بدینار انعام بخروار

حسابی سوزون جوابی یوخدورـ ترجمه: حرف حسابی جواب ندارد

☆ حسن سوخدی دگیرمانیدور ـ نظایر : قهوه‌خانه قنبر است . شرب الیهود است . کی بکیه

حسن یانیر حسین یانیر فاطمه‌ده لولو تپیر

حسینده قلیان چکر حسنده قلیان چکر تنباکو بول اولاندا انسمده قلیان چکر ـ ترجمه : حسن هم قلیان کشد حسین هم قلیان کشد تنباکو که فراوان شد نشین هم قلیان کشد

حضرت خضری گوردوق ایکی ریال جریمه‌سین چکدوق(۲)

۱ـ حاکمی دستور داد مجرمی را که بحضورش آورده بودند هزار تا قازوق (میخ چوبی) اعمال کنند. وقتیکه مامورین یقه بدبخت را گرفته و برای اجرای حکم بیرون میکشیدند بانك برآورد که عرضی دارم . حاکم گفت بگو مجرم گفت : « قربان یاشماره بلد نیستی یاقازوق نخورده‌ای »

۲ـ زارعی شنیده بود که هر کس حضرت خضر را به بیند وحاجتی از وی بخواهد حتماً برآورده میشود . روزیکه بیل بدست مشغول آبیاری بود مردی بر وی ظاهر شد و گفت : عموجان من خضرم هر حاجتی داری بگو تا برآورد کنم. زارع گفت خواهش میکنم سربسر من نگذاری تو خضر نیستی

بقیه درصفحه ۱٤٥

ترجمه: حضرت خضر را دیدیم دوربال جریمه کشیدیم

حق الی بیکار قالماز گیج کسر کاری کسر - ترجمه: دست حق دیر برد ولی کاری برد. نظایر: خدا دیر گیر است سخت گیر است. اتقوا من غضب الحلیم

حق اینجه‌لور اوزولمز (نق) - ترجمه: حق نازك میشود ولی پاره نمیشود

حق باشی آغیر اولار - ترجمه: کفه حق سنگینتر است

حقدور یوخدور دانانین ایوی یخیلسون - نظایر: المفلس فی امان‌الله. خر برهنه را پالان نگیرند

حق دیدیکده‌ن صونرا آخارسولار دورار (نق) - ترجمه: حرف حق که بزبان رانده شد،آب روان را از رفتن باز دارد

حق سوز آجی اولار - ترجمه ونظایر: حرف حق تلخ‌است. الحق مر. حقیقت وگل‌سرخ هردو خار دارد (اسپانیولی)

حق‌سوز دانیشانین بورکونون‌تپه‌سی ییرتیق اولار- ترجمه: کلاه حق‌گوپاره است (برای آنکه همیشه‌مورد توبیخ واقع میشود وتوسری میخورد)

بقیه ازصفحه ۱٤٤

زیرا مرا آن سعادت نیست که خضر بر من ظاهر شود. هرچه خضر اصرار میکند پیرمرد قبول نکرده طفره میزند ودرآخر سر روبخضر کرده میگوید: اگر در ادعایت صادقی این بیل را پاروکن. فی‌الفور بیل پارو میشود و خضر غایب. درحالیکه زارع پارو را زیر چانه اش تکیه داده و برطالع بدش نفرین میفرستاد ومبهوت ایستاده بود همسایه‌اش بروی‌گذشته وپرسید چرامات‌ومبهوتی زارع گفت: « حضرت‌خضررا... » منظورش تفاوت‌بهای‌بیل وپارو بود

حق سوزده‌ن گل ایبی گلور – ترجمه : حرف حق بوی مشك میدهد

حق سوزون یوقورتجا کری اولار – ترجمه : حرف حق باندازه ماست لکه باقی میگذارد

حق یاردیم‌ایدیرسه قوردچوبان اولور(نق) – ترجمه: اگر حق مدد فرمایدگرك شبان میشود

حق یاندیران چراغی گچیرتماق اولماز – نظیر : چراغی را که ایزد برفروزد هرآنکس پف کند ریشش بسوزد

حق ییه‌سینه یاد اولماز – رجوع شود به مال صاحبینه ...

حق ییه‌سینه قاییدار – ترجمه : حق بحقدار میرسد . نظیر : موا جاته ساته (سانسکریت)

حق ییه‌نین آدین قویاللار حق‌ویردی – نظیر : برعکس نهند نام زنگی کافور

حقیله باطلین آراسی دورت بارماقدور – ترجمه : فاصله بین حق و باطل چهارانگشت است . مرادآنکه آنچه را بچشم دیدی‌قبول کن باگوشت‌شنیدی تردیدنما

حقینه دوغموشدی قالمیشدی بیجکی

حقیقت اوزه‌ره اولان دوستلیق اوغوره باغلی دگل – ترجمه : رفاقتی که بر روی حقیقت استوار باشد با اقبال بستگی ندارد

حکمتده‌ن سئوال یوخدور – ترجمه : ازحکمت سئوال نشاید

☆ حکمی حضرت سلیمانه یتیشه‌ر – ترجمه : حکمش با حضرت سلیمان است

حکیم محرمدور – ترجمه : حکیم محرم است یا حکیم محرم خدا است

حکیمه گیتسه‌ن دوا ویره‌ر فالچیه گتسه‌ن دعا – ترجمه: اگر

بحکیم بروی دوا دهدت اگر بفالگیر بروی دعا نویسدت

حلال پول یوز آلتون - ترجمه : پول حلال سنار (صددینار)

حلال‌زاده باریشدیری حرام‌زاده قاریشدیری - ترجمه: حلال زاده آشتی‌ده است و حرام‌زاده دو بهم‌زن

حلال مال ضایع اولماز - ترجمه : مال حلال ضایع نشود

حلواچی قیزی داهی شیرین- دخترحلوائی‌دگه‌شیرین‌تر. نظیر: نور علی نور

حلوا حلوا دیماقینان آغیز شیرین اولماز - رجوع‌شود به بال بال ...

حلوا شیرین نفس کافر - ترجمه: حلوا شیرین نفس‌کافر(حریص) نظیر: بیابان بود وآب سرد وتابستان و استسقا

حمامچی حمامچینی گورنده صندوقی اوپر - ترجمه : حمامی که بحمامی میرسد صندوق را می بوسد. رجوع شود بـه دلاك دلاکین ...

حمامده اوخوماق غربتده اوگونماق (نق) - تـرجمه : آوازخوانی درحمام خودستائی درغربت . نظیر . لاف در غربت گوز در بازار مسگران

حمامده دلی وار- ترجمه : توی حمام دیوانه هست . نظایر : محتسب در بازار است. ماست‌هارا کیسه کن

حمامده‌ن چیخانین اری اولاسان سفرده‌ن گله‌نین آروادی

ترجمه : شوهر زنی باشی که از حمام آمده و زن مردی باشی که از سفر برگشته

حمامده‌ن گلیرسن ارون ایوینه گیت پالتار یوماقده‌ن گلیرسن ده‌دون ایوینه گیت - اگر ازحمام میآئی بخانه شوهرت برو از رختشوئی میآئی بخانه پدرت

حمام‌ساتیلدی‌ولیکن‌جانیمداقورتولدی-نظیر:حاجی‌مردشترخلاص

حمام سوئیلن دوست دوتور - ترجمه : با آب حمام دوست میگیرد . نظیر : تواضع بآب حمام میکنند

حمامه‌گیره‌ن ترلر چیخار - کسیکه حمام میرود عرق نکرده بیرون نیاید. مرادآنکه در مراجعه بادارات پرداخت وشوه قهری است

حنا چوق اولسا ماتحته یاخانلار - ترجمه : حنا که فراوان شد بماتحت‌بندند. نظایر: کل‌شیئی اذاکثر رخص. پیه زیادی‌را بپاشنه میمالند

☆ حناسینین رنگی‌قالمییب - ترجمه : حنایش دیگر رنك ندارد . نظیر : سکه‌اش دیگر رواج ندارد

حنکون آخری ساواشدور(نق) - ترجمه : آخر شوخی بدعوا میکشد . نظیر: شوخی‌شوخی‌آخرش جدی میشود

حنکیلن آغو (آغی) یالاماق اولماز (نق) - ترجمه: بشوخی زهر را چشیدن نشاید

حنیفیه حنیجك(۱) سلیمانه‌دودوجك منه‌بیرایپك برونجك جیرت میرتینا اسود آل‌گتیر (۲)

حیاسی اولمیه‌نین ایمانیده اولماز - ترجمه: کسیکه حیاندارد ایمان نیز ندارد . نظیر: الحیاء من الایمان

☆ حیف دده‌میدی‌که گیتدی قره توپراقین آلتنا - ترجمه: حیف پدرم بود که رفت زیر خاك سیاه . مرادآنکه جای تاسف نیست

حیوان آریقلیقیندان اوزولور انسان یوقونلیقیندان (نق)

۱- معنی حنیجك برنگارنده معلوم نگردید

۲- کردی‌که بشهر میآمد زنش یك قران بوی‌داده واین سفارشها را میکند : برای حنیفه «حنیجك» برای سلیمان سورنا برای خودمن‌یك‌چادر ابریشمی وبقیه‌اش را نیز فلفل میخری ومیاری

ترجمه: حیوان ازلاغری تلف شود وانسان ازچاقی

حیوان ال ایاقوی یغیشدورگیتملیسه‌ن(۱) - ترجمه : حیوان دست وپایت را جمع کن رفتنی شدی

۱- شخصی راگفتند چند میگیری واین قورباغه زنده را میخوری وی اول تحاشی میکرد ولی بمرور که مبلغ را میافزودند تمایل نشان میداد تا آنکه گفتند صدتومان‌بگیر وبخور یا بازهم کمی پول‌را بهانه خواهی کرد؛ دراین‌وقت آن‌شخص روی بقورباغه کردو گفت : « حیوان ... »

خ

خادملیقی گامیشه ویرسن سامانلیقی اوزونه چیخار ـ
ترجمه : اگر تولیت را بگاومیش بخشند کاهدان را بخود اختصاص دهد

خالا (خاله) ایوینه دادانان ار ایوینه خیر ویرمز (نق) ـ
ترجمه : زنی که بخانه خاله‌اش عادت کرد دیگر بدرد خانه شوهر نمیخورد

خالا خاطرون قالماسون ! ـ نظیر : محض خالی نبودن عریضه

خالا خالا ینگلی (۱) باشدان ؟

خالادان ایستروق ویرسه‌ده خالادی ویرمسه‌ده ـ ترجمه:
از خاله جان میخواهیم اگر داد خاله مان است اگر نداد باز هم خاله‌مان است

خالام دوغوب خالاجانیم هوچکیب ! ـ نظیر : شاه خانم زائیده ماه خانم درد میکشد

خالامین د ... اولسیدی منه دائی اولاردی ـ ترجمه‌ونظیر:
خاله‌را خایه بدی خالو بدی (مولوی) . Si le ciel tombait il y aurait bien des alouettes de prise

☆ **خان بازیه ویرمیر** ـ نظایر : ککش اصلا نمیگزد . بروی بزرگواریش نمی‌آورد

خان بیز ایچریده‌ن بوروندوق یا (قزیشدوق)(۲) ـ ترجمه:

۱ـ علی‌الظاهر (یکیده‌ن) که بمعنی «ازنو» است میباشد

۲ـ یکی از اعیان تبریز بنایب شفیع که از فراشان دولتی و مردی

بقیه درصفحه ۱۵۱

خان ما از درون گرم شدیم

✿ خاندور خانه‌نشین ـ ترجمه: خان است خانه‌نشین . درباره‌نجبای مندرسه بکار برند

خان‌سن بویورماسیدون بیزتوکلی‌توکلی یه‌جاقیدوق(۱)

ترجمه: خان اگر شما نمیفرمودید ما باپرهایش میخوردیم

خانم سنون اشاقویده‌گورمیشوق یوخاریویده (۲) - ترجمه: خانم بالات را هم دیده‌ایم پائینت را هم . نظیر : قبل النفاس کنت مصفرة

خانم سیندیران قابین سسی چیقماز ـ نظیر : گوز کدبانو

بقیه ازصفحه ۱۵۰

شوخ‌و بذله‌گو بودده‌تومان‌داده ومیگوید‌هوا سرداست‌این‌را بگیرو یك‌سرداری ماهوت بخر وبسلامتی من بپوش . نایب‌شفیع تشکر میکند ولی وجه دریافتی را بجای خرید لباس بارفقای هم‌پیاله‌اش خرج میکند . پس از چند روز که چشم اعیان بنایب‌شفیع می‌افتد میگوید : نایب بازهم‌که لختی پس ده‌تومان را چه‌کردی؟ نایب‌شفیع جواب میدهد : « خان ... »

۱ـ صیادی مرغ کوچکی را شکار کرده بحضور خانی برد تا انعامی دریافت دارد . خان که ممسك بود بوی میگوید : این مرغ را میبری منزل میدهی زنت پرهای آنرا بکند وشکمش را پاره نماید وخوب بشوید و در تابه توی روغن سرخ کند وچاشنی بزند و و و دراینجا شکارچی حرف‌خان را بریده ومیگوید : « خان سن ... »

۲ـ سائلی در زد کدبانوکه در طبقه فوقانی مشغول رفت و روب بود جواب داد که اگر پائین بودم احسانی درحق تو میکردم سائل که‌دفعات از آن در مایوس رفته بود خندید و گفت : « خانم بالات را دیدیم پائینت را هم

صدا ندارد (هندی)

خانه بکرایه‌لیقی بس دگل تویوقدا ساخلیر – ترجمه : کرایه نشینیش بس نیست مرغ هم نگاه میدارد

خانه یگه یارادی کچل عباسه یارامادی ؟ – ترجمه : لایق خان ویك شد لایق عباس کچل نشد

خاین خافلی اولار – ترجمه : خاین ترسو باشد . نظیر: الخائن خائف

خبر خیر گره‌ك – نظایر: تفالوا بالخیر تجدوه . خبر بد بیوم بازگذار

خبریلن نوبره آز قالور

☆ خجالت دشمنون اولسون – ترجمه : خجل دشمنت باد . مراد آنکه چرا جوبکاری میفرمائید

☆ خجالتلیقوون یاریسی منیم – نظیر : لبت کلفت شد ؟

خراب اولمینجه آباد اولماز – نظیر : هر بنای نو که آبادان کنند باید اول کهنه را ویران کنند . رجوع شود به بولانماسا ...

خراباته گیره‌ن ایشگه‌سین یوقونون آختارماز (مراغی)

خرابه تاپیلاندا قحبه تاپیلمور قحبه تاپیلاندا خرابه(مراغی) رجوع شود به آت اولاندا ...

☆ خر دجالین پالانی اولوب – ترجمه : مثل پالان خر دجال است

خزینیه توپورنین اوزسققالنه یاپوشار – ترجمه: هرکه بآب خزینه تف کند بریش خودش میچسبد . نظایر : تف سر بالا بریش آدم برمیگردد. هرکه تف خونین بدیگری اندازد پیش ازهمه لبهای خودش‌را می‌آلاید (چینی)

خصمده‌ن صاقین قارینجه ایسه‌ده (استانبولی) – ترجمه: از

دشمن حذر کن ولو مورچه باشد . نظایر: دشمن نتوان حقیر وبیچاره شمرد.
فلفل نه‌بین چه ریزه بخور به‌بین چه‌تیزه

خطا انسانده‌ن باش ویره‌ر - نظایر: الانسان محل النسیان.
بشرجایزالخطاست

خطا دیده‌ده‌ن خطا اسگیك اولماز (مراغی)

خلق آخرالزماندان قورخار من اولینده‌ن - ترجمه :
مردم ازآخرالزمان واهمه دارند ولی من ازاول

خلقه ایتلر هورنده بیزه‌ده آغیزی باغلی کوچوکلرهورور
نظیر : خلق را مارگزد مارا قورباغه

خلقه گلی (گله‌ر) شربتیلن فالیده (فالوده) - بیزه گلی شپلپلم (۱) مالیده - خلقه گلی کویچك اوشاق قلمقاش - بیزه گلی گویده گزه‌ن دابانی جیریق دلیگی یاش (تمثل)

خلقین عقلی گوزونده اولار ! - ترجمه : عقل مردم بچشمشان است !

خلوت اولـا قورد یوگوره‌ك اولار (نق) - رجوع شودبه یورت ییه‌سیز ...

خلیل دییرکس جلیل دییرکسمه - نظیر: الخلیل یا مرنی و الجلیل ینهانی

☆ خمیر چوق سو آپارار - ترجمه : خمیر خیلی آب لازم دارد .
نظیر: این رشته سر دراز دارد

خمیرلیه چوره‌ك بورج ویره‌لله‌ر (نق) - رجـوع شود به اوکوزلیه ...

۱- معنی شپلپلم روشن نگردید ولی از سیاق کلام همچو مستفاد میشود که شپلپلم ومالیده دومشروب کم ارزش بوده است

☆ خنجروون قاشی دوشر ؟ ـ ترجمه : نگین دشنه‌ات می‌افتد ؟ .
نظیر: به‌تریز (تریج) قبایت برمیخورد

خوبلوقون گیتدی داغلار ایل‌لر سنده‌ن اوز چووردی (ریاحی)

☆ خوروزوم قاچیب اوزومکی قـاچمامیشام ـ رجـوع شود به کلیم ...

خوزوزون لله‌کی گوروکور ـ رجـوع شوذ به تویوقون لله‌کی ...

خوروزون سققالی آقارسادا بهاسی اون‌دورت شاهیدور (ریاحی)

خوروز یوخیدی سحر آچیلمیردی ـ نظیر : مگر بـلال مرد اذان‌گو قحط است

☆ خوش‌گونی قاپولاردا گچر ! ـ ترجمه : روزهای خوشش در خانه دیگران میگذرد . مرادآنکه سورچران عجیبی است

خوناخا (خانه خدا) خوناخانین حسابین قلبینده ایلر ـ ترجمه: مسافرخانه‌چی درآمد مسافرخانه‌چی‌دیگر را در ذهنش محاسبه میکند

☆ خیبر قلعه‌سین فتح ایلمیسه‌ن؟ ـ ترجمه: مگر فتح خیبر کرده‌ای؟
نظیر: مگر کمان رستم راشکسته‌ای ؟

خیر ایسته قونشوا خیرگلسون باشوا (نق)

خیر ده (دی) خیر تاپاسان ـ نظیر : تفالوا بـالخیر تجدوه (حضرت رسول اکرم)

خیر سویلمزه دیدیلر خیر سویله سفرده‌ن قاییداندا سنه بیر دون ویراق ـ دیدی بلکه گیتدوز گلمدوز زن‌که پس ازمراجعت ازسفر قبائی برایت بخریم . گفت: بلکه برنگشتید...! نطیر: اشام من طویس !

خیر و شر یولداشدیلار یا قرداشدیلار ـ ترجمه : خیر وشر

باهم برادرند . نظایر: ازپس هرغمی شادی است . Après la pluis le beau temps

خیرون قاپوندا قالسون . نظایر: سرت را بخورد. رضینا من نوالك بالرحیل

خیری اولسیدی آدین قویاردیلار خیرالله ـ ترجمه : اگر خیری داشت نامش را خیرالله میگذاشتند

خیمه‌لرده سنده‌ن منده‌ن سوای کیشی طایفه‌سی قالمیوب
فرمایش حضرت سیدالشهدا به فرزندش حضرت زین‌العابدین در وداع آخر

د

دادانانیله قودوران بیر اولور یا دادانانیله قودورانی ساخلاماق اولماز

دادانمیسان دولمیه بلکه بیرگون اولمیه

☆ دادیملیقدور دویوملیق دگل – ترجمه : چشیدنی است نه سیر شدنی

☆ دارتیلمامیش دەنی وار – نظایر : خیال مرافعه دارد .
Il cherche la misère

داروغه عمیمدور دای نەغمیمدور – ترجمه : داروغه مرا عم است دیگر مرا چه غم است

داروغەنی ایشدەن سالدیلار، دیدی: جهنم حلاجه بازارین زیرت زیرتیندان قورتولدوق – نظیر: کلاه کل‌را آب بردگفت بسرم گشاد بود

☆ داش آت قوللارون آچیلسون – ترجمه : سنك بینداز تا زیر بغلهایت باز شود

داش اوسته اکین اولماز – نظیر : لاله بر سنك نروید گنه باران چیست

داش داشه سووکشر دیوار اولار (نق)

داش داشی سندیرار – نظیر : الحدید بالحدید یفلح . رجوع شود به دمیری کورەدەن

داش دوشدوقی یرده آغیر اولار – ترجمه : سنك بجای‌خود سنگین‌است . نظیر: پیاز آدمی هرجا کونه نمی‌بندد

داشاقلي خواجه! – نظیر: کوسه ریش پهن

☆ داش قیزلار باغرینه که گیجه‌لر تك یاتار

داش قییه راست گلیب ـ نظیر هم شاخ هستند باهم

☆ داشی وار یا قومی؟ . مرادآنکه چه‌عیبی میگذاری؟

داغارجیق چوره‌کنه دادانان دولت باشینه ایپ سالماز ـ ترجمه: کسیکه بنان انبان عادت کرده نمی‌تواند ثروت را بخودش رام سازد

☆ داغدان قار حواله ویریر ـ ترجمه: برف از کوه می‌بخشد

داغ داغه یتیشمز آدم آدمه یتیشر ـ ترجمه: کوه بکوه نمیرسد آدم بآدم میرسد

☆ داغ ساتیب باغ آلیب ـ نظیر: به داده وده‌خریده

داغ گره‌ك یخیلا دره دولا ـ ترجمه: باید کوه فرو ریزد تا دره پرشود

داغ یریمسه ابدال یریر ـ رجوع شود به پیغمبرلر ...

داغلار نه‌قدر اوجا اولسا اوستوندن یوللار آشار

داغون اوسته باغیم ساغ اولسون(۱) (ریاحی)

دالدا ویره‌ن دونون ساخلار ـ ترجمه: آنانکه پشت بپشت یکدیگر میدهند قبایشان‌را حفظ‌میکنند

☆ دالونجا مومل شمع یوللامامیشام ـ نظیر: مگر رقعهٔ فدایت شوم برایت نوشته‌ام

دالوونان دیواره چیقما (حکمت)

دالیدان آتیلان داش توپوقه دگر ـ ترجمه: سنگی‌که از عقب انداخته شود به‌پاشنه خورد. نظیر: چراغ پشت روشنائی ندارد

☆ دالیسی قارلی داغا دایـانوب ـ نظیر: پشت بندش آس‌است

۱ـ شخصی که ورشکست شده بود و کلیه ضیاع‌وعقارش را ازدست داده‌بود برای تسلی خاطر خود وزنش بوی میگفت: « داغون ... »

☆ دالیسینه دیبر پف ایبون‌گلیر منیله‌گلمه . مراد آنکه متفرعن عجیبی است

داما داماگول اولار دادا دادا هیچ - نظایر: قطره قطره سیلی شود اندك اندك خیلی . التمر الی التمره تمر . Les petits ruisseaux font les grandes rivieres

دامارا باخاللار قان آلاللار - ترجمه : به نسبت گشادی رك خون‌می‌گیرند . نظیر: وما یکلف‌الله نفساً الی وسعها

دام اولمادون اشیك اول باری (۱)

دام دیوارین قولاقی وار - ترجمه: دیوارگوش دارد. نظیر: Walls have ears

دامنان داما گزەن‌کوپکین بلی سینار

دانشماق گوموشدەن اولسا دانشمماق قیزیلدانداور - ترجمه: اگر سخن ازسیم باشد خموشی‌ازطلاست. نظایر: المرء مخبو تحت لسانه . Speech is silvern but silence is golden

دانشیقلی آش دادلی اولار (مراغی) - ترجمه : آش‌طی‌شده لذیذتر است

دانشیقلی سوز داغلاری آشار (نق)

☆ دانقر نه‌که مانقر - ترجمه : سیم سهل است‌که پشیز نیز ندارم نظیر: Je n'ai ni sou ni maille

داوشان نقدەر یاتار اوقدەر چاپار (۱)

داوشانی یرلی ایتیله آولاماق گرەك - نظیر : شغال بیشه

۱- شخصی‌که پس از بندآمدن باران سقف اطاقش چکه میکرد خطاب باطاقش میگوید : « دام ... »

۲- نسخه نق : داوشان یاتدوقجه سکیرور (سیرور)

مازندران‌را نگیرد جز سك مازندرانی

دایانان آپارار - ترجمه : ثبات قدم از پیش میبرد . نظیر :

Persévérance fait le miracle

داییله داغه گیت عمیله باغه گیت

دبه یاغسیز اولماز - ترجمه : دبه بی‌روغن نباشد . نظیر: از دبه کسی ضرر ندیده

درد باتمانانان گله‌ر مثقالینن چیخار- ترجمه ونظیر: درد کوه آیدمومیرود

درد بیر اولسا چکماقه نه‌وار - ترجمه : اگر دردیکی باشد تحملش آسان است

درد بیر دگل ایکی دگل - ترجمه : درد یکی دوتا نیست . نظیر: مرده آنقدر فزون است کفن نتوان کرد

درد چوقدور اشیده‌ن یوق - ترجمه : درد افزون است ولی گوش شنوا نیست

دردلی دینگن اولار - نظیر: که ناچار فریاد خیزد زدرد

دردسیز کونولده (گویولده) محبت یوك آچماز (نق)

درمانسیز دردین درمانی بیعارلیقدور (نق)

درزیه دیدیلر کوچ ایگنه‌سین ساشدی یخه سینه - رجوع شود به درویشه دیدیلر ...

درگاه قاپوسی آچیق اولاندا ایتین یوخوسی گله‌ر- نظیر: گر گدا کاهل بود تقصیر صاحبخانه چیست

دروازه قاپوسینی باغلاماق اولار خلقین آغیزین باغلاماق اولماز - ترجمه و نظیر : دروازه شهر میتوان بست نتوان دهن مخالفان بست

درویشه بیر زاد ویرمیسن کشکولین نیه سیندیریرسان؟ -

نظیر: باری چو عسل نمیدهی نیش مزن

درویشین فکری نه‌اولسا ذکریده او اولار - ترجمه: فکر درویش هر چه باشد ذکرش نیز همان خواهد بود . نظیر : نیت المرء عمله

علاوه شود : درویشه دیدیلر بساطون یغیشدیر الین قویدی آغزینا

دریاده‌کی بالق ساتیلماز (حکم شرعی)

دریادلین مزاجی سیلابلن بولانماز - (یوز چوندیریب گیدنده زنجیریلن‌دایانماز) (تمثل)

دریایه بیر داش‌سال یا بیر قیه - ترجمه : بدریا سنك بینداز یا خرسنك

دریبله‌گلریمی بیر بودور بوداقیمده - زبانحال از زبان حضرت سیدالشهدا خطاب بلشکر کوفه درباره طفل شیرخوارش

دشمنده‌ن دوستلوق اوممّاق اودیله پامبوقی‌بیر یره یغماق (نق) - ترجمه : ازدشمن توقع دوستی بمثابه جمع بین پنبه و آتش است

دشمن سنی داشینان سن دشمنی آشینان (مراغی)

دشمنی باس هر دیلیله باسسان باس - ترجمه : دشمن را بکوب با هروسیله‌ای که بتوانی

دعا ایله الف‌بی (الف‌با) اولسون ملا اولمکده‌ن نه‌فایده خطاب پدر بطفلش که دعا میکرد آخوند بمیرد

دعانی بیز ایلمشوق یاغیش قره داغه یاغیب - نظیر: تو کندی جوی و آبش دیگری برد

☆ دعوا آراسیندا نرخ کسیر - ترجمه: درمیان دعوا نرخ طی‌میکنند نظیر: بل ازهوا میگیرد

دعوا چون (ایچون) قاضی تاریچون الله - نظیر : لکل عمل رجال

دعوا داغارجیق اوسته‌دور- نظیر: دعوا سر لحاف ملانصرالدین

است

☆ دعوا چناقیدور یا دعوا داغارجیقی‌دور - نظایر : پیراهن‌عثمان است. خون سیاوش است

دعواده حلوا پایلامازلار - ترجمه: درمیان دعوا حلوا قسمت نمیکند . نظیر: بازی ایشکنك دارد سرشکستنك دارد

دقیانوس عهدینده‌ن قالوب - ترجمه : ازعهد دقیانوس مانده

نظیر : Au temps que Berthe filait

دعوا گونونده شیر گره‌ك دالدالانماسون (حماسه)

دعوان یوخ ملك آل ایشون یوخ دگیرمان سال - ترجمه: دعوا نداری ملك بخر بیکاری آسیاب بساز

دکاندارین سققالی اوزونه انگلدور (ریاحی)

دکزه (دنیزه) دوشن ایلانه‌ده سارماشار - ترجمه: غریق بمارهم پناه میبرد

☆ دگمه دوشردور - نظیر: زود رنج است

دگمه منه دگمیم سنه ! - نظیر: نی‌زما ونی زتو رودم مزن

دگنك دلینین سوپورگه گلینین - ترجمه : چماق دیوانه را است جاروب مر عروس را . رجوع‌شود به آت مینه‌نین ...

دگیرمان دارتدیقین دارتار چرق چرقی باش آغریدار (ریاحی)

دگیرمان سواجاقداندور - نظیر: بوق روی حمام است

دگیرمان نوبتلندور - ترجمه و نظیر : آسیاب بنوبت است . آسیا وبستا

دگیرمانچیدان آجیق ایلین چوالین بوش آپارار - ترجمه: هر که ازآسیابان قهر کند جوالش را خالی میبرد

دگیرمانه گیتسه اصفهان خبری گتیره‌ر - ترجمه: اگر بآسیا

رود اخبار اصفهان آرد

دگیرمانین پرینه باخ ایکی‌گونونون ارینه ـ مراد آنکه مرد دوزنه مانند پرآسیا مدام درتلاش است

دگیرمانین خوراکین یتیرمه‌سن داش داشی سورتر ـ ترجمه: اگر خوراك آسیا را نرسانی سنگها همدیگر را می‌ساید

دگیرمانین یاراشیقی توربا داغارجیقدور ـ ترجمه : زینت آسیا توبره وانبان است

دلاك دلاکین باشین قیرخاندا پول آلماز ـ رجوع‌شود به حمامچی حمامچیه ...

☆ دلاکلیقین بیزیم‌کچل باشیمیزدا اورگنور ـ ترجمه : دلاکی‌را درسر کچل ما یادمیگیرد

دلله‌زنده‌ن (دلاله‌زن) جیب‌کسن اسگیك اولماز ـ نظیر : ازبیشه شغال‌کم نیست

دلی اوتانماز قوهومی (قومی) اوتانار ـ ترجمه : دیوانه خجالت نمیکشد اقوامش خجالت میکشند

دلی اوز گوجون بولمز ـ ترجمه : دیوانه بـزور خویش واقف نیست

دلی ایلسیز ایل دلی‌سیز اولماز (نق)

دلی‌جریمه ویره‌ر عقللی رشوه ـ ترجمه : دیوانه جریمه دهد عاقل رشوه

دلی چوره‌کچیده‌ن چوره‌ك قاپاندا بقال باشینه ویرارـ ترجمه : وقتیکه دیوانه ازنانوا نان میرباید بقال برسرش میزند

دلی دلینی‌گوزلده چوماقین گیزلده‌ر ـ ترجمه : دیوانه چو دیوانه به‌بیند چماقش را پنهان‌کند نظیر : Corsaires contre corsaires ne font pas leurs affaires

دلی دگل دولودور (نق)

دلی دیمیش ابله ایناتمیش ـ ترجمه : دیوانه‌ای گفته ابلهی نیز باور کرده

دلی قرمزینی سوەر گیج سارینی ـ ترجمه : دیوانه ازرنك قرمز خوشش آید وگیج ازرنك زرد

دلی قیز دلی گلین اولار دلی گلین دلی قاری (نق)

دلیده‌ن دوغری خبر - ترجمه ونظیر : خبر راسترا ازدیوانه بایدشنید. بسخن ابله گیرند آثارها

دلیده‌ن عقل اوممااق اولماز ـ ترجمه : ازدیوانه توقع عقل نشاید

دلی‌ده‌ن عقللی سی اولماز ـ نظیر : دیوانه بکار خویش داناست

دلیلیکله ویردیقوی بیلیجیلیگیلن آلگیلن ـ نظیر: دادن بدیوانگی گرفتن بفرزانگی

دلینین نه طویی اولسون نه یاسی ـ مرادآنکه بعضیهاخواه درعروسی خواه درعزا پاك شورش را درمیآورند

دلیه بال گیجه حلوا نیلسون ـ ترجمه : دیوانه را عسل و گیج را حلوا چه‌کارگر افتد

دلیه قلم یوخدور ـ ترجمه : دیوانه مرفوع القلم است

دلیه هر گون بایرامدور ـ ترجمه : دیوانه را هر روز عید است

دلیه یل ویر الینه بیل ویر ـ نظیر : دیوانه را هوئی بس است

دلیك مینجیق یرده قالماز ـ رجوع شود به اوزلی داش یرده ...

دلیل بوندان جانلو ؟ ـ نظیر : دلیل میخواهی یا جان‌آدم ؟؛

دم دمی گتیره‌ر غم غمی ـ ترجمه : غم غم آرد و شادی شادی

دمیرچیده پیچاق تاپیلماز - رجوع شود به جلفا کفنسیز ...

دمیر قاپونوندا تخته قاپویه ایشی دوشر ـ نظایر : الشعیر وقایة الکافور . روزگار آئینه را محتاج خاکستر کند

دمیرون گیدیر یا کومورون ؟

دمیری کوره‌ده‌ن دمیر چیخاردار ـ نظایر: الحدید بالحدید یفلح . سوار اسب شو تا اسب را بگیری (چینی)

دنیا بیر پنجره‌دور هرگلن باخار گیده‌ر ـ سو گلر آخار گیده‌ر وریانین ییغار گیده‌ر دنیا بیر ... (تمثل)

دنیاجه گوزه‌لیقون اولونجا ذره‌جه طالعون اولسون ـ نظیر: جوی طالع زدنیائی هنر به

دنیا مالی دنیاده قالاجاق ـ نظیر: درآنساعت که خواهند این وآن مرد. نخواهند ازجهان بیش‌ازکفن برد

دنیا منیم دیگنین دونن گلدوق یاسینده‌ن ـ من عاشق یاسینده‌ن یا سنبلده‌ن یاسینده‌ن دنیا منیم ... (تمثل)

دنیانین قویروقی اوزوندور ـ ترجمه : دم دنیا دراز است. نظیر: چرخ بازیگر ازاین بازیچه‌ها بسیار دارد

دنیانین‌کی گورگوتوردی ـ ترجمه : کارهای دنیا دید است و تقلید نظیر : نگاه بدست نه‌نه‌کن مثل نه‌نه غربیله‌کن

دنیانی ایکی اللی توتما ـ ترجمه : دنیا را دودستی مگیر

دنیایه بیل باغلاما (حکمت) ـ نظیر: زینهار دل مبند براسباب دنیوی

☆ دنی (ده‌نی) ایل‌لرده‌ندور سوبی گول‌لرده‌ن !

دوتولماميش اوغرينون فيلجه گوجى وار ـ دزد ناگرفته زور فيل دارد

☆ دودوكه قويدبلار چالديلار ـ نظير : در بوق وكرنا زدند

دورد آروادين عقلى بير قره تويوقون عقليجه اولماز
ترجمه : عقل چهار زن باندازه عقل يك‌ماكيان سياه نباشد

دوز آدام حيدر تكيه‌سينده نه قايرير ـ ترجمه : آدم‌درست وحسابى درتكيه حيدر چكار دارد

دوز آغاجى اوجاقه قويمازلار ـ ترجمه : چوب راست را دراجاق نسوزانند

دوز اگرينى كسر ـ ترجمه : راست‌كج را ميبرد . مرادآنكه حق بر باطل فائق وغالب است

دوز دادان بارماق يالار ـ نظير: كل جان يده فى‌فيه

دوزدور يومورطا سنده بولا سنده يه ـ نظير: سنك مفت گنجشك مفت

دوزده‌ن پنير چوره‌ك اولار ـ ترجمه : از كسب و شغل حلال فقط نان وپنير گير ميآيد. نظير : وجدانرا برتخت نشان ديگر براى خوردن چيزى نخواهى يافت (چينى)

دوز سوز بير سوز ـ ترجمه : حرف راست آنهم يكى

دوز سوزى اوشاقدان اشيد ـ ترجمه : حرف راست را بايد از بچه شنيد

دوز گلميسه‌ن دوز گيت قيز گلميسه‌ن قيز گيت ـ نظاير : راه باز است وجاده دراز . خويشى بخوشى سودا برضا

دوز يرده يريه بيلمور شوخومدا (شخمده) شللاق آتير ـ نظير : كار زمين را نساخته بآسمان ميپردازد

دوز يرينه بوز يالاما ـ (نصاب)

دوزی ییب دوزلاقی باتیرما ـ نظایر : نمك خورده نمكدان مشكن . اكلا ذما

دوست اودور یوزه دییه ـ ترجمه : دوست آنست كه روبرو گوید

دوست باشه باخار دشمن آیاقه !

دوست داشی برك اینجیده‌ر ـ نظیر : ضرب الحبیب أوجع

دوست منی یاد ایلسون بیر هلیلن اودا پوچ ـ ترجمه: دوست مرا یادكند با یك هل پوك

دوستلن بازار دوستلیقی پوزار ـ نظیر : وصلت با خویش معامله باغیر

دوشاب آلمیشوق مربا چیخوب ـ ترجمه شیره خریده‌ایم مربا درآمیده است

دوشوگون بیر ایاقی قارنیندا اولار ؟ بظن قوی مثل باید اینطور باشد : دوشوكون بیر ایاقی نه‌نه قارنیندا اولار ـ رجوع‌شود به بیر ارخه ...

دوغدوقوی بیوت سورا ـ ترجمه : این راكه زائیده‌ای بزرك كن بعد

دوغرادوقونجه یه یپرتیلینجا گی(ریاحی) (حكمت)

☆ دوغولامیش اوغلانه دون بیچیر

دوقفوز یاشیندا قیز یا ارده گره‌ك یا گورده (نق) ـ دختر نه‌ساله یا باید شوهر رفته‌باشد یا بگور

دوگمه قاپومی دوگه‌للر قاپووی ـ نظیر: انگشت بدركس مزن تا در تو بمشت نكوبند

دوگه‌ر سوه‌ر اریم یوق یل آپاران اونوم یوق ـ نظیر : لافیها ناقتي ولا جملي

دولاناماقه یاد اولکه اولمکه وطن یاخشی - غریبه وطن یاخشی کوینکی‌کتان یاخشی دولاناماقه ... (تمثل)

دول آرواد گیجه یاریسی پشیمان اولار - ترجمه: زن‌بیوه نصف‌های شب پشیمان میشود

دول آروادین دیواری آلچاق اولار - ترجمه: دیوار زن زن بیوه کوتاه است. مراد آنکه درموزد تهمت وحرف است

دول آروادین دیللری قرجه یازین‌گونلری (مراغی)

دولت داوشانی عرابه ایله دوتار - ترجمه: دولت خرگوش را با عرابه میگیرد

دولت دولتی گتیره‌ر - ترجمه: زر زر آرد گنج گنج

دولتدیلیقه تلسه‌ن تز کاسبلیقه دوشر - ترجمه: هرکه برای ثروتمند شدن عجله کند زودتر مستمند میشود

دولتلینین الین پیچاق کسر کاسب‌کوینکین جیرار - ترجمه: دست توانگر راکاردمیبرد درویش دامنش‌را میدرد

دولی چناقی بوش چناقه ویرماق اولماز (نق)

دولی چوالدان کیمسه قورخماز (نق) - ترجمه: از جوال پر کسی واهمه ندارد

دولی قوییه ایت دوشمز (نق)

دومان آلچاقدان قالخار اوجانی گوزلر - ترجمه: مه از پائین خیزد ولی متوجه بالاست

دوننکی مظنیه یولداشیمدا حاضردور (۱)

۱- سربازی دردکان قنادی مقدار معتنابهی‌شیرینی خورد چون پول نداشت پس‌ازکتك مفصل باچند اردنك بیرونش‌کردند. فرداکه همراه سرباز دیگری ازجلو دکان قنادی عبور میکرد خطاب به قنادگفت: «دوننکی... »

دونقوزدان بیر قیل - نظیر: ازخرس موئی

دونقوزون باشی آغیر اولسادا لشی چکر - ترجمه: کلهٔ خوك را که سنگین است تنش حمل میکند

دونقوزی پالچیقدا کن (ایکن) - ترجمه: خوك را باید در گل گیرآورد

دوه اوینیاندا قار یاغار - نظیر: رندی و هوسرانی درعهد شباب اولی

دوه بیر خیال ایلەر سروان ایکی - ترجمه: شتر را یك خیال است وساربان را دوتا

دوه بیر دانگا دانگین گتیر - ترجمه: شتر بیك دانك، دانکش را بیار

دوه دگلم‌که ایکی یردەن نحرلنم - ترجمه: مگر شترم که ازدوجا نحر بشوم؟

دوەدەن بیوك فیل وار - نظایر: دست بالای دست بسیار است. فوق کل ذیعلم علیم

☆ دوەسی اولموش عربم! - ترجمه: عرب شتر مردەام

دوسین ساتان کوشك آلانماز - ترجمه: هرکس شترش را بفروشد حتی دایلاق نیز نتواند بخرد

دوه قوشیه دیدیلر قاچ دیدی قوشام دیدیلر اوچ دیدی دوییەم - نظایر: بار را مرغ وخایه را اشتر. بمار ماهی مانی نه اینت هست و نه‌آن منافقی چه‌کنی مار باش یا ماهی

دوه گوردون؟ قیغیندا گورمدون - نظیر: شتر دیدی؟ ندیدی!

دوەلیلن قوهوملوق ایلیه‌نین دروازەسی‌گن گرەك - نظیر: یا مکن با پیلبانان دوستی یا بناکن خانه‌ای درخورد پیل

دوه نظرم یپله گزه‌رم!

دوه نه‌قده‌ر اوزاق اوتلار بیر بیرین‌گوزلر (نق)

دوه نه قده‌ر اولی اولما دریسی بیر سروانه یوکدور -

ترجمه: شتر هرقدرهم مردنی باشد پوستش برای‌ساربان یك بارحسابی‌است

☆ دوه‌نی چمچه ایله سواریر - ترجمه: شتررا با قاشق‌آب‌میدهد.

نظیر: با سوزن‌گور میکنند

دوه‌نی هارا چاغیرالالار؟ یامیشیه اودونا یاگیلانه دوگویه

نظیر: خر راکه بعروسی میبرند برای‌خوشی‌نیست برای آبکشی است

☆ دوه‌نی یوکیله ییه‌ر - نظیر: خر را با خور ومرده را با گورمیخورد

دوه‌نین ده اویناماقنه آز قالیر - نظیر: نوبت رقص شترهم میرسد. ماخوذ از داستان معروف است که همه میدانند

دوه‌نین دیزین باغلا صونرا صقین تاریه (استانبولی) - نظایر: باتوکل زانوی اشتر به‌بند. اعقل وتوکل

دوه یوخونی اوتلار اوزاقی گوزلر (نق) - ترجمه: شتر نزدیك را میچرد ودور را می‌پاید

دویان او مرحوم کیمین اولار (۱)

دویماجی خاتین (خاتون) ییه‌ر یوموروقی یتیم (ریاحی)

دوییه اوت گره‌که بوینون اوزادار - ترجمه: شتری‌که‌نواله میخواهدگردنش‌رادرازمیکند نظیر: بره که‌شیرمیخواهد زانوبرزمین‌زند(چینی)

۱- دونفر طلبه سرسفره درخوراك اسراف‌کردند بحدی که یکی مرد و دیگری قدرت حرکت نداشت وقتی حمالانی که برای حمل‌وی احضار شده بودند پرسیدند: آخوند بالاغیرة بگو به‌بینم که سیرشده‌ای یانه؟ جواب داد: « دویان ... »

دوییه چیمدیك بیعاره شیشکی (دهخوارقانی)

دوییه دیدیلر ایشون ندور ؟ دیدی علاقبندلیك دیدیلر ال ایاقوندان توکولور

دوییه دیدیلر بوینون نیه اگریدور؟ دیدی هارام دوزدور

نظیر : شتر را گفتند چرا شاشت ازپس است ؟ گفت چه‌کارم مثل همه‌کس است

دەدە نەنە بمعنی پدر ومادر است امثالی راکه در باب الف بآنها اشاره‌کردیم با کلمات دەدە یا دەدە نەنە نیز مورد استعمال است

دەدە دامین ییخدوق دام کورەماقدان قورتولدوق- نظیر: اگر خانه‌ات را خراب سازی بهیمه درنمانی (چینی)

دەدەسیندەن نه گول دردیم‌که بالاسیندااندا گلاب چکم

نظیر. ما فرحنا بابلیس وکیف باولاده

☆ دەدەسینه اوخشادانی سالیر نەنەسنین قوینویا

دەدە گورممیسەن دیبرسن بس که شاهقلیده بیر دەدەدور

نظیر : بکمانت علی‌آبادهم شهری است ؟

دەدە گورمیەن شاهلیق ادعاسی ایلەر (دهخوارقانی)

- دەدەلردەن بودور اوگوت دگیرمانی اوزون اوگوت (اویوت) (نق) - نظیر : من اتکی فی‌امره لغیره لاینال بخیره

دەدە مالی اوغولی یانشاق ایلر - ترجمه: ارث پدری پسررا لوس وبی‌تربیت بار آرد

دەدەم اولدی بیلمیرەم یا طاعوندان یا زلزەدەن (۱)

۱- دو نفر باهم غذا میخوردند یکی برای‌آنکه سر دیگری کلاه گذارد از وی پرسید پدرت چگونه فوت‌کرد ؟ مخاطب که ساده لوح بود

بقیه درصفحه ۱۷۱

دەدەم ایویندەدە قرەبخت اریم ایویندەدە ؟

دەدەم منەکور دییوب هرگلنه ویر دییوب – نظیر : فوت بچراغ دست بچماق

دەدون سوغان نەنون سارمساق سن هاردان اولدون یله نیشکر

دەدوە احسان ویریب الی چناقلیلاری قاپووا داداندیرما

دەدە نەنەسین تانیماسان شاهلیق بیگلیق یاراشیر

☆ دیبی سودا دگل – ترجمه ریشه‌اش درآب نیست

دیجگوی فکر ایله صونرا سویله – ترجمه ونظیر : اول‌اندیشه وانگهی گفتار

دیدیدی ملك‌دور – رجوع شود به ایل نفوسی ...

دیدیقجا خواجیم دییر نچه اوغلون وار – نظیر : هرچه میگویم نر است میگوید بدوش

دیدیقوندان تولکونونکی قالیب اللهه – ترجمه : از اینقرار کار روبه باخداست (۱)

بقیه از صفحه ۱۷۰

شروع کرد بشرح مشبعی ازجریان مرك پدرش‌راگفتن ودرآخر ملتفت شدکه رفیقش نصف بیشتر غذا را خورده است . محض جبران اینبار وی میپرسد تو بگو ببینم پدرت چگونه دارفانی را وداع کرد ؟ رفیقش جواب داد : « دەدەم ... » وهمچنان بخوردنش ادامه داد

۱– شخصی با تیر وکمان ونیزه ویك عددسك ویك قبضه‌تفنك ویك جوال کاه میرفت . رفیقش پرسیدکجا میروی ؟ جواب داد بشکار روباه . باز پرسید اینهمه وسایل برای چیست ؟ پاسخ داد : اول تیر وکمان رابکار

بقیه درصفحه ۱۷۲

دیدیلر عزرائیل اوشاق پایلیر دیدی بیزیمکین آلماسون
نظایر: سنونکی سنده منیمکی منده . تو سی، خودت من سی خودم
دیدیلر کیفلیسن یخیل یات - ترجمه : اگر گفتند مستی توهم بگیر وبخواب

دیدیلر: ملا ایپون ویرگداق اودون گتیراق دیدی:اوستونده یارما سرمیشوق دیدیلر: ایپ اوسته یارما سریلمز دیدی: بهانه‌دور بسدور

دیدیلر: ملا تنبانوون باغین یغیشدیر دیدی: هانی اوحوصله دیدیم دیممیش - ترجمه : گفتم نگفتم (عیناً در نزد پارسی زبانان مستعمل است)

دیریلر اولی‌لرون پایینده ویرون - نظیر : مارا هم ازاین نمد کلاهی

بیرلیك هاردا، **بیرلیکده‌دور** - رجوع شود به رنگیمه هاردا ...

دیرینی اولدورمك اولار اولینی دیریتمك اولماز (نق)

دیریه دیریلیك گره‌ك - رجوع شود به آدمه دیریلیك ...

☆ دیسن اول اولر قال قالار

☆ دیسن قولووام دیه‌رگل آپاریم ساتیم

☆ دیسن یوقورت آقدور دیه‌ر قرادور - نظیر : لو قلت تمره یقول جمره

بقیه ازصفحه ۱۷۱

میبرم اگر موفق نشدم تفنك را بکار میاندازم اگر توفیق حاصل نشد سك‌را رها میسازم . درصورتیکه روباه ازدست سك رهاشد ودر لانه‌اش وارد شد با نیزه مستاصلش میکنم واگرلانه‌اش پرعرض‌وطول‌بود کاه‌را جلولانه‌آتش میزنم تامجبور بخروج گردد ... رفیقش گفت : « دیدیقوندان ... »

دیش چرکی قارین دویورماز (نق)

دیش داش اوسته اولا یاخشیدور که دیش دیش اوسته اولا (نق)

دیشیلن دیرناقیلن ییغوب آغیزیلن یماق گره‌ك (نق)

دیشون آغریر چك قورتول – رجوع شود به قونشون پیسدی ...

دیل باشه بلادور – نظیر: زبان سرخ سر سبز میدهد برباد

دیل بیرپارچه اتدور یا دیلده سوموك یوقدور(بق)

دیل قلیجدان چوق اولدورور – نظیر: زخم زبان سوزانتر که زخم سنان

دیلده‌ن گله‌ن الده‌ن گلسه هرفقیر پادشاه اولور

☆ دیلیده وار دیلچکیده !

دیلیله دوست اولانون آل گویلون قلبن آرا – من عاشق قلبون آرا آی چیخار قلبون آرا دیلیله ... (تمثل) نظیر: نوازش کن بیاران زبانی

دیلینی ساخلیان باشینده ساخلار – رجوع شود به دیل باشه ...

☆ دیماق اولمور تاری بر حقدور

☆ دیماق اولمور دایی دامبولون یسین

☆ دیماق اولمور گوزون اوسته قاشون وار – ترجمه : نمیتوان گفت بالا چشمت ابروست

☆ دیماق اولمور برون اگریدور دوز اوتور

دیماقدان دیلیمده‌توك بیتدی – نظیر : بسکه گفتم زبان من فرسود

دیمین بیر آللهی وار سوله‌نون ایکی – ترجمه : زراعت

دیمی را یك خداست آبی را دو

دیمه‌کتلیدی بیلمه‌دی دوشون دادی یوخودی (۱)

دیندیر دیریلیگین‌گور آج میرمتیلین‌گور (رَیاحی)

دینسیزین عهده سیندەن ایمانسیز گلیر

دینمیه‌نین دینه‌نی وار ـ نظیر: ظالمی نیست که بظلم‌دیگری گرفتار نشود

دیوار یخیلاندا توز قالخار (ریاحی)

دیوار بنادان قالم اولور (نق)

دیواری آلچاق اولانون دیواریندەن باخاللار

دیوارین دالیسی غربتدور ـ ترجمه : آن ور دیوار غربت است

دیوارین هر ایکی اوزون یخماماق گره‌ك

دیوان ایشین سهل سایما دیوانیله دیوانلیق ایلماق اولماز

ترجمه: کار دیوان را سهل مگیر

دیوان حقه‌ده آغنار ناحقه‌ده

دیوانده‌کی ایوده‌کینین آروادین اره ویره‌ر (نق)

دیوانه یالقوز گیدیبدور نظیر: تنها بقاضی رفته

☆ دیو قولاقنه قورقوشوم ـ نظیر : گوش شیطان کر

۱ـ یکنفر دهاتی که بشهر آمده بود آب قرمز رنك توی تغار پینه‌دوز را شیره تصور کرد ویك عباسی داد و مقداری از آنرا خرید تا قاتوق نانش کند. پس از آنکه درمقابل بساط پینه دوز نانش را/با آن خورد خطاب به پینه دوز گفت : « نگو که دهاتی بود نفهمید شیره‌ات مزه نداشت »

دییه‌سن بس ـ ترجمه : گوئی

تعبیراتی که در باب الف گذشت و با «ایله‌بیر» شروع میشود با «دییه‌سن بس» نیز مستعمل است

دییه‌ن غافلدور دیدیرده‌ن غافل دگل (نق)

ذ

✿ ذات و سودینه بلدم ـ رجوع شود به گونونی دباغخانه‌ده ...

✿ ذات وسودوه بارك‌الله ـ نظیر: آفرین خدای بر پدری که تو آورد ومادری‌که تو زاد

✿ ذاتی قریخدور ـ نظیر: ذاتش خلل دارد

ذخیره‌سین فکر ایلیه‌ن پشیمانلیق چکمز (نق)

ذرجه عشقی اولانون دریاجه تابی گره‌ك ـ قرنفل آبی گره‌ك یار یارون بابی‌گره‌ك ذرجه ... (تمثل)

✿ ذغال چکیر ـ رجوع شود بتعبیر زیر:

✿ ذغالی ایسلادوب ـ ترجمه : ذغال را خیسانده . نظیر: Quel barbe ! ou quel rasoir !

ذوقسیز طاعت بارسیز آغاجدور (نق) ـ ترجمه : عبادت بی خضوع درخت بی‌بر است

✿ ذهنیم‌کور اولدی ـ ترجمه : ذهنم کور شد

ر

راحتلیق ایستین آدم صاغر لال کور گره‌ك - ترجمه : آدم استراحت‌طلب باید کر وکور ولال باشد

☆ راسته حسینی - نظیر: صاف وپوست کنده

راویسی چوق معتبریدی (۱)

☆ راویسی سنی دور یا ابو هریره دور - ترجمه : راویش سنی است راویش ابوهریره است

راهداردان قاچان حرامیه دوتولور - نظیر: هر که گریزد زخراجات شاه بارکش غول بیابان شود

راهدارین ایوین او وقت ییخارسان‌که بوش‌گلسن بوش گیدسن (ریاحی)

رحم اله (ایله) ظالم من علی اکبرم - زبانحال شاهزاده علی اکبر خطاب بلشکریان کوفه

رشبرلیق (رنجبرلیق) رمدارلیق‌گوتورمز - ترجمه: کشاورزی با رمالی وفق نمیدهد. مرادآنکه زارع نباید آثار جوی‌را درنظر بگیرد بلکه باید بموقع شیار کند وتخم پاشد

رشدلی جوجه یومورتادا بللی‌دور (دهخوارقانی) - نظایر: الدیك الفصیح من‌البیضه یصیح. گیاه ازتخمش پیداست (هندی)

۱- شخصی رفیقش را دیده با تعجب پرسید : واقعاً این توئی پس میگفتند مدتهاست که تومرده‌ای ؛ دوستش جواب میدهد : بطوریکه می‌بینی این منم و نمرده‌ام. ولی آن شخص اصرار میکرد ومیگفت : اصلاً راوی خیلی معتبر بود

رشید اوغول ویرماقه آتاسیندان اذن آلماز

رعیتین دیواری آلچاق اولار ـ ترجمه : دیوار رعیت کوتاه است

رمضاندان چوخ راضیوق ششه‌سین ده ساخلیاق (۱)

☆ رنك ویردی رنك آلدی ـ نظیر: رنك برنك شد

زیگمه باخ حالیمی خبر آل ـ نظیر : رنك رخساره خبر میدهد از سر ضمیر

☆ روزیسی داردور ـ نظیر: گنجشك روزی است

رومی که دیدون قضیه معلوم (فضولی)

☆ ریحان مرزه کردیسینه گتمیرکی ـ نظیر: گر آب چاه نصرانی نه پاك است یهود مرده میشویم چه باك است

ریشخندون بش مین آلتون خرجی وار

۱ـ واعظی بالای منبر میگفت که مطابق حدیث معتبر هر کس عمل خیری انجام دهد خداوند ثواب ده برابر آنرا بوی عطا میفرماید . بنا براین اگر کسی برای ماه رمضان ششه نگاه دارد یعنی پس از عید فطر بلافاصله شش روزدیگر روزه بگیرد که جمعاً سی‌وشش روز روزه گرفته باشد خداوند ثواب‌روزه ۳٦۰ روز یعنی روزه یکسال‌تمام را جزو حسنات آنشخص‌مینویسد شاهسونی که پای منبر نشسته بود میگوید : « رمضاندان ... »

ز

زحمتسیز بال ییلمز ـ نظیر : بی‌رنج گنج میسر نمیشود

زحمتی مشاطه چکرلذتی داماد آپاری ـ ترجمه : زجمت‌را مشاطه کشد ولذت را داماد برد . نظایر: برمشاطه عروس آراستن ماندوبس توکندی جوی وآبش دیگری برد

زر قدرین زرگر بیله‌ر ـ ترجمه ونظایر: قدر زر زرگر شناسد قدر گوهر گوهری . علی را قدر پیغمبر شناسد

☆ زریده وار زوریدا ـ ترجمه : هم زر دارد و هم زور . مراد آنکه بموقع تشویق میکند وبموقع تنبیه وتوبیخ

زمانیه اویماق گره‌ك ـ نظیر: زمانه با تونسازد توبازمانه بساز

زمستان چکمین بلبل بهارین قدرینی بیلمز ـ محبت بیر بلا شیدور گرفتار اولمیه‌ن بیلمز زمستان .... نظیر : دو دوست قدر شناسند حق صحبت را که مدتی ببریدند وباز پیوستند

☆ زنبورك دوه‌سیدور ـ ترجمه : شتر زنبورك خانه است . مراد آنکه مجرب است

زنجیر اصلان ایچوندور ـ نظیر : عار ناید شیر را ازسلسله

زندانه صبر ایلیه‌ن آخر تخته چیخار(نق)

زور قاپودان گیرنده داد باجادان قاچار ـ ترجمه: زور که از در وارد شد عدالت از روزنه فرار کند

زوره داغلار دایانماز ـ ترجمه کوهها نیز زور را تحمل نکنند

زیان آجی اولار ـ ترجمه : ضرر تلخ است

زیانین یاریسیندان قایتماق قازاشدور(قازانجدور) ـ ترجمه: از نصف ضرر برگشتن منفعت است . نظایر: ضرر را از هرکجاش بگیری

نفع است . ویل اهون من ویلین

زیرزمیده (زیرزمینده) اوتوروب طنبی یوخوسی گورمه

ترجمه : درزیرزمین نشسته خواب طالار مبین

زیرزیر موللالیق دگول علم پالاندوزلیقدور - ترجمه : ور ور آخوندی نیست علم پالاندوزی است (۱)

☆ زیرناچی بیر نفسین آلار - ترجمه : سورنائی گاهگاهی نفس تازه میکند

☆ زیرنانی گن باشینداان پوفلور - ترجمه : سورنا را از سر گشادش میدمد

☆ زیره‌نی کرمانه آپارور - ترجمه : زیره بکرمان میبرد . نظیر: آب بشط بردن

۱- ازسیاق مثل همچو مستفاد میشود که جمله فوق تذکر پالاندوزی بوده بآخوندی

س

ساتماقه گتیرممیشم گوسترماقه گتیرمیشم (۱) – ترجمه: برای فروش نیاورده‌ام برای نشان دادن آورده ام

☆ ساتین آلما قولوق ؟ – ترجمه: مگر ما زرخریدیم ؟

☆ ساج چوره کیدور – ترجمه: مثل نان ساج است . مرادآنکه آدم دو رو است

ساچ اولی اوسته آچیلور (۲) – ترجمه: موی برروی نعش پریشان میشود

ساچیم اولوب دالیمه دوشسون بیرچگیم اولوب اوزیمه دوشسون (ریاحی)

ساح امرود ساپدان دوشمز – ترجمه: گلابی سالم از چوب سوا نشود یا (ازدرخت ایفتد)

ساح باشوه ساقیز سالما – ترجمه ونظیر: میفکن برسر بی‌موی خود زفت (ایرج میرزا) . رجوع شود به آغریماز ...

ساح سوز بیرسوز – ترجمه: یك کلمه بگو حسابی بگو

ساحه چوروك دایانماز

ساح یری قولتوقی آلتینددادور – نظیر: هرچه درقرآن کاف است درتن او شکاف است

ساخلا سامانی گلور زمانی یا ساخلا گونی گلور گونی

۱– مأخوذ ازداستان ملا نصرالدین است که الاغ چموشش را برای فروش بمیدان اسب فروشان آورده بود

۲– نشخه نق : ساچی اولی اوسته کسرلر

نظیر: هرچه درچشمت خوار آید نگاه دارکه روزی بکار آید

☆ ساخلا یدك قاشانشین ده‌باشی زینب هانی ! (۱) ــ نظایر : سبك بیا ملایم . نشکنی لوله لامپا

ساردا چالاًغانین داییسیدور ــ ترجمه : سارهم خالوی قوش است. نظیر: سك زرد برادر شغال است

سارالا سارالا اولماقدان قیزارا قیزارا اولماق یاخشیدور

نظایر: مردن بعزت به‌که زندگی بذلت . وان تکن الا بدان للموت انشات فقتل امرء بالسیف والله اجمل (حضرت حسین بن علی علیهما السلام)

☆ ساری آلوده‌ن بولدور ــ ترجمه : ازآلوی زرد فراوانتر است

نظیر : Ceci arrive comme maré ; en carême

ساری بوغدا چوره‌کینین بوینوزی اولار ــ نظیر : نان گندم شکم پولادین میخواهد . مرادآنکه سفله چوآسایش بیند سرکش و نافرمان شود

ساغ الون بیزیم باشیمیزه ــ نظیر: دست چپت بزیر سر ما

ساغ گوز سول گوزه محتاج اولماسون ــ نظیر: این‌دست را مباد بر آن دست احتیاج

ساغلیق سلطانلیق ــ نظیر : نعمتان مجهولتان الصحة والامان (حضرت رسول اکرم)

ساغماللارینان ساغیلار سوبایلارینان قیرخیلار (ریاحی)

☆ ساقزینی (سقزنی) اوغورلییب ــ نظیر: خوب قابش‌را دزدیده

ساکت اولان سالم اولور ــ نظیر: سلامة‌الانسان‌فی‌حفظ اللسان

۱ــ علی‌الظاهر ده‌باشی زینب همان زینب پاشای معروف است‌که زنی بزن بهادر بود و بروایتی مردی بودکه لباس‌زنانه میپوشید ودرنهضت آزادی خواهی ومشروطیت درتبریز نقش مهمی بازی کرده‌است

☆ سامان آلتیندان سو جالیر ـ نظیر : آب زیر کاه است

سامان توسوسی گوز چیخاردور (ریاحی)

سامان سنوندور سامانلیق سنون دگل ـ ترجمه: کاه از آن تست کاهدان که از آن تو نیست. مرادآنکه چرا در خوردن اینقدر اسراف میکنی

سایدوقووی قوی‌کنار گور فلك نه لر سانار ـ نظیر : العبدیدبر والله یقدر. L'homme propose et Dieu dispose

سچه سچه دوشدی سچملیقا (۱)

سحر سسی چیخار (۲) ـ ترجمه : صبح صداش درمیآید

سحرگونونه قیزمیان آقشام گونونه‌ده قیزماز ـ ترجمه : کسیکه بآفتاب سحر گرم نشود بآفتاب عصر نیز گرم نخواهد شد

☆ سحره‌جن چاقو دوزتمیشوق ـ ترجمه : تا صبح چاقو درست کرده‌ایم

☆ سدر وکافوری مفته گورسه اوزانار اولر ـ ترجمه: اگر به بیند سدروکافور مفت‌است پاهایش‌را درازکرده هوس‌مردن کند

سرباز نه‌بیلورکه هیواکالدور ـ نظایر: خر چه‌داند لذت قندو نبات. آنچه را خر نخورد خلج خورد.

سرت سرکه‌نین‌کندی قابونه ضرری وار ـ ترجمه : سرکه

۱ـ سچلمیق بمعنی انبار هیمه است ومراد ازمثل ذم موشکافی و مشکل پسندی است

۲ـ دزدی از تاریکی شب استفاده کرده پاشنه دری را سوهان میزد . عابری از وی پرسید بچه چیز مشغول هستی ؟ دزد گفت : سورنا میزنم . عابر مجدداً سئوال کرد : پس چرا صداش در نمی‌آید؟ دزد جواب داد : « صبح صداش ... »

تند برای طرفش نیز مضر است . نظیر : آنکه با مادرش زنا کند با دیگران چه‌ها کند

سرچه‌ده‌ن قورخان داری اکمسون ـ رجوع شود به قورتندان قورخان ...

سرچیه دیدیلر: ۳... پالتار صهینی . دیدی : بیر زاد ده (دی) که گنجایشی اولا ـ نظیر: بگنجشك گفتند منار بکونت . گفت چیزی بگو که بگنجد

سر ساخلاماق ارلیقدور ـ ترجمه : سر پوشی دلیل مردانگی است

سرون دیمه یاروه یاریندا بیر یاری وار ـ نظایر: سخن هیچ مسرای باراز دار که او را بود نیز دمساز و یار. کل سر جاوز الاثنین شاع . اگر میخواهید دشمنان بر اسرار شما آگاه نشوند آنرا بدوستان خود افشا نکنید (چینی)

سرمه چوق اولاندا گوزه چك ۳ ... چك ـ رجوع شود به حنا چوق ...

سن چالدون (۱)

سنده‌ن زنگین اولانینان اورتالیق ایلمه (قفقازی)ـ ترجمه: با ثروتمند تر ازخویش مشازکت مکن

سنده‌ن کور ایت خیر گورمیوب ـ نظیر : از تو آدم تخم

۱ـ شخصی که عازم اردبیل بود رفقایش او را دور کرده و درخواست میکردند که در مراجعت برای فرد فرد آنان یکعدد نی ساخت اردبیل بیاورد فقط از بین درخواست کنندگان یکتن چهارعباسی بهای یك عدد نی را درمشت مسافر گذاشته تمنی کرد که موقع برگشتن نی مرافراموش مکن . مسافر خندیده گفت : « سن چالدون »

مرغ بخرد زرده ندارد

سن دیبرسن منیمکی یوغورتدودور یسه‌نده بودوریمسه‌نده بودور – ترجمه : تومیگوئی مال‌من ماست‌آلود است بخوری پاته نخوری پاته یا (بخوری همینه نخوری همینه)

سن دیین اولدی من دیین ؟

سن دیین اولسون قال یاتسون

سن ساغ من سلامت – نظیر : تو بخیر ما بسلامت

سن قهویه گلمسن من مسجده هـاردا بیر بیریمیزی گوره‌جاقوق؟ (۱)

سن‌گوردوقون آغاجلار کوره‌کلیقا کسیلدی - رجوع شود به قاطر آلان ...

سن‌گوندوزگیده‌ن یوللاری من‌گیجه ایلن‌کچمیشم - رجوع شود به سن اوخویانلاری ...

سن گیت عاشق اوینا – ترجمه: تو برو قاب بازی‌کن . نظیر : تو را با نبرد دلیران چکار

سن مقدم من افشار (مراغی) – رجوع شود به من ارمنی سن مسلمان

سن منده‌ن جان ایسته – نظیر : من چه در پای تو ریزم‌که پسند تو بود　جان وسر را نتوان‌گفت‌که مقداری هست

سن منده‌ن مشقوی ایسته (۲) – ترجمه : تو ازمن مشق‌کردن

۱– مرحوم حاج میرزا باقر آقا مجتهد زعیم فرقه متشرعه روزی از حاج اللهیارخان پرسید : خان خدمت نمیرسیم . حاج اللهیار جواب داد : « سن قهویه ... »

۲– پاسخ سربازی بوده بسلطان فوج

بخواه. نظیر: تو زمن راه راست رفتن خواه

سن منه‌کره ویر کره‌لیکده (۱) ویر
سرمه سیزگوز دوزسیز آش (نق)
سرمه دانمیزسووا گتمز دگیرمانون توپراق ویرمز (۲)

☆ سسی اوزونه خوش‌گلیر - ترجمه ونظیر : صوت خودش برای خودش خوش‌نوا بود

سفارشیله حج **قبول اولماز** - نظیر : خر بسفارش آب نخورد

☆ سفرده بش زاد آدمه لازم اولورنمنه چخماقدو قاو دو ایگنه داشدور تبنه

سفر محك داشیدور - نظیر: خوی مردم درسفر گردد پدید

☆ سفره دولدوراندور - ترجمه : سفره رنگین کن است (اغذیه کم ارزش را قصد کنند)

سکسان دوقسان بیرگون یوقسان (استانبولی) - نظیر: عمر اگر هزار سال باشد آخرش مرك است

سکسنده ساز اورگه‌نن قیامتده چالار(استانبولی) - نظیر: در چهل‌سالگی طنبور میآموزد درگور استاد خواهد شد

سم سم دیینجه بیریول دیگیلن سماق - ترجمه: بجای سم سم یکبار بگو سماق . نظیر: جان کلام راه بگو راحتم کن

سن آغا من آغا اینکلری کیم ساغا - ترجمه : تو آقا من آقا

۱- کره‌لیك کاسه‌ای است که دهاتیان ازتپاله گاو درست کنند و برای زباله برداری بکاربرند

۲- این مثل را درجائی شنیده‌ام فعلا مراد و محل استعمال آن از خاطرم فراموش شده‌است - مولف

پس ماده گاوهارا که خواهد دوشید؟

سنانمامیش آتین دالی قباقنه گچمزلر ـ نظیر: نا آزموده را آزمودن خطاست

سنانمیش آیران سنانمامیش یوغورتدان یاخشیدور (ریاحی)

☆ سن اگر دوز گامیش اوتاراسان ـ نظیر : اگر ریکی ته موزه نداری

سن اوخویانلاری من توخوموشام ـ نظیر : آنهائی را که تو خوانده‌ای ما اوراق کرده‌ایم

☆ سن اولموش بیر قره ایت اولموش ؛

سن بیر کیشی من بیر کیشی ـ عیناً در نزد پارسی زبانان معمول ومتداول است

سن بیر پیوب ایچمیش من دنیاده‌ن کاف گیچمیش !

سنجیدیم سنجه بیلردیم ایندی ایکی سنجه‌نم ایکی سنجه بیلوره‌م ـ یعنی تو کوچکتر از آنی که مرا فریب دهی

☆ سن منه ماس‌ماسدا دیبه بیلمسن ـ ترجمه: تو بمن ماس‌ماس هم نمی‌توانی بگوئی (حماسه)

سن ته‌بیلورسن آیی هاردا یومورتدار ـ نظیر: تو چه دانی گربه کجا تخم میگذارد

سن ویراندان سو چیخیر یز ویراندان قان ؟

سن ویر کیفلنماقی اوز ایاقیمه (۱) ـ ترجمه : تو بده مستیش پای خودم

۱ـ لاتی یکعباسی بمی‌فروش داد وشراب خواست. می‌فروش خاطر نشان ساخت که این مقدار کم مستی نیارد لات گفت: « تو... »

سنوات گوجه موقوفدور ـ ترجمه : وصول سود تاخیر بسته بزور است

☆ سنون ایپوه اودون دوزماق اولماز ـ رجوع شود به تعبیر زیر :

☆ سنون ایپویله قویویه دوشماق اولماز ـ ترجمه : با رسن تو توی چاه رفتن نشاید

سنون اوزون دوه‌نین دیزی ـ نظیر : رو نیست سنگ پای قزوین است

سنونکین یباق منیم کین اویناداق ؟

سنه بیر آش پیشیریم که اوزونده بیر قاریچ یاغی دورسون

نظیر: کاری بسرت آرم که درداستانها گویند

سنه بیر کلمه سوز منه بیر ایللیق یول ـ ترجمه : پیش تو یك کلمه حرف برای من یك راه دور ودراز

سنه گوه‌ندیقیم داغلار سنه‌ده قار یاغمیش ـ نظایر: دیگر بچه امید دراین شهر توان بود. A qui fier

سنه ویر دیدیلر اولدور دیمدیلر ـ ترجمه : ترا گفتندبزن نگفتند بکش

سنی ایسترم چوق ایسترم بیرگوزوی یوق ایسترم ـ نظیر : دوستی خاله خرسه اسد

سن یدوقوی بیلمسن من‌دوغرادیقیمی بیلرم (نق)

سنیق گویولده‌ن(گونولده‌ن) کار آشماز ـ نظایر: دست‌شکسته کار میکند دل‌شکسته کار نمیکند. آنچه بشکشت کم درست.شود

سنیله منیمکی بوراجانیدور ـ نظیر : هذا فـراق بینی و بینك

سنی منیم قبریمه قویمیه جاقلار ـ تـرجمه : ترا بقبر من

نخواهدگذاشت . نظیر: ولا تزر وارزة وزراخری (قرآن کریم)

سوریه قورت گلنده بیرگچی‌لینی تاپار ـ نظیر : گرگ که بگله افتد وای بحال آنکه یکی دارد

سوز آغیزدا قزیلدور یره دوشدی اولدی مفرغ ـ ترجمه: سخن تا دردهان است طلاست برزمین که افتاد مفرغ میشود

سوز اشیتماق ادبده‌ندور ـ ترجمه: حرف شنیدن ادب است

سوزدور دانیشیروق (۱) ـ نظیر : مقصود حکایت است نه شکایت

سوزده‌ن سوز چیخار ـ نظیر : وان الحرب اولها کلام

سوزده‌ن سوز آیریلار ـ نظیر: الکنایة ابلغ من التصریح

☆ سوز سوز سوو سوز دور ـ نظایر : بی قیل و قال است . بی شیله پیله است

سوز سوزی گتیره‌ر ـ نظیر : الکلام یجر الکلام

سوز صندوقه گیرمز ـ نظیر: حرف پنهان نماند

☆ سوزلری بیکدیللی یاغیدور یاری کسه‌ر ـ نظیر : روده راست تو شکمش نیست

سوز وار خلق ایچینده سوز وار خلق ایچینده ـ نظیر : هرسخن جائی وهر نکته مقامی دارد

سوز وقتنه چکر ـ نظیر: حرف بموقعش رسید

سوز پرده قالماز ـ رجوع شود به سوز صندوقه گیرمز

۱ـ درشب نامزد بازی عروس و داماد که هر دو کم رو بودند هیچکدام جرئت نمیکرد درصحبت را باز کند تا آنکه آخر سر داماد از عروس میپرسد : زنجبیل دارید ؟ عروس بانگرانی میگوید : **مگر رودل** گرفته‌ای ؟ داماد جواب میدهد : « سوز ... »

سوزی آت یره گیده‌ر یرین تاپار ـ نظایر: سخن را روی باصاحبدلان است . عاقلان دانند

سوزی آغیزدا پیشیر ده (دی) ـ نظایر: مزن بی‌تامل بگفتار دم . Il faut tourner sept fois la langue dans la bouche avant de parler

✡ سو سویونا اولدی یر یرینه ـ نظیر: آب‌ها ازآسیا افتاد

✡ سوغانا باش کسیللر ـ برای خاطر پیازی سر میبرند. مراد آنکه نا امنی چکمفرماست

سوغان یمیسه‌ن نیه آجیشیسان ـ نظیر: سیر نخورده دهن بو ندهد

سوغانی کیم یيه‌ر درده‌جر ـ عیبی کیم دیيه‌ر عیبه‌جر
نظیر: هرآنکه بی‌هنرافتد نظر به‌عیب کند

سو کوزه‌سیز آغاج کولگه‌سیز ؟ (ریاحی)

سو کوزه‌سین سوتانیر (نق)

سوکوزه‌سی سو یولوندا سینار ـ نظایر: مارگیر را آخر مارکشد. Tant va la cruche à l'eau qu à la fin elle se brise

سوکیچیکیندور سفره بیوکون

✡ سوگتیرنمدی گلیفلریده یاش ایلدی ـ ترجمه: نه‌تنها نتوانست آب بیارد راه آبهارا نیز خیس کرد

سوگلنده یرین تاپار ـ ترجمه: آب برای خود راه بازمیکند

✡ سولار باش یوخاری آخیر ـ نظیر: معکوس گرددکارها شحنه را دزد آورد بازارها

✡ سولاری بیر ارخه کیتمیر ـ ترجمه: آبشان بیک جوی نمیرود

☆ سولی نمازدور ـ ترجمه : نماز با وضو است

☆ سوموك‌لری آجالیب !

☆ سوموك‌لری سرمه اولوب ! نظیر: هفت‌تا کفن پوسانده

☆ سوموك‌لرینه سوگلدی ! نظیر: زیر پوستش آب افتاد !

☆ سوموك‌لری یوغونلیوب ! نظیر: پشتش باد خورده !

سو آیدینلیقدور اوز قاپوا جالا نظایر : اگر دانی که نان دادن صواب است خودت میخور که بغدادت خراب است . Charité bien ordonnée commence par soi même

سو اوزونه یول ایله‌ر ـ رجوع شود به اود اوزونه ...

سو اولان یرده تیمم باطلدور ـ نظایر: آب که آمد تیمم برخاست . مادامیکه خورشید میدرخشد به ماه نیازی نیست (روسی)

سو اولمیان یرده تیمم واجبدور (نق) ـ (حکم شرعی)

☆ سو باشدان آشیب ـ ترجمه: آب ازسر گذشته است. نظیر : بلغ السیل ذباه

سو باشدان آشاندا یا بیر قاریج یا یوز قاریج ـ نظایر : آب که ازسر گذشت چه یك نی چه صد نی . الشاة المذبوحه لا یولمها سلخ

سو باشدان بولانلیقدور ـ ترجمه : آب از سرچشمه تیره‌است نظیر : جهانرا جهاندار دارد خراب

سو بایلق شاهلیقدور ـ نظایر: السلامة فی‌الوحده . زن نداری غم نداری

سو بیر یرده قالسا ایگلنه‌ر ـ نظیر: ماهی ومیهمان از روز سوم بومیگیرند (اسپانیائی)

سودانی پول آشیری دعوانی قلیج ـ ترجمه: معامله را پول فیصل دهد ومرافعه را شمشیر

☆ سودگولونده دور ـ نظایر: توی لحاف وتشك پرقو خوابیده
Etre comme le poisson dans l'eau

سودون قدرینی قیسیرامه‌ن دانا بیلر ـ نظیر: المرء حریص لما منع

سودیلن گیره‌ن سومو کیله چیخار یا سودیلن گیره‌ن خوی جانیله چیخار ـ نظیر: باشیر اندرون شد وباجان بدر رود

سوروشا سوروشا استانبوله گیتماق اولار ـ نظیر: پرسان پرسان میروند هندوستان

سوروشدی عون بن علی (۱) نجه امامزاده‌دور؟ دیدی باخ زوارینه! ـ نظیر: صفای هرچمن از روی باغبان پیداست

سوری سنه پیشکشدور چپیش سگیزقراندان اسگیك اولماز نظیر: برادریمان سرجاش بزغاله یکی هفت سنار

سوری قویون سیزده ساتدیق یاغ بیزده؟ ـ نظیر: مگر از زمین بآسمان میبارد؟

☆ سوورمامیشدان آلچی دورور!

☆ سویا ویر ایچ سویا ویر گیچ (۲)

☆ سویوب سویوب قویروقونا یتیشنده مردار ایلدی ـ نظیر: صام حولا وشرب بولا

سویره‌م (سوه‌ره‌م) سوینی کچل اولا داز اولا سویمره‌م

۱ـ مزاری است برقله کوهی که در شمال شهر تبریز واقع بوده و بهمین اسم نامیده میشود

۲ـ شاهسونی که بعتبات عالیات مشرف شده و برای‌هر نوبت آب‌خوردن وحق عبور ازپلها وجهی پرداخت‌کرده بود پس از مراجعت هریك از افراد ایل ازوی میپرسید دراین‌سفر چه دیدی درپاسخ آنان میگفت: « سویا ... »

سویمیه‌نی شاه اولا شاهباز اولا ــ نظیر: خواهان کسی باش که خواهان تو باشد

☆ سویوق دمیر تاپدالیسان ــ نظیر : هیهات تضرب فی حدیـد بارد

سویولاندان صونرا باشوه‌قزیل‌آل‌گیت ــ نظایر: راه بی‌خوف بود مردم غارت‌زده را . جاده دزد زده تا چهل روز امن است

☆ سویون شیربلتیسینا قولاق آس ــ نظایر : شاهنامه آخرش خوش است . نگاه مکن که دزدان ماهی میخورند به‌بین که چگونه مجازات میشوند (چینی)

سویون لام آخانی آدامین یره باخانی ــ نظایر : از آن نترس که های وهو دارد از آن بترس که سر بتو دارد. اکبر الاعداء اخفاهم مکیده (حضرت علی علیه‌السلام)

سویونه‌ن (سوینه‌ن) قوردون آغیزی باغلی اولار ــ نظیر: الحسود لایسود

☆ سویی بولاندیریر بالیق دوتا ــ ترجمه : آب را تیره میکند تا ماهی گیرد

☆ سویی پوفلیه پوفلیه ایچر ــ نظایر : آب را فوت نکرده نخورد دست بعصا راه میرود. مرادآنکه محتاط است

سویی قیزدیر بورقونی چك ــ ترجمه : اول آب خزینه را داغ کن بعد بوق را بدم (۱)

☆ سویی کوزه‌ده گوروب گونی باجادا ــ ترجمه: آب را در کوزه دیده وآفتاب را در روزنه . مرادآنکه سرد وگرم روزگار را نچشیده

سویی ویر سوسویانا ایچسین قانا قانا (ریاحی)

۱ــ رجوع شود بپاورقی صفحه ۳۹

سهوی دگیرمانچی ایله‌ر بوغدا آپارار اون گتیره‌ر -
ترجمه: سهو را آسیابان میکند که گندم میبرد و آرد آرد

☆ سیچان اولمامیشدان داغارجیق دیبی دلیر! - نظیر: این طفل یك شبه ره صد ساله میرود

☆ سیچان دلیکین ساتین آلیر - ترجمه : سوراخ موش را بقیمت میستاند

☆ سیلی‌ایله اوز قیزاردور - ترجمه: با سیلی یا با طپانچه صورت سرخ نگاه میدارد

سیل‌گاهین کنارینده ایو سالدیران آخرده بی خانمان قالار (ریاحی) - نظیر: میفکن بارخانه درره سیل

☆ سینمادی داش‌گتیریم ؟ - ترجمه : اگر نشکست سنك بیارم

☆ سیردیم سالدیم ها بودی گلدیم ! - نظیر: عور مادرزاد

ش

شادلیقوا شیونلیق ایلمه ـ نظیر: خوشی زیر دلت را نزند

☆ شاطری ایشده‌ن چیخوب ـ نظیر: پاتیلش در رفته مرادآنکه اوراق شده بدرد نمیخورد

شامی اولمیه‌نین چاشتی اولماز (نق) ـ ترجمه: آنکه شام ندارد چاشت نیز نخواهد داشت

☆ شاه اولاندا قوللاریمی دالیدان چات ـ ترجمه : اگر روزی شاه شدی کتهایم را ازپشت به بند

شاه‌بوداقین باغی وار (هیواسی یوق ناری یوق)

شاه بیله‌ر شاهسون بیله‌ر ـ ترجمه : شاه داند وشاهسون داند نظیر: صلاح مملکت خویش خسروان دانند

شاه چیچك چیخاردیب (ریاحی) ـ ترجمه: شاه آبله درآورده است . عیناً دزنزد پارسی زبانان مستعمل است

شاه خدا بنده سنونکی سنده منیمکی منده (۱) ـ عیناً در نزد پارسی زبانان متداول است . نظیر : تو سی خودت من سی خودم

☆ شاه خدابنده ظلم کننده ایکی تویوق بیر کنده ؟ ـ نظیر: بلغ السیل ذباه

شاهدا (شاهده) بیلور شیروان سنی‌دور ـ نظیر : اظهر من

۱ـ بین عوام مشهور است که منظورسلطان محمد خدا بنده ازبنای گنبد سلطانیه آن بود که پس از پایان ساختمان تربت مطهر حضرت امیر علیه‌السلام را ازنجف بآنجا انتقال دهد. یك شب آنحضرت بخواب شهریار مغول آمده وخطاب بوی میفرماید : « شاه ... »

الشمس است

شاه شاه دیدوگم اوز جانیم ایچوندور (نق) ــ رجوع‌شود به عمی عمی ...

☆ شاه قاپوسون کرد آلدی ! ــ رجوع شود به وای اوندادی...

☆ شاه گلدیسیندەن‌گچدی ــ ترجمه : ازشاه‌گلدی‌گذشت . مراد آنکه بطول انجامید

☆ شاه لله سیله اوینور ؟ ــ نظیر : مگر بــازی شاه بــا لله است ؟

☆ شاهه بارخانه گیدیر بیخانه بیخانه‌گیدیر ــ شوربای رقیق و آبکی را تشبیه وقصدکنند

شاهی خانم حب آتیب ماهی خانم اشیگه گیدیر - نظیر: شاه خانم زائیده ماه خانم درد میکشد

شاهیندا (شاهینده) دالیسیجا چوق سوز دییەللر ــ ترجمه: پشت سر شاه نیز خیلی حرفها میزنند

شاهیندا دوەلری اياقيالين گزەر ــ بمزاح در باره اشخاص پا برهنه بکار برند

شاهیندا قرەچیه ایشی دوشر ــ رجوع‌شود به دمیرقاپونوندا:..

☆ شبدەنی شهد ایلیوب ــ نظیر: دسته‌گل بآب داده‌است . رجوع شود به کرەنی روغن ...

☆ شیختربن باشین گتیرمیسن یا مظفریه نین قبالەسین (۱) ـ ترجمه:

۱ــ مظفریه بزرگترین تیمچه‌های تبریز است و شیختر بر خلاف تصور عده‌ای که آنرا از **ایشی‌پوقدور** (کارش زاراست) ماخوذ میدانند تحریف شده کلمهٔ انسپکتور Inspecteur فرانسوی است . در زمان

بقیه درصفحه ۱۹۷

سر شپختر را آورده ای یا قباله مظفریه را . نظایر: تحفه نطنز آورده‌ای مگر. کانك جئت براس الخاقان

شجانین آغزین باغلاماقدان اوتریدور (۱) ـ ترجمه: برای بستن دهن شجاع است

☆ شرابه دوشوب ـ نظیر: بچاه ویل افتاده است

شر ایش قاله قاله، خیره دونر (نق) ـ ترجمه : شر بمرور مبدل بخیر میشود

شر دیمه‌سن خیر گلمز (نق)

بقیه ازصفحه ۱۹۶

فتحعلیشاه یکی از سرداران روسیه تزاری با عنوان اینشپختوری مامور قفقاز میشود . این انتصاب اسباب وحشت شاه قاجار را فراهم‌میسازد و از اطرافیانش دفع شر او را میخواهد و بنا بروایت افسانه آمیز ملا محمد اخباری چله می‌نشیند اوراد و اذکار میخواند و تصادفاً قبل ازپایان چله‌سر شپختر که درتوطئه‌ای بقتل رسیده‌بود بتهران میرسد

۱ـ شجاع‌الملك حاکم اهر یکی‌دوروز پس ازورود بمحل‌ماموریتش میشنود که هیچ‌یك از زنان درحمام لنك نمی‌بندند برای آنکه کر وفری نشان داده و خودنمائی کند دستور میدهد که جاربکشند که ازاین‌تاریخ هرزنی در حمام لنك نه‌بندد شوهرش جریمه خواهد شد . وبااین ترتیب لنك بستن بین اجناس لطیفه اهر متداول میگردد فقط آبگیر پیری که استطاعت خرید لنك نداشت برای آنکه ازحکم حاکم سر باز نزده باشد رسن نازکی را مانند شال دورکمرش می‌پیچد و دودستمال کهنه را بعنوان ساتر ازعقب وجلو بر آن میآویزد و در پاسخ اشخاصیکه تعرض میکنند این چه بازی است در آورده‌ای توهم مثل سایرین لنك به‌بند میگوید : آی بابا اینراهم که می‌بینید برای بستن دهن شجاع است

شر سووان یالان شر گتوریجی گرچکدەن (حقیقتدەن) یکدور(ییدور) (نق) ـ نظیر: دروغ مصلحت‌آمیز بەاز راست فتنه‌انگیز

شرطی شوخومدا (شخمده) کسیرەم ـ نظیر: صلح اول بەاز جنك آخر

شرعده اوتانماق یوقدور ـ نظیر : لاحیاء فی‌الدین

شرع ظاهره حکم ایلەر ـ ترجمه : شرع بظاهر حکم میکند نظیر: الظاهر عنوان الباطل

شرع کسن بارماق آغریماز ـ نظیر: دستی‌که حکیم‌ببرد دیه ندارد. مرادآنکه ازقابم‌کاری‌کار عیب نمیکند

شرعه گیدەن اوز سوزین دانیشار ـ نظیر: هرکه تنهابقاضی رود راضی برگردد

شریك یاخشی اولسیدی تاری اوزی ایچون دوتاردی

ترجمه: اگر شریك خوب بود خداوند برای خودش اختیار میکرد

شریکلیق قازان قینمز ـ ترجمه : دیك شرکتی بجوش نیاید

شیرین دیلوه یاخین یولوا ویردوقون پولوا؟ (۱)

شیرینجه گل شیرینجه گیت ـ نظیر : زرنی غبا تزد د حبا (حضرت رسول اکرم)

شیرین یماقین آجی آجی قوسماقی وار (نق)

شط اگر اولماسا بغداد اولماز (ملا مهرعلی)

☆ شطرەده سو کتیریر (ریاحی) ـ نظیر : آب در غربـال نمی‌پیماید

۱ـ شخصی بفاحشه‌ای گفت: جنده پدرسوخته بیا این‌سنار(صددینار) رابگیر تا ترا ببرم بالای کوه عون بن‌علی فلان فلان بکنم. فاحشه گفت: « شیرین دیلوه ... »

☆ شعر دییب قافیه‌سینده قالیب ــ ترجمه : شعر گفته و درقافیه‌اش گیر کرده . مرادآنکه درمحظور گیر کرده است

شفا پیاله‌نین تکینده اولار ــ ترجمه : شفا در ته پیاله است

شفا حقده‌ندور حکیم کونکل (گویول) خوشلیقی (نق) ــ ترجمه : شفا ازخداست طبیب مایه دلخوشی است و بس

شفا ویره‌ن آغودنده ویره‌بیلور (نق)

☆ شفتالو گلمیش طبقی گلدی ــ نظیر : حوض نساخته قورباغه پیدا شد

شکنجه‌یه صبر ایده‌ن اوغریلقی جاندن شیرین بیلور (نق) ترجمه : آنکه شکنجه را تحمل میکند معلوم میشود که دزدی را از جان خود دوستتر دارد

شلتاق ایوی اول آبادان دور آخر خراب (نق) ــ نظیر : آدم خوش معامله شریك مال مردم است

شماخینی چوخورده گوروبسن (نق)

شمع اوزی یانار باشینه کول ساوورار تا بیر پروانه‌نی یاندورار (نق) ــ ترجمه : شمع خود میسوزد تا پروانه‌ای را بسوزاند

☆ شنبه ویریر چهارشنبه چیخاردور ــ مراد آنکه زودزودمیزاید

شوخلوقون آخری دعوایه چکر ــ نظایر : شوخی شوخی آخرش جدی میشود . المزاح مقدمة الشر

شورش چیخادور اوش بشی بیر یرده جم (جمع) اولسا

می آب حیات وقدحی جام جم اولسا ایچمم او میی ساقی می گرعجم‌اولسا
طبعاً مدنی مسلکی حق دینی مسلم شورش ... (تمثل)

شوره کتده قودوق تاپیلمیشدی قالمیشدی ارکك دیشیسی

نظایر: لنگه کفش کهنه توی بیابان نعمت خداست . مه درشب تیره آفتاب است

☆ شورین چیخاردوب ! ـ ترجمه ونظیر: پاك شورش را درآورده!

شور ییه‌ن سویا گله‌ر

شهری گوره‌نه قلاغوز (قل اعوذ) نه لازم ؟ ـ ترجمه : برای کسیکه شهر را می‌بینه تعوید لازم نیست

شیخ اوچمز مریدلر اوچوردوللار (نق) ـ ترجمه : مرشد نمی‌پرد مریدانش می‌پرانند

شیر برنج شیر برنج بو یوقونلوقدا شیر برنج (۱)

☆ شیطان آتنا مینوب ـ ترجمه ونظایر : بر خر شیطان سوار شده . مرغ یکپا دارد

شیطان اولمیوبدور ـ ترجمه: شیطان نمرده‌است . مرادآنکه نمام کم نیست

شیطان باشقا جن باشقا ـ ترجمه: شیطان سواست وجن سوا

☆ شیطان فعله‌سیدور ـ نظیر حمال بی‌مزد است

☆ شیطانیله داری اکمیشوق ـ ترجمه : با شیطان ارزن کاشته‌ایم مراد آنکه با آدم نا اهلی شرکت کرده‌ایم

☆ شیوره‌ن مزاجدور ـ ترجمه : خاکشی مزاجست

شییر شوخوم (شیار وشخم) هاموسی بیر توخوم (تخم) نظیر : همه‌شان سر وته یك کرباسند

۱ـ کوری از بینائی پرسید شیر برنج چه رنك دارد؟ پاسخ شنید : سفید . ولی کور که رنك سفید درعمرش ندیده بود هی مثال خواست و بینا اشیاء سفید رنك راکه بخاطر داشت یکی یکی شمرد تا تمام شد . و چون دیگر چیزی بخاطرش نیامد اجبارا ساقش را نشان داد وگفت مثل این . کور درحالیکه ساق را لمس میکرد باتعجب میگفت : « شیر برنج ... »

ص

صابون قره پالاز آغارتماز ــ ترجمه : گلیم سیاه را صابون سفید نگرداند . نظایر: که زنگی بهشستن نگردد سفید . تا جهان باقی‌است کلاغها سیاهند (چینی) A blanchir la tête d'un negre on perd son savon

صاحبنه نه گون آغلادی‌که منه نه‌گون آغلیه ــ نظیر : مال مرده عقب مرده

صاحبخانه کیفلننده قوورمه کوپی‌گلر ایوین آراسینه ــ ترجمه: صاحبخانه‌که مست‌کرد خم قورمه بوسط اطاق آید

صباحدەن سن ایچین یه من قابوقون گمیریم ــ ماخوذ از داستان نوکری است که خربوزه را نازك قاچ میکرد وخدمت ارباب میبرد

صبر ایلیه‌ن مراده یتیر ــ نظیر: الصبر مفتاح الفرج

صبر، صبر آخری بیرسنیق قبر ــ ترجمه : صبر آخرش قبری است آنهم شکسته وریخته . نظیر: مگر من صبر ایوب دارم؟

صبریلن حلوا پیشر ای قورا سنده‌ن ــ (بسله‌سن اطلس‌اولار توت یاپراقیندان) ــ ترجمه ونظایر : گر صبر کنی زغوره حلوا سازی .
Tout vient à point à qui sait attendre

صدقلن قره داشدان مطلب آلماق اولار ــ ترجمه: باخلوص نیت ازسنك سیاه نیز میتوان مراد طلبید

☆ صرف‌میرین صرفی چوقدور داش دمیرده‌ن باش‌گره‌ك اوخویان صاحب‌کمال ودرس ویره‌ن قرداش‌گره‌ك (تمثل)

صفی‌نین دشمنلری چاتدیون صفی نمازه‌گیدیر (حاج حسین ختائی)

صقالوه توپوره‌جاقمیش آغزوا دوشوب ! - ترجمه: میخواسته بریشت تف کند بدهانت افتاده ؛ ماخوذ ازداستان معروف است

صقالوی اوشاق موشاق الینه ویرمه - نظیر : عنـان را بکهتر نباید سپرد

صقالیم چیقینجا جانیم چقیدی دونن بیرقیز منه عمودیبوب

نظیر: پیری است وهزار عیب

صقالیم یوخدور سوزوم اوتمور - ترجمه: چون ریش در نیاورده‌ام حرفم برو نیست

☆ صقالینه سوغان دوغرامازلار ! - نظیر : بریشش تره خورد نمیکنند

صلوات گوجه موقوفدور

صمد اوتارا نه‌نه‌سی ساغا (۱) - ترجمه : بشرطیکه صمد بچراند ومادرش بدوشد (نادرشاه)

☆ صندوق تولاسیدور - نظیر: زاغ سیاهش را چوب میزنند

صنعت قزیل اوزوکدور - نظیر: حرفت مرد زینت مرد اسع

صنعته‌کج باخان آج قالار - نظیر: زپیشه بخور همیشه بخور

صوفی سوغان یمز گورسه قابوقوندا قویماز - ترجمه : صوفی پیاز نمیخورد ولی وقتیکه دید حتی به پوستش نیز ابقا نمیکند. نظایر: آب نمی‌بیند وگرنه شناگر قابلی است. Loccasion fait le laron دزدی‌که فرصت دزدی بدست نیاورده خود را امین میداند (مراکشی)

۱- روزی‌که درحضور نادرشاه صحبت از کارهای پر منفعت بمیان آمده بود حضار متفقاً اظهار داشتند که گله‌داری نفعش ازهرچیز بیشتر است فاتح هندوستان در حالیکه با دستش فرزند خود صمد میرزا را نشان میدهد میگوید : « صمد اوتارا ... »

☆ صون بشیکدور ـ نظیر : ته تغاری است

صونداکی پشیمانلیق بره (بهره) بیتیرمز ـ ترجمه : ندامت بعدی سودی نبخشد . نظایر: الآن قدندمت وما تنفع الندم . از پشیمانی چه سود اکنون که کار ازدست رفت

صوندا گله‌ن‌کیم ایسه قپونی او قاپار (استانبولی) ـ ترجمه: کسیکه آخر ازهمه وارد میشود در را او می‌بندد

ض

☆ ضحك داماری آچیلوب ـ نظایر: دل توی دلش بند نمیشود . ریسه میره (میرود)

ضرب زیره کده‌ن یاغ چیخاردار ـ ترجمه : فشار از بزرک روغن درآرد

☆ ضرابخانه آچمامیشام ! ـ ترجمه : ضرابخانه باز نکرده‌ام . نظیر: من مگر حاجی امین‌الضربم؟

ضرر آجی اولار ـ ترجمه: ضرر تلخ است. نظیر : فی است المغبون عود

ضررین یاریسیندان قایتماق منفعتدور ـ رجوع شود به زیانین یاریسیندان ...

ط

طاسیم دامنان دوشوب جینگیلتیسین عالم اشیدوب - نظایر:
کوس رسوائی ما بر سر بازارزدند . انا الغریق ولا خوفی من البلل
☆ طاقه شالی سنه ویرسونلر - ترجمه: طاقه شال را بتو بدهند
☆ طالعوندەن کوس

طالعون قوزدا سنا اوغولدا قیزدا سنا - رجوع شود به بختوی قوزدا ...

طاووس هر یانه باخار فرحلنر ایاقنه باخار غصه لنر -
نظیر : طاوس را به نقش نگاری که هست خلق تحسین کنند اوخجل ازدست وپای خویش

طشت باشی آق بخت اولور (ختائی) مرادآنکه اگر بخواهند دستمالی را درطشت بشویند ازهرسو البسه سفید شروع بباریدن میکند

طرلان ساریری ویرەز - ترجمه: کار باز ازسار نیاید . نظیر: کاریکه چشم میکند ابرو نمیکند

طلبەنین ایوی او وقت یخیلار که ایکی یره وعدەسی اولا
ترجمه ونظیر: بخت آخوند آنوقت برمیگردد که دریك شب دوجا دعوت شود

طمعکارین سقالی مفلسون ماتحتینده اولار - ترجمه: ریش طمعکار در دبرمفلس است

طمعی مرتضی علینون کرەمیندەن چوقدور - ترجمه :
طمع اش ازکرم مرتضی علی افزون است

طوز اکمك بیلمیەن ایتدەن کوتیدور (استانبولی) - ترجمه:
کسیکه حق نان ونمك را نشناسد ازسك کمتر است

طویدا دونون تانیدون ؟ - ترجمه: درجشن قبایت را شناختي؟

طویدا کیسه‌نین باشین سووزی باغیله باغلاللار ـ ترجمه: درعروسی سر کیسه را با بند سبزی می‌بندند. مرادآنکه درعروسی سر کیسه را بایدشل کرد

طویدان صورا حنانی ماتحته یاخاللار ـ ترجمه: بعد از عروسی حنا را بماتحت بندند . نظیر : قبای بعد از عید گل منار را خوب است

طویدان صورا نوقارا(نقاره) ؟ ـ ترجمه: بعدازعروسی نقاره نظیر: نوشداروی بعد ازمرك سهراب

طوی دیبو بلر که آدامین باغری چاتداماسون ـ ترجمه: نام عروسی را جشن گذاشته‌اند مبادا زهره آدم چاك شود . رجوع شود بـه طویدا کیسه‌نین ...

طوی طیبه‌سیز(طوی بیگی‌سیز) گلین ینگه‌سیز ؟

طوی‌گیجه‌سی گلین ایوده قالماز یاس‌گیجه‌سی‌اولی یرده
ترجمه : شب زفاف عروس در خانه نماند و شب عزا میت بر روی زمین نباشد

طویومدا اوینامیسان ؟ یاسیمدا آغلامیسان ؟ دوستلقون نه بابتده‌ندور ؟

طویه گیده‌ن یاسه‌ده گیده‌ر (نق) ـ نظیر : هرکه بعروسی رفت بعزا نیز میرود

طویله دیبینده‌ن یوخدی دییر آت یهرله ـ نظیر : خواجه درفکر نقش ایوان است   خانه ازپای‌بند ویران است

طویلیه قویمازلار که قوشقون اوغورلار ـ ترجمه: بطویله راهش ندهند که مبادا پاردم بدزدد

ظ

☆ ظالم ایتین قویروقیدور ـ نظیر: ابابیل است. بمزاح درمورد بچه‌های شیطان مورد استعمال است

ظالم بیر وقت گلمیسن که الاریم بدنیمده دگل ـ زبانحال از زبان حضرت قمر بنی‌هاشم خطاب بشماتت‌کنندهٔ کوفی

ظالمین رشته اقبالینی بیر آه کسر ـ مانع رزق اولانون رزقنی الله کسر ارهٔ ظلم و ستم دست ستمکاری کسر حق الی بیکار قالماز گیج کسر کاری کسر (تمثل)

ظلمات داشیدور گوتورنده پشیماندور قویاندا ـ ترجمه: مثل سنك ظلمات است برداشته پشیمان گذاشته آرمان (۱)

ظلمیلن آباد اولان عدلیلن ویران اولار ـ نظایر: آبادی ظلم بربادی است. البغی مرتع وخیم

ظلمین آخری اولماز ـ ترجمه: ظلم عاقبت ندارد

ظن ایتمدیگین یرده‌ن تیلکی چیخار (استانبولی) ـ ترجمه: ازجائیکه گمان نبری روباه بیرون آید. نظیر: هر بیشه گمان مبر که خالی است شاید که پلنگ خفته باشد

۱ـ بنا برآنچه در اساطیر آورده‌اند وقتیکه اسکندر ازجستن آب حیوة مایوس شد وطبل بازگشت زد عده‌ای ازلشگریانش درمراجعت بعنوان یادگاری ازسنك‌ریزه‌های سرزمین ظلمانی باخود همراه آوردند ووقتیکه در روشنائی این عالم چشمشان بآنها افتاد دیدندکه همه‌آنها احجار کریمه‌است بنا براین پشیمان شدندکه چرا کمتر برداشته اند و پشیمانی آنانکه اصلا برنداشته بودند احتیاج بشرح ندارد

ع

عاشق اولان کوردور ـ نظیر: العشق یعمی ویصم

عاشق اوز ویره‌ن یرده آز قالسا یوز ایل قالار (رباحی)

عاشق گوردوقون سویله‌ر ـ نظیر: قلندر دیده گوید

عاشق هارا گیده‌ر دمی یانینجه (مراغی) ـ ترجمه: نوازنده هرجا رود باید دمش (آلةموسیقیش) را همراه برد

عاشقه بغداد اوزاق دگل ـ ترجمه: برای عاشق بغداد دور نیست

عاشقین سوزی قورتولاندا نیلیم نیلیم چالار ـ نظیر: بداد تو رسیده ای دل ای دل (ایرج میرزا)

عاشقی یغاللار اوینا ماقدان اوتور ـ ترجمه: قاب را برای بازی جمع کنند. مراد آنکه ثروت را باید خرج کرد

عاشقی یاخشی ساخلا بدنامچیدور ایل گزه‌ر (رباحی)

عالم عالمیننددور کچل‌ده خاله‌میننددور ـ هر که بفکر خویشه کوسه بفکر ریشه

عالم گیه‌ر چیت تومانی داماقلی بیز گیروق یتیم کتان یاماقلی (شاهسونی)

عالمی پلو دوتسا آلا قارقا خوراکین تاپار ـ ترجمه: اگر پلو زیر دست وپا بریزد بازهم کلاغ غذای مخصوصش را انتخاب میکند

عباس عباسدان عباسده کور عباسدان ـ نظیر: گدا بگدا رحمت بخدا

عباسلیق کاندور قدرین بیلن یوقدور (ختائی) ـ رجوع شود به یولچیلیق ...

عثمان کوینکیدور ـ ترجمه: پیراهن عثمان است . نظیر: خون سیاوش است

عثمانلو وقتی کولەدور قزیل باش وقتی شاطر ـ رجوع شود به اروس گلنده ...

عجله ایله یوگورەن یولدا قالار ـ رجوع شود به تند گیدەن ...

عربه قرلنجه ایو یولی گوسترەن چوق اولی (استانبولی)

ترجمه : وقتیکه عرابه شکست خیلی‌ها راه خوب نشان میدهند

عربه یولوندان چیقما (استانبولی) ـ ترجمه: ازجاده عرابه‌رو بیرون مشو

عزب گورمەیەن دییرسن بس که دەدوندە بیر عزبدور (۱)

ترجمه: عزب ندیده‌ای گمان میکنی که پدرت هم عزبی است . نظیر : ده ندیده‌ای گمان میکنی که علی‌آباد هم دهی است

☆ عزرائیله ساقز (سقز) ویردی ـ ترجمه: به عزرائیل سقز داد

عزیز اولوب قارین اولمیوب ـ ترجمه : عزیز مرده شکم که نمرده

عزیزلر یمیشدی قالمیشدی گرامیلر

عزیزیم عزیز تربیتی اوندان عزیز ـ ترجمه : عزیز عزیز است تربیتش از آن عزیزتر . نظیر: من ادب اولاده ارغم حساده

عشقون وار داغلارا دوش ـ ترجمه : عاشقی سر به بیابان نه

عشقین ترس اووانذی اولماز ـ ترجمه : عشق پشت و رو ندارد . نظیر: **Il n'ya pas de laides amours**

☆ عقرب ماشاسیدور ـ ترجمه : انبر عقرب گیری است . نظیر:

۱ـ گفته عزب‌اوغلی بفرزند یکی از عزاب دفتر (**عزب دفتری‌ها**)

دلال مظلمه است

عقل باشدادور یاشدا دگل - ترجمه : عقل بکله است نه بسال

عقل عقلدن اوتگون اولار - نظیر: وشاورهم فی الامر

عقللی دهدیینجه یا (عقلنهسالنجا) دلی ویرار گچر - نظیر: کاری که بعقل درنیاید دیوانگئی در او بباید

عقللیسی هانسیدور قباقدء گیدهن زنجیرلی - نظیر: کلان ما که تو باشی چه عقل ما باشد

عقلوی اشك عقلینه ویرسن آپارار چیخاردی آرپا تاپاسینه

نظیر: اذکان الغراب دلیل قوم سیهدیهم سبیل الهالکینا

☆ عقلی پارسنك آپارر - ترجمه: عقلش پارسنك می برد

علی بورکون ولی باشنه ولی بورکون علی باشنه - ترجمه:

کلاه علی بسر ولی کلاه ولی بسر علی . نظیر : Dehsabiller saint Pierre pour habiller saint Paul

☆ علی قلیج چکمیهجاق - ترجمه: علی شمشیر نخواهد کشید

علیسی دلی ولیسی دلی بو قریلمیشین هامیسی دلی !

عمو اوغلی عمو قیزینین کابینی گویده کسیلیب - نظیر

عقد دخترعمو وپسرعمورا درآسمانهفتم بستهاند

عمو عمو دییرهم که منه قوش دوتاسان - ترجمه: عموجانت میخوانم که برایم مرغ بگیری

عمی وای دگل زهی وایدور - نظیر: وانفساست وا امتا نیست

عورتك (عورتین) اوگوتی عورته گچر(استانبولی) - ترجمه:

پند زن درزن موثراست نظیر: La poule ne doit pas chanter devant le coq

عوض عوض اولدی قاری - نظیر: این بان در

عوضین بدل آدلی اوغلی وار - نظیر : آنچه عوض دارد

گله ندارد

عیبسیز دوست‌آریان دوستسیز قالار - ترجمه: هر که دوست بی عیب جوید بی‌دوست ماند

عیبلی عیبین بیلسه باشینه پالاز اورتر (ریاجی)

عیبی کیم دیه‌ر عیبه‌جر سوغانی کیم یه‌ر درده‌جر- نظیر: عیب نه‌بینند بجز اهل عیب

عینالی (عون علی) قزیلیدور(۱) - ترجمه: طلای عون‌علی است

۱- درکوه عون علی واقع درشمال تبریز معدن طلا وجود دارد و تاکنون چندین دفعه خواسته‌اند استخراج کنند ولی‌درهردفعه که اقدام کرده‌اند دیده‌اند که باید ۱۱ قران خرج کرد تا یك‌تومان طلا بدست‌آورد

غ

غاز ویر چولمك دولسون تویوقدان نه چیخار (ریاحی)

غریب اولکه ایشسیزلیك دیشسیزلیك - ترجمه : در دیار غربت بی هنری لازمه‌اش گرسنگی است

غریب ایت هورنده اوزون هوره‌ر (مراغی)

غریب ایت قویروقی دوشونده گزه‌ر (نق) - ترجمه: دم سگ غریب بسینه‌اش چسبیده است

غریب قوشون یواسین تاری اوز الیله تیکر - ترجمه: لانه مرغ غریب را خدا بادست خویش سازد

✿ غریبلیق جنت اولسا گنه وطن یاخشیدور - نظیر: یوسف که بمصر پادشاهی میکرد میگفت گدا بودن کنعان خوشتر

✿ غذا دگل مزه‌دور - ترجمه: خوراکی نیست مزه است

غم هارا گیدیرسن ؟ غم یانینه!

✿ غوره ایکن مویز اولوب - ترجمه : در غورگی مویز شده

غوغاسیز باش گورده اولور - ترجمه: سر بی‌خیال فقط در گور میسر است

غوغا غوغا اولسا داغداکی قاردا قالماز (ریاحی)

غیرتلی کیشی بلایه دوشر- ترجمه: مرد غیرتمند ببلایا دچارشود

غیورلیق کیشینین گورکمیدور - ترجمه: غیرت نشانه مردی‌است

ف

فالچیه گیتسن دعا ویره‌ر حکیمه گیتسن دوا - رجوع شود به حکیمه ...

فالدا (فالوده) ویرار دیش چیخاردار - نظیر: بخت چون وارون شود فالوده دندان بشکند

☆ فاله‌سین ایتیریب!

فایده ضررین قرداشیدور - ترجمه: نفع وضرر برادرند

فتنه‌لیکده مالون ساخلا ایگیلیکده باشون - ترجمه: در بلوا ثروتت را بپا درزمان عادی سرت را

☆ فرشی حابینه سیغارلیر - نظیر: نان را بمظنه روز میخورد.

نظیر: Il tourne l'aile de son moulin du coté du vnte

فرصتی الدن ویرمه - ترجمه: فرصت را ازدست مده. نظایر: الوقت کالسیف ان لم تقطعه یقطعك . Le temps est de l'argent

☆ فشنك دیوانناندور - نظیر: از کیسه خلیفه است

☆ فضایل آدینه باسیر - ترجمه: بجای فضایل قالب میکند

فضولی آپاردیلار جهنمه دیدی اودونلاری یاشدور - ترجمه: فضول را بجهنم بردند گفت هیزمهایش تر است

☆ فضولی تانیماقدان اوتور - ترجمه ونظایر: برای آنکه بدانم فضولم کیست . Pour connaitre le bavard

☆ فعله‌سن یا مدعی؟ - ترجمه: فعله‌ای یا مدعی؟

فلکین بیرچوال قزیلی وار هرگون بیرینین چیگنینده‌دور
ترجمه: فلك را یك جوال زر است هرروز بردوش کسی‌است . نظیر : وان نوائب الدنیا تدور

☆ فلکه چوره‌ك آپاریر ـ نظایر: مهرود ازآسمان شوربا بیارد. زینب غازچران استَ

☆ فمن یعمل (۱) ـ نظیر: کم وبیش

فند فندی کسر ـ نظیر: فوق کل ذی علم علیم

☆ فیسریق گیریب ات‌گاودوشینه ـ نظیر: شرب‌الیهود است

فیشقیراقنان گامیش زمیده‌ن چیقماز ـ ترجمه : بـا صفیر (سوت‌زدن) گاومیش ازکشتزار بیرون نیاید

فیل پسیداغیدور نه ایگی وار نه خاصیتی ـ ترجمه : چس فیل (ذرت بو داده) است نه بودارد نه خاصیت ـ نظیر: تپاله‌گاو است نه بو دارد نه‌خاصیت

☆ فیل فره‌سیدور ! ـ ترجمه: جوجه فیل است !

فیلون بیر فکری وار فیلبانین مین ـ ترجمه: فیل یك خیال دارد فیلبان هزار خیال

☆ فیلی مینیب ـ ترجمه: سوار فیل‌است نظیر: کله‌را سیاسی کرده

☆ فین دیبوب بورنوندان دوشوب ـ ترجمه: فین‌کرده از دماغش افتاده . مرادآنکه کاملا شبیه‌اش است

۱ـ شخصی ازدیگری پرسید : فارسی بلدی ؛ مخاطب جواب داد : فمن یعمل! وبا این جمله میخواست حالی کندکه یك کمی بلدم . سئوال کننده میخندد ومیگوید : پس معلوم میشودکه عربی نیز میدانی

ق

قابل شاگرد استاد اولور استاددان

قاپو بزووی اوکوز اولماز ـ نظایر : المندل الرطب فی اوطانه حطب . Nul n'est prophete dans son pays

☆ قاپودان قوورسان باجادان گلیر ـ نظیر : در را بندی سر از روزن برآرد

☆ قاپوسین ایت آچار پیشیك اورتر ! ـ مراد آنکه کم مراوده دارد

قاپون اوجا قاییر دوه‌سین الله یتیره‌ر (مراغی)

قاچاندا اللهی چاغیرار قوواندا ـ ترجمه : تعاقب کننده و فراری هر دو خدا را خوانند

قاچاقه یرده وار گویده !

قاچاقه یول ایسته‌ر !

قاچانی قوومازلار ـ نظیر: کی دلاور زپی لشگر بشکسته رود؟

قاچماقدا هنردور قووماقدا ـ نظیر: الهزیمه فی وقتها ظفر

☆ قارانلوق یره داش آتور ـ نظیر: تیر بتاریکی میاندازد

قار سوسوزلوق قاندیرماز ـ قاوورقا قارین دویورماز

ترجمه: برف رفع عطش نکنند و گندم بوداده شکم سیر نسازد

قارقا ایله یولداش اولانون دیمدیکی نجاسته اولار !

قارقا گلدی ککلیك یریشی یریه اوز یریشین یادیندان چیخارتدی ـ نظیر : خلق را تقلیدشان برباد داد

قارقالار منیم تویوقومدور یومورتاسین گورمره‌م نه فایده ؟

قارقا نین مینینه بیر داش ! ـ نظیر: صد کلاغ را یك سنك !

قار یاغار ایاق اوشور – نظیر : تا باد نه جنبد نفتد میوه زاشجار

قاری آت آرپایمز ؟ – نظیر : مگر سیب سرخ برای دست چلاق بد است ؟

قاریشقانین ایل یغینتیسین بقال بیر دفعه‌ده ترازویه قویار نظیر: درخانه مور شبنمی طوفان است

قاریشقانین قوهومی چیخدی ؟ – نظیر : خر ها لو را شناخت ؟

قاری قودورار قیزین آپارار

قاری قیز گلین اولدی اوره‌گی سرین اولدی

قارین دویوران آشی گوز تانیر – رجوع شود به آغیز یاندیران ...

قارین‌کینی دوه‌کینی یادا قرداش اولومی – نظایر: داغ شکم ازداغ عزیزان بدتر است . داغ شکم تا چهل سال باقی است

قارین قرداشدان ایره‌لیدور – رجوع شود بمثل بالا

قارنیم ایچون دگل قدریم ایچوندور

قارنیم خلقه صندوقخانه دگل – نظیر : صندوق سر کسی نیستم

قارنیمداکن قانیمی یه‌ر اشیکه چیخار جانیمی یه‌ر اولنده‌ن صونرا مالیمی یه‌ر – شکوه مادر است ازدست اولاد

قارنیمدان چیخان قادا (قضا) کیمه گیدیم دادا – نظیر: چون دوست دشمن است شکایت کجا برم

قارینه‌گیده‌ن قازاشدور – ترجمه: هرچه بمعده میرود سوداست

قارینین زلفی آغ اولار قلبی قره – ترجمه : زال را زلف سفید است و دل سیاه

قارینین کی قرآندان گچوب

قازان دییه‌ر دیبیم قزیلدور چمچه دییه‌ر بولانمیشام چیخمیشام - نظیر: دروغگو حافظه ندارد

قاشیماقه دیرناق ایسته‌ر - ترجمه: برای خاریدن انگشت لازمست

قاشین دوزلوقی کجلیقیندداندور

قاضی ایوینده گردکان بولدور اما سایی وار - ترجمه: خانه قاضی گردو فراوان است ولی شماره دارد

قاطر آلان ساووشدی - ترجمه: آنکه قاطر میخرید رفت

قاطرده‌ن سوروشدولار: ده‌دون کیمدور؟ دیدی: نه‌نه‌م آتدور - ترجمه: قاطررا گفتند پدرت کیست؟ گفت مادرم مادیان است

قاطر نه بیلیر خاطر! - ترجمه: قاطر کجا وخاطر کجا!

قاطریله دلاله خبردار یوقدور - ترجمه: برای قاطر ودلال خبردار وضع نشده است

قالار خدیجه گوره‌ر نوه نتیجه - نظایر: بدنیا بیش مانی بیش بینی. عش رجبا تری عجبا. Qui vivra verra

قالان ایشه قار یاغار - نظایر: فی التاخیر آفات. Les travaux interrompus restent en suspens

قان ایلمه قانون ایله

قاندیم یل دگیرمانیدور سویی نره‌ده‌ن گلور؟ (استانبولی) ترجمه: فهمیدم که آسیاب بادی است آبش از کجا می‌آید؟ نظیر: زانم که حمام است خانه کیست؟

قانلو! قاپومدا نه‌قایریرسان؟ قان اباقلیم وار!

☆ قانلویم قاپوندان گیرمیشم - نظیر: گر ما مقصریم تو دریای رحمتی

قانلونی قان دوتار ــ نظیر : تو مپندار کـه خون ریزی و پنهان ماند

قانی قانیله یومیوبلر ــ نظیر: آتش را بآتش ننشانند

قاوورقانین یانانی چاتلار ــ رجوع شود بمثل زیر :

قاوون شیرینلیقدان چاتلار ــ ترجمه : خربوزه از شیرینی میترکد

قباقه گچیرسن دیللر بیجدور دالی قالیرسان دیللر گیجدور
نظیر: مثل شاگرد خیاط اتو را گرم میارم حرف است سرد میارم حرف است

قباقیم قاوورقا قوورور دالیم سامان سوورور ــ رجوع شود به ایچریم اوزومی ...

قجله دەدەسی خیرینه دال تابلاماز ــ رجوع شود به پیشیك دەدەسی ...

☆ قحبەدەن سوروشدولار نیه قحبه اولدون ؟ دیدی : اوزومون یوموشاقلیقیندان ــ نظیر: چوب نرم را موریانه میخورد

☆ قحبه شلەده شام اولار ؟

قحبه قاریماز بیعار اریمز ــ ترجمه : قحبه پیر نشود و بیعار لاغر نگردد ــ نظیر : Tête de fou ne blanchit pas

قحبەلیق بیر اوپوش اوغورلیق بیر سامان چوپی ــ نظیر : دزدی که نسیم را بدزدد دزد است

قحبەنین آخری آبا اولار ــ ترجمه و نظیر : قحبه چون پیر شود پیشه کند دلالی

قحبەنین ایکی کوینکی اولار بیرین اوزی گیر بیرینده اوزگیه گیدیرەر ــ نظیر: کافر همه را بکیش خود پندارد

قحبەنین قـازاندیغی ایکیله کرشانه گیدەر ــ ترجمه: درآمد فاحشه خرج سرخاب وسفیداب میشود

قحبه‌نین گویلی اولسا دیوار چاتداقینده‌ن ویره‌ر - نظیر:
زن را اگر توی شیشه بکنند باز کاربراکه بخواهد بکند میکند

قحبه یورقـان دوشکده‌ن‌کوسر یالاق سفره‌ده‌ن - ترجمه:
قحبه از رختخواب قهر کند دله ازسفره

قربان اولوم او دعوایه که اوستنده‌ن بیرساعت گیچه -
ترجمه: قربان آن دعوا برم که از روی‌آن یکساعت بگذرد

قربان اولوم تسبیح سنه هیچکس گمان ایتمز منه

قربان زیارتی هر آدمه قسمت اولماز - ترجمه: زیارت
حج بر هر کس نصیب نشود

قربان خطایه قالخاندور - نظیر: صدقه سپر بلاست

**قرخ ایلین یولچیسیدور ایندی سورروشور جمعه گیجه‌سی
نه‌وقتدور** - نظیر: آدینه‌اش راگم کرده

قرداشلار ساواشدی ابله‌لر ایناندی - ترجمه: برادران دعوا
کردند وابلهان باور

قرداشه باخالار باجیسین آلالار - ترجمه: برادر را دیده
خواهر را خواستگاری کنند

قرداشیم ساغ اولسون خاتونی گوه‌نسون!

☆ قرمزی بورك دگلم باشدان باشه قویولام

قره‌بخت داغلارا چیخاندا داغلاری دومان آلار - نظیر:
بدبخت اگر مسجد آدینه بسازد یا سقف فرو ریزد یا قبله کج آید

قره‌چی قره‌چیه اوپوش ویرمز - ترجمه: کولی کولی را
بوسه ندهد - نظیر: القاص لایحب القاص

قره چینین بیگیده قره چیدور - ترجمه: بیگ کولی هم
کولی است

☆ قره سودان قایماق دوتور- ترجمه: ازآب تیره سرشیرمیگیرد

قره قول آتلنین یازیسین گوره‌ر – نظایر: سیه‌سر را قضا برسر نوشته . المقدر کاین

قره قوله شاهلیق ویرسن اول نه‌نه‌سنین امجکین کسر - ترجمه: اگر زنگی را برتخت نشانی قبل از هرچیز پستان مادرش را برد

قره قیغین تورباسی دولی اولار – نظیر : با زنده آخر کیسه‌اش پر است

قره‌واش الینه جگر دوشوب – نظیر: نارگیل بدست بوزینه افتاده (هندی)

قریه صابون دلیه اوگوت نیلسون – نظیر : رند را بند و قحبه را پند سود نکند

قزیلدان بالتا چکسن دوشرکول دیبینه – ترجمه : اگر از طلا هم تبر سازی آخر سر بپای بوته افتد

قسمت اولسا گلر یمنده‌ن قسمت اولماز دوشر دهنده‌ن

قسمتده‌ن آرتیق یماق اولماز – نظیر : ندهندت زیاده از روزی

قسمت وار همتده – نظیر : کوشش قضا را سبب بود (افلاطون)

قشنگلیق واردان اولی اولماسا هاردان اولی – نظیر : دارندگی برازندگی

قصاص قیامته قالماز – نظیر : مکافات بآن دنیا نماند

قفل اوغری ایچون دگل دوز ایچوندور – نظیر : قفل محك شیر است

قلب مال صاحبینه قاییدار – نظایر : سکه شاه ولایت هرجا رود پس‌آید . مال بد بریش صاحبش

قلبده‌ن قلبه‌یول اولی – ترجمه ونظایر : دل بدل راه دارد .

القلب یهدی الی القلب

قلمه قابوقیله بویوین اشك چایدا بوغولار (ریاحی)

قلیج قینین کسمز – ترجمه: شمشیر غلاف خود نبرد. نظیر: الرائد لایکذب اهله

قلیج همان قلیجدور قول همان قول دگل (۱) – ترجمه: شمشیر همان شمشیر است ولی بازو همان بـازو نیست. نظیر: نیروی حیدری چه برآید ز ذوالفقار

قلیج یاراسی ساغالار دل یاراسی ساغالماز – نـظیر: جراحات اللسان لها الالتیام ولایلتام ماجرح اللسان

قمـار اوینامامیسان حساب بولسن مشروب ایچممیسن صداقت

قمار ناشینی سوەر – ترجمه: قمار ناشی را دوست دارد

قمیشلی یر گوموشلی یر – ترجمه: نیزار مگو سیمزار بگو. مرادآنکه اراضی نیزار حاصلخیز و زرخیز است

قوجا اوکوزی اولدورمك اولار اولکودمك اولماز – (شاهسونی) – ترجمه: گاو پیر را میتوان کشت ولی نمیتوان رم داد. نظایر: البغل الهرم لایفزعه صوت الجلجل. شتر که چهار دندان شد از

۱– گویند سلطان عثمانی ازشاه اسمعیل صفوی درخواست کرد که شمشیری راکه باآن لوله توپ را بدونیم کرده بود برای وی بفرستد. شاه اسمعیل دعوت سلطان را اجابت کرد. وقتیکه شمشیر بدارالخلافه رسید و سلطان درحضور اعیان واشراف آنرا برروی لوله توپی بیازمود اثرمطلوب رابدست نیاورد وبنا براین نامه‌ای بشهریار صفوی نوشت وگله کرد که معلوم میشود شاه قزلباش یك شمشیر را ازبرادرش مضایقه کرده است. شاه‌اسمعیل در پاسخ نوشت: « قلج همان ... »

بانك جرس نهراسد

قوجا تلسه‌ر اریك وقتینده یتیشر

قوجا چاقال چغیرماز ـ ترجمه : شغال پیر زوزه نکشد

قوجیه گیده‌ن قویروق ییه‌ر ـ نظیر : همسر پیر مرد دنبه خورد

قوچ ایگیت داییسینه چکر ـ نظیر : الولد الحلال یشبه بالخال

قوچ بوینوزوندان کرایه ایستمز

قودورقان قورباغا یوگوره‌ر آدم قاپماغا

قودوق بویور چولی بویومز ـ ترجمه : کره بزرك شود جلش نی . مورد استعمال : لباس بچه سال دیگر برتنش تنك است

☆ قورباغه‌گولونه داش آتدیلار ـ نظیر : روده باستخر قورباغه انداختند

قورباغه‌نی دالیسی اوسته سویا آتسان ایکی یول داشلانار

قورتداسان قوردی چیخار ـ نظایر: لیفتش مده عمجه مره (خراسانی) . الخنفسا اذامست تنتت

قورتدان اولان قورد اولارـ ترجمه ونظیر: عاقبت گرك‌زاده گرك شود. هل تلد الحیه الا الحیه

قورتدان سوروشدولار نوقت ییلاقه گیده‌رسن ؟ دیدی : بیزیمکی ایلیلندور ـ ترجمه: ازگرك پرسیدند : کی ییلاق میروی ؟ جواب داد : بسته بر تصمیم ایل است

قورتدان قورخان قویون ساخلاماسون ـ ترجمه: آنکه از گرك ترس دارد بهتر است گوسفند نگه ندارد

قورد آغزینا قونشی اوشاقی ؟ ـ رجوع شود به اولوم حقدور ...

☆ قوردا (قورده) دیدیلر سنی چوبان ایلیوبلر آغلادی . سوروشدولار نیه آغلیسان ؟ دیدی قورخورام یالان اولا - ترجمه : بگرك گفتند ترا چوپان کرده‌اند . گریست . گفتند چرا گریه میکنی ؟ پاسخ داد میترسم دروغ باشد

قورد اتی قوردا حرامدور - ترجمه : گوشت گرك بگرك حراماست نظیر: Les loups ne se mangent pas entre eux

قورد توکون دگیشر خویون دگیشمز - ترجمه : گرك مو عوض کند اما خوی عوض نکند

قورد دوگوشنده کوپکون یوخوسی گلر

قورد دومانلیق آختارار - نظیر : دزد بازارآشفته میخواهد

قورد دیدوق قولاقی کوروکدی - نظیر: چو نام سك بری چوبی بدست آر

قوردون آدی یدیدی یمه‌ده یدیدی ؟

قوردون آبادانلیقه گلمسی ایتون هیزلیقیندااندور- رجوع شود به تازینین هیزلیقیندان ...

قوردون اوزی آق اولسا آبادانلیقه گوندوز گلر - ترجمه: اگر گرك را روی سفید بودی روز روشن بدهکده آمدی

قورد قارینده‌کوپکین گولنجی‌اولور(استانبولی) - ترجمه: گرك که پیر شد مسخره سك میشود

قورد قوجالاندا قوروقونون دیبینده ساکیکقالار یوا باغلار - نظیر: مار که پیر شد قورباغه انگولکش میکند

قورد قوردا دال چویرمز - ترجمه : گرك بگرك پشت نشان ندهد

قورد قویونون بیرزادین یمیوب - نظیر: نه خیکی دریده نه دوشابی ریخته

قورده سن تیکماق اورگت ییرتماق ده‌ده‌سی پیشه‌سیدور (نق) ـ ترجمه: گرك را دوختن آموز دریدن پیشه پدریش است

قوردی گورماق مبارك گورمماق داها مبارك ـ ترجمه: گرك را دیدن مبارك است ندیدنش مبارکتر

قورد یواسی سوموکسیز اولماز ـ ترجمه: ار لانه گرك استخوان کم نباشد

قورق اوندان قورقماز تاریسندان یا قورق قوقمازدان اوتان اوتانمازدان ـ نظیر: ازنترس بترس از بی‌حیا شرم کن

قورقو اولمیه‌ن یرده نظم اولماز ـ ترجمه: جائی که ترس نیست نظم هم نیست

قورقولو باش سلامت اولار ـ نظیر: آدم نترس سر سالم بگور نبرد

قوروتدوم قوروتامیش ـ رجوع شود به دیدیم دیمیش

قوریان گوزه چوب دوشر ـ نظیر: سنك بردر بسته آید

قوری اودونا یاشلار یانار آلیشار داشلار یانار ـ رجوع شود به یاشدا قوری ...

قوری‌قوری قربانون اولوم مانقرا چاره یوقدور؟ ـ نظیر: معارف کم کن و برمبلغ افزای

قوزیلارینان قیرخیلور ـ نظایر: با جوانان سودا میکنند. شیخ بتصبی

☆ قوش اتی قولان سودی ـ نظیر: شیر مرغ وجان آدم

قوش قنادینده‌ن کرایه ایسمز ـ رجوع‌شود به قوج ...

قوش گلور بیر بوتیه سیقیلور

قوش وار اتین ییه‌للر قوش وار ات یدیردللر ـ ترجمه: آن یکی مرغ است که گوشتش را خورند آن یکی مرغ است که گوشت

میخورانندش . نظیر: کار نیکانرا قیاس ازخود مگیر

قوش یواسیندان اوچار ـ ترجمه : مرغ از لانه‌اش پرواز گیرد

☆ قوشی اوتوروب بیا بیا چاغیریر !

☆ قوشقور نه بیلیر داغدا بوراندور ایوده اوتوروب حکمی رواندور (تمثل)

قولاق آسان اوز سوزون اشیده‌ر

قولاق گونده بیر سوز اشیدمسه کار (کر) اولار

قولاقلی قویون بیر یول اولکر کره قویون ایکی یول

نظیر : میمون هرچه زشتتر بازیش بیشتر

قولدان دوتان آزدور اپاقدان دوتان چوق

قول قوللوقدا گره‌ك ـ ترجمه: غلام درخدمت باید

قولون دیدیگی اولماز تکرینین (تارینین) دیدیگی اولار

ـ نظیر : آنچه دلم خواست نه آن میشود آنچه خدا خواست همان میشود

قولون سونیقی بویونا بیریوکدور ـ ترجمه ونظایر: دست شکسته وبال گردن است. یدك منك ولو کانت شلا

قوناق اومدوقون یمدی! ـ نظیر: خودغلط بودآنچه ماپنداشتیم

قوناق قرداش قونونجا اول ! ـ نظیر : درخانه کسان کدخدائی نکنید (انوشیروان)

قوناق قوناقی ایستمز ایو ییه‌سی هیچ بیرین ـ ترجمه : مهمان مهمانرا چشم ندارد ببیند صاحبخانه هردوتایشانرا

قوناق‌که وار صاحبخانه‌نین دوه‌سیدور هاردا خیخلاسا یاتار

قوناقدان قاچماق اولماز ـ ترجمه: فرار از مهمان نشاید

قوناقه اوز ویرسن طاقچه‌لری گزه‌ر ـ نظیر: مهمان‌را که روی دهی صاحبخانه میشود

قوناقی ایوه قویموردولار اوخ یایین یوخاری باشدان آسیردی ـ رجوع شود به بیربنی کنده ...

قوناقین اوزی‌گولسون صاحبخانه قان آغلاسون!

قوناقین روزیسی اوزوندن قاباق گلر ـ نظیر: رسیده رسیده خورد

قوناقین روزیسی آللهین بورجیدور

قونشوم شاد منده شاد

قونشون پیسدی کوچ قورتول ـ رجوع شود بـه یامان قونشی ...

قونشوی بیر اینکلی ایسته آلله سنه ایکیسین ویرسین

قونشی آشی دادلی اولار ـ نظیر: تکه همسایه روغن غاز دارد

قونشی چناقی قونشیه بورجدور ـ نظایر: کاسه همسایه دوپا دارد . ضیافت پای پس هم دارد

قونشی تویوقی نظره غاز گلور ـ رجوع شود به اوزگه زمیسی ...

قونشی قونشیه باخار گورون اودا یاخار ـ نظیر: خلق را تقلیدشان برباد داد

قونشی قونشیه تن‌گره‌ك تن اولماسا گن گره‌ك

قونشی مینجیقین اوغیرلیان گورده تاخار ـ ترجمه: آنکه منجوق همسایه را بدزدد باید درگور زیب گردن کند

قونشیه امید اولان شامسیزقالار اویناشا امید اولان ارسیز
نظیر: من اتکل علی زاد غیره طال جوعه

قوهوم آجیسی قوهون (قاوون) آجیسی
قوهوموم قره قازان امودوم (امیدیم) اون چوالی
قوهومون پیسینده قربان یاخشیسینده

☆ قوی بیر قیزلار بولاقیندەن سو ایچسون ـ نظیر : باش تا صبح دولتش بدمد

☆ قوی دیسونلر فلانکسین چوستی وار کیم نه بیلور آلتی یوقدور اوستی وار (تمثل)

قوی من قشوی گوتوروم سن شللاق آت

قویونا قورد گلنده بیر گچی‌لینی تاپار ـ نظیر : وقتیکه گرك بگله میزند وای بحال کسیکه یکی دارد

قویون اولمیەن یرده گچیه عبدالکریم بیك دییللرـ نظایر: جائیکه گوشت نیست چغندر پهلوان است . وقتیکه درآب ماهی نباشد قیمت میگو بالا میرود (چینی)

قویون قوزی ایاقی باسماز ـ نظیر : اسب واستر بهم لگد نزنند

قویون قوزیه زیانی یوقدور ـ رجوع شود به مال داوارا زیانی ...

☆ قویونی قوردا تاپشیروب ـ ترجمه: میش‌را بگرك سپرده‌است

قیامت او گون قوپار بیری یەر بیری باخار ـ نظیر : ساقی بجام عدل بده باده تا گدا غیرت نیاورد که جهان پربلا کند (حافظ)

قیز آلان الانا کیمین قیز ویرەن اولنه‌کیمین

قیز ایوینده طویدور اوغلان ایوینده خبر یوقدور ـ نظیر : در خانه عروس ساز ونقاره است درخانه داماد خبری نیست

قیز بادامدور بالاسی بادام ایچی ـ ترجمه : دختر بمثابه

بادام است فرزندش مغز آن.

قیز سسی قزیل سسی کفگیر سسی

قیز قارینده دایبسینین بوینونا دوشر

قیز قیزاندا تیز سوور وای اونادی دول قیزا - نظایر: دوشیزه برای خوش‌آیند والدین عروسی کند و بیوه زن برای خوشی‌خویش (چینی). عشق پیری گر بجنبد سر برسوائی کشد

قیزون اولدی قرمزی دونون چیخارت - رجوع شود به قیزی سالدون ...

قیزی اوز خوشنه قویسان یا عاشقه گیده‌ر یا زیرناچیه

ترجمه: دختر را که بحال خودگذاشتی یا بعاشق شوهر کند یا بسورنائی

قیزی سالدون بشیکه جهازین(جهیزین) چك اشیکه - نظیر: دختر تخم تره تیزك است

☆ قیزیدیم سلطانیدیم آداخلاندیم خان اولدوم اره‌گیتدیم قباقلاردا قول‌اولدوم بیرین دوغدوم آستانه‌ده چول اولدوم (زبانحال زن‌شوهر کرده)

قیزیم سنه دییورەم گلنیم سنه آندیریرام - نظایر: بدر میگویم دیوار تو بشنو. ایاك اعنی واسمعی یاجاره

قیزین دوگمیه‌ن دیزین دوگه‌ر

قیسیلا قیسیلا بهشته گیدینجه اوینیه اوینیه جهنمه گیده‌سن

قیش چیخار اوزی قرالیق کومور قالار - ترجمه: زمستان تمام میشود روسیاهی بذغال می‌ماند

قیشدا الو پلودان ییدور - نظایر: آتش بزمستان ز گل سوزی به. درزمستان دود بهتر از دم است

قیشدا بال کوزه‌سینه یر اولماز

قیشدان سوروشدولار هاردا قیشلادون؟ دیدی: اوشاقلارین جانینده

قیشی اکمکسیز یازی کمکسیز یولا چیقما ـ ترجمه : در زمستان بی‌زاد وراحله ودربهاران دور ازقافله مسافرت نکن

قیلچیقلی گیردی قویبه قویروقلی گیردی پیبه (قره‌داغی)

قیین خاتینیلارین (قـاین خاتونیلرین) چرشاب جورابی بقچه‌ده دوگوشر ـ نظیر: رخت دوجاری را در یك طشت نمی‌توان شست

ك

✡ کاسب اوشاقی اولمیه‌سن! ـ نظیر: نداری است وهزار عیب

کاسب چراغین یاندیرار دولتلینین حسابین گیده‌ر ـ ترجمه: درویش چراغ خود سوزد وحساب توانگران کند

کاسب دەن تاپدی قاب تاپمادی ـ ترجمه: درویش بنشن پیدا کرد ظرف پیدا نکرد

✡ کاسب کاسبیانه ـ نظیر: ارزان مناسب مال کاسب

کاسبی دوه اوسته بوه سانجار ـ ترجمه: درویش را برروی شتر رتیل گزد ـ نظیر: محنت‌زده را زهرطرف سنك آید

کاسبین اوغلی اولونجا دولتلینین قولی اولاسان ـ ترجمه: بنده ارباب توانگر شدن به که فرزند پدری درویش بودن

کاسبین داناسی دولتلینین تایاسینه باخار (رباعی)

کاسبین خسته‌سی دولتلینین قحبه‌سی دییلمز ـ نظیر: مرك فقرا و ننك اغنیا صدا ندارد

کاسبین دیواری آلچاق اولار ـ نظیر: چراغ مفلسی نوری ندارد. رجوع شود رعیتین دیواری ...

✡ کتاب براووز ویره‌نین بیر الی کسیلمه‌لیدی اوخویوب قایتارانین ایکی الی (مزاح است)

کتدی (کندلی) اولوسی نیلیر سدروکافوری ـ نظایر: این مرده باین شیون نیرزد. جهود براق بند نمیخواهد. Au gens de village trompette de bois

کتدی یماقه بتدی (بنددور) ـ نظایر: آمدی خوردی برو انگل مشو. اذا طعمتم فانتشروا

كتدينى قاپوندا گور - نظاير: رعيت تابع ظلم است . اجع كلبك يتبعك

كتك يه‌نين كيسه‌سينده‌ن گيده‌ر - ترجمه: هر كه كتك خورد از كيسه‌اش رفت. نظاير: دست پيش‌زوال ندارد. Les battus paient l'amende

كت ندور قت (قند) ندور ؟ - ترجمه: ده كجا قند كجا ؟ يا ده رفتن و قند همراه بردن ؟ مرادآنكه در ده منقح لباس پوشيدن لزوم ندارد

كت يوقدوركه باشينه بلا گلمسون !

✩ كچل باشيمه ساقز سالميسان يا كور گوزومه دارى ؟ - مراد آنكه چرا بيخود منت ميگذارى ؟

كچل دوا بيلسه اوز باشينه ايلر - ترجمه ونظاير: كل اگر طبيب بودى سر خود دوا نمودى . Medecin ! gueris tois toi même

كچل سويا گتمز - ترجمه : مگر كچل بآب نميرود ؟

كچللر طالعنده اولاسان !

كچلين آدين قويالار زلفعلى - نظير: برعكس نهند نام زنگى كافور

كچلين توكده‌ن آجيقى گلور - ترجمه : كل از مو بدش آيد رجوع شود به پيشيكين آغزى ....

كچلين كچلليقيله نه ايشون وار ايشينين گچرليقيله اول (مراغى)

كچلين كى بوركى دوشنه جندور - نظير: چو سر برهنه كند تا بجان بكوشد كل

كد خداليق حسابى گيده‌ن ايوينه بوشلى(بورجلى) گيده‌ر

ترجمه: آنکس که کباده کدخدائی میکشد مقروض بخانه میرود

کدخدانی گور کندی چاپ - ترجمه: باکدخدا بساز دەرا بچاپ (غارت کن)

کرد آشی قیل‌سیز اولماز - ترجمه: آش کرد بی‌مو نباشد

کرد ایوینده یه ارمنی ایوینده یات (۱) - ترجمه: در خانه کرد بخور درخانه ارمنی بخواب

کرد کردی تانیماسا مکری مکرینی تانیر - ترجمه: اگر کرد کرد را نشناسد حتما مکری مکری را میشناسد

کرد گوزدەن قیزار تات دیزدەن - ترجمه: چادرنشین از چشم گرم شود وشهرنشین اززانو. مراد آنکه چادرنشین ازدیدن آتش در خود احساس گرمی کند و حال آنکه شهرنشین تا زیر کرسی لم ندهد گرم نشود

کرده دیماق اولماز یاخشیدور دیماق اولار بوکرد او کرددەن - ترجمه: کرد را نتوان گفت که خوب است ولی میتوان گفت که این کرد بعض آن کرد است

کرده دیدیلر آلله شیریندور یا دوشاب؟ دیدی من ایکی عزیزین آراسینه‌گیرمرەم - ترجمه: کرد را گفتند خدا شیرین است یا دوشاب! جواب داد: من بین دوعزیز وارد نمیشوم. نظیر: هم خدا را

۱- امیدواریم که برادران کرد ما درباره امثالی که فوقاً اشاره‌رفته ومتضمن کلمه «کرد» است بمؤلف خرده‌گیری نفرمایند؛ زیرا اولاچنانکه میدانند درمثل مناقشه نیست و ثانیا مقصود اصلی ما جمع‌آوری امثال سائره است وگرنه امروز ازتعصبات جاهلانه که درقدیم ما بین کرد و غیر کرد و ترك وتات وجود داشته خوشبختانه اثری نیست وما همه برادران خود را از کرد ولر وبلوچ وعرب بیك چشم مینگریم وفرقی مابین آنان نمیگذاریم

میخواهد هم خرما را

کرده فشنك ویردیلر ـ نظایر: آب دست یزید افتاد . شمشیر بدست زنگی دادن

کرمه‌نی دادیر آلیر ـ ترجمه: هیمه را چشیده میخرد . مراد آنکه مشکل پسند وخسیس عجیبی است

کره‌نی روغن ایلیوب (۱) ـ ترجمه : کره را روغن کرده . نظایر: بازهم دسته‌گلی بآب داده است. Il a changé son cheval borgne contre un aveugle

کساد بازارین گلیری اولماز ـ ترجمه : بازارکساد درآمد ندارد

کسك اوتوروب داش ایچون آغلیر

کسنین اوزون ، تیکن آغاردار ـ ترجمه : روی برنده را دوزنده سفیدگرداند

کسیك باش سولمز اولار ـ نظایر: برنیاید زکشتگان آواز Dead men tell no tales

کشیشلیقیمی دانیسان ارمنیلیقیمی‌که دانا بولمسن ـ نظیر :

۱ـ درزمان یکی ازسلاطین صفویه بردهی آمنه نام که دردوفرسخی جنوب غربی تبریز واقع است هزار من‌کره خراج بستند . ریش سفیدان‌قریه که مردمانی ساده لوح بودند برای چاره جوئی و دادخواهی نزد سلطان رفتند وگفتند ما بینوایان استطاعت پرداخت این مالیات هنگفت را نداریم ولی اگر اجازت رود حاضریم هرسال ده‌خروار روغن بمطبخ همایونی‌تقدیم داریم . شاه بخندید وقبول‌کرد و ریش سفیدان نیز شادان و خندان بقریه مراجعت‌کردند . ازآن روز این مثل متداول‌گردید ونام آن ده را احمقیه خواندند .

ازاسب افتاده‌ام ازنسل که نیفتاده‌ام

☆ کفگیر قازانین تکینه دگـیر ـ ترجمه : کفگیر به ته دیك خورده

ککلیك باشین قویلار قارا قویروقوندان خبری اولماز

☆ کلاهون ساتگیلن خرج ایت طفیلی اولمانامرده جهاندا کله ساغ اولسون کلاه اسگیك دگل مرده (تمثل)

کماله بیل باغلاما کمال باغی سوارماز ـ ترجمه : بامید کمال منشین کمال باغ را آبیاری نخواهدکرد

کنکن نه‌قده‌ر قویونی درین قازسا اوزون تکینده‌گوره‌ر

نظایر: چاه‌کن همیشه در قعر چاه است . چه مکن‌که خود افتی

کندیسی محتاج همت بر ده‌ده(۱) نرده قالمیش باشقیه یاردیم ایده (تمثل)

کوپك کوینده حافلار (استانبولی) ـ نظایر: سك ماده بلانه شیر نر است . کل کلب ببابه نباح

کوپلر یانیندا کوزه‌لر سینار ـ ترجمه: درنزد خمها کوزه‌ها بشکنند. رجوع شود به چوق بوداقلار ...

کوچ کوچر ایت یوگوره‌ر ایکیسی بیر منزله چاتار ـ

ترجمه: قافله کوچ میکند سك میدود ولی هردو دریك آن بمنزل میرسند .

نظیر : Rien ne sert à courir il faut partir à temps

کوچك داشدا باش یارار ـ نظایر : فلفل مبین چه ریزه بخور به‌بین چه تیزه . رب جزوة نار احرقت بلدا

کوچك طاشدان کلك اولماز ـ ترجمه : ازسنك ریزه پشته درست نمیشود

۱ـ دراویش بکتاشیه را ده‌ده خطاب کنند

کوچکده‌ن خطا بیوکده‌ن عطا ـ نظایر : ازبزرگان عفو بوده است از فرودستان گناه . الاصاغر یهفون والا کابر یعفون

کوچه‌ده ایتین قولاغین کسمزلر ـ ترجمه : درشارع گوش سك را نبرند

کوچه‌ن یوردون قدرینی قوناق یورتدا بیله‌ر ـ نظیر : سل المصانع رکباً تهیم فی‌الفلوات

کور آتین کورده نعلبندی اولار ـ ترجمه : اسب کور را نعلبندکور باید . نظیر: دم خر برای کون خر است

کور اولر آدی قالار بادام گوز ـ نظیر: زیباترین‌فرزندان پدر ومادر آن یکی‌است که مرده است (اسپانیائی)

کور بازاره ویرماسون بازارگوزسوز قالماسون (مراغی) نظایر: لر نرود بازار بازار می‌گندد . لولا البلها لخرب الدنیا . رجوع شود به بازارین ...

☆ کوری‌آتدا دلیك تاپوب ـ نظایر: گزك خوبی بدستش‌افتاده بل از هوا گرفته

کورپینی گچینجه آییه دایی دیه (دی) ـ ترجمه : تا ازپل نگذشته‌ای خرس را دائی بخوان. نظیر: ازبرای مصلحت مرد حکیم دم‌خر را بوسه زد خواندش کریم (مولوی)

کور دوتدوقون بوراقماز ـ ترجمه : کور آنچه را گرفته دیگر ول نمیکند

کور قوشون یواسین تکری (تاری) اوز الیله تیکر ـ ترجمه : لانه مرغ کور را خدا بادست خویش میسازد

☆ کورکونه بیره سالیب ـ نظایر: کك بشلوارش انداخته .

Il lui a mis la puce à l'oreille

کورکوه بیت دوشدی ایووه اود دوشدی (ریاحی)

کور کوره نجه باخار اللهده اونا ایله باخار - نظیر: کما تدین تدان

کورکوره دییه‌ر جیت بری (۱) گوزووه - نظایر: دیك بدیك میگوید رویت سیاه. دنیا به‌بین چه فنده کور بکچل می‌خنده. آبکش بکفگیر میگوید نه سوراخ داری. La pelle se moque du fourgon

کورکوری تاپار سو چوخوری - ترجمه: کورکور را پیدا کند وآب‌گودال را. نظیر: الارواح جنود مجنده

کورگوزده‌ن یاش اوممماق اولماز - ترجمه: از چشم‌کور توقع اشك نشاید. نظیر: کف دست که مو ندارد چه میخواهند از او

کور گوزونده‌ن قورخار کچل باشینداان - نظیر: کچل چه گفت؛ وای بسرم

کور نه ایسته‌ر ایکی‌گوز بیری اگری بیری دوز - نظیر: کور ازخدا چه‌خواهد؛ دوچشم بینا

کوره‌کنسن یا نکیر ومنکر (۱) - ترجمه: دامادی یا نکیر و منکر

کوره‌گیجه گوندوز بیردور - ترجمه: کور را شب و روز یکسان است. نظیر مست زا مسجد وکنشت یکیست

کور یا بوردا یا بغدادا - ترجمه: کور یا اینجا یا دربغداد

۱ـ نسخه (مراغی) «جیت‌بوبری». معنی جیت‌بری یا جیت‌بوبری واضح و روشن نگردید

۲ـ دامادی کم‌رو وخجول برای‌آنکه درصحبت را باعروس باز کند دلی‌بدریا زده ومیپرسد: اصول‌دین چنداست؟ عروس که برعکس ازآن‌دختران درپده بود باتمسخر پاسخ میدهد: «بگوببینم تو دامادی یا نکیر ومنکر؟»

کوریله چوره‌ك یینده آللهی آرادا گور ـ ترجمه: وقتیکه با کور غذا میخوری خدا را درمیانه به‌بین

کوزه‌گر سنیق قابدان سو ایچر ـ ترجمه ونظایر: کوزه‌گر از کوزه شکسته خورد آب . زن کفاش و اسب نعلبند همیشه پا برهنه است Les cordoniers sont les plus mal chaussés . (ایرلندی)

کوسنین پایین ییه‌للر ـ ترجمه : هرکه قهر کند حصه‌اش را بخورند . نظایر: الغایب خائب . هرکس خواب است حصه‌اش درآب‌است

Qui va à la chasse perd sa place

کوسه گیتدی سققال گتیره بیغینده اوسته قویدی - ترجمه: کوسه‌عقب ریش رفت سبیلش‌راهم روی‌آن گذاشت. نظیر: بیچاره خرآرزوی دم کرد نایافته دم دوگوش گم کرد

کوفته‌نی سال سفره‌نی سال ـ نظیر: چلو را دم کن سفره‌را پهن کن

☆ کوکلمیسن سو ایچ ـ رجوع شود به حرصلنمیسن ...

کول باشوه کوللوکلر، قارقالار سنی دیمدیکلر!

کولگه‌ده یاتانین چینی ایتی اولار ـ ترجمه: دروگریکه در سایه می‌خوابد داسش تیز ماند

کولش گونی اولسا دوشر باش یارار ـ ترجمه: ساقه‌گندم اگر هوو باشد سر میشکند

کوله آدام فتنه اولار ـ نظیر: کل قصیر فتنة

☆ کیش دیپرسن گتمیر ویریرسان قیچی‌سینیر ـ نظیر: کبوتر حرم‌است

کیشی اولان بود اتی یمز ـ ترجمه : مرد حسابی گوشت ران نخورد (زیرا ران نزدیکترین اعضاء بدن است باسافل اعضا)

کیشی اولان توپوردوقون یالاماز ـ نظیر: مرد سرش‌میرود قولش نمیرود

کیشی قیزی اولونجا کیشی‌آروادی اولاسان ! - ترجمه : همسر مرد باشی به‌که دختر مرد !

کیشیده سوز بیر اولار - ترجمه ونظیر: حرف مرد یکی‌است

کیشینین حرمتی اوز الینده‌دور - ترجمه: عزت وحرمت‌مرد دست خودش است

کیشینین سوزی چیقینجا جانی چیقسون - ترجمه : مرد جانش درآید به‌که حرفش درآید

کیشینین یوز یامان ییجیسی اولسون بیر یامان دییجیسی اولماسون

کیمسنین نصیبین کیمسه یمز - نظیر: لکل امرء رزق مقسوم

کیمسی کورپی تاپمورگچماقا کیمسی سو تاپمورایچماقا ترجمه: یکی برای گذشتن پل پیدا نمیکندیکی برای خوردن آب. نظیر: یکی‌را داده‌ای صدگونه نعمت یکی‌را نان جوآلوده برخون

کیمین گمانی بیله کم خوره‌ك جوانه گلور (بلینده سنك قناعت اوتوز فطیر خوره‌کی) (تمثل)

کیمین عربه سینده بولولورسان اونون ترکیسین چاغیر (استانبولی) - ترجمه : درعرابه هرکسی سفرمیکنی تصنیف‌اورا بخوان

گ

گامیش اولا قمیش اولا اوتدامامیش اولا ؟

گامیش شیشکیده‌ن نه‌آنلار؟ ـ رجوع شود به دویه چیمدیك...

گامیش نه‌بیلور جمال آقا کیمدور ؟

گاه بابا دایی مینه‌ر گاه دای بابانی مینه‌ر ـ نظیر: گهی پشت زین و گهی زین به‌پشت

گاه شله لله‌نی باسار گاه لله شله‌نی ـ رجوع شود به مثل بالا

گتیر باغلا دیلیمه ـ ترجمه : بیا بر زبانم بند. عینا در نزد پارسی‌زبانان معمول وازمثنوی مولانا جلال‌الدین ماخوذ است

گتیرنده ایل‌گتیری یل‌گتیری سیل‌گتیری !

گچی جان هایندادور قصاب پیین آختارور ـ ترجمه و نظایر: بز درفکر جان است قصاب درفکر پیه. الطفل یلعب والعصفور فی الم. سك از درد میمیرد بی‌بی شکار میخواهد (هندی) . مردی را بدار میبردند زنش میگفت درباز گشتن شلیته‌کلی برای من بخر

گچی قربانلیق اولماسادا بهاسی اولور ـ رجوع شود به دوه نه‌قدر ...

گچی هاندا بیز هاندا ـ نظیر : ما کجائیم در این بحر تفکر توکجائی

گچینی‌گچی ایاقندان آسالار قویونی قویون ایاقیندان (علیقلی‌دهخوارقانی) ـ نظایر: الناس مجزیون باعمالهم. کار هرکس باپیچ خودش میشود . کل شاة برجله معلقه

گچینین بوینوزی گیجیشنده سورتر چوپانین دگنکنه ـ

نظایر: اجل سگ که میرسد نان چوبان‌را میخورد. اذا جاء اجل البعیر حام حول البیر

گچینین قوتوری بولاقین گوزونده‌ن سو ایچر - ترجمه ونظیر : بز گر ازسرچشمه آب میخورد

گچیه چاخیر ویرسه‌ن قوردا داو گیده‌ر - ترجمه : اگر بز را شراب خورانی بگرگ حمله برد

گدالیق چکمیه‌ن آقا اولماز - رجوع‌شود به ایاقه‌دوشمیه‌ن...

گرکمزی ساخلا گره‌کن گونه - نظیر: آنچه درچشمت خوار آید نگاه دار که روزی بکار آید

گزدی‌آرانی تورانی جنت گوردی بورانی (مراغی)

گزه‌ن آیاقه داش دگر (۱) - نظایر : برکت درحرکت است ثباتی بدست‌آور ای کم ثبات که برسنگ غلطان نروید نبات . بشهرخویش درون بی‌خطر بود مردم . Pierre qui roule n'amiasse pas mousse

☆ گل بو داشلاری اتکوندن توك

☆ گل بو شیطان آتیندان ان - نظیر : بیــا از خر شیطان پیاده شو

گل تیکانسیز محبت انگلیسیز اولماز - نظایر: دل بی‌غبار گل بی‌خار نباشد. هرجا که پریوشی است دیوی با اوست . Pas de roses sans épines

گلدوق خویا یتیشدوق طویا ! - نظایر: هم زیارت‌هم‌تجارت

۱- این مثل دردومعنی کاملا مغایر بکار میرود وما نظایر متعدد را که در مدح وقدح سکون وحرکت متداول است نوشتیم که دیگر مورد حرف وبحث نباشد

هم فال شد هم تماشا

گلدوق کباب ایینه گوردوق اشك داغلیللار ــ ترجمه: ببوی کباب آمدیم ولی دیدیم که خر داغ میکنند . نظیر : رب نارکی خیلت نارشی

☆ گلدەن آغیر سوز دیماق اولمور ــ نظیر : زگل نازکترش گویند رنجد

گلدی اجل ویرمز مجال ــ نظیر: اذا جاء اجلهم لایستقدمون ساعة ولا یستاخرون

☆ گل سنه کیمدەن دییوم اول جعفر دردارده‌ن (۱) ــ نظیر : یك کلمه هم ازمادر عروس بشنو !

گلستانی یدی یاشیندا اوخوللار یتمیش یاشیندا معناسین قاناللار ــ ترجمه : گلستان سعدی را در هفت سالگی میخوانند در هفتاد سالگی معنیش را می‌فهمند

گل گیتدی خار قالدی بودامنه یادگار قالدی ــ نظایر : گل بتاراج رفت وخار بماند . بجای مه نشیند عقرب کور. بجای‌شمع کافوری چراغ نفت میسوزد

گلن ایله یولداشدور گیدەن ایله قرداش ــ ترجمه : باآینده یار است با رونده برار . مرادآنکه پرروی عجیبی است

گلی ایستیەن تیکانینده ایستمك گرەك ــ نظیر : Qui aime Martin aime son chien

گلین ارکك چیخوب طوی باطل اولدی ــ نظیر : عروس تعریفی بودار درآمد

۱ــ جعفر دردار از داشهای تبریز ومعاصر حاج اللهیار بود . شرح حالش درتاریخ تبریز مسطور است

گلین اوینیه بیلمدی دیدی اطاق اگریدور - ترجمه: عروس رقص بلد نبود بهانه‌آورد که اطاق کج است - نظیر: برای اشخاص بهانه‌گیر بهانه کم نیست (ایطالیائی)

گلین گلین دگل دوشدوقی یرگلیندور - مرادآنکه عروس درخانه‌ای که هست باید اقربای شوهر با او مماشاة کنند

گلینلیقیم قیزلیقیم بیر درایی دیزلیقیم - نظیر: ازمال‌جهان زکهنه ونو ...

گمیده اوتوروب گمیچی گوزی چیخارتما - نظیر: نمك خوردی نمکدان مشکن

☆ کمیلری غرق اولوب - نظیر: ماتم‌گرفته

گنبز گورورسن دییرسن بس‌که امامزاده دور - ترجمه: گنبد می‌بینی گمان میکنی که امامزاده است. رجوع شود به اوزومی اونلی ...

گنج بیگه خدمت وکر آته تیمار دلیلیکدور (استانبولی) - ترجمه: خدمت خان جوان و تیمار یابو، دیوانگی است. نظیر: Aux échecs les fous sont les plus prés du roi

☆ کوجی کوجومده‌ن چوق عقای عقلیمده‌ن آز! - ترجمه: عقلش‌از عقلم‌کمتر است و زورش بر زورم میچربد

☆ گوراق اونچی جیزار یادنچی - نظایر: تا یار که را خواهد و میلش بکه باشد. به‌بینیم تا‌مهر وکین قضا نوازدکه را خوارسازدکه‌را؟

☆ گوراق سودان نجه چیخاجاق - ترجمه ونظایر: تابه‌بینم ازآب چه درمیآید. تا به‌بینم از بوته چه درمیآید

☆ گور اولدی گاودوش سیندی - نظایر: La mort est la raison finale de tout

گورده‌ن بیز گلیروق جهنمده‌ن سن خبر ویریرسن؟ -

نظیر: ما ازآسیا میآئیم تومیگوئی پستا (نوبت) نیست ؟

گور دەدون مکیه یتیشیر یا یاری یولدان قاییدیر - ترجمه: بەبین پدرت بمکه میرسد یا از نصف راه برمیگردد . نظیر : De la main à la bouche se perde souvant la soupe

گوردون یماق نه دیماق ـ ترجمه : دیدی خوردن چه جای گفتن. نظیر: اذا جاء الطعام بطل الکلام

گورممیشین بیراوغلی اولدی چکدی چوکون چیخارتدی

گورنجه شوریدی که خاندا بیلدی ـ ترجمه : چنان شور بود که خان هم فهمید . نظیر : عزا بەبین چه عزائی است که مرده شور هم گریه میکند

گوروکن کنده بلدچی لازم دگل ـ ترجمه: دهی که پیداست راه نما نمی‌خواهد . نظایر: آنجا که عیان است چه‌حاجت به بیان است .

A bon vin point d'ensegne

گوروللر کیم سانجیلانیر (۱)

☆ گوروم وارکه کفنیم اولسون ؟ ـ ترجمه: گورم کجا بود تا کفن داشته باشم . نظیر: ازبی کفنی زنده‌ام

گوز گوره کی دانماق اولماز ـ نظیر: آنچه‌را دیده‌بیند نتوان کرد انکار

گوزدەن ایراق گویولدەن ایراق یا گوزدەن گیدەن گویولدەن گیدەر ـ ترجمه ونظایر: ازدل برود هرآنچه ازدیده برفت الهوی من النوی . بعد الدار کبعد النسب . محبت در چشم است . Loin

---

۱ـ باغبانی تنك چشم به‌مهمان ناخوانده گفت : اینقدر در خوردن میوه‌های کال و نارس افراط مکن میترسم رودل بگیری ! مهمان گفت : « گوروللر ... »

des yeux loin du coeur

☆ گوزدەن سرمەنی قاپیر ـ نظیر: اسرق من عقعق

گوز گورمز اوز اوتانماز

☆ گوزله اتکوه چورەك قویالار ـ نظیر: بپاکه مبادا توی‌دهانت تخم لق بشکنند

گوز ندەن قوخار؟ گوردوقوندان ـ ترجمه: چشم ازچه‌میترسد؟ ازآنچه دیده

گوزون آچوب اوزون گوروب ـ نظیر : آب بی لجام خورده

☆ گوزون بیر ایاقون آلتینا باخسون ! ـ نظیر: بگو ابولی‌خرت بچند است . مرادآنکه لااقل احوال پرسی کن

☆ گوزونون یاشیدور چورەکینین قاتوقی ـ ترجمه : اشك چشمش قاتوق نانش است

گوزون یاشینه باخاق یا الون داشینه ـ رجوع شود به مسلمان سنون ...

گوزه گلمیەن گلینین سلامی ساواشدور ـ نظیر: درخانه‌ای که میزبانش زیباست شرابش نیز خوشمزه است وبرعکس (اروپائی)

گوزەل آغا چوق گوزەلیدی ویردی چیچکده چیخارتدی

نظایر: مبارك خیلی خوشگل بود آبله هم در آورد . علی‌الخصوص که پیرایه‌ای بر او بستند

گوزەللرده اعتبار اولماز ـ نظیر: وفا ومهر ومحبت زگلرخان مطلب که این معامله من کردم وزیان کردم

گوزەله بزەك نەگرەك ـ نظیر : حاجت مشاطه نیست روی دلارام را

☆ گوزی باغلیجي اویونیدور ؟ ـ ترجمه: چشم بندی است مگر ؟

نظیر: مگر خیمه‌شب بازی است؟

گولمه قونشوا گلور باشوا - نظایر: ای دوست برجنازه دشمن چو بگذری شادی مکن که برتو همین ماجرا رود. Rira bien qui rira le dernier

گوله‌سن بس نیله‌سن جواهر کیمین قالی آپاریرسان (۱)

ترجمه: بخند چرا نخندی مثل جواهر قالی میبری

گون چیخار عالم گوره‌ر

گوندوز فانوس چکمزلر - نظیر: ابلهی کو روز روشن‌شمع کافوری نهد

گون گیچر عمر توکنر دلی سویونر که بایرام گلور

ترجمه: روزها میگذرد عمر سپری میشود ابله شادی میکندکه عید میرسد

گونوز(گوندوز) گیده‌ر داردار ایلر گیجه‌گلر یر دار ایلر

نظیر: ای آقای کمر باریك کوچه روشن‌کن خانه تاریك

گونونی دباغخانه‌ده تانیرام - رجوع‌شود به جیك‌بوککون...

گونی پالچیقیله سوواماق اولماز - ترجمه و نظیر: بگل چشمه خور نشاید نهفت

۱- شخصی از بدهکارش مطالبه کرد بدهکار درجواب گفت: بزنم سپرده‌ام که ازصحرا مقداری فراوان‌خار کنده ودر کوچه جلوخانه‌مان بگسترد طلبکار گفت: این بمن مربوط نیست. مدیون جواب داد: بر عکس کاملا بتو مربوط است گوش کن تاتوضیح دهم بلی وقتیکه زنم خارها را درکوچه پهن کرد عصری موقع برگشتن رمه ازپشم گوسفندان به‌خارها خواهد چسبید، پس ازعبور رمه من وزنم این پشم ها را خواهیم ریست ورنك خواهیم کرد ویکمدد قالی اعلا خواهیم بافت وبابت طلب برایت خواهیم‌داد. طلبکار بی‌اختیار خندید مدیون گفت: « بخند ... »

گونی دانماق اولماز ـ ترجمه: آفتاب را نتوان انکارکرد

گونی سویا ویرمیسن ـ نظیر : فی‌الصیف ضیعت اللبن

گونیله بات گونیله چیخ ـ ترجمه: با آفتاب درآی باآفتاب فرو شو . مرادآنکه باطلوع آفتاب عقب‌کسب رو وغروب بخانه برگرد

گونیلیله یانی قودوقلیه روزگار حرامدور ـ رجوع‌شود به آریا چوره‌کی ...

گونیلیه گون یوخدور ظلماتدادور اوگیلی ـ رجوع‌شود بمثل بالا

گویچك سوزون آردی توکنمز ـ ترجمه: سخن زیبا پیش گسیخته نشود

☆ گویده آختاریردیم یرده الیمه دوشه‌وسن ـ نظیر : آب در کوزه وما تشنه‌لبان میگردیم یار درخانه وما گرد جهان میگردیم

گویده‌ن نه یاغدی‌که یر قبول ایلمدی ـ رجوع شود به بیز اولدوق عالمین ...

گویلون ایستدیگی الین ویرمگیدور

گویول دوستون تانیر

گویول سوه‌ن یاخشی اولار ـ نظیر : هرچه دردل فرودآید دردیده نیکو نماید : De gouts et de couleures on ne discutent pas

گویول گوزده‌ن سو ایچر ـ ترجمه : دل ازدیده آب میخورد

گویول معصومدور گوز گوردوقون ایستر ـ نظایر: هر آنچه دیده بیند دل کند یاد . از آن ماست کربلای عباس چشمم دید دلم خواست

گویوله کوچ یوخدور ـ رجوع شود به گویول سوه‌ن

گویلی بالیق ایستیه‌ن گ... بوزلی سویا قویار ـ نظایر :

هر که را طاوس باید جور هندوستان کشد. برەها باید زانو برزمین‌زنند تا شیر بمکند (چینی) . یغوص البحر من‌طلب اللئالی

گیتدی صقال‌گتیره بیغلاریندا قویدی اوُسته!

گیتملی قوناقین گیتماقی یاخشیدور اولملی خسته‌نین اولماقی – ترجمه: میهمان رفتنی رفتنش به مریض مردنی مردنش به . مراد آنکه شب دیروقت معابر خالی ازخطر نباشد

☆ گیتمه گوزومده‌ن گیده‌رم اوزومده‌ن – نظیر: لحمك لحمی

☆ گیج گلدی تیز اورگشدی!

گیجه دمیر اوزانار (۱) – ترجمه: شب‌آهن دراز میشود

گیجه صول یاتان گونوز ساغ قالخار

گیجه قره گچی قره – نظیر: شب سیاه گاو سیاه

گیجه گل وجه گل – ترجمه: شب بیا تا بدرد بخوری . نظیر: دیر آی و درست آی

گیجه‌نین ایشی سحره تاپیلمیش اولور – ترجمه: کارشب برای فردا باز یافته است . گاهی بمزاح گویند: گیجه‌نین زوولداقی ...

گیجه‌نین حکمی حضرت سلیمانینا ندور – ترجمه: شب‌حکمش بحضرت سلیمان میرسد

☆ گیجیه‌ن گیدیر آجییه‌ن گلیر – نظیر: یکدم نشد که بی سر خر زندگی کنیم

گیچمه نامردکورپوسینده‌ن قوی آپارسون سو سنی – نظیر:

۱– قدما واقعا عقیده داشتند که شب بر طول اشیـاء آهنی افزوده میشود ولی امروز مثل فوق را برای جلوگیری از خطرات احتمالی آلات قتاله وسلاحهای سرد وگرم درموقع شب بکار میبرند ومنظور آنست که‌شب هنگام نباید اسلحه را پاك ویا آزمایش کرد

بآب اندر شدن غرقه چوماهی ازآن به‌کز وزغ زینهار خواهی(انوشیروان)

✡. گیچنه گذشت دیللر ـ نظایر : گذشته‌را ماضی گویند . عفی الله عما سلف

گیچه‌ن خرمنلری سوورما ـ ترجمه : خرمنهای پارینه را باد مده. نظایر: مضی‌مامضی. Ne chantes pas la même palinodie

گیچه‌ن گونه گون چاتماز ـ نظایر: عقربه زمان بعقب بر نگردد الفائت لایستدرك . Le temps perdu ne revient pas

✡ گچیب الله خیر ویرسون ـ نظیر : الخیر فی ما وقع

گیده‌ر بوستان قراسي قالار اوزون قراسی ـ رجوع شود به قیش چیخار ...

گیزلین کله‌گله‌ن آشکار دوغار ـ ترجمه و نظیر: آبستنی نهان بود زادن آشکار

گییدون(گیگدون) مبارك‌اولسون چیخارت اوزگه‌مالیدور!
رجوع شود به اوزگه آتنه ...

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ل

✿ لات ولوت زوار امام رضا ـ نظیر: لات ولوت آسمان جل

لاری خوروزلار یاغ باغلار قاریشقالار باغ باغلار (ریاحی)

لالین دیلین نه‌نه‌سی بیلر* ـ نظایر: آشنا داند زبان آشنا. زبان خر خلج داند

لای لای بیلیرسن نیه یاتمیسان ـ ترجمه: لا لا بلدی چراخوابت نمیبرد

لله‌کوچوب یوردی قالیب یا لله واردی یوردی یوخ ـ نظیر: جا تر است وبچه نیست

لله‌نین یاز ایوی ـ نظیر : لاظل ولا ناطل

✿ لواش قولاقی سولیباندور ـ نظایر: بادمجان دور قاب چین است . سبزی پاك‌كن است

✿ لوطی ابراهمین قوطیسیدور (۱) ـ نظیر: شهر فرنك است از همه رنك است

✿ لوطی خرجی اولدی ـ ترجمه ونظیر: لوطی‌خور شد

لوطیلر قویدولار که یاتام سنی یوخودا گورەم (۲) ـ ترجمه: بچه‌های محله گذاشتندکه خواب بچشم‌رود تاترا بخواب به‌بینم

لوطیلیق ترك گوتورمز ـ نظیر: تعارف‌آمد نیامد دارد

۱ـ لوطی‌ابراهیم ازچشم‌بندان‌تبریز بود خرس‌نیزمیرقصاند وصندوقی داشت‌که مانند شهر فرنك مناظری ازآن بتماشاچیان نشان‌میداد

۲ـ مردیکه ازسفر برگشته بود زنش را مخاطب قرار داده پرسید هیچ دراین مدت مرا بخواب میدیدی ؛ زن باناز وکرشمه گفت: «لوطیلر...»

لوطینین پولی قورتولاندا پنیر چورەك سلامتدور - ترجمه: پول داش‌مشدی که ته‌کشید نان وپنیر سالمترین غذاهاست. نظیر : داشهای بی‌پول تخمه سیری سه‌پول

لوقما دگل بوقمادور - ترجمه: لقمه نیست بوقمه (خفقان) است نظایر: آبرو بهر نان نباید ریخت. آبیکه آبرو ببرد در گلو مریز

☆ اولهین دامینده اذان ویریر - نظیر : آه در بساط ندارد

لولهین سفارش ویرمیشم دستماز آلام قزیل‌آفتابه ویرسن قبولیم دگل - ترجمه: لولهین سفارش داده‌ام که وضو بگیرم آفتابه زرین دهی قبول ندارم

لولهینه ویره ویره دوشر آفتابه قیمتنه - رجوع شود به چولمکه ویره ...

لولهینی چوق سو توتور - ترجمه: لولهینش زیادآب برمیدارد نظیر: بیلش هزارمن‌آب برمیدارد

لوند لوندی تاپار گوت آتان گوت آتانی - نظایر: کبوتر با کبوتر باز با باز. Qui se ressamble s'assamble Berds of a fleather flok tagether. الجنس الی‌الجنس یمیل

م

ماتاهیم (متاعیم) ماتاه اولونجا بازاریم بازار اولسون

مال داوارا زیانی یوقدور (۱)

مال صاحبنه اوخشار ـ نظیر : المال یشبه بصاحبه

مال گیده‌ر بیر یانه ایمان گیده‌ر مین یانه ـ نظیر: دزدراهی رود وصاحب کالا راهی (هندی)

مال یمزین مالین ییه‌ر بیر قاللاج ـ نظایر : هرنخوری یله بخور دارد . بشر مال البخیل بحادث او وارث

مالوی قییم دوت قونشوی اوغری دوتما ـ ترجمه : مالت را قرص نگه‌دار همسایه‌ات را دزد مخوان

مالی چوق گونی قره !

* مالی چیقینجا جانی چیقیر !

مالی مال یانیندا تانیللار

مالیم خراب اولونجا قارنیم خراب اولسون ـ نظیر : گوش اگر عزیز است گوشواره ازآن عزیزتر است

مالیمیز یوق عرضه‌میز اولسون

۱ـ آخوندی که بعنوان میهمان بایلی وارد شده بود وقت‌ظهرشروع بگفتن اذان میکند دربین اذان خان ایل که ازشکار میرسد از افراد میپرسد که این‌مرد چرا داد میزند ؟ جواب میدهند خان سلامت باد نماز میخوانه . خان مجددا میپرسد : این‌کار وی به گاو وگوسفندان زیان دارد یانه ؟ پاسخ میدهند : « مال داوارا ... » خان میگوید حالا که این‌طور است هر قدر دلش میخواهد داد بزند

مالین ایتلر ییه‌جاق جانین بیتلر - نظیر : نه‌خود خورد نه کس دهد گنده کند بسك‌دهد

مالین عزیز دوتان جانین ذلیل دوتوب

ماما ایکی اولسا اوشاق ترسه گلر - نظایر: آشپز که دوتا شد یا غذا شور است یا بی‌مزه. Too many cook spoil the brath؛

ماما گتیره‌نی مرده‌شور آپارار - نظیر: با شیر اندرون شده باجان بدر رود

مایه‌سیز فطیر اولار - ترجمه ونظیر: بی‌مایه فطیر است

☆ مایه‌سی یلده‌ندور - نظیر: باد آورده است

مبال قویوسونا داش سالمیشوق دای ایپی کسیلمز - نظیر: پالان خر را بهش گفتند راست کن دیگر ول نمیکند

مثلده مناقشه یوقدور - ترجمه و نظایر : در مثل مناقشه نیست المثال لایسئل عنه

محبتده‌ن یامرحمتده‌ن مرض حاصل اولار - رجوع شود به ایستدی قاشین ...

مربع وار ؟ وار نه او غلیظلیقدا ! (۱) - ترجمه : مربع داری ؟ دارم نه بآن غلیظی

مردار اصگی اود دوتماز - نظیر: بادنجان بد آفت ندارد

مرد اوزوندن گوره‌ر نامرد اوزگه‌ده‌ن - ترجمه : مرد از خود بیند نامرد ازدیگران

مردله الفت‌قیلان آخرده بیرگون مرد اولار نامرده الفت قیلان آخر بیابان‌گرد اولار (تمثل)

۱- طلبه‌ای که احتیاج بمربا داشت من‌باب فضل‌فروشی از بقال پرسید: مربع داری ؟ بقال جواب داد : دارم ولی نه بآن غلیظی

مرده شور مفته دور اولنه منت - نظیر: آخوند مفت که گیر آمد موشهای خانه‌راهم باید عقد کرد

مرڈی قووا قووا نامرد ایلمه

مرندی گیتدی‌گلمدی کاشکه ساغ اولسون‌گلمسین - نظیر: هر کجا هست خدایا بسلامت دارش

☆ مریقا دیدیلر چراغی پوفله !

مزوره (۱) حکیملرن دگل - ترجمه: مزوری (غذای‌مریض) بپای طبیب نیست . نظیر: اینجا کاشان نیست که کپه با فعله باشد

☆ مزیقللی گیشدی - نظیر: خودش را بکوچه علی‌چپ زد

مسجد اشك باغلامالی یر دگل - ترجمه : مسجد جای خر بستن نیست

مسجد قاپوسیدور نه سوکماق اولور نه یاندیرماق - ترجمه: درمسجد است نه کندنی‌است نه سوزاندنی - نظیر : کبوتر حرم است

مسجد یاپیلمامیش کور قاپونی آلدی - نظیر: مسجد نساخته گداها دورش جمع شدند

مسجدین قاپوسی آچیقدور ایتین حیاسینه نه گلوب ؟ - ترجمه: درمسجد باز است حیای سك کجا رفته ؟

مسلمان تویوقون للەکی گوروکور - ترجمه : مسلمان دم خروس من پیداست. رجوع شود بمثل زیر

مسلمان سنون آندوا ایناناق یا خوروزون قویروقونا

۱- مزوره محرف مزوری است که غذای مریض راگویند چنانکه ظهیرفاریابی گوید :

وقت است اگر لب‌تو برسم مزوری بیمار عشق را شکر و ناردان دهد

ترجمه: مسلمان قسم ترا باور کنیم یا دم خروس را (۱)

مسلمانین ایشی اولماز چوکون کسر اوزونه ایش ایله‌ر

نظایر: ملانصرالدین کار نداشت جوالدوز به‌تخمش میزد. کور بیکار مژه خود را میکند. افرغ من حجام ساباط

☆ مشروطه‌سین آلوب - نظیر: براسب مراد سوار شده

☆ معده دگل جعده (جاده) دور - نظایر: معده نیست دیگ صابون پزی است. اشتها نیست بلکه این مرض است

مغان مغان اولار بیر قویون بیرگچی مغان مغان اولماز نه قویون نه‌گچی

مفته سرکه بالدان شیرین اولار - ترجمه: سرکه مفت از عسل شیرین‌تر است. نظیر: شراب مفت را قاضی هم میخورد

☆ مفته گلیمون اوجوندان یاپیشماز - نظیر: گوسفند امام رضارا تا چاشت نمی‌چرانند

مقبی قویور داری اوسته - نظیر: مته به خشخاش میگذارد

مقصود اریك پماق دگل اوشاقلارا چرده‌ك چیقسون!

مگر قابوز بیر دانه‌دور (۱) - ترجمه: مگر تابه‌تان یکی است

نظایر: کلا هما وتمرا. خربوزه میخوری یاهندوانه؟ هردو وانه

☆ ملسه اتی حلالدور!

۱- مسلمانی خروس یکی از ارامنه را دزدید وزیر عبایش‌قائم کرده براه افتاد. ارمنی خبردارشد وازپشت مسلمان رسید وخروس را مطالبه کرد مسلمان بی‌آنکه ملتفت شودکه دم خروس اززیر عبا پیداست قسم‌های‌موکد میخوردکه روح من ازاین‌قضیه بی‌خبر است. ارمنی نیرمیگفت: «مسلمان...»

۲- میزبان ازمیهمان پرسید: نیمرو می‌خواهی برایت تهیه کنم یا خاگینه؟ میهمان گفت: «مگر قابوز ...»

ملك قزيل ميخ طويله‌دور

مناريه خرجي چيقمين ديه‌ر بس‌كه يرده‌ن گوبلك چيقوب

ترجمه: كسی‌كه استطاعت ساختن منار را ندارد تصور ميكندكه قارچی‌است اززمين روئيده . نظير: عروسی بچشم تماشائی آسان نمايد

من ارمنی سن مسلمان ! ـ رجوع شود به سن مقدم ...

من اولوم سن اوله‌سنيله ايش‌گشمز ـ ترجمه: با من بميرم وتو بميری كاری ازپيش نميرود

من دييره‌م قدم دم سن ديیرسن دامنان داما ـ نظير : من ميگويم آسمان تو ميگوئی ريسمان

☆ من گلميشديم قنددانلارا قند قويام گلمميشديم اوره‌گيمه درد قويام ـ نظير: شوهر كردم وسمه كنم نه وصله كنم

من موتالدان ال چكديم موتال منده‌ن ال چكمير (١) ـ

ترجمه: من ازخيك دست برداشته‌ام خيك ازمن دست بردار نيست

منه باخ نه‌گوندييم يارا باخ نه سالالانير !

---

١ ـ آخوندی با بچه مكتبی ها بگردش رفته‌بود . تگرگی سخت باريدن‌گرفت وسيل مهيبی جاری شد وخرس خفته‌ای‌را غافلگير كرده‌همراه خود براه افتاد بچه‌ها كه‌كنار سيل ايستاده و مشغول تماشا بودند خرس‌را بآخوند نشان داده‌گفتند : آخوند سيل دهكده‌ای ويران ساخته‌است نگاه كن چگونه اين خيك پنير را با خود ميبرد ! آخوند طماع فورا توی آب پريد تاخيك را شكار نمايد . وقتيكه نزديك خرس رسيد جانور خسته كه نقطه اتكائی می‌جست سفت آخوند را چسبيد وديگر ول نكرد . بچه‌ها كه مدتی منتظر ماندند دسته‌جمعی فريادكردند : آخوند دير است خيك‌را ول كن بيا برگرديم . آخوندگفت : « من از ... »

منه سو چیقماز سنه‌کی پول چیقار (۱) ـ نظیر: آب برای من ندارد نان که برای تو دارد

منی قوی وار یانینه ویرمسه‌ده ویرمسون ـ رجوع شود به واردان زیان ...

میخانه‌چینین شاهدی اوزوم ایاقلیه‌نی اولار ـ نظایر: گواه دزد کیسه‌بر است . شاهد مست می‌فروش است (هندی)

میخ ایکی حاچالی اولسا یره گیچمز ـ ترجمه: میخ دوسر برزمین فرو نرود

میشه‌ده قورد آزیدی بیریده گمیله گلدی ـ رجوع‌شود به آطه‌ده قورد آزیدی ...

میشه‌دن چاقال اسگیك اولماز ـ ترجمه: از بیشه شغال کم نباشد

میشیه گیده‌ن اوز آغاجین کسر

میلچك مردار اولماز گویول بولاندیرار ـ ترجمه: مگس نجس نیست ولی دل بهم میزند. نظیر: چون گل بدیوار زنی اگر درنگیرد نقش آن لامحاله میماند

☆ مین آتلیه داودور ـ نظیر: واحد کالف

مین ایشچیده‌ن بیر باشچی ـ ترجمه: ازهزاران کارگر یك سرپرست اولی‌تر است

مین جیرووا بیر جیر ویراجاقام ـ نظیر: زدی ضربتی

۱ـ حاجی میرزا آقاسی وزیر آغا محمد شاه بحفر چاه و احداث قنوات علاقه فراوان‌داشت روزی یکی ازچاه کن‌هاشرفیاب‌شده معروض‌میدارد چاهی که دستور حفرآن را داده‌اید گمان نمیکنم درآنجا برای سرکار آبی درآید. حاجی گفت: احمق منه سو ...

ضر بتی نوش کن

هیندیقین سایه‌یز - ترجمه: خرسواری خودرا نمیشمارد. ماخوذ ازداستان معروف منسوب بملانصرالدین است

✿ مین کوزیه قیرپ قویوب ! ترجمه : هزار کوزه را دسته گذاشته !

✿ مین گلومدەن بیری آچمیوب - ترجمه : ازهزار غنچه‌ام یکی نشکفته است . نظیر: هنوزم آب درجوی جوانی است

میمونه دیدیلر اوینا دایانین قاوزادی !

ن

ناحق قان یاتماز ـ ترجمه: خون ناحق ازجوش نیفتد

ناخیر کو کینده‌ن گیدوب آلا دانا آختاریر ـ رجوع‌شود به طویله ...

ناخیرچی قیزیندان خانم اولماز ـ نظیر : ستاره کوره ماه نمیشه

ناخیرچی قیزینین غیرتی ناخیر گلنده دوتار ـ نظیر: آفتاب به زردی افتاد تنبل به جلدی افتاد

ناخیرین آدین بیر آلا دانا باتیرار ـ نظایر : اگر گاوی بیفتد درعلفزار بیالاید همه‌گاوان ده را . بز کر گله‌ای‌را کر گین کند

نادانلار ایدر صحبت نادانلا تلذذ ـ نظیر : خر بنده بخانه شتربان آید

نادری تختده گوروب ـ رجوع شود به نوح عصر...

ناشیه زیرنانی ویرسن گن باشیندان پوفلر ـ ترجمه: سورنا را که دست آدم ناشی دهند ازسر گشادش میزنند

☆ ناشیلیقینی منیم باشیمدا چیخاردیر ـ دلاکی‌رادرسر کچل من یاد می‌گیرد

☆ ناودانه میناماق شوقوندان دوشدوم (۱)

☆ نبضی منیم الیمده‌دور ـ نظیر : رك خوابش دست من است

۱ـ روزی ملانصرالدین سوار ناودان شد . بدیهی است که‌برزمین افتاد ودست وپایش شکست. وقتیکه زنش بربالین وی‌رسید وزبان به‌توبیخ گشود ملا توی خرفش دویده گفت ای‌زن هیچ مگو که « ناودانه ... »

نجه باخیم گوزوم گلین گوزونه اوخشاسون ؟ ـ نظایر:
با هرسازی برقصم باز قبول نداری . کجایش را ببوسم که خالش نریزد
☆ نجه گوردون فاطمانی !

نخنکچی(۱) صاحب سلیقه اولار قلبیده شیشه‌ده‌ن نازك ـ
نظایر: دلی دارد زیبا هرچه بیند میخواد (میخواهد) . چشته خور بد تراز میراث خور است

☆ نرخین خبر آلمیر !

نردبانی پله پله چیخالار ـ نظیر: نردبان پله پله

نسیه بر پارسنك دوتماز ـ نسیه‌خر پارسنك نمی‌گیرد

نسیه چاخیر ایکی یول کیفلندیری ـ ترجمه : شراب نسیه دوبار مستی آورد

نسیه گیرمز کیسیه ـ نظیر: نسیه آخر بدعوا رسیه

نفس حقده‌ندور ـ ترجمه : نفس ازحق است

نفس نفسدور بدنفسین آدی بدنامدور ـ نظیر : هر ماهی خطر دارد بدنامیش را سفردارد

☆ نفسی ایسی یرده‌ن گلیر ـ ترجمه : نفسش ازجای گرم میآید

نقدر اوزاق اولسا یول یاخشیدور نه‌قدر یامان اولسا ایل
ترجمه: ولو دور باشد جاده بهتر است ولو بد باشد خویشاوندان

نقدر قوجا اولسا مین جوانه دگر ـ نظیر: بدین شکستگی ارزد بصد هزار درست

نقدی الده‌ن ویرمه ـ ترجمه: نقد را ازدست مده

۱ـ نخنکچی (ناخنکی) کسی را گویند که بجای خریدن جنس با نوك انگشت آنرا می‌چشد ومظنه‌اش را پرسیده رد میشود . و مجازا به چشته‌خور نیز میگویند

نوبه بیزه یتیشنده یاحریفین‌پولی قورتولار یاچراغین پیی

ترجمه: وقتیکه نوبه بما میرسد یاپول حریف تمام میشود یا پیه چراغ

☆ نوح عصریندەن قالیب - ترجمه: ازعهد نوح مانده‌است. نظایر: کتب الاخدوش النقوش . ازعهد دقیانوس مانده

☆ نوشادری برکدور - ترجمه : نشادرش تند است . ماخوذ از داستان معروف ملانصرالدین است

نوکر سن نیه بیکارسن آچ قاپونی اورت قاپونی نوکرندور بیکار ندور

نوکر گیدیر مکیه آقا گیدیر سید حمزیه (۱) - ترجمه : نوکر عازم حج است ارباب عازم سیدحمزه

نه اکرسن اونی بیچرسن - نظیر: ای نورچشم من بجز ازکشته ندروی (حافظ)

نه اوموروسان باجیندان باجون اولور آجیندان - نظیر : کف‌دست که مو ندارد چه میخواهند ازاو

نه‌بالین یپرەم نه ده بلاسین چکیرم - نظیر : نه شیر شتر نه دیدار عرب

☆ نه بیله وصلون اولیدی نه بیله هجرانون ! (تمثل)

نه توکرسن آشوا اودا گلر قاشوقوا - ترجمه : هرچه بآشت ریزی همان‌نیز بقاشقت‌آید . نظایر: ومن یعمل مثقال ذرة خیرا یره . هرچه دردیك بود به‌چمچه درآمد

نه حمام نه طاس ؟ - نظیر: چه‌کشکی چه پشمی ؟

۱- سیدحمزه بقعه‌ای است درمحله سرخاب‌تبریز که بنابمشهور مدفن یکی ازاولاد امام هفتم حضرت موسی ابن جعفر است وبعضی‌ها حدس‌میزنند که قبر سید حمزه وزیر غازان‌خان مغولي است

نه خوراکون آدام خوراکیدور نه ناخوشلوقون آدم ناخوشلیقی (۱)

نه دینده‌ن گچیر نه دیناردان ـ نظیر : هم خدا را می‌خواهد هم خرما را

نه قایریرام دریاده چاغیرام یا خضر یا الیاس ـ نظیر : چه‌کار دارم زیر پای شتر بخوابم تا خواب آشفته به‌بینم

نه‌قویارسان انگوه شیره‌سی چیخار رنگوه

نه‌نه بمعنی مادر است امثالی‌که درباب همزه با کلمه آنا نوشته‌ایم با نه‌نه نیز متداول است

☆ نه‌نه‌سینین امجگین کسندور ـ رجوع شود به‌تعبیر زیر :

☆ نه‌نه سینه نا محرمدور ـ نظیر : ولد الزنای صحیح النسب است

☆ نه‌نه‌م منی دام اوسته دوغوب ـ نظیر: صندوق سر کسی نیستم

نه‌نون ویره‌ین اولسیدی یدی ایلیق سرکه‌سی اولمازدی

ترجمه: اگر مادرت بخشنده بود سرکه هفت ساله نداشت (۲)

☆ نه یاتدیم نه‌یوخی‌گورەم ؟

نه یاتدوق نه اوزاندوق حاضر اوغلان قازاندوق !

۱ـ مریضی بپزشك مراجعه واظهار کرد : حکیم‌باشی موهای ریشم درد میکنند. پزشك پرسید : ناهار را چه خورده‌ای ؟ مریض جواب داد : نان ویخ . پزشك درحالیکه سرش را تکان می‌داد گفت : « نه‌خوراکون آدم ... »

۲ـ شخصی بمادرش مراجعه‌کرده گفت که یکی از رفقایم تقاضا دارد که یك بطری ازآن سرکه هفت ساله‌ات برایش بدهی . مادر گفت : « نه‌نون ... »

نه یر قبول ایلیر نه گوی - ترجمه : نه زمین قبولش دارد نه آسمان

نیزه ویراندور - نظایر : چشته‌خور است. کلاش است

نینیره‌م (نیلیره‌م) قزیل طشتی که ایچینه قان قوسام -
ترجمه : طشت طلائی راکه تویش خون قی خواهم کرد میخواهم چه کنم

نیت هارا منزل اورا!

و

☆ واجبی بوشلیوب مستحبین دالیسیجا گیدیر ! ــ ترجمه: واجب را اهمال کرده عقب مستحب میرود

وار ایوی کرم ایوی یوخ ایوی ورم ایوی ــ ترجمه: خانه توانگر خانه کرم است خانه درویش خانه درد و ورم

واردان زیان گلمز ــ ترجمه: از توانگر زیان نیاید

☆ واردان یوخدان چیخیب ــ نظیر: ازهستی ساقط شده

وارین ویره‌ن اوتانماز یوخون ویره‌ن دلیدور ــ نظایر: کمال الجود بذل الموجود . La plus belle fille du monde ne donne que ce qu elle possede

☆ وار یوخی گتیریب علی بازارینه ــ نظیر : هرچه داشته روی داپره ریخته

وای اوندادور شاه قاپوسین کرد آلا ــ ترجمه: وای بر آن دمی که اکراد جلو قصر سلطنتی گرد آیند

وای اوندادور چاروادار باجدار اولا ــ ترجمه: وای از آنروزیکه مکاری باجدار شود

☆ وبالی دینلرین بوینونا ــ نظیر: العهدة علی الراوی

☆ وردنه یتیریر ــ نظیر: موشك میدواند

☆ وریانی سویا ویرمیسن ــ نظیر: فی الصیف ضیعت اللبن

☆ وزنده یونگول قیمتده آغیر ــ از این تعبیر جواهرات و زیور آلات را قصد کنند

☆ وزیر مالیندان ــ نظیر : از کیسه خلیفه

وصیت یونگوللیق‌دور ــ نظیر : ازقائم‌کاری کار عیب نمیکنند

☆ ولوله‌دەن زلزله‌دەن گچیب !

ویران اوغول آتاسینا گچمز

☆ ویر آغزین یوم ـ نظیر: اقطع لسانه

ویردوقون بیرعباسی قره‌پولدور خیالون وارکرمان‌قالیسی چیقسون (۱)

ویردوقون بیر یومورتا اونودا ییرتا ییرتا ـ شکوه ماکیان است بدرگاه ایزد متعال

ویردون دویور ویردون ییخ ـ نظیر : الاحسان بالانعام

ویر قره قوش الینه ـ نظیر: اعط القوس باریها

ویرمسن دوقتوزی یه‌سن توپبوزی ویره‌سن اوتوزی ـ زجوع شود به یا موسی کتکی ...

ویره‌ن آشی ایچللر ـ نظیر: ناچار خوشه‌چین بودآنجاکه خرمن است . مرادآنکه هرزنی‌که ناموسش را برباد می‌دهد تقصیر متوجه خود اوست ومرد را بحثی نیست

ویره‌ن ال آلان الین اوستونده دور ـ نظیر: العار فی ظل السئوال

☆ ویریب داشا چیخیب باشا ـ نظایر: بسبیل سك زده است . بر گنبد رندان زده است

ویریجی‌قوش‌دیمدیکینده‌ن بللیدور ـ ترجمه : مرغ شکاری ازنوکش پیداست

۱ـ شخصی دردکان کله‌پزی پس‌ازآنکه آب کله را تلیت کرد و خواست لقمه‌ای بردارد یك‌تکه ازدستمال ظرف‌شوئی بدستش‌آمد لذاعصبانی شده شاگرد کله پز را پیش خوانده داد زدکه این چیست ؟ شاگردگفت : « ویردوقون ... »

☆ هاداران باداران دانیشیر ـ نظیر: برت وبلا میگوید

هارا ایشیقدور ؟ پیه (طویله) بوجاقی !

هارا گون اولسا قوروتون اورا سره‌ر ـ نظیر : ابن‌الوقت است

هاردا آش اولسا اوردا باشدور ـ نظایر: هرجا آش کچلك فراش. خاله خوش وعده است

هاردان گلورسن ؟ چین و ماچینده‌ن ! توکولور پار و پاچوندەن ـ نظیر: آن یکی پرسید اشتر را که هی از کجا میآئی ای فرخنده پی گفت از حمام گرم کوی تو گفت خود پیداست‌از زانوی تو

هامو دیللنسه سن دینمه باری ! ـ نظیر: اطرق کری‌اطرق کری

☆ هاموسی بیر بزین قیراقیدور ـ ترجمه و نظیر : همه‌شان سر و ته یك کرباسند

هامو قورتولموشدی ایت‌بورنی ساتان قالمیشدی ـ نظیر : کسیکه بما نریده بود کلاغ کون دریده بود

هامویه خاندان بیگده‌ن بیزه‌ده بیر آللهدان ـ نظایر : حسبنا الله ونعم‌الوکیل . ماهم خدائی داریم

هامویه یان اولدون بیزه‌خشتکده اولمادون!

هانکی تاتین کتابینده‌دور (۱) ـ نظیر : درکدام مذهب و

۱ـ کرد ها (چادر نشین‌ها) تات ها (شهرنشین‌ها) را اعقل و اعلم ناس‌ونوشته آنان را وحی منزل می‌دانند

آئینی است

هانی پاپاقیم هانی چماقیم ؟ ـ عینا در نزد پارسی زبانان متداول است

هانی زمان عموده اوحوصله ؟ (۱)

هاینان گلن هویونان گیده‌ر ـ ترجمه: آنچه باهای می‌آید با هوی نیزمیرود . نظیر : Ce qui vient de la flute s'en va par le tambour

هدیه بوشلی اولما یا دوگونده ایستللر یـا بایرامدا (استانبولی) ـ ترجمه : هدیه‌ای را بعهده مگیر یا درعروسی خواهند یا در عید

هر آپاران سو آرازدور ـ رجوع‌شود به اصلانین ...

☆ هرآغیزدان بیر آوازگلیر ـ ترجمه: ازهردهن آوازی میآید . نظیر: Autant de têtes autant d'avis

هر آنئرانا آخور بتغلاسان بوردلن اصفهانه‌جی طویله اولار ـ نظیر: برای هرخر آخور نمی‌بندند

هر انیشین بیر یوقوشی وار ـ ترجمه و نظیر : هر نشیبی را فرازی است

هر اوقویان ملا نصرالدین اولماز ـ ترجمه: هردرس‌خوانی ملا نصر الدین نمیشود . نظیر: نه‌هرکه آینه دارد سکندری داند

☆ هر ایته بیر چوره‌ك بورجلیدور ـ ترجمه: بهر سك تکه نانی مقروض است

هر ایشین بیر وقتی وار ـ نظیر : الاعمال مرهونة باوقاتها

هر ایوین بیر قبله‌سی وار ـ ترجمه : هرخانه ای را قبله‌ایست

۱ـ ماخوذ ازداستانی است که عفت قلم اجازه درج آنرا نداد

نظیر: هرخاتونی آشی پزد

☆ هرچه بدترینه گولور ـ ترجمه ونظیر: بهبترجای خویش میخندد

☆ هرزاده الیمی ویریرام قیرپی قالیر الیمده ـ نظایر: نونم آجر شده . سپلشك میارم

هرزادی قدهسن گودهلی سوزی قدهسن اوزانی

هرزه سوزون مرزه جوابی اولار ـ نظایر: جواب های هوی است . گل بگو گل بشنو

هر صقالدان بیر توك چكسن كوسیه صقال اولی ـ ترجمه ونظیر: یكی یك مو به كچل دهندكچل مودار شود

هر صقاللی بابان اولماز ـ ترجمه : هر ریشو بابات نیست .

نظیر : Tous ce qui reluit n'est pas or

هرقادین صاقز چگنمسینی بیلمز (استانبولی)

هر قارپوز قابوقی ایاقلیهنین قیچی سینماز ـ ترجمه : هر پوست هندوانه لگدكنی پایش نشكند

هر قرانلوقون بیر آیدینلیقی وار ـ ترجمه : هر تاریكی را روشنائی درپی است

هر قوروللدیبان قلیان دگل (۱) ـ نظیر: ماكل بیضاء شحمه ولاكل سوداء تمره

۱ـ مردیكه درخزینهحماممشغولاستحمام بود بادمخالفی ازویخارج شد وآب خزینه را قلقل بجوش آورد اتفاقا كوری كهپهلویدست ویآبتنی میكرد گفت خدا پدرت را بیامرزد اگر قلیان چاق است بده یك پك هم من بزنم . آنشخص باتعجب پرسید چهگفتی؟ قلیانی اینجا نیست! كور پاسخ داد پس این چه بودكه قلقل میجوشید ؟ آنشخص خندید وگفت : « هر قوروللدیبان ... »

هرکس اوز آدینه چکر ـ نظایر: کس بغلط نام نگیرد. الاسماء تنزل من السماء

هرکس ایسته‌سه آروادین بوشیه اوستونه بیر آد قویار ـ ترجمه: هرکسی که بخواهد زنش‌راطلاق بدهد نامی روی وی‌میگذارد. نظیر:

Qui veut noyer son chien l'accuse de la rage

هرکسنه کندی خویی خوش گلور (استانبولی)

هرکسنین اوشاقی اوزونه گوزلدور ـ نظیر : القرد فی عین امه غزال

هرکسنین بیرایشی وار ـ نظایر: هرکسی‌را بهرکاری ساختند کاریکه جشم می کند ابرو نمی کند

☆ هرکسه دوست دیدیم دشمن جان اولدی منه دشمن اوز بختمیدی ایندی عیان اولدی منه (تمثل)

هر کمالین بیر زوالی وار ـ نظیر : فواره چون بلند شود سرنگون شود

هر کندی اوز عیبین بیلمز (استانبولی) ـ ترجمه : هیچکس به عیب خود واقف نیست

هرکیم شله‌نی ییوب گلینیله او یاتسون (۱)

هرکیمین باغی وار اورگینده داغی وار - ترجمه: هرکه‌را باغی است دردلش داغی است

۱ـ دریکی از دهات قزوین شب زفاف داماد که درصحرا مشغول آبیاری بود دیروقت بخانه مراجعت کرد. مدعوین شام را که شله بلغور بود خورده وفراموش کردند سهم وی‌را نگاه‌دارند وقتی که داماد رسید جریان‌را باطلاعش‌رسانده ودرخواست کردند که مختصر نان‌وپنیر خورده وخودرا برای رفتن به‌حجله عروس آماده سازد ولي داماد با عصبانیت گفت : « هرکیم شله‌ني ... »

هرگردکان‌گرده‌دور هرگرده گردکان دگل ـ ترجمه : هر گردو گرد است هر گرد گردو نیست

هرگوزلده بیر عیب اولار ـ نظیر: بی عیب خدا است

☆ هر گون نه تاپسا اودور ـ نظایر: یوم جدید رزق جدید . روز از نو روزی از نو

هرگونون بیر ایشی وار ـ نظیر : A chaque jour suffit ses taches

هرگیده‌ن‌گلسه قبرستانداکی اولیلرده گلر

هرنه دیسن اوزوه گیده‌ر ـ نظایر : فمن نکث فانما ینکث علی نفسه . آنکه تف خونین بدیگری میاندازد پیش ازهمه لبهای خود را می‌آلاید (چینی)

☆ هرنه اوتوکوب بو یغیشدیروب ـ ترجمه: هرچه او ریخته این جمع کرده

هره اودی اوز قباقینه ایشر ـ نظیر: کل یجرالنار علی‌قرصه

هره اوز قوتورون قاشیر ـ نظیر : کلب لیسد خویش ریش خویش را

* هره بیر به بیر جوانلار هره‌سی بیر اسب گلگون قره قانجیق اشاك اوسته اوتوران سنلن من اولدوق (تمثل)

هریانه یاخون پاشا قاپوسیندان اوزاق ـ نظیر : Les grandes cloches sont de mauvais voisins

هر یراقیم دوزلمیشدی قالمیشدی صقال دراقیم ـ نظیر : همه کارها آراسته است کارد کله بی‌دسته است

هر یرین بیر دبی وار ـ ترجمه: هرجا رسم وعادتی‌دارد. نظیر: Chaque pays chaque mode

هریمیشین بیر دادي وار ـ نظیر: هر گل بوئي‌دارد

هکماوار اوزاق کردیسی یاخین (۱) ـ نظیر : این گوی این میدان

☆ هکماوارین سویی دوشوب (۲)

هله هاراسین گورورسن ؟ (۳)

هله هله‌لر باشارمیر قالسون کرتنکله‌لر ـ نظیر : جائیکه عقاب پر بریزد از پشه لاغری چه‌خیزد

۱ـ شخصی ادعا کرد که درمحله ما هکماوار کرتی‌است بعرض هفت ذرع ومن بارها ازروی آن پریده‌ام . حضار گفتند : « هکماوار... »

۲ـ سابق که وسایل نقلیه مثل امروز وفور نداشت زنان‌تبریز برای استحمام درآب حمام هکماوار که از محلات دوردست تبریز است پای پیاده براه میافتادند وعصری نیز پای پیاده بمنزل مراجعت می‌کردند در نتیجه آن روز با اشتهای‌کامل غذا می‌خوردند وشب‌آتی‌را نیز دراثر خستگی باصطلاح تخت می‌گرفتند می‌خوابیدند واین دومعجزه را از برکت آب حمام هکماوار دانسته وبهمدیگر که می‌رسیدند می‌گفتند : آب هکماوار برای‌من‌ساخته‌است

۳ـ مردی دختریرا بزنی‌گرفت. شب زفاف دختر علی‌الرسم رویش را محکم‌گرفته بود تا رونمائی ازداماد بگیرد. داماد پس‌ازآنکه هدیه بوی داد وچادر را ردکرد دید که عروس آبله‌رو است وباتعجب بوی‌گفت معلوم میشودکه آبله رو بوده‌ای ؟ عروس جواب دادکجاش را حالا دیده‌ای ؟ مرد کمی‌که دقت‌کرد دید که یك چشم دختر نیز مصنوعی است و وقتیکه این موضوع را برخ اوکشید پاسخ شنید : کجاش را حالا دیده‌ای ؟ آنگاه که دستش را بگیسوان عروس برد دریافت که گیسش نیز عاریتی است باز دختر همان جمله را تکرار کرد ووقتیکه همبستر شدند داماد بدبخت دریافت که عروس دوشیزه نیز نبوده‌است خواست اعتراض‌کند عروس پیشدستی کرده‌گفت : از اول اینجاش را میگفتم

☆ هله یاراسی ساحالمیوب ـ نظیر: هنوز گاوش نلیسیده

همان آشدور همان کاسه ـ ترجمه و نظیر : همان آش است همان کاسه

همپالیقوه گوره دانیش ـ ترجمه : به نسبت همپائیت (زمین زراعتیت) اظهار عقیده کن. نظیر: Cordonnier ! pas plus haut que la chaussure

همپانی ایاقدان سالماقه گلمز ـ ترجمه: زارع را ازهستی ساقط کردن نشاید . مورد استعمال وقتیکه از کسی توقعی دارید نباید در خرج تراشی افراط کرد

همسایه همسایه اولسا کور قیزیمی اره ویره رم

همسایه نی الله تاپیشیروب ـ ترجمه : همسایه را خداوند توصیه کرده است

همنشینون باب ایله گوره ن دیسون هابیله ـ نظیر: همنشین تو ازتو به باید . رجوع شود به تای توشوی ...

☆ همی زیارت همی تجارت ـ نظیر: هم فال است هم تماشا

همیشه آی بولوت آتدا قالماز ـ ترجمه: همیشه ماه بزیر ابر پنهان نماند

همیشه بیز گوروروق بیر یولدا سن گور (۱)

همیشه دوه قوز ـ ... ماز ـ نظیر : همیشه خر خرما نمیرینند

همیشه سیل کوتوك گتیرمز ـ رجوع شود بمثل بالا

همیشه شعبان بیر یولدا رمضان

☆ همی میرسن همی مرده شیر (مرده شور) ـ نظیر: ریش وقیچی را داده اند دست یکنفر

۱ـ درحین پریدن گوسفند ازجوی دنبه اش بالا رفت . بز آواز داد: دیدیم گوسفند لبخند تمسخرآمیزی کرده گفت : « همیشه بیز... »

☆ همی نالا (نعله) ویریر همی میخا ـ ترجمه ونظیر : هم به نعل می‌زند هم به میخ

همی یاغ ییر همی پاپاسدان قورخور ـ ترجمه : هم روغن میخورد (پرهیز میشکند) هم از کشیش می‌ترسد

☆ هنده منده دانیشیر ـ نظیر: کله‌اش بوی قورمه سبزی میدهد

هوسدور بسدور ـ ترجمه : هوس است بس است . نظیر: حاجی فیروز سالی یك‌روز

هولی (هلو) گل‌آغزیما دینه یولداشیمینکینادا گلسون (۱)
نظایر: تنبل مرو بسایه سایه خودش میآیه . سوختم بگو رفیقم هم‌بسوخت

هونگین‌گون سوداسینا نه‌ربطی وار ـ رجوع‌شودبه آغاجدان...

☆ هیچ بولمور هانکی شاهین دورانیدور ـ ترجمه : اصلا نمی‌داند که دوره سلطنت کدام شاه است

هیچده‌ن ییدور ـ نظیر: کاچی به ازهیچی

هیچ‌کیم آدمه قوش دوتماز ـ نظیر: کس نخارد پشت‌من جز ناخن انگشت من

هیچ‌کیم اوز آیراننه ترش دیمز ـ ترجمه ونظیر: کس‌نگوید که‌دوغ من‌ترش است . خربوزه‌فروش خربوزه خودرا شیرین میداند (چینی)

هیچ‌کیمین چراغی سحره‌جن یانمیوب ـ ترجمه: چراغ کسی تاصبح نسوخته

☆ هیچه بنددور ـ نظیر: عروس حمام بر است !

هی هی قارپوز مرباسی ـ نظیر : هی‌هی هندوانه

۱ـ دوتن تنبل در زیر سایه درخت هلو خوابیده بودند اولی نظری به‌هلوها انداخته گفت : هلو بیا بدهنم . دومی که تنبل‌تر بود ازاولی‌خواهش کرد بگو بدهن رفیقم نیز بیا

ی

یابویه تومار ایلسن شللاق آتار ـ ترجمه : اگر یابو را تیمار کنی جفتک می‌اندازد

☆ یاتار یاتار باشی‌شیشر دوراندا بیتین‌آختاری اتی ویره‌ر پیشیکه قونشونون ایتین آختاری (تمثل)

یاتان اولمز یتن اولر ـ نظیر: اجل‌گشته میرد نه بیمار سخت

یاتان آردینجا اویاق اولماسون ـ ترجمه : مبادا بیداری دربی خوابیده باشد

یاتما تولکی دالداسیندا قوی‌یسون اصلان سنی ـ رجوع‌شود به گیجمه نامرد ...

یا حسن‌کچل یا کچل حسن ـ نظیر : C'est jus vert ou verjus

یاخشی اوردووی یللندیرمیسن اگر باغبان امرود ویره (ریاحی)

یاخشی بیچینچی خرجین یرده‌ن چیخاردار ـ رجوع شود به چوره‌کی ویر ...

یاخشی هوست آدمه قلیا داشی یدیرده‌ر (۱) ـ ترجمه: دوست خوب سنك قلیا خوراندت . نظیر: یار بد بدتر بود ازمار بد

۱ـ گاهی در امثال کلمه‌ای را گویند و معنی مخالف آنرا قصد کنند چنانکه درمثل‌معروف فارسی «سك خوب موقع شکار بازیش‌میگیرد» مراد سك بد‌است . در این مثل نیز منظور از یاخشی دوست « یامان دوست » میباشد

یاخشی دوست قرداشدان ایره‌لیدور ـ ترجمه : دوست خوب از برادر مقدم‌تر است . نظیر: رب اخ لم تلده امك

یاخشی دوست یامان‌گونده بللنور ـ ترجمه: دوست خوب در روز بد پدید شود . نظیر: ولدی‌الشدائد تعرف الاخوان

یاخشی قیزی اشیکه ویرمه حیفدور　یامان قیزی اوزگیه ویرمه عیبدور (ریاحی)

یاخشی‌گونون یولداشی یامان‌گونوم دوشدی‌گل ـ نظایر: دوست آن باشد که گیرد دست دوست　　در پریشان حالی و درماندگی . اخاك من واساك

یاخشیلاری یرتانیر ! ـ نظایر : بادمجان بد آفت ندارد . اگر خوب بود زیر خاك رفته بود

یاخشی یرده دکان آچدوق ! الله ویره مکان اولا ! ـ نظیر : عجب جائی دکان باز کردیم !

☆ یاخشی ییه‌ر اوشاقلیلار ! ـ نظیر : مادر بنام بچه میخورد قند و کلوچه

یاخشیلیق ایتمز ـ ترجمه: نیکی هدر نمی‌رود . نظیر: لم‌یذهب العرف بین الله والناس . Un bienfait n'est jamais perdu

یاخشیلیقه یاخشیلیق هرکشینین ایشیدور یامانلیقه یاخشیلیق نرکشینین ایشیدور ـ ترجمه: نیکی بجای نیکی کار هر کس است ولی نیکی بجای بدی مختص جوانمردان است

یاخشیلیقه یامانلیق ـ کور اشکه سامانلیق !

یاخشینی هامو یولا ویره‌ر شرط اودور پیسی (یامانی) ویره‌سن

یاد قوهوم اولنه‌جن یاد دور (مراغی)

یاده یاریه‌جن قودیه دیبینه‌جن ـ ترجمه: اغیار را نصفه اقربا

را تمام

یارامازقونشونون یدی همسایه‌جن ضرری وار - ترجمه : همسایه ناأهل تا هفت در زیان‌آور است

یارامازله یار اولما اولولردن عبرت‌آل (استانبولی)

یارمنی یاد ایلسون بیر هلیله اودا پوك اولسون - ترجمه: یار مرا یاد کند بایك هل پوك

یاره‌سی آنلینده اولانون طبیبی قارشوگلور - ترجمه: آنکه زخمش درپیشانی است طبیبش ازروبرو برسد

یاره‌لی اشك چوق آنقرار - نظیر: La plus mauvaise roue d'un chariot fait toujours le plus de bruit

یاریمادوق ایسیسینده‌ن کور اولدوق توسی‌سینده‌ن - ترجمه: از حرارتش خیری ندیدیم از دودش کور شدیم

☆ یاریم بیزه گلدی گیجه‌قالدی گیجه گیتدی بیلمم نجه‌گلدی نجه قالدی نجه گیتدی (تمثل)

☆ یاریم شاهیلیق ایش الینده‌ن گلمز - نظیر : بر برف بشاشد آب نشود

یارینان (یاریله) اوزون دانیش آرالیق سوزی ایو یخار - رجوع شود به آرالیق سوزی ...

یاری هنك یاری دگنك - نظایر: بین الخوف والرجاء . نیمی شوخی نیمی جدی

یازان سن پوزان سن‌کیم دییر یالانسان ؟ - نظیر : ریش و قیچی دردست تست

☆ یاز بوزا قوی‌گونه - نظیر : برات یخ است

☆ یاز گونی پنیر چورك یارپوزونان یای گونی آبدوغ چوره‌کدون بوزونان پائیزگونی پنیر چورك قارپوزونان قیش

گونی ایسسی کرسی بیر قیزینان (تمثل)

یا زور یا زر یاشهرده‌ن سفر - نظیر: بهر دیارکه برچشم‌خلق خوارشوی سبك سفرکن ازآنجا برو بجای دگر

یازی اکینچیدور قیشی دیلنچی (ریاحی) - کذا؛

یاس یه‌سی اوونوب یاسه‌گلن اوونمیوب! - نظایر: مدعی سست شاهد چست! کاسه ازآش گرمتر!

☆ یاش بویون اله دوشمز قوری بویوندا تاپیلماز! - مورداستعمال: کاش‌گردنم می‌شکست وباین‌کار اقدام نمیکردم

یاشدا قوری اودونا یانار - ترجمه ونظیر: ترهم بآتش‌خشك میسوزد

☆ یاشی آت بازاریننده صوراللار - ترجمه: سن را دربازاراسب فروشان می‌پرسند

یاغار اکینیمه یاغماز صندوقیمه یا یاغار انباریم دولار یاغماز صندوقیم دولار

یاغاندا ایچ کسنده یات - نظیر: نم نم باران بمیخواران خوش است

☆ یاغلی الوی چك اوزگه‌لرین باشینه - ترجمه: این دست چربت را برسر دیگران بکش. نظیر: این شتر را جلو منزل دیگر بخوابان

☆ یاغلیدی پیشیك آپاردی - ترجمه: چربی بودگربه برد. نظیر: لولو برد

یاغماساندا گورولدا - ترجمه: اگر نمی باری لا اقل غرشی کن

یاغموردان قاچان دولویه دوتولور (استانبولی) - ترجمه: هرکه ازباران گریزد گیر تگرك می‌افتد. نظایر: هرکه گریزد زخراجات شاه بارکش غول‌بیابان‌شود. La crainte à une defaut fait

tomber dans un vice

یاغ یاغ اوسته‌گیده‌ر یارما یاوان قاینار – ترجمه : روغن روی روغن میرود بلغور خشك وخالی میجوشد. نظایر : المستحق محروم .
Money begest money

* یاغیده‌ن مال قایتاروب ! – ترجمه: ازحرامی مال پس گرفته ! نظیر: کمان رستم را شکسته !

یاغیده‌ن یای بویونجا ! (مراغی)

یاغیشدان قورتولدوق دامجیه راست گلدوق – ترجمه : از گیر باران درآمدیم گیر چکه افتادیم ! نظیر : ازگیر دزد در آمدیم گیر رمال افتادیم

یالان تز اباق دوتار یریمز – ترجمه : دروغ زود پا میگیرد اما پیش نمیرود . نظایر : للکذب جولة و للصدق دوله . Lie has no legs

☆ یالان سوزده‌ن فایده یوقدور – نظیر: ازخدا پنهان نیست از شما چه بنهان

یالان سوز قلب مالدور صاحبینه قاییدار – ترجمه : حرف دروغ سکه قلب است بگوینده‌اش برمیگردد

یالانچی اولماسیدی دوغری دانیشان بللنمزدی – ترجمه : اگر دروغگو نبود راست‌گو شناخته نمی‌شد

☆ یالانچی پهلواندور – نظیر: رستم درحمام است

یالانچی طمعکاری آللادار – ترجمه : دروغگو طمعکار را گول زند

یالانچی کیمدور اشیدیگینی سویلیندور – ترجمه : دروغگو کیست؟ کسی است که شنفته‌هایش را بگوید

یالانچینین ایوینه کیمین – رجوع شود به یالانچینین شمعی ...

یالانچینین ایوینه اود دوشدی هیچکس اینا نمادی - ترجمه: خانه دروغگو آتش گرفت کسی باور نکرد

یالانچینین شاهدی یانیندا اولار - ترجمه: شاهد دروغگو دم دستش باشد. نظیر: دم روبه گواه روباه است

یالانچینین شمعی عشا نمازینه قدەر یانار - ترجمه: چراغ دروغگو تاوقت نمازخفتن روشن است (چه دروقت ادای نماز خفتن باجماعت ازهرصنف درمسجد گرد میآیند و آنوقت است که مشت دروغگو باز میشود) نظایر: چراغ دروغ بی فروغ است. Le menteur ne va pas loin
Lie has no legs

یالانین خوروزی یوقدور که بانلاسین - ترجمه: دروغ را خروسی نیست که بانك برآرد

یالوارانین تاریسی اولماز!

یالیقین نەسی وار ویره یولوقا - ترجمه: عور چه دارد که بلخت دهد. نظیر: عمتك مثلك

یامان آدامین باشینه داش سالسان چیگنینه دوشر - ترجمه: اگر برسر آدم نااهل سنك فرود آری بر کتفش افتد نظیر: بادمجان بد آفت ندارد

یامان اینك یامان گونده بزاولار (ریاحی)

یامان قونشی یامان آرواد یامان آت بیریندەن کوچ بیرین بوشلا بیرین سات

یامان گونون عمری آز اولار - ترجمه: روزهای بد عمرشان کوتاه است. نظیر: بگذرد این روزگار تلختر از زهر

☆ یامان یرده یخیلدیم دوتمادی یاد الیمدەن - (فلکوندادالیندەن اولمادیم شاد الیندەن یامان ...) (تمثل)

یامان ییجون اولسون یامان دیگیجون اولماسون - رجوع شود به کیشینین ...

یا مجتهد اول یا مقلد - ترجمه: یا مجتهد باش یا مقلد.

نظیر: چون پیمبر نه‌ای زامت باش

یا موسی کتکی‌ده یدون شیر برنجیده (۱) - ترجمه: یاموسی هم کتك را خوردی وهم شیر برنج را

☆ یانانا یانماق گره‌ك ! ترجمه : دلسوز را باید دلسوزی کرد !

یانان یرده اوت بیتمز - ترجمه: درشوره‌زار علف نروید. نظیر:

زمین شوره سنبل برنیارد   دراو تخم عمل ضایع مگردان

یانان یرده‌ن توتون چیقار (مراغی) - نظیر : دود ازآتش خیزد

☆ یاندیقیندان یارما دارتیر - نظیر: حسود را چه کنم کو زخود برنج در است

☆ یاندی سنون چراغین گچدی منیمکی !

☆ یانسون چراغی گلسون ایشیقی ! - رجوع شود به قوداشیم ساغ اولسون ...

۱- گویند یك‌روز که حضرت موسی برای مناجات بطور رفته بود از حضرت باریتعالی پرسید که من امروز ناهاررا چه خواهم خورد ؟ جواب شنید شیر برنج خواهی خورد. حضرت موسی بمنظور اطمینان خاطر که برای العین به بیند که چگونه مشیت الهی تحقق پیدا خواهد کرد تصمیم میگیرد که آنروزرا تامیتواند شیر برنج نخورد و برای این منظور سر به بیابان مینهد تا از آبادی دورباشد پس ازمدتی طی طریق به چوپانی تصادف کرده وخوراکی میخواهد . چوپان فورا بزی را دوشیده و باکمی برنج که در انبان داشت شیربرنج لذیذی پخته بحضور میهمان میاورد ولی حضرت موسی از خوردن امتناع میکند . چوپان که از این حرکت عصبانی میشود چوب‌دستیش را برسر پیغمبر خدا فرودآورده وداد میزند : چرا معطلی؟ چه عیبی میگذاری ؟ درزیر شکنجه حضرت موسی شیر برنج را تاآخر میخورد وخطاب میرسد : «یاموسی ...»

یانمیاندا یانماز ایستر پوفله ایستر اتکله (دهخوارقانی)

یاووق قونشی اوزاق قوهومنان یاخشیدور ـ ترجمه: همسایه دیوار بدیوار بهتر ازخویش دور است

یایده هر دیوارین دیبی بیر ایودور ـ ترجمه: درتابستان‌پای هردیوار کاشانه‌ایست . نظیر: تابستان پدر بینوایان است

یای وار قیش وار چوق ایش وار ـ نظایر: هنوز اول‌عشق است. شب دراز قلندر بیدار . سحر تا چه‌زاید شب آبستن است

یایین یایخینتیسی یا یایین تورتوکونتوسی‌قیشین‌آش‌دادی اولار ـ ترجمه: ریخت و پاش تابستان چاشنی آش زمستان تواند بود . نظیر: هرچه درچشمت خوارآید روزی بکار آید

☆ یتنه یتیر یتمینه داش آتیر ـ نظیر: خرمکس معرکه شده‌است

یتیم اوشاقسان قوریل یات

یتیم قیزدان بیله اوز آقلیق (مراغی)

یتیمه وای وای دیه‌ن چوق اولور چوره‌ك ویره‌ن آز ـ مراد آنکه فقرا را دلسوز فراوان ودستگیر کم است

یتیمی ویرما دوگمه چوره‌کین الینده‌ن آل

یخیلانا بالتا ویران چوق اولار ـ نظایر: محنت زده را زهر طرف سنك‌آید. پر میکنند طایر درخون طپیده را

☆ یدی آیلیق‌؟دگلسن‌کی ـ نظیر: مگر هفت‌ماهه بدنیا آمده‌ای ؟

☆ یدی پادشاهی یوخودا گوروب ـ ترجمه : هفت‌پادشاه رابخواب دیده. مراد آنکه مدتی‌است که خوابش برده

☆ یدی دگیر ماندا بیر پونزه اونی یوقدور ـ نظیر: درهفت‌آسمان یك ستاره ندارد

☆ یدی دگیرمانین سویون قاتیر بیر بیرینه ـ ترجمه: آب هفت آسیاب را بهم قاطی میکند . نظیر: ازاین شاخ بآن شاخ میپرد . مرادآنکه

خلط مبحث میکنند

یدی قوردا بیر چرك (چارك) نیلسون (استانبولی) – نظیر : یك مویز وچهل قلندر؛

☆ یدی قونشی بیرقازانا محتاجدور ! – ترجمه: هفت همسایه بیك دیك محتاجند. مرادآنکه فقر ومسکنت کاملا حکمفرماست

یدی ملا بیر سریك (عمامه) یدی تولکی بیر دلیك (ریاحی)

یربرك اولاندا اوکوز اوکوزده‌ن گوره‌ر – ترجمه : زمین که سفت باشد گاو ازچشم گاو بیند . مرادآنکه هروقت دراقدامی شکست میخورند تقصیر را گردن هم میآندازند

یرلی ... یرسیز سوزدن ییراق – ترجمه : گوز باجا بهتر از حرف بی‌جا است

☆ یریدیقی یره منت قویور – ترجمه: بر زمینی که روی آن راه‌میرود منت میگذارد

☆ یریمیشده‌ن یوگورور – رجوع شود به سیچان ...

یرینه ایشماقی بس دگل شیرین چایدا ایستیور – ترجمه : برختخواب شاشیدنش بس نیست چائی شیرین هم میخواهد ! نظیر : گوز داده تغار شکسته طلاق هم میخواهد !

یکه گوزون ایشیقی اولماز – ترجمه: معمولا چشمهای بزرك کم‌نور است . نظیر: هرچه بزرگتر میشود ضایع‌تر میشود

☆ یل چالیر ینگه‌لر اوینور – نظیر: لیس فی‌الدار غیره دیار

یل‌قیه‌ده‌ن یا یل قره‌ده‌ن (۱) نه آپارار – نظیر: دزد ازخانه

۱– قره یا بعبارت دیگر قره‌رعیت دردهات اشخاصی‌را گویندکه گاو وزمین نداشته باشد

مفلس خجل آید بیرون

☆ یل گتیریب گون قورودوب - نظیر: عیسی رشته مریم بافته

یل هایاندان گلسه اویانا چونر - نظیر: بوجار لنجان است

یلیلن گله‌ن یلیلن گیده‌ر - ترجمه و نظیر: بادآورده را باد برد

یماقنان دویمادون یالاماقنان دویاجاقسان؟ - نظیر: سوراخ کن بیانداز بگردنت

یماقه‌ده کمك ایشلماقه‌ده کمك - رجوع‌شود به اکمکین یالقوز...

یمدون مالوندور - نظایر: هرچه را نخوری داری . که یخنی بود هرچه ناخورده‌ای

یممیسه‌ن غاز اتین بولممیسن لذتین - نظایر: نان وپنیر و خربزه بخور به‌بین چه خوشمزه است . حلوای تنتنانی تا نخوری ندانی. من لم یذق لم یدر

یمیشسیزلیقدان ایگدیه قاقا دییر - ترجمه: ازبی‌آجیلی سنجد را قاقالی میگوید: نظیر: ازدرد لاعلاجی خررا گوید خانباجی

یمیشین یاخشیسین چاقال ییه‌ر - نظایر : خربزه شیرین نصیب شغال است . الغراب اعرف بالتمر

ینگیم یه (۱) - نظایر: آستین‌نو پلو بخور. C'est la robe

۱- گویند شبی که بهلول جائی دعوت داشت درصدر مجلس‌می‌نشیند چون لباسش مندرس بود بعد ازوی هر کس میآید بالادست بهلول می نشیند درنتیجه بهلول ازصدر بکفش کن منتقل میشدد . دوسه شب بعد از نو بهلول را بهمان‌جا دعوت میکنند اینبار یکدست لباس نو عاریه گرفته و درمیهمانی حضور بهم‌رسانده ودم در می‌نشیند و هر کس بعد ازوی می رسد پائین دست بهلول می‌نشیند و آنگاه که اطاق برمیگردد محل جلوس بهلول صدر مجلس میشود موقع صرف شام بهلول آستینش‌را توی ظرف خورش کرده میگوید: آستینم بخور... چه ترا دعوت کرده‌اند نه مرا

qu'on salut

یوخونا گلمه اییون (ایگون) گلیر اوزاقه گیتمه جانیم چیقار

یوخی یانا یورار ـ ترجمه: غالب خوابها چپ باشد

یورت ییه‌سیز قالاندا دونقوز تپیه چیقار ـ نظیر : مهر درخشنده چو پنهان شود شب‌پره بازیگر میدان شود

یورقان دوشك سوزی یورقان دوشکده قالار ـ ترجمه: گفتار رختخواب دررختخواب می‌ماند . نظیر: کلام اللیل یمحوه النهار

یورقانوه‌گوره ایاقوی اوزات ـ نظیر: باندازه‌گلیمت پایت را درازکن

☆ یورقونجا کوبك بیر سوری جیران آراسیندا (تمثل)

یورقون اشك هوشی آللهدان ایستر ـ ترجمه: خر وامانده چش ازخدا خواهد

یورولموش آتا قمچی ویرسان شللاق آتار ـ ترجمه: اگر اسب خسته را شلاق بزنی لگد می‌پراند

یوزآلتون دانیشانی یوزکیشی دانیشانماز ـ نظایر : زور صد مرد چه حاجت زر یك مرد بیار . زر را سر فـولاد نهی نرم میشود

☆ یوز آلتونه دنبك چالیر: ـ ترجمه: برای سنار (صد دینار) تنبك میزنند. نظیر: برای یك‌شاهی انك میاندازد

یوز ایگنه یغسان بیر چوالدوز اولماز ـ ترجمه : صدسوزن جمع کنی یك جوالدوز نشود

یوزایل اوت‌اوتلیه‌سن‌گینه‌ده آغزون دوه‌آغزینا اوخشاماز (شاهسونی) ـ ترجمه : ولو صدسال علف بچری بازهم دهانت بپوزه شتر شبیه نخواهد شد

یوز دانانون باشین بیردانا کسر ـ نظیر : یکی مرد جنگی به از صدهزار. درنسخه نق « بیر یل کسر » قید شده‌است

یوز قیقاناق (۱) یوزآلتون بورجی اوده‌مز (دهخوارقانی) ـ ترجمه : صد خاگینه صد دینار قرض را ادا نکند . مراد آنکه باسور دادن نمیشود طلب اشخاص‌را خورد

یوز ماما یغیشا گوج دوغانا دوشر ـ ترجمه: ولو صد ماما جمع شوند بازهم زحمت زایمان‌را زائو متحمل میشود

☆ یوز نامردین چوزه کین دوغراسان کاسا دولماز ـ (عزیزیم کاسا دولماز مرد الی کساد اولماز یوز...) (تمثل)

یوغون ایشگلینجه نازك اوزولر ـ رجوع‌شود به یوقورت...

یوغونی یورقان آتدا (آلتیندا) دور ـ ترجمه: سرگنده‌اش زیرلحاف است. نظایر: کجایش‌را دیده‌ای؟ بقی اشده انتکم فالیة الافاعی

یوقاری (یوخاری) باخوب غم ایلینجه اشاقی باخوب دم ایله ـ نظایر: ار خسی افتدت بدیده منال سوی‌آنکس نگر که ناییناست

Quand on n'a pas ce que l'on aime il faut aimer ce que l'on a

یوقاری باشدا یر یوقدور اشاقی باشه‌ده راضی دگل ـ ترجمه: درصدر مجلس جا نیست بکفش کن هم راضی نمیشود

یوقاری توپوروره‌م بیغدور اشاقی توپوروره‌م صقال ـ ترجمه: ببالا تف میکنم سبیل‌است بپائین تف‌میکنم ریش است. مراد آنکه بین‌المحظورین گیر کرده‌ام

یوقاری کند سو ایچر اشاقی کند آند ـ ترجمه : ده بالا آب میخورد ده‌پائین قسم‌میخورد نظیر: آنانکه‌بآتش‌نزدیکترند بیشتر گرم‌میشوند

۱ـ نسخه مراغی « یوز چلو کباب »

یوقا (یوقه) قلم ایشلمز ـ نظایر: المفلس فی‌امان‌الله . خر لخت را پالان نگیرند

یوقصول آقچه تاپدی یر تاپمادی (استانبولی) - رجوع‌شود به کاسب دەن ...

یوقصوللوق عیب دگل ـ ترجمه: نداری عیب‌نیست نظایر: الفقر فخری (حضرت رسول‌اکرم) . Pauvreté n'est pas vice

یوقورت توکولسه یری قالار آیران توکولسه نیی قالار ؟

یوقورت قورتولاندان صورا پاتمانیله آلان چوق اولار !

یوکون یونگولی تزمنزله‌چاتار- ترجمه: بارسبك‌زودبمنزل‌رسد

یوگورەن آت آرپاسین آرتیرار ـ ترجمه: اسب تندرو جوش را زیاد کند

یوگورەن آت اوزونه قمچی یدیتمز - رجوع شود بمثل بالا

یول‌حرامیسی اول یولداش حرامیسی اولما ـ ترجمه: حرامی راه باش حرامی سفره مباش

یولچی یولچیله ساواشدی ایتون گونی دوغدی ـ ترجمه: گدا با گدا دعوا کرد «گاو سك زائید»

یولچی یولدا گرەك ـ رجوع‌شود به آوچی آودا ...

یولچیلیق کاندورقدرین بیلن یوقدور۔ نظیر: گدائی کار بیمایه‌است

یولچیلیقه‌گیدەن‌چولمکین دالسیندا دوتماز۔ نظیر: شتردزدی و خم‌خم !

یولداش اولمگین ایسترەم قره چولمکین ایسترەم (ریاحی)
یولدان چیقماق عیب دگل یولا گلمماق عیبدور!

یولسوزی یولا تاپیشور ـ ترجمه: بیدین را بدین حواله کن

یولونان‌گیدەن آزماز ـ ترجمه ونظیر: کس ندیدم‌که‌گم شداز ره راست

✿ یوله نردبان قویاق ـ نظیر: سخن نردبان راه است

✿ یومورتاسی ترسه دوشوب ـ نظیر: کلافه شده‌است

✿ یومورتاسی لق اولدی ـ ترجمه : تخمش لق شد

✿ یومورتاوون ساریسی یوقدور ـ نظیر : از تو آدم تخم بخرد زرده ندارد

✿ یومورتدا‌مادون فاله‌نی نیه‌ایچیرسن ـ رجوع‌شود به درویشه‌بیر...

✿ یومورروقی بیزه ویرمازلار ـ ترجمه : مشت بدرفش نکوبند .
نظیر: آدم دانا به‌نیشتر نزند مشت (شاطرعباس)

✿ یوموشاق یرین بیلداریدور ـ ترجمه : بیل‌زن اراضی‌شل است درباره اشخاصی که تن بزحمت نمیدهند مورد استعمال است

✿ یوولمامیش قاشقدور ـ ترجمه: قاشق نه‌شسته است. نظیر: دستش بعرب وعجم بند است

✿ ییوب اوستونده‌نده سو ایچیب ـ نظیر: ازهضم رابع گذرانده است

ییرسنی خستیه دیللر ! ـ نظیر: نیکوئی وپرسش ؟

ییه‌ن آغیز اورگشر ـ نظیر : آنکه خورده خورده دانش درد میکند . ازنخورده بگیر بده بخورده

ییه‌ن بولمز دوغرییان بولور (مراغی)

ییه‌نیله گیه‌نینکین الله یتیره‌ر یا ییجیله گیجنینکین الله یتیره‌ر ـ ترجمه: نصیب خورنده وپوشنده را خدا رساند . نظیر : ضامن روزی شده روزی رسان چند بهرسوی دوم چون خسان . Spend and god will send

پایان

مؤلف کتاب در سال ۱۲۸۴ در تبریز تولد یافته پس از
انجام تحصیلات مقدماتی به فرانسه عزیمت پس از اخذ
دیپلم عالی از دانشگاه خود مراجعت در بانک ملی تبریز
مشغول بکار شده و ضمن انجام وظیفه خزانه داری شرکت
خورشید صنعت تبریز را بعهده گرفته از آثار ایشان
کتاب خاطرات و ترجمه دو جلدی نهضت ملی رسیده اند
را می توان نام برد. ایشان در سال ۵۱ فوت از شاعران
و ادیبان یکصد تن را نیز نام برد کتاب شاعر دیگر از آثار
ایشان بشمار میرود

این کتاب سرمایه کتابخانه فردوسی و همکاری آقای سید جعفر رئیسی
منتشر شد